T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MALİYE TEORİSİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

PATERNALİSTİK DEVLET ANLAYIŞININ VERGİ POLİTİKASINA YANSIMASI: GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Eda Hatice DİZEMEN

Danışman
Doç.Dr. Burcu GEDİZ ORAL

MANİSA-2022

EK: 6 (Yemin Metni)

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Paternalistik Devlet Anlayışının Vergi Politikasına Yansıması: Günah Vergilerinin Mali ve Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/10/2022

Eda Hatice DİZEMEN
İmza

EK: 7 (Türkçe Özet)

ÖZET

PATERNALİSTİK DEVLET ANLAYIŞININ VERGİ POLİTİKASINA YANSIMASI: GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışma paternalizm anlayışıyla bütünleşen günah vergilerinin, kavramsal çerçevesini, gerekçelerini, kapsamını, uygulanış biçimlerini, bu vergileri savunanların ve savunmayanların görüşlerini, bu vergilerin mali ve sosyal etkilerinin ülkeler açısından incelenmesini içermektedir. Bu çalışmayla günah vergilerinin mali tarafının mı yoksa sosyal tarafının mı ağırlıkta olduğu ilgili literatür taramasıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Amerika, Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi altı ülke; Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya, Lüksemburg için özel tüketim vergisi ve katma değer vergisi, bu vergilerin alt başlığı olan alkol, sigara ve obezite vergileri incelenmiştir. Vergi gelirleri verileriyle mali açıdan, alkol ve sigara tüketimi, obezite oranı verileriyle ise sosyal açıdan değerlendirme yapılmıştır. 1985-2020 yılları baz alınan bu çalışma ÖTV-KDV vergi gelirleri verilerini ve tüketim düzeylerini kapsamaktadır. Günah vegileri, bireysel ve toplumsal açıdan devletin vatandaşlarının iyiliğini düşünerek müdahale etmesini ifade eden paternalizm anlayışıyla sosyal amacı ön plana çıkarılarak uygulama alanı bulmuştur. Ancak günah vergilerin mali anesteziyle kolayca alınmasıyla sağladığı yüksek vergi gelirleri sosyal işlevi gölgelemiştir. Tüketimi azaltmayı ve dışsal zararları önlemeyi amaçlayan bu vergiler, fiyat talep esnekliğinin düşük olması sebebiyle tüketimi önemli ölçüde etkilememesi sosyal amacın gerçekleşmemesine neden olmuştur. Ayrıca görece düşük gelirli kesimi etkileyen regresif vergi yapısı ve kayıt dışı ekonominin varlığıyla vergi adaletsizliğine neden olması bu vergilerin bir diğer dezavantajıdır. Tüm avantaj ve dezavantajlarına rağmen uygulanan bu vergilerin ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre hangi amaca öncelik verdiği değişmektedir. ABD, Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg gibi gelişmiş ülkeler dolaysız vergilerin ağırlıkta olduğu vergi yapısıyla sosyal amaca öncelik verirken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu vergi yapısıyla mali amaca öncelik vermiştir. Bu vergilerin gerçek anlamda sosyal amaca hizmet edebilmesi için tüketimi önemli ölçüde azaltması ve buna bağlı olarak tüketimin neden olduğu dışsal zararında azalması gerekir.

EK: 8 (Abstract)

ABSTRACT

REFLECTION OF PATERNALISTIC STATE UNDERSTANDING ON TAX POLICY: EVALUATION OF SIN TAXES FINANCIALLY AND SOCIALLY

In this study, the conceptual framework, causes, scope, application methods of sin taxes, which are integrated with the understanding of paternalism, the views of those who support and do not support mentioned taxes, and the financial and social effects of these taxes are examined in terms of countries. In present study, the answer to the question of whether the financial aspect of sin taxes or the socialaspect is dominant has been tried to be revealed by making a literature review. For this purpose, excise duty, value added tax and alcohol, cigarette and obesity taxes covered by these taxes were analyzed based on the USA, Turkey and European Union member Germany, Belgium, France, Netherlands, Italy Luxembourg countries. While financial assessment was made with tax revenue data, social evaluation was made with alcohol and cigarette consumption and obesity rate data. The study covers the income data of special consumption and value added taxes based on the years 1985-2020, and additionally the consumption levels in the same years. Sin taxes have found an application area by emphasizing the social purpose together with the understanding of paternalism, which expresses the individual and social intervention of the state by considering the welfare of its citizens. However, the high tax revenues provided by the easy collection of sin taxes through financial anesthesia have overshadowed the social function. These taxes, which aim to reduce consumption and prevent external losses, did not significantly affect consumption due to the low price elasticity of demand and caused the social purpose to fail. In addition, the regressive tax structure affecting the relatively low-income segment and the existence of the informal economy causing tax injustice are another disadvantage of these taxes. Despite all the advantages and disadvantages of these taxes, the priority given by the countries according to the level of development varies. While developed countries such as the USA, Germany, Belgium, France, Netherlands, Italy and Luxembourg prioritized the social purpose with their tax structure dominated by direct taxes, developing countries such as Turkey prioritized the fiscal purpose with a tax structure dominated by indirect taxes.In order to these taxes to truly serve a social purpose, they must significantly reduce consumption and, accordingly, reduce the external damage caused by consumption.

EK: 9(Önsöz/Teşekkür Metni)

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Burcu GEDİZ ORAL'a, çalışmalarım sırasında manevi desteklerini her zaman hissettiğim değerli arkadaşlarım Betül ÇALIŞKAN'a ve Bingül ERBAŞ'a, motivasyon kaynağım kız kardeşlerime ve ablalarıma, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan başta canım annem Ayşe Ümran AZ DİZEMEN'e ve aileme yürekten teşekkür ederim.

Eda Hatice DİZEMEN
Manisa, 2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ V
ÖZET VI
ABSTRACT VII
TEŞEKKÜR VIII
İÇİNDEKİLER IX
KISALTMALAR X
TABLOLAR LİSTESİ XI
EKLER LİSTESİ XII
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNAH VERGİLERİ KAVRAMI, TANIMI, KONUSU, ÖZELLİKLERİ, TARİHÇESİ
PATERNALİSTİK DEVLET ANLAYIŞI

1.1.GÜNAH VERGİLERİ KAVRAMI 3
1.1.1.Günah Vergilerinin Tanımı 4
1.1.2.Günah Vergilerinin Konusu Erdemsiz Mallar 6
1.1.3.Günah Vergilerinin Özellikleri 8
2. PİGOVYEN BİR VERGİ OLARAK GÜNAH VERGİLERİ 10
3. GÜNAH VERGİLERİNİN TARİHÇESİ 11
3.1. ABD ve AB Ülkelerinde Günah Vergilerinin Tarihçesi 13
3.2.Türkiye'de Günah Vergilerinin Tarihçesi 14
4. KATMA DEĞER VERGİSİYLE BERABER ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ ALINMASININ NEDENLERİ 16
5. SAĞLIK HARCAMALARI AÇISINDAN GÜNAH VERGİLERİ 17
6. PATERNALİSTİK DEVLET ANLAYIŞI 26
6.1.Yumuşak ve Özgürlükçü Paternalistik Anlayış 29

6.2.Sert Paternalistik Anlayış 31
6.3.Saf ve Saf Olmayan Paternalistik Anlayış 32
6.4.Ahlaki Paternalistik Anlayış 32
6.5.Paternalistik Anlayış Karşıtlığı 32
6.6.Paternalistik Anlayışta Vergilendirme Yetkisi 33

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNAH VERGİLERİNİN GEREKÇELERİ, KAPSAMI, UYGULANIŞ BİÇİMLERİ

7.GÜNAH VERGİLERİNİN GEREKÇELERİ 35
7.1.Davranışsal İktisatta Sınırlı Rasyonellik Kavramı ve Günah Vergileri 35
7.2. Olumsuz Dışsallıklar 37
8.GÜNAH VERGİLERİNİN KAPSAMI 39
8.1. Katma Değer Vergisi 40
8.2. Özel Tüketim Vergisi 41
9. GÜNAH VERGİLERİNİN UYGULANIŞ BİÇİMLERİ 42
9.1.Alkol Tüketimi ve Alkol Vergisiyle İlgili Literatür Taraması 42
9.1.1.Alkol Vergisi 45
9.2.Sigara Tüketimi ve Sigara Vergisiyle İlgili Literatür Taraması 47
9.2.1. Sigara Vergisi 51
9.3. Sağlıksız Gıda, Şekerli İçecek Tüketimi ve Obezite Vergisiyle İlgili Literatür Taraması 52
9.3.1. Obezite Vergisi 55
10. GÜNAH VERGİLERİNİN LEHİNE GÖRÜŞLER 58

10.1.Tüketimi Azaltmaya Etkisi 58

10.2. Ekonomik ve Sosyal Adaleti Sağlama 59

10.3.Vergileme Aşamalarını Kolaylaştırma..... 59

10.4. Sağlık Yararı Gözetme..... 60

11. GÜNAH VERGİLERİNİN ALEYHİNE GÖRÜŞLER..... 61

11.1. Vergi Kaçakçılığı ve Kayıtdışı Ekonomiyi Artırması 61

11.2. Vergi Adaletsizliğine Neden Olması 62

11.3. Mali Anestezi Sebebiyle Sorgulanamaması..... 63

11.4.Günah Vergi Gelirlerinin Erdemsiz Mal Tüketiminin Olumsuz Dışsallıklarını Etkin Şekilde Finanse Edememesi..... 64

11.5. Erdemsiz Mal Tüketiminin Fiyat Talep Esnekliğini Düşük Olması..... 65

11.6. Düşük Gelirli Kesimi Etkileyen Regresif Vergi Yapısı..... 66

11.7. Mali Amacın Ön Planda Olması 69

12.GÜNAH VERGİLERİNİN ETKİNLİĞİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER..... 69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL ETKİLERİ, AMERİKA'DA, AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

13.GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ ETKİLERİ..... 74

14. GÜNAH VERGİLERİNİN SOSYAL ETKİLERİ 75

15. ÜLKELER AÇISINDAN GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ 76

15.1. ABD'de Günah Vergilerinin Mali Açıdan Değerlendirilmesi..... 77

15.2. ABD’de Günah Vergilerinin Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi 80

15.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergileri Kapsamında ÖTV'nin Mali Açıdan Değerlendirilmesi 82

15.4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergileri Kapsamında KDV'nin Mali Açıdan Değerlendirilmesi 87

15.5. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergileri Kapsamında Mal ve Hizmet Vergilerine Yönelik Genel Bir Değerlendirme 89

15.6. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergilerinin Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi 99

15.7. Türkiye’de Günah Vergileri Kapsamında ÖTV'nin Mali Açıdan Değerlendirilmesi 107

15.8.Türkiye’de Günah Vergileri Kapsamında KDV'nin Mali Açıdan Değerlendirilmesi 115

15.9.Türkiye’de Günah Vergilerinin Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi 120

SONUÇ 126

KAYNAKÇA 129

EKLER 173

EK: 10(Simgeler ve Kısaltmalar)

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ed.	Editör
KDV	Katma Değer Vergisi
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
OECD	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2010-2020 AB Üye Altı Ülke, ABD ve Türkiye Sağlık Harcamalarının GSYH İçindeki Payı %

Tablo 2: 2010-2020 Türkiye Sağlık Harcamalarının ve Dolaylı Vergilerin GSYH İçindeki Payı %

Tablo 3: 1985-2020 Yılları ABD Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 4: 1982-2019 Yılları ABD'de Alkol ve Tütün Tüketim Vergi Gelirleri Bin Dolar

Tablo 5: ABD'de 1985-2019 Yılları 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 6: Avrupa Birliği Ülkelerinde Alkol Vergileri Oranları

Tablo 7: Altı AB Ülkesi, ABD'de ve Türkiye'de 2020 Yılı Alkollü İçeceklerde Hektolitre Başına Alınan ÖTV

Tablo 8: Avrupa Birliği Ülkelerinde Sigara Vergileri Oranları

Tablo 9: Avrupa Birliği Ülkelerinde Diğer Tütün Ürünleri Vergi Oranları

Tablo 10: 2020 Yılı Sigara, Puro ve Diğer Tütün Ürünleri Özel Tüketim Vergisi

Tablo 11: Avrupa Birliğine Üye Olan Altı Ülke ve Türkiye Son KDV Oranları

Tablo 12: AB Üyesi Altı Ülke, Türkiye ve ABD Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün Ürünlerinde KDV Oranları

Tablo 13: 2005- 2021 Yılları Türkiye ve AB üyesi Altı Ülke Genel KDV Oranları

Tablo 14: Türkiye ve Altı AB Üyesi Ülke İndirimli ve Bölgesel KDV Oranları

Tablo 15: 1985-2020 Almanya Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 16: 1985-2020 Belçika Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 17: 1985-2020 Fransa Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 18: 1985-2020 Hollanda Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 19: 1985-2020 İtalya Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 20: 1985-2020 Lüksemburg Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Tablo 21: 1985-2020 Vergi Gelirlerini GSYH İçindeki Payı, Mal ve Hizmet Vergilerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı OECD Ortalaması

Tablo 22: 1985-2020 Almanya 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 23: 1985-2020 Belçika 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 24: 1985-2020 Fransa 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 25: 1985-2020 Hollanda 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 26: 1985-2020 İtalya 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 27: 1985-2020 Lüksemburg 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Tablo 28: (III) Sayılı Liste (A) Cetveli

Tablo 29: (III) Sayılı Liste (B) Cetveli

Tablo 30: Türkiye'de 2007-2021 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde Alkollü İçkilere İlişkin ÖTV Bütçe Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Bin TL)

Tablo 31: Türkiye'de 2007-2021 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde Tütün Mamullerine İlişkin ÖTV Bütçe Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Bin TL)

Tablo 32: Türkiye'de 2007-2021 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde Kolalı Gazozlara İlişkin ÖTV Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Bin TL)

Tablo 33: Türkiye'de 2002-2021 Yılları Kolalı Gazozlar, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin ÖTV Tahakkukundaki ve Tahsilatındaki Gelişmeler (Brüt)

Tablo 34: 2007-2021 Merkezi Yönetim Gelirleri KDV Tahminleri ve Gerçekleşmeleri

Tablo 35: Türkiye 1985-2021 Katma Değer Vergisi'nin Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payı (Bin TL)

Tablo 36: Türkiye'de 1993-2021 Yılları Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dahilden Alınan KDV Tahakkukundaki ve Tahsilatındaki Gelişmeler (Brüt)

Tablo 37: 1985-2020 Yılları Türkiye Vergi Gelirlerinin GSYH'daki Payı ve Mal ve Hizmet Vergilerinin Vergi Gelirleri İçindeki GSYH Payı (%)

Tablo 38: Türkiye'de 2002-2019 Yılları Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı %

Tablo 39: Türkiye'de 2002-2019 Yılları Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı %

Tablo 40: Türkiye'de 2002-2019 Yılları Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı %

Tablo 41: Türkiye'de 1985-2019 Yılları 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin ve Obezite Oranları % Payları

Grafikler

Grafik 1. 2020 Yılı Ülkeler Sağlık Harcamaları

Grafik 2. Türkiye Son 5 Yıllık Kamu Sağlık Harcamaları- Dolaylı ve Dolaysız Vergiler/ GSYH Payları

Grafik 3. Ülkeler Dolara Göre Hektolitre Başına Alkollü İçeceklerde ÖTV

Grafik 4. Ülkeler Dolara Göre 2020 Yılı Sigara Vergisi

Grafik 5. Ülkeler 2020 Yılı Vergi Gelirleri ve Mal-Hizmet Vergileri

Grafik 6. Son Verilere Göre AB Ülkeleri Alkol ve Sigara Tüketime, Obezite Oranları

EKLER LİSTESİ

EK 1: Dış Kapak Örneği

EK 2: İç Kapak Örneği

EK 3: Tez Sırtı Örneği

EK 4: Yüksek LisansTez Onay Sayfası

EK 5: Tez Veri Giriş ve Yayınlama İzin Formu

EK 6: Yemin Metni

EK 7: Türkçe Özet

EK 8: İngilizce Özet (Abstract)

EK 9: Önsöz/Teşekkür Metni

EK 10: Simge ve Kısaltmalar

Ek 11: 2022 Yılı ABD Eyaletlerinde Genel Satış Vergisi Oranları ve Yiyecek Vergileri (%)

Ek 12: 2022 Yılı ABD Eyaletlerinde Sigara Vergi Oranları

Ek 13: 2022 Yılı ABD Eyaletlerinde Alkollü İçecekler Üzerindeki Vergiler (galon başına dolar)

Ek 14: AB ülkeleri, ABD'de ve Türkiye'de 2020 Yılı Alkollü İçeceklerde Hektolitre Başına Alınan ÖTV

Ek 15: 2020 Sigara, Puro ve Diğer Tütün Ürünleri Özel Tüketim Vergisi

Ek 16: Avrupa Birliğine Üye Ülkeler Son KDV Oranları

Ek 17: Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün Ürünlerinde KDV Oranları

Ek 18: 2005- 2021 Yılları Türkiye ve AB Ülkeleri Genel KDV Oranları

Ek 19: Türkiye ve AB Ülkeleri İndirimli ve Bölgesel KDV Oranları

Ek 20: 1985-2020 Yılları Avrupa Birliği Üye Ülkeleri Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYİH'daki Payı (%)

Ek 21: 1985-2020 Yılları AB Ülkeleri 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

GİRİŞ

Geçmişte kilisenin günah olarak nitelendirdiği davranışlardan finansman kaynağı sağlamak için alınan, literatürde günah vergisi adıyla yer alan bu vergiler, tarihsel süreçte oldukça çeşitli alanlarda uygulanmış, 1985 Katma Değer Vergisi ve 2002 Özel Tüketim Vergileriyle de uygulama alanı bulmuştur. KDV ve ÖTV ile dinsel açıdan temellendirmeden ziyade sosyal amaç ön plana sürülmüştür. Zamanla erdemsiz malları vergilendiren ve kendisine özel bir alan açan bu vergiler vergilerin mali işlevinin yanında ekonomik ve sosyal işlevi de önem kazanmıştır. Günah vergileri kapsamında yer alan bu özel ve genel tüketim vergileri; alkol vergisi, sigara vergisi ve obezite vergisi şekillerinde uygulanarak dolaylı vergi gelirleri içerisinde vergi gelirlerine büyük katkı sağlamıştır. Bu vergilerle geçmişten günümüze kamu harcamalarına finansman sağlanmıştır. Vergi gelirlerine sağladığı gelir yadsınamaz seviyededir. Bu yönüyle günah vergileri mali amaca da hizmet etmiştir. Sosyal amaç ise zararlı tüketimi azaltarak paternalistik anlayışıyla toplumu korumak, sosyal fayda ve refahı artırmaktır. Günah vergilerinin sosyal amacını yansıtan zararlı tüketimi azaltmak hedefi fiyat talep esnekliğinin düşük olması sebebiyle tüketimde küçük değişikliklere yol açmış, ancak önemli düzeyde tüketimi azaltmamıştır. Bu durum mali amacın daha da ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü ancak tüketim azalırsa sosyal faydalar artar ve sosyal amaç gerçekleşir. Zararlı tüketimin kısa ve uzun vadede sağlık harcamalarına neden olması ileri sürülerek alınan bu vergilerin kamu harcamaları çeşitliliği yüzünden direk zararlı tüketimle ilgili olan sağlık harcamalarına aktarılmaması, sağlık harcamalarının yetersiz kalması sosyal amacın daha da önüne geçmiştir. Mali ve sosyal nitelik taşıyan günah vergileri zararlı tüketime yönelik toplumsal bilinci ve farkındalığı geliştirme gibi sosyal amaçları içerir. Literatürde günah vergileri olarak geçen vergiler sosyal açıdan istenmeyen tüketimi ifade etmek için kullanılır. Zararlı olarak görülen tüketimin bireye ve dolayısıyla topluma olan olumsuz etkileri dışsallıklar başta olmak üzere bireylerin sınırlı rasyonel olması bireysel zevklerini ön plana alarak bireysel ve toplumsal zararlarını, sağlık harcamalarını, bütçesine ve sağlığına olana zararları göz ardı etmesi gibi sebeplerle devletin müdahalesinin gerekmesi paternalistik devlet anlayışını ortaya çıkarmıştır. Günah vergileri yoluyla yapılan müdahaleler, bu gerekçelerle uygun görülmüş, toplum düzenini sağlamak amacıyla uygulanmıştır. Fayda maliyet dengesinin sağlanamaması sonucu toplumsal maliyetlerin fazla olması

bu açıkların finansmanı için vergileri gerekli kılmış, dolaylı vergiler mali anestezi için ideal vergiler olması, bu vergileri uygulamanın gerekçelerinin haklı bulunması ve toplumsal baskıyı azaltması vergi gelirlerinde dolaylı vergilerin payını artırmıştır. Paternalistik anlayışla günah vergilerine uygun bir zemin hazırlanarak kolayca uygulanan vergiler olmuştur. Günah vergilerinin paternalistik devlet anlayışıyla temellendirilmesi, sosyal yönü öne sürülen vergiler olarak görülmesini sağlamıştır. Bencillik, bireyin kısa vadede kendi zevklerini düşünerek uzun vadede başkalarına olan etkisini düşünmemesi sonucu tıpkı bir babanın çocuğunun yapacağı hataları önlemesi için önlemler alması ve müdahale etmesi gibi devlette bu role bürünerek müdahale etmiştir. "Devlet Baba" ideolojisiyle bu vergilere karşı çıkılmamış ve vergi uyumu sağlanmıştır. Tüketimi az da olsa azaltması olumlu bir etki olarak görülerek günah vergilerinin alınması gerektiğine yönelik görüşe karşın, bu vergiler olumsuz birçok sonuca yol açmıştır. Dolaylı ve dolaysız vergi ayrımında, dolaylı vergiler içerisinde büyük bir paya sahip olan KDV ve ÖTV kişisel durumları dikkate almayan objektif bir vergi olması ve görece düşük gelirli kesimi etkileyen regresif vergi yapısıyla vergi adaletini olumsuz yönde etkilemiştir. İlgili literatürde regresif tersine artan oranlı vergi yapısı eleştirilmiştir. Günah vergilerinin kaçakçılık ve kayıtdışı ekonomiyi artırma gibi olumsuz sonuçları da olmuştur. Literatürde olumsuz etkilerin daha fazla olduğu görülse de ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre mali ya da sosyal yönünün ön planda olması değişmiştir.

Bu çalışmada günah vergileri kavramına, tanımına, konusuna, özelliklerine, tarihçesine, geniş kapsamda paternalistik devlet anlayışına, olumsuz dışsallıklar ve davranışsal iktisadın ortaya koyduğu sınırlı rasyonellik kavramı gibi günah vergileri gerekçelerine yer verilmiştir. Paternalistik anlayış çerçevesinde ortaya çıkan günah vergilerinin mali ve sosyal etkileri açısından mali yönünün mü yoksa sosyal yönünün mü ön planda olduğunu ortaya koymak için ilgili literatür taraması yapılmıştır. Günah vergileri kapsamında Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi ve uygulanış biçimleri; alkol, sigara ve obezite vergileri incelenmiştir. Bu bağlamda günah vergileri, Amerika, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye için vergi gelirleriyle mali açıdan ve tüketim verileriyle sosyal açıdan değerlendirilerek bir sonuca ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÜNAH VERGİLERİ KAVRAMI, TANIMI, KONUSU, ÖZELLİKLERİ, TARİHÇESİ PATERNALİSTİK DEVLET ANLAYIŞI

Birinci bölümde günah vergileri kavramı, tanımı, konusu, özellikleri, tarihçesi; Amerika'da, Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de günah vergilerinin tarihçesi incelenmiştir. Paternalistik devlet anlayışı, yumuşak-özgürlükçü paternalistik anlayış, sert paternalistik anlayış, saf-saf olmayan paternalistik anlayış, ahlaki paternalistik anlayış, paternalistik anlayış karşıtlığı ve paternalistik anlayışta vergilendirme yetkisi ilgili literatürle kavramsal açıdan ortaya konmuştur.

1.1.GÜNAH VERGİLERİ KAVRAMI

Sosyal değer sistemlerinde, tüketimi gerekli temel bir ihtiyaç olarak görülmeyen, kişisel seçim ve zevklere bağlı olarak tüketilen mallar lüks mallar olarak nitelendirilmiş ve bu malların tüketim sonucu ortaya çıkan yolsuzluk, dini kuralların ihlali ve diğer olumsuzluklar dolayısıyla ahlaki açıdan uygun bulunmayan bir tüketim algısı oluşmuştur (Carruthers, 2016: 2570). Bu yönüyle oluşan tüketim yapısında toplumsal baskı sonucu bireysel hazlar dışlanmış, toplumsal değerleri içeren, toplumsal bütünleşmeyi düzenleyen güvence altına alan bir yapı oluşmuştur (Baudrillard, 2018: 91). Günah vergileriyle kişisel günah veya anti sosyal davranış vergilendirilirek kamu yararları sağlanır (Lorenzi, 2010: 329).

Hedonik (hazcı) tüketimde tüketicinin tek amacı insanın yaşamı boyunca gereksinim duyduğu ekmek, su, yağ gibi gıda ürünleri, enerji, barınak ve ilaç gibi talep esnekliği sıfıra yakın olan temel mallara ulaşmak ve rasyonel fayda sağlamak değil, aynı zamanda ona haz veren fiyat talep esnekliğinin belli bir noktaya kadar arttığı mallara da ulaşmaktır (Özdemir ve Işık, 2021: 830-831).

Alkol ve sigara gibi bireysel tüketimin söz konusu olduğu erdemsiz mallarda devlet, bireysel tüketimin zararlarının oluşturduğu toplumsal etki nedeniyle bu malların üretimini ve tüketimini düzenleyen bir konuma sahiptir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 149). Sigara ve alkol gibi zararlı olmasına rağmen tüketilen erdemsiz malların

tüketimini kontrol altına almak için devletin bu mallara yüksek oranda vergiler uygulaması söz konusu olmuştur (Muter vd., 2012: 27). İyiliksever devlet, zararlı malların tüketimini azaltacak tedbirlerle; sigara, alkol ve sağlığa zararlı gıdaların tüketiminin uzun dönemdeki zararlarını görmeyen kişilerin kendisi, ailesi ve topluma verdiği zararları "selektif vergileme" (günah vergileri) uygulayarak azaltmayı amaçlar (Aktan, 2011: 101). Yüksek fiyatlar talebi azaltır anlayışıyla günah vergilerinin uygulanması piyasa fiyatlarını artırır, bu vergilerle davranış düzeltmeye çalışılır (Carruthers, 2016: 2567). Günah vergileri, tüketim vergilerinin alt başlığıdır, bu vergiler artırılarak tüketim azaltılmaya ve vergi düzeyiyle fiyat talep esnekliği etkinlemeye çalışılır (Lorenzi, 2004: 59).

Günah vergileriyle tüketilmesi istenmeyen malların fiyatını rasyonel müşterilerin olduğu noktaya kadar artırarak bağımlılığı azaltmak zorunda kalmasını sağlamak ve bu malları üreten şirketler üzerindeki vergi oranlarını artırarak diğer sosyal girişimleri desteklemek hedeflenmiştir (Munir vd., 2022: 235). Politika yapıcılar, bireysel tüketime müdahale ederek alkol ve sigara gibi zararlı malları vergilendirir veya var olan vergileri arttırır bu sayede toplumsal açıdan sosyal maliyetler azalmış olur (Taylar, 2010; 448). Günah vergileriyle hükümetin ortak iyiliği teşvik etmeli, özerklik-sorumluluk dengelenmeli ve bireyler neden oldukları toplumsal sağlık harcamalarına katılmalıdır (Green, 2011: 71). Günah vergileri, alkol ve sigara içmek gibi ahlaki seçimlerimizi özel tüketim vergisi, satış vergileri gibi vergilerle değiştirmeye çalışan ve devlete vergi geliri sağlayan vergilerdir (Lorenzi, 2006: 67). Günah vergilerinin uygulanması vergi sonrası fiyatı etkilediğinde vergilerin göze çarpması veya algılanması durumunda vergi sonrası fiyat için piyasa tepkisinin gerçekleşmesi beklenir (Perkins, 2014:179).

1.1.1. Günah Vergilerinin Tanımı

Günah vergileri(sin taxes), bağımlılık yapan, uzun bir zaman dilimine yayılan bireysel ve toplumsal zararlar ortaya çıkaran, sosyal açıdan uygun görülmeyen ve "günahkar" olarak nitelendirilen davranışların vergilendirilmesidir (Lorenzi, 2004: 60). Günahkar mallara uygulan tüketim vergilerine günah vergileri denilmektedir (Carruthers, 2016: 2578). Günah vergileri, yüksek vergi oranları ve düşük tüketim dengesiyle devlete gelir sağlayan ve tüketime ısrarla devam edenlerin kabul edilebilir

sınırlar içinde tutulmasına yarayan bir kamu politikasıdır (Bartlett, 2010: 1289, 1290). Günah vergileri, istenmeyen ve bağımlılık yapan antisosyal davranışı vergilendirmek, yüksek vergilerle olumlu sosyal davranışı benimsetmeye çalışmak, devlete kazançlı gelir sağlamak gibi birçok amacı bulunan vergilerdir (Lorenzi, 2010: 330). Antisosyal davranışlarla ilgili vergiler, uzun vadeli sürdürülebilir bir yaşam tarzı için antisosyal tüketimi vergilendiren ve olumlu sosyal davranışlarla ilgili vergi gelirlerine olan gereksinimi azaltan etkili, verimli, adil ve ahlaki bir araçtır (Lorenzi, 2010: 332). Son yıllarda günah vergilerinin sosyal zarar olduğu düşünülen alanlarda kapsamının genişlemesinin amacı insanları daha iyi yaşamlar sürdürmesini sağlamaktır (Bartlett, 2010: 1289). Günah vergileri, hedeflenen tüketime yönelik bir vergiyle yükseltilen piyasa fiyatlarının tüketiciyi zararlı tüketimden caydıracağı inanışıyla sosyal pazarlama aracı olarak kullanılan vergilerdir (Zeiss vd., 2019: 737). Aşırı alkol ve sigara tüketimini azaltmak için kısıtlayıcı vergilerin uygulanması vergilerin maliye politikası aracı olduğunun bir göstergesidir (Şener, 1996: 196). Alkol ve sigara, geçmişten bugüne geleneksel özel tüketim vergilerinin konusudur, bu ürünlerin vergilendirilmesi yabancı kaynaklarda “günah vergileri” olarak geçer, alkol ve sigaraya ilaveten, kolalı-şekerli içecekler, trans yağ içerikli yiyeceklerden de alınan vergiler olarak tanımlanır (Akkaya ve Aktuğ, 2021: 11). Obeziteye yol açan unsurların yüksek oranda vergilendirilmesiyle vergilerle tüketimin azaltılması ve gelir elde etme düşüncesiyle ortaya atılan "yağ vergisi, şeker vergisi, hamburger vergisi, kalori vergisi, şişmanlık vergisi, günah vergisi" vb. gibi kavramlarla litetürde yer alan insan sağlığına zarar veren gıdaların vergilendirilmesi obezite vergisidir (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 182). Sigara ve alkol gibi sağlığa zararlı olan tüketim ürünlerinden yüksek oranlarda alınan vergilere günah vergileri denir (Özdemir ve Işık, 2021:828). Günah vergileri, ortak iyilik ve çıkarlar için fedakarlık etiğiyle hareket etmesi istenilen kişilerden alınan alkol ve sigara içmek gibi sosyal olarak istenmeyen zevkleri ve bu suçlu davranışları vergilendiren, bu ürünlerin tüketiminden kaynaklanan devlet gelirleridir (Lorenzi, 2004: 60). Özel tüketim vergileri gelir sağlama amacının yanında sosyal amaçla zararlı tüketimi de vergilendiren, çay, kahve, sigara, alkol gibi alışkanlık yapan ve kürk, mücevher gibi lüks tüketim sayılan mallardan alınan spesifik herkesten eşit oranda alınan günümüzde günah vergileri olarak adlandırılmasa da öyle nitelendiren vergilerdir (Sandalcı U. ve Sandalcı İ., 2018: 4).

Toplum sağlığı ve yaşam kalitesini artırmak gibi sosyal devletin gerektirdiği sosyal amaçlarla alkol ve sigara gibi sağlığa zararlı ürünlerin tüketimini azaltmaya yönelik olan cezalandırıcı nitelikteki vergilerdir (Sandalcı U. ve Sandalcı İ., 2018:3). Günah vergisi, sigara, alkol, kumar gibi tehlikeli ve ölümcül olarak kabul edilen ürünlerin tüketimini azaltmak için uygulanan tüketim vergisidir ve vergi yoluyla olumsuz davranışa verilen bir cezadır (Munir vd., 2022: 233).

Devlet toplum mühendisliği görevini üstlenerek toplumu şekillendirir; devletin bireylerin özgürlüklerini kısıtlamadan onlara tüketimi azaltmak ya da tüketime devam etmek gibi tercih hakkı vererek, kişinin özgür iradesi ile seçim yapmasını engellenmeyecek şekilde vergilendirmesine yönlendirici vergilendirme denir (Göker, 2011: 18-20). Devletin bir malın üretimini ya da tüketimini yasaklaması o malın cazibesini artırır, tepkilere yol açar ve bu mala kaçak yollardan ulaşmak gibi olumsuzluklara neden olur, oysaki istenilen özel tüketim vergisi sayesinde tüketimi azaltılmayı başarmaktır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 241-243). Günah vergileri, hem geliri artırmayı hem de vergi mükellefi davranışını azaltmayı amaçlayan tüketim vergisi ve satış vergisi şeklinde uygulanan, sadece alkolden, sigaradan alınan geleneksel vergileri değil aynı zamanda uygulama alanı genişletilmiş yeni günah vergilerini de kapsayan vergilerdir (Perkins, 2014: 145).

1.1.2. Günah Vergilerinin Konusu Erdemsiz Mallar

Negatif dışsallıkları olan, erdemli malların aksine aşırı talebin olduğu, toplum sağlığını ve ahlakını bozan, marjinal sosyal maliyetin marjinal özel maliyetten büyük olduğu, vergileme gibi yollarla devlet müdahalesi gerektiren alkol, sigara ve benzeri mallar erdemsiz mal (demerit good) olarak adlandırılır (Çomaklı vd., 2017: 46). Bağımlılık yapan, maddi ve manevi zarara yol açan üretim ve tüketimi devlet tarafında kontrol edilen mallardır (Öztürk, 2016: 212). Erdemsiz mal, özellikle tütün ve alkol gibi tüketicisine zarar veren, sağlıksız olan, zararına rağmen talebi fazla olan ve neoklasik iktisadın rasyonellik kavramının aksine rasyonel davranmadan tüketilen mallardır (Frye, 2022: 6). Erdemsiz (demerit) mal, sigara ve alkol gibi kişisel tüketimin söz konusu olduğu ve olumsuz dışsallıklara neden olan mallardır (Aktan, 2011: 103). Günah vergileri üç özelliğe sahip malları vergilendirir; esnek olmayan talep, olumsuz dışsallıklar ve sosyal olarak istenmeyen mallar vergilendirmenin konusu oluşturur (Lorenzi, 2004: 64).

Erdemsiz mal, üretimi ve tüketimi toplumu olumsuz etkileyen, sigara ve alkol gibi mallardır ve devlet bu tür malların üretim ve tüketimi azaltarak sosyal faydayı artırmayı amaçlar (Işık, 2014: 67). Alkol ve sigara gibi belirli mallar üzerinde vergilendirme unsuru, erdemsiz özellikte olması ve tüketimi sonucunda pasif içicilik ve sağlık riskleri gibi negatif dışsallıklar yaymasıdır (Savage, 2015: 21). Devlet, sigara tüketimini azaltmak, tüketim kaynaklı kamu giderlerini karşılamak için tütün ve tütün mamullerini vergilendirerek toplumsal düzeni bozan, ekonomik ve sosyal dengesizliğe yol açan zararlı (erdemsiz) mal ve hizmetlerin tüketimini azaltmayı amaçlar (Gürbüz ve Kaya, 2022: 109). Serbest piyasada aşırı tüketilen şekerli içecekler, piyasa başarısızlığı sonucunda, spor salonu ve hastane için ekstra maliyetlere neden olma, tüketicilerde gelir kaybı, sağlık sorunları (diyabet, kardiyovasküler hastalık ve diş çürümesi) ve obeziteye neden olma gibi olumsuz dışsallıklar sebebiyle erdemsiz mal niteliği kazanmaktadır (Zeng, 2019: 39). Her ne kadar özerkliğe saygı duyulsa da, alkol, sigara ve şekerli içeceklerin tüketilmesi gibi bireysel davranışların bireyin sınırlarının ötesinde topluma da sağlık maliyetleri yüklemesi sebebiyle günah vergileri uygulanır (Green, 2011: 73). Alkol ve sigara gibi ürünlerin tüketimi kamunun sağlık harcamalarına olan maliyetini arttırdığı için, maliyetler bu ürünleri kullananlara özel tüketim vergisiyle yüklenir (Sağbaş, 2010: 10-11).

Günah vergileri; bira, şarap vb. alkollü içkiler için alkol tüketimini vergilendiren alkol vergileri, yağ, tuz, şeker içeren sağlıksız yiyecek ve içecekleri, sigara ve tütün ürünleri üzerinden alınan vergiler politikacılar tarafından yüksek gelir elde etmesi sebebiyle desteklenmiş ve bu vergiler günahkar tüketim kategorisine sokulan malları içermektedir (Lorenzi, 2010: 330-331). Günah vergileri, sağlığa zarar verebilecek zararlı malların aşırı tüketimini azaltmaya çalışır, bu ürünler; aşırı alkol ve tütün ürünleri tüketimi için uygulanan günah vergileri, obeziteye yol açan şekerli ve alkolsüz içecekler, abur cubur vb. ürünlerin aşırı tüketimi için günah vergileri buna örnektir (Dorsey, 2010: 64).

Günah vergisine göre günahkar davranışlar başkalarının yararı için vergilendirilmelidir, alkol kullanmak doğal olarak günahkar veya ahlaksız değildir, ancak sarhoşken bir motorlu taşıtın kullanılması gibi yasadışı, ahlaksız ve günahkar davranışlara neden olabilir, bu nedenle kamu politikası aracı olarak günah vergileri riskli antisosyal davranışları ve ürünleri, tüketimin yıkıcı sonuçları sebebiyle vergilendirir (Lorenzi, 2004: 64).

Davranışsal ekonomide kişi değil, davranış cezalandırılır, bu açıdan günah vergisinin odağı, tehlikeli olarak kabul edilen alkol, tütün ve zararlı diğer mallardır, hükümetler günah vergilerini desteklediği için büyük ölçüde vergi geliri elde ederler ve günah vergileri toplum tarafından hoş görüldüğü için kolayca uygulanmaktadır (Munir vd., 2022: 233). Politikacılar bireysel ve toplumsal açıdan zararlı, bağımlılık yapan sarhoşken araba kullanmak, obez olmak gibi antisosyal davranışları azaltmak için günah vergilerini kullanırlar (Lorenzi, 2006: 69).

1.1.3. Günah Vergilerinin Özellikleri

Amaçlarına göre dört tür günah vergisi vardır, bunlar: öncelikli amacı geliri artırmak olan günah vergileri, olumsuz dışsalıkların maliyeti için alınan pigovyen günah vergileri, sosyal açıdan vergi mükelleflerinin davranışlarını azaltmayı amaçlayan vergiler ve karma amaçlar içeren günah vergileri şeklindedir (Perkins, 2014: 174). Kamu maliyesinin konusunu, kamu harcamalarının kamu gelirleriyle finansmanı oluşturur ve bu noktada vergiler önemli bir finansman kaynağı olmuştur (Muter vd., 2012: 9). Bireysel tüketimin kamu maliyetlerine de yol açması sebebiyle bu maliyetler bireylerden vergi yoluyla karşılanmaktadır (Green, 2010: 73). Günah vergilerinde, vergi oranları ne kadar yüksekse devlet o kadar kazançlı ve güvenilir bir vergi geliri elde etmiş olur (Carruthers, 2016: 2572). Günah vergi gelirleri, önemli kamu politikaları için finasman sağlayan kaynaklardır (Carruthers, 2016: 2574). Mali açıdan istenmeyen tüketimin sebep olduğu kamusal maliyetlerin finansmanı için günah vergileri kullanılmıştır. Sosyal refahı amaçlayan davranışsal kamu maliyesi, bireylerin fayda-maliyet analizini tam anlamıyla yapamadığı seçimlerini yönlendirmede kullanılmıştır (Didinmez, 2018: 75). Tüketicilerin miyop davranışlarını düzeltmek ve sonradan pişman olmayacakları doğru kararlar vermelerine yönlendirmek adına uygulanan günah vergileriyle düşük sağlık yatırımı yapan ve günah mallarını aşırı tüketen miyop derecesi yüksek tüketicilerin önüne geçerek, tüketicilerin miyop derecesinin düşmesini, sağlık yatırımlarının artmasını ve tüketimin azalmasını sağlamak amaçlanmaktadır (Cheng ve Chu, 2018: 2-3). Her ne kadar günah vergileriyle birçok istenmeyen davranışın ortadan kaldırılması zor olsa da, davranışı azaltma çabası verimli ve ahlaki açıdan rasyoneldir (Lorenzi, 2004: 61).

Paternalistik müdahale, devletin bir birey için neyin iyi olduğunu göz önüne alarak kararını değiştirmeyi planlamasıdır (Le Grand, 2022: 2). Davranışsal iktisat,

bireylerin rasyonellikten uzak olan seçimlerini, devletin düzeltmek için müdahale etmesinin gerekliliğini savunmaktadır (Pennington, 2019: 8). Günah vergileri, davranışsal iktisatçılar ve halk sağlığı uzmanlarının savunduğu paternalistik politikaların arasında yer almıştır (Berg, 2018: 363). Günah vergilerinde; alkol ve sigara tüketimi esnek olmayan bir talep eğrisi sahiptir, bağımlılık yapan bir tüketim söz konusudur, bu tüketim davranışı tamamen engellenmez, küçük bir değişiklikle azalır, tüketimin bireysel açısından obezite ve sağlık sorunları gibi kısa ya da uzun vadeli olumsuz sonuçları vardır, tüketim sosyal refahı olumsuz etkileyen olumsuz dışsallıklara neden olur (Lorenzi, 2004: 60). Günah vergileri bu gerekçelerle uygulanan vergiler olmuştur.

Günah vergileri, değer açısından fiyatlara eklenen yüzde olarak ve alkol vergisindeki gibi bira, şarap, likör gibi farklı alkol oranına sahip alkollü içeceklerin farklı oranlarda fiziksel açıdan vergilendirilmesiyle uygulanan vergilerdir (Carruthers, 2016: 2571). Dolaysız vergiler içerisinde gelir vergisi önemli bir yere sahipken, dolaylı vergilerden biri olan lüks tüketimi vergilendiren özel tüketim vergileri bu vergilerin içinde önemli bir yere sahiptir (Ay ve Talaşlı, 2008: 139). Dolaylı vergiler; üretilen-tüketilen-satılan mallardan alınan, fiyatlara gizlendiği için kolayca ödenen, vergi yükümlüsünün gelir gibi kişisel durumlarını dikkate almayan, tersine artan oranlı olması sebebiyle vergi adaletsizliğine yol açan, özellikle savaş ve kriz dönemlerinde yararlanılan, vergi geliri elde etmek için mali amaçla, ahlak ve sağlık açısından tüketimi azaltmak gibi sosyal amaçlarla konulan, talebi azaltması sebebiyle enflasyonu önleyici etkiye sahip vergilerdir (Özbilen, 2010: 324). Konusu tüketim olan, telafi edici ve düzenleyici etkiye sahip, objektif niteliğe sahip vergiler olan katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi gibi dolaylı vergilerle uygulama alanı bulmuştur (Sağbaş, 2010: 17). Tüketim vergileri objektif vergilerdir kişisel durumlar; kişinin ırkı, dini, cinsiyeti, zengin- fakir olması, evli-bekar olması, mülteci-göçmen olması dikkate alınmadan tüketen herkesten alınır (Çetin, 2020: 20). Tüketim vergileri, gelirin ve servetin kullanılması sonucu tüketim üzerinden fiyatlara gizlenmiş bir şekilde alınan dolaylı vergilerdir (Çetin, 2020: 20). Vergilerin caydırıcı etkileriyle (gelir vergisinin çalışmayı, sermaye vergilerinin tasarruf ve yatırımları, kurumlar vergisinin karlı faaliyetleri, KDV'nin tüketimi caydırması) ortaya çıkan davranışsal tepkiler karbon vergisi, günah vergileri, yakıt vergileri gibi sınırlı vergiler için istense de refahı ve geliri azaltması gibi olumsuz sonuçları da vardır (Çelikkaya, 2022: 1077).

Demokratik sistemlerde siyasal süreci şekillendiren unsurlar seçmenler, siyasi partiler, bürokrasi ve çıkar grupları olmuştur (Aktan vd., 2006: 62). Seçmenler, partiler, baskı grupları, bürokrasi ve teknokrasi politik karar alma sürecinin önemli aktörleri olmuştur (Ay, 2008: 108-109). Sigara vergisi oranı ve alkol vergisi oranı belirleyicileri; vatandaş baskıları, tüketici endüstrisi (oteller ve restoranlar), üretici endüstrisi (alkol ve tütün), dini güçler (kilise) ve yasama güçleri (partiler) olmakla beraber din, endüstri ve siyasetin belirleyiciliği daha etkilidir (Johnson ve Meier, 1990: 585). Bu gruplar günah vergilerine yönelik düşünceleriyle vergi politikalarına yön vermiş ve şekillendirmiştir.

2. PİGOVYEN BİR VERGİ OLARAK GÜNAH VERGİLERİ

Zararlı malların vergilendirilmesi veya faydalı olan malları sübvanse etmek için devletin piyasaya müdahale etmesinin ana ekonomik gerekçesi; dışsallıklardır, çünkü piyasa toplumsal açıdan önem arz eden dışsal maliyet veya dışsal faydayı dikkate almamaktadır (Ludbrook, 2019: 182).

Olumsuz dışsallıklarla neden olan alkol ve sigara gibi ürünlere özel tüketim vergileriyle üretimi ve tüketimi azaltmak için müdahale edilir, düzeltici etkiye sahip bu vergilere düzeltici vergi denir (Erdem vd., 2021: 136). Günah vergisi, karbon vergisi ve çevre vergileri gibi olumsuz dışsallıklar yayan mal ve hizmetlerin tüketimini azaltmaya yönelik olan bu vergilere pigocu ya da düzeltici vergi denilmektedir (Sağbaş, 2010: 21). Obezitenin önlenmesine yönelik vergilerin alınmasının obezitenin neden olduğu olumsuz dışsallıklarla bağlantılı olduğunu savunan Pigou'ya göre alkol, sigara, kumar ve doğaya-çevreye zararı dokunan şeylere uygulanan vergiler özel tüketimin vergilendirilmesini ifade eder (Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 183). Pigou, refah ekonomisinde gelecekteki insanların şimdiki insanlarla eşit muamele görmesi için şimdiki neslin kusurlu davranışları sonucu ortaya çıkan kuşak adalet sorunlarının çözümü için pigovyen vergiler gibi çeşitli yaklaşımlar öneren iktisatçıdır (Collard, 1996: 585). Pigou, refah ekonomisinde sosyal iyileştirme sorunu ve üretim dışsallıkları konuları üzerine katkı sağlayan iktisatçıdır (O'Donnell, 1979: 590). Pigovyen vergilerle özel ve sosyal maliyetler eşitlenmeye çalışılır (Collard, 1996: 593). Dışsallıkları içselleştirmek ve serbest piyasanın sorunlarını düzeltmek için bir çözüm olan bu politikayla sosyal adaleti ve

sosyal refahı en üst düzeye çıkarmak, hakların dengelenmek amaçlanmıştır (O'Donnell, 1979: 601). Günah vergileri, insanların kendilerine zarar vermesi, sigara içen veya aşırı yiyen insanların toplumsal maliyetlere neden olması, bu maliyetlerin kişisel maliyetlerden fazla olması gibi bu vergileri haklı çıkaracak sebeplerle uygulanan hem dışsallıklara sebep olan kişilerin geri ödeme yapmasını hem de sosyal maliyetleri azaltmasını sağlayan düzeltici vergilerdir (Munir vd., 2022: 235). Pigovyen vergi, en uygun vergi oranlarıyla ekonomik refahı en üst düzeye çıkarmayı hedeflemiştir (Edenhofer vd., 2021:1092). Refah ekonomisinde pigovyen vergilerle olumsuz dışsallık maliyetleri finanse edildi, bir başka deyişiyle piyasa başarısızlıkları sonucu ortaya çıkan olumsuz dışsallık maliyetleri vergilerle içselleştirildi (Pennington, 2019: 5).

Günah vergisi, sosyal dengenin kurulması ve olumsuz dışsallıkların giderilmesi için birim başına konulan düzeltici, cezalandırıcı ya da yasaklayıcı bir vergidir; olumsuz dışsallıkların neden olduğu maliyetler üreten veya tüketenlerin maliyetlerine eklenirse üretim-tüketim maliyeti artan birimler üretimini-tüketimini azalacaktır devlet bu vergileri dışsal zarara denk olacak şekilde uygulanmalıdır (Armağan, 2003: 11).

3. GÜNAH VERGİLERİNİN TARİHÇESİ

Adam Smith ünlü eseri "Milletlerin Zenginliği" nde insan hayatında gerekli olmayan şeker, alkollü içki olan rom ve tütünün vergilendirilmesi gerektiğine yer verir (Smith, 1776'dan aktaran Eroğlu ve Koyuncu, 2018: 182).

İlk günah vergisi, M.Ö. 2200 ve 1122 yıllarında Çin'de insanları alkolden korumak için kanunlarla düzenlemeler getirilerek uygulanmıştır ve ayrıca pirinç şarabını ilk üreten kişi cezalandırılmıştır (Ayrangöl ve Yelman, 2017:278). Ayrıca özel tüketim vergisin ilk örneklerinden biri olarak M.Ö. 2200 yılında Çin'de tuzdan vergi alınmıştır (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012: 238).

12. Yüzyılda müstakbel eşini terk eden nişanlı erkelere evlilik vaadi sebebiyle para cezası uygulanmıştır (Lorenzi, 2004: 59). 17. yüzyılda Rus Çar Büyük Peter döneminde sakalları uzun olan kişilerden vergi alınmıştır (Lorenzi, 2004: 59).

Türkiye'de geçmişten bugüne gelen "devlet baba" geleneğinin tarihi Osmanlı imparatorluğunun 19. Yüzyıla dayanmaktadır ve devlet otoritesini güçlendirme için

çeşitli alanlara müdahale etmiştir (Buyrukoğlu vd., 2016: 17). Günah vergilerinin temelini oluşturan müdahalecelik anlayışının tarihsel gelişimine baktığımızda; devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiği düşüncesi 1929 kriziyle ortaya çıkmış, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte bu düşünce yaygınlık kazanmış ve kuramsal açıdan en büyük katkı Keynes tarafından sağlanmıştır; Keynes, Klasiklerin sınırlı devlet anlayışını reddederek devletin ekonomi içerisindeki rolünün ve işlevlerinin artırılması gerektiğinin savunmuştur (Yasa, 2017: 282-283).

Besin değeri içermeyen sağlıksız gıdalara yönelik obezite vergisi ilk olarak 1925 yılında Lulu Hunt Peters tarafından ortaya atılmıştır (Yager, 2010'dan aktaran Gergerlioğlu, 2016: 151). 1994 yılında ise Kelly D. Brownell tarafından şekerli içeceklerin vergilendirilmesi önerilmiştir (Saruç, 2015'den aktaran Gergerlioğlu, 2016: 151). Obezite vergisini ilk kez yasallaştıran ve uygulayan Danimarka, pizza gibi hazır gıdalar, et, tereyağı, peynir gibi yüksek yağ içeren gıdalar vergilendirilmiştir (Clarkson, 2014'den aktaran Gergerlioğlu, 2016: 151).

Sosyal devlet anlayışıyla beraber yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ülkeler daha çok sosyal amaçlara öncelik vererek gelişmiş ülkelerde hızlı ilerleyen, gelişmekte olan ülkelerde ise yapısal sorunlar nedeniyle yavaş ilerleyen uygulamalarla birlikte günah vergileri de daha fazla önem kazanarak alınmaya devam etmiştir (Sandalcı U., Sandalcı İ., 2018: 3). Vergilerin ön planda olan geleneksel mali fonksiyonun yanında sosyal devlet anlayışıyla beraber devletin sosyal alana müdahalesi artmış ve vergilerin sosyal fonksiyonu da önemli hale gelmiştir (Ay, 2008: 98). Özel tüketim vergileri, 1980 öncesinde malî amaç ön planda tutularak uygulansa da 1980 sonrasında negatif dışsallıkların içselleştirilmesi fonksiyonu sebebiyle gelişmiş ülkelerde bu vergilerin düzeltici etkisi sebebiyle sosyal amacını ön plana çıkarmıştır (Akkaya ve Aktuğ, 2021: 11). Ayrıca birçok gelişmekte olan ülke 1980'den itibaren vergi reformlarıyla vergi yapılarını değiştirmiş, dış ticaretten alınan vergiler azaltılarak iç tüketim üzerinden alınan vergiler artırılmıştır (Ay ve Talaşlı, 2008: 142).

3.1.Amerika ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergilerinin Tarihçesi

1651'de Amerika'nın Massachusetts eyaletinde kadınların altın, gümüş, dantel, düğme kullanmalarına ve yüksek topuklu bot giymelerine yasak getirilmiştir (Turan ve Yurdakul, 2009: 4).

Obezite vergileri ve bağımlılık yapan zararlı tüketimi engellemeyi hedefleyen vergiler 1791 yılında ABD'nin Pennsylvania Eyaletinde kanunlaştırılarak uygulanmıştır (Talbot ve Pienaar, 2012: 1281).

Günah vergileri ABD'de ilk sigara vergisi olarak 1791'de, alkollü içecek olarak ise viskiden 1794'te alınan vergiler olmuştur (Sandalcı U. ve Sandalcı İ., 2018: 3).

ABD'de iç savaşa 1861 yılına kadar vergi gelirlerini sadece mali amaçlarla alınan gümrük vergisi hakim iken, daha sonraları koruyucu bir amaçla tütün ve alkollü içeceklere uygulanan ÖTV ve gümrük vergileri hakim olmuştur (Türk, 2015: 254).

16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hollanda'da bira, tuz, şeker, ispirto gibi insanların günlük hayatta kullandığı malları kapsayan özel tüketim vergileri uygulanmış ve ayrıca özel tüketim vergileri konusunda Hollanda diğer Avrupa ülkelerine öncü olduğu, örnek teşkil ettiği düşünülmüş, daha sonra Avrupa ülkelerinde de ÖTV uygulamaları yaygınlaşmıştır (Akkaya ve Aktuğ, 2021: 6).

İngiltere'de papalar, hayat kadınlarından zorla aldıkları paralarla dini faaliyetlerini sürdürmüştür; Papa X. Leo binlerce vesikalı hayat kadınından zorla günah vergisi almış ve pişmanlık duyan hayat kadınlarından günah çıkartmak için aldığı ücretleri arttırarak ruhlarını cehennemden para karşılığı kurtarmıştır, bu uygulama aynı şekilde sürmüş, Papa II. Clement genelev gelirini kiliseye aktarmış, ayrıca hayat kadınlığı ile suçlanan kişiler, ölü veya diri farketmeksizin mal varlığının yarısını rahibe manastırına bağışlamıştır (Turan ve Yurdakul, 2009: 3-4). Geçmişte günah vergiler istenmeyen davranışları vergilendirmiştir Papa X Leo'nun çıkarlarını finanse etmek için gereken para hayat kadınlarından vergi alınarak elde edilmiştir, Papa Clement II günah çıkararak ruhları ücret karşılığında kurtardı ve hayat kadınları yaşarken mal varlıklarının yarısını manastıra bağışlamak zorundaydı. (Lorenzi, 2004: 59).

Fransa'da sanayileşme dönemi özellikle bira, şeker, alkollü içeçecek gibi özel tüketim vergilerinin yani dolaylı vergilerin hakim olduğu bir dönem olmuştur (Türk, 2015: 252). İngiltere'de Sanayi Devrimi (1758-1791) boyunca özel tüketim vergileri ve gümrük vergileri gibi azalan oranlı vergiler ağırlıktaydı (Türk, 2015: 253). İngiltere'nin 1860'ta serbest Pazar ekonomisine geçişiyle tütün ve alkollü içecekler gibi sayılı üründen ÖTV alındı (Türk, 2015: 254).

Birinci dünya savaşının yol açtığı mali zorluklarla beraber ilk kez 1916 yılında Almanya'da muamele vergisi uygulanmaya başlanmış, ilk başlarda damga vergisi olarak alınan bu vergi 1918-1919 yıllarında genel tüketim vergisi adıyla alınmıştır (Turhan, 2020: 159). İngiltere 1940'da çok oranlı genel harcama vergisini "satın alma vergisi" (purchase tax) adıyla, AB'ye girip KDV'ye geçene kadar %5-15-30-60 oranlarıyla uygulamıştır (Türk, 2015: 254). Modern anlamda ilk KDV 1950'li yıllarda Japonya'da, 1954'de Fransa'da, 1957 Roma Anlaşmasıyla Avrupa birliğinde ortak bir KDV uygulanmaya karar verilmiş ve sırasıyla 1968'de Federal Almanya, 1969'da Hollanda, 1970'de Lüksemburg, 1971'de Belçika, 1973'de İtalya'da yürürlülüğe konmuştur (Pehlivan, 2021: 141).

AB'de Roma Anlaşması vergi hükümlerine göre 1962'de hazırlanan ve yayınlanan Neumark Raporuyla üye ülkeler için ortak pazar hedefine yönelik olarak dolaylı vergileri uyumlaştırılmaya (tax harmonisation) çalışılmıştır (Çiçek ve Uğur, 2019: 79-80). AB'de Neumark raporuna baz alınarak çeşitli muamele vergileri yerine KDV'nin getirilmesi 1967'de önerilmiş ve vergi uyumlaştırması çalışmaları başlatılmış, 1970'de uygulanmaya başlamıştır (Alganer ve Yılmaz, 2010: 142). Avrupa Birliği'nde vergi uyumlaştırma çalışmalarında dolaylı vergiler ağırlıktadır, özel tüketim vergilerinin uyumlaştırılması hedefiyle 1 Ocak 1993'te bir yönerge oluşturulmuş, bu yönergeyle Avrupa Birliği'nde özel tüketim vergisinin üç temel mal üzerine uygulanacağı kabul edilmiştir, bu ürünler; alkol ve alkollü içecekler, tütün mamulleri ve enerji ürünleridir (Yıldırım, 2015: 231).

3.2.Türkiye'de Günah Vergilerinin Tarihçesi

Türk Vergi Tarihi'nde ilk günah vergisi, Osmanlı'da Müslüman olmayan vatandaşlardan alınan "Şıra Resmi" (alkol vergisi) vergisidir, zamanla isim değiştirse de en son Müşkirat Resmi (alkol vergisi) adı verilerek uygulanmıştır (Ayrangöl ve

Yelman, 2017:279). Osmanlı'da İstanbul gümrüğü gibi gibi büyük gümrük vergi gelirlerinden sorumlu birimleri, tütün ve üzümden alınan resimleri denetleyen ve bu vergilerin gelirlerinden sorumlu "maden vergi gelirleri birimi" adında büyük bir kurum vardı (Tabakoğlu, 2016: 263). Osmanlı'da tütün II. Süleyman zamanında (1687-1691) hesabı maden kaleminde tutulan, dönüm üzerinden ve gümrük resmine tabi kılınarak "resm-i duhan" adıyla tütün vergisi, yine aynı dönemde "resm-i bidat" adıyla kahve üzerinden gümrük vergisi alınmıştır (Tabakoğlu, 2016: 524-525). Şarap (hamr) ise zaman zaman yasaklansa da mali zorluklardan dolayı 1688'de tütün (duhan) ile birlikte İstanbul gümrüğüne bağlanarak uygulanan vergiler olmuştur (Tabakoğlu, 2016: 525). 16. Yüzyıldan itibaren dolaysız vergilerin yanında, dolaylı vergi olarak bira ve şarap üzerinden tüketim vergileri alınmıştır (Turhan, 2020: 5-11).8

Türkiye'de 1969 yılında KDV için çalışmalar başlatılmış, 1985'de yürülülüğe konulmuştur (Pehlivan, 2021: 141). Katma Değer Vergisi Kanunuyla birlikte 1985'te muamele vergisi türleri kaldırılmış yerine modern muamele vergisi olan KDV getirilmiş ve muamele vergileri konusunda Türkiye'de bir reform gerçekleşmiştir (Turhan, 2020: 169). Katma değer vergisi 1985 yılında yürürlüğe konulmuş ve 1980-1990 döneminin en önemli mali olayı olmuştur (Giray, 2015: 261). Türkiye'de 2002 yılına kadar tütün ürünleri ve sigaradan fabrika çıkış fiyatına Savunma Sanayi Fonu, Mera Fonu, Eğitim Gençlik Vergisi, Gaziler Fonu ve Tütün FonuMalul Şehit Yetim Payı gibi isimlerle, Tütün Fonu adıyla ithal tütünden yapılan sigaradan ve KDV hesaplanarak sigara vergileri alınmıştır (Beşer ve Aşkan, 2019: 69-70).

2002 yılında yürürlüğe konan kanunla uygulama alanı bulmuş ve mali amaçların yanında vergi adaletini sağlama ve zararlı ürünlerin tüketimini azaltma gibi amaçlarla da uygulanmıştır (Mutluer vd., 2016: 310). 2002 yılında katma değer vergisinden sonra ikinci önemli dolaylı vergi özel tüketim vergisi, 2000 sonrası dönemde önemli bir maliye politikası olmuştur (Giray, 2015: 270). 2002 yılında 4760 Sayılı Yasa ile Türk vergi sistemine giren ÖTV, Türkiye'nin Avrupa Birliğine uyumuna yönelik önemli bir vergi olmuştur(İlhan, 2007: 14).

1985 yılında KDV'nin ve 2002 yılında ÖTV'nin uygulanmaya başlanmasıyla beraber Türk vergi yapısında dolaylı vergilerin payı yıllar içerisinde artmış özellikle ÖTV, KDV'nin genel oranından daha yüksek oranda çeşitli malları vergilendirmiştir (Bal ve Teker, 2019: 168).

4. KATMA DEĞER VERGİSİYLE BERABER ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ ALINMASININ NEDENLERİ

Devletin özellikle bazı mallardan daha fazla vergi almak istemesi üzerine genel tüketim vergisini yetersiz görerek aldığı ikinci ve daha özel bir vergidir (Soylan, 2008: 78). ÖTV, KDV gibi kapsamı geniş olmayan ve her aşamada ayrı alınmayan, belirli mal ve hizmetleri tek seferde vergilendiren, vergi mükellefinin KDV'ye göre daha az olduğu ve uygulanması KDV'ye göre daha kolay olan bir vergidir (Oktar, 2008: 9).

ÖTV'ye konu olan ürünlerin tüketimin neden olduğu kamunun ilave gelir ihtiyacı, sigara ve alkol tüketiminin sağlığı olumsuz etkilemesi ve sağlık harcamalarını artırması, bu vergilerin tüketimi azaltmaya çalışması, tüketenlerin ilave kamu harcamalarının finasmanına katılmasını sağlamak, tütün ve alkollü içeceklerden alınan KDV'den sonra ayrıca ÖTV alınmasının nedenleridir (Bilici, 2005: 249). ÖTV uygulama nedenleri; genel tüketim vergilerinin tersine artan oranlı yapısını azaltarak artan oranlı yapıya dönüştürmek, lüks tüketim mallarını vergilendirerek ödeme gücüne daha uygun bir yapı sağlamak, vergilendirmede fayda ilkesini gerçekleştirmek (akaryakıt tüketim vergisiyle araç sahipleri karayollarını kullanarak fayda sağlar), özel ve dışsal maliyetin toplamı olan sosyal maliyeti karşılamayı sağlamak, dışsal zarara neden olan kişiye bu zarar ödetilir eğer kişiler tüketimini azaltırsa bu sayede de dışsal zarar azalmış olur, belirli mallardan alınması sebebiyle yükümlü psikolojisine uygun gelir sağlar ve yurtiçi sanayiyi koruyucu etki göstererek ödemeler bilançosu dengesini sağlamaya yardımcı olur (Erdem vd., 339-340). ÖTV ile olumsuz dışsallıkları yüksek, sosyal faydaları düşük mallar ve devlet kontrolünde olan mallar vergilendirilir; özellikle alkollü içeceklerden yüksek vergi alınmasının sebebi alkolün olumsuz dışsallığının fazla olmasıdır, aynı şekilde doğal yaşamı korumak için kürktende ÖTV alınır kürk yapımı bazı hayvanların nesillerini yok etmesi sebebiyle olumsuz dışsallıklara neden olur (Doğan, 2003: 20) Devletin asıl amacı vergi geliri elde etmek olduğu için tüketim azalmasa bile yüksek ÖTV geliri elde etmesi kamusal geliri arttırdığından devletin çıkarına hizmet eder (Doğan, 2003: 20)

Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde; vergi idaresinin zayıf, vergi denetimin yetersiz, vergi kayıp, kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonominin fazla, mükellefin vergi ahlakının ve vergiye uyumunun yetersiz, kamu harcamalarına

mükellef algısının olumsuz olması sebebiyle bu ülkelerde mali anesteziyle kolayca alınan dolaylı vergiler tercih edilir (Ay ve Güneş, 2022: 1236).

5. SAĞLIK HARCAMALARI AÇISINDAN GÜNAH VERGİLERİ

Dünyada gelişen teknolojiyle beraber sağlık harcamalarının arz-talep açısından hızla artarak devlete bir yük olmaya başlamasıyla devletin sağlık hizmetini sunmadaki etkinliği ve yeterliliği, bu harcamaları nasıl yöneteceği sorgulanmıştır, bu harcamalar; sağlığı korumayı, geliştirmeyi hedefleyen bütün koruma, geliştirme, rehabilitasyon, bakım ve acil programlar için yapılan harcamaları kapsamakta ve kapsamı geniş bu sağlık hizmetlerinin sunulmasında birim ve toplam maliyetler gittikçe artmıştır (Ağır ve Tıraş, 2018: 645-646).

Günah vergisi gelirlerinin nasıl kullanıldığı bu gelirleri ahlaki açıdan "aklamaya" yardımcı olur, örneğin tütün gelirlerini sağlık alanında veya çocukların eğitiminde kullanmak gibi erdemli bir sosyal amaç için harcanabilir (Carruthers, 2016: 2573). Sağlıksız davranışları vergilendirmek, politikacılar için vergiyi haklı çıkarabilecek nedenlerden biridir (Perkins, 2014: 183). Özerkliğe saygı duyulan bir demokraside bireysel sınırların ötesinde alkol, sigara, şekerli içecekler (soda) tüketimi gibi birey davranışlarının neden olduğu sağlık maliyeti sadece bireysel değil toplumsal maliyete de neden olur (Green, 2010: 73). Sağlıksız veya riskli bir yol seçenlerin seçimlerinden dolayı sorumlu veya hatalı olması sonucu tıbbi ve sosyal maliyetlere katılması için devlet müdahaleleri söz konusu olmuştur (Gostin, 2009: 219). Devlet, en iyi sağlık seviyesini sağlama yükümlülüğüne sahiptir; yanıltıcı sağlıksız gıda reklamlarını sınırlandırabilir, sağlıklı gıdaları daha uygun fiyatlı hale getirebilir, vergilerle müdahale edebilir ve faydalı seçim yapmayı meşru bir şekilde kolaylaştırabilir (Gostin, 2009: 219). Alkol, sigara ve sağlıksız gıda vergileri, hastalıkların, şişmanlık oranlarının artması gibi halk sağlığındaki bozulmalara, ekonomik ve sosyal açıdan bireysel ve toplumsal etkilere yönelik sağlık davranışlarını etkilemek için maliye politikası aracı olarak kullanılmaktadır (Blecher, 2015: 178). Sağlık vergisiyle ortaya çıkan davranış değişikliği bireyler ve devletler için sağlık harcamalarında iyileştirici etkiye sahip olabilmektedir (Jain vd., 2020: 919). Zamanla ülkeler, günah vergilerini dini kurallara uyulmasını sağlayan bir araç olarak kullanılmasının yerine, devletler bu vergilerin amacını değiştirerek bireylerin

daha sağlıklı yaşamalarını sağlayacak bir vergi politika aracı olarak kullanmışlardır (Avcı ve Demirci, 2017: 50).

Sağlık davranışları etkileyen unsurlar; bireyler yaşadığı toplumun alışkanlıklarından etkilenmesi, sağlık okuryazarlığı seviyesinin düşük olması, sağlık eşitsizlikleri, zihinsel kapasite yetersizliği ve sosyal medyanın etkisidir, bu unsurlar sigara içmek, aşırı beslenme, alkol tüketmek, emniyet kemeri takmamak gibi sağlığa zarar veren riskli davranışlara yol açarak birey ve toplumsal nitelikte zarara neden olmaktadır, bu açıdan sorunu çözmenin en basit ve düşük maliyetli olan çözüm yolu bireysel sorumluluk için yaşam biçimini olumlu yönde değiştirerek riskleri azaltmaktır (Avcı, 2016: 259). Bireylerin sağlık sorumluluğunun artması durumunda sağlık harcamalarının azalacağı fikri vardır (Avcı, 2016: 261). Koruyucu sağlık hizmetlerinde üçlü sınıflandırma; primer koruma, hasta olmadan önce verilen sağlık eğitimi-bağışıklama gibi hizmetleri, sekonder koruma, hastalıkların erken teşhisi için yapılan kanser ve bulaşıcı hastalık taramaları gibi hizmetlerini, tersiyer koruma ise, hastalık sonrası etkileri azaltmaya yönelik tıbbi ve sosyal rehabilitasyon gibi hizmetleri ifade etmektedir, bunlara ilaveten sağlıklı bireylerin yaşam kalitesini artımak için sigara-alkol bırakma danışmanlığı, hareketli yaşam, dengeli-sağlıklı beslenme gibi riskleri azaltıcı ve sağlığı geliştirici hizmetleri de içeren, günlük yaşam içerisinde veya hastanede sunulan hizmetlerdir (Hayran, 2019:173). Koruyucu sağlık hizmetlerinin sağlık harcamalarını azaltmadaki etkisi bilinenin aksine, kısa vadede sağlık harcamalarını azaltıcı bir etki gösterse de uzun vadede daha fazla sağlık harcamasına neden olmaktadır, fakat bu hizmetler sonucunda bireylerin daha sağlıklı bir yaşam sürmesinin sağlamasıyla toplumsal bir yarar sağlanmış olur ve bu sebeple sürdürülmesi gereken hizmetlerdir(Hayran, 2019:174). Sağlık harcamalarının türü açısından gelişmiş ülkeler koruyucu sağlık hizmetlerine daha fazla önem vererek bu alana yönelik harcama yaparken, Türkiye'de sağlık harcamalarının yarıdan fazlası önlem, tedavi ve müdahalede kullanılan tıbbi malzemeler ve ayakta sağlık hizmetleri için harcanmaktadır (Akın, 2007: 2). Stresli ve hareketsiz bir yaşam, alkol ve sigara kullanımı ile obeziteye neden olmakta ve bunlara bağlı olarak kronik hastalıklar oluşmaktadır, bunlar; alkol tüketimine bağlı olarak karaciğer hasarı (yağlanma, sarılık, siroz), sigara ve tütün ürünlerinin tüketimine bağlı olarak solunum ve göğüs hastalıkları (KOAH, akciğer kanseri, bronşit, pnömoni, astım), obezite sonucu vücut sistemlerinin neredeyse tamamının bozulmasıdır (Memiş, 2020: 49). Alkol ve sigara fiyatlarını artırarak bu mallara erişimi zorlaştırmak, alkol ve tütün ürünleri

kullanılacak yerlerde kısıtlamalara gidilmesi, dumansız hava sahası ve saat 22:00'dan sonra alkol satış yasağı gibi düzenlemeler; uzun dönemde sağlık harcamalarının azaltması sigara ve alkole bağlı ölümlerin azalması ve işgücü kaybının önlenmesi gibi yararlar sağlayacak olan politikalardır (Memiş, 2020: 49).

Nüfusun yaşlanması ve aşırı sigara tüketimi, kalp krizi, kronik obstrüktif akciğer hastalığı, çeşitli kanser türleri gibi hastalıkları artırırken, bu kronik hastalıklara neden olan risk faktörleri; obezite, hareketsiz yaşam, yüksek tansiyon ve kolesterol olmakla birlikte tüm bu hastalıklara ve risk faktörlerine sağlıklı beslenme, spora yönlendirme, sigara tüketiminin kontrol altına alınması gibi yollarla erken teşhisle müdahale edilebilmektedir (Kılavuz, 2010:177-178). Tütün ürünleri kullanımının neden olduğu çeşitli hastalıklar sebebiyle dünyada her yıl 5 milyondan fazla insan ölmektedir, ülkemizde yaklaşık 20 milyon sigara içen kişi vardır; yılda 100 bin-150 bin kişinin sigaraya bağlı sebeplerle öldüğü hesaplanmış ve bu ciddi düzeydeki rakamlar Türkiye'de sigara nedeniyle her gün 300 dolayında insanın öldüğü göstermektedir (Bilir, 2009: 31). Günümüzde toplum sağlığına oldukça zarar veren sigara alışkanlığıyla mücadelede geçmişte sigara tüketimi oldukça artan gelişmiş ülkeler zamanla sigara karşıtı kampanyalarla sigara içme oranlarını azaltmış buna bağlı olarak da akciğer kanseri görülme hızlarında azalma yaşanmıştır (Okutan vd., 2007: 357). Tütün ürünlerinin kullanımı, sağlık açısından; sigara içenlerin ve pasif içicilerin kanser, kalp-damar hastalıkları ve felç nedeni ile ölme olasılığının artması, çevresel açıdan; yere atılan sigara izmaritlerinin doğayı kirletmesi ve söndürülmeden atılan izmaritlerin yangınlara neden olması (İtfaiye Müdürlükleri kayıtlarına göre büyük şehirlerdeki yangınların üçte biri ila yarısı sigara kaynaklı) ve ekonomi üzerinde ciddi olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Bilir, 2009: 31). Dünya Sağlık Örgütü, KDV ve ÖTV'den bağımsız sigaraya ayrı bir "sağlık vergisi" uygulanmasını önermiştir (Beşer ve Aşkan, 2019: 69). DSÖ 2008'de yayınladığı Küresel Tütün Salgını Raporuyla (MPOWER); tütün kullanımı ve kontrolüne yönelik uygulamaların izlenmesi, pasif içicilerin korunması, sigara tüketenlere bırakmaları için destek sağlanması, sigara kullanımının tehlikelerine yönelik uyarı yapılması, tütün mamullerinin reklam, tanıtım ve sponsorluğunun yasaklanması ve tütün üzerindeki vergilerin artırılması gibi 6 temel strateji belirlenmiştir (Bilir, 2009: 32). Günah vergileri olumsuz sosyal davranışları ortadan kaldıracak kadar etkili olmasa da kamu yararını gözeten fonlar üretir, olumsuz dışsallıklarının ve sigara içenler gibi kişinin kendisine zarar veren davranışlarının oluşturduğu sağlık hizmeti maliyetlerini

finanse edilmesine kullanılabilir (Lorenzi, 2004: 61). Halk sağlığı uzmanları günah vergilerini sınırlı ve makul şekilde kullanıldığı ölçüde, hastalıkların azaltılması, önlenmesi ve kamu yararı programlarının bu vergilerle finanse edilmesi için desteklemektedirler (Green, 2010: 68).

Alkol sebebiyle oluşan üretim kaybına ve sağlık harcamalarına milyarlarca lira harcanmaktadır, bu harcamaların nedenleri; kazalara bağlı ölümlerin, intiharların, cinayetlerin yarısından fazlasının ve trafik kazalarına bağlı ölümlerin yarısından biraz daha azının alkolle ilişkili olması ve ayrıca alkole bağlı iş kazaları, yaralanma, hastalıklar sebebiyle oluşan iş günü kayıpları, mali kayıplardır (Varol, 2011: 23-24). Alkol tüketimine yönelik düzenleyici amaç aşırı alkol tüketenlerin kendisi, yakınları ve toplum için zararlı olmaya başladığı noktada tüketimin azaltılmasıyla, içsel ve dışsal maliyetin azaltılmasıdır, bu sayede birey için verimlilik, yaşam kalitesi artışı sağlarken, devlet için de alkol nedeniyle ortaya çıkacak sağlık (alkole bağlı hastalıklardan kaynaklanan kazanç kayıpları; erken ölümlerden kaynaklanan geleceğe ilişkin kazanç kayıpları; alkol bağlantılı suçların neden olduğu ve mağdurların uğradığı kayıplar; çarpışma, yangın ve adalet hizmetleri nedeniyle katlanılan maliyetler), adalet harcamaları gibi devlete ekstra yük olan kamu harcamalarının da azalmasını sağlar (Koç, Ö. E. ve Koç, N., 2020: 214). Alkol tüketimini alkolün fiyatı da etkiler, alkollü içkilerde fiyatı belirleyen ve ek maliyete yol açan vergiler; alkollü içkilerde alkol türünü göre farklılık göstermekle beraber her 6 ayda bir Üretici Fiyat İndeksine (ÜFE) göre artırılan ÖTV ve tüm alkol türlerinde %18 sabit oranla uygulana KDV'dir (Buzrul, 2016. 118). Devlet, sigara ve alkol ürünlerinden aldığı yüksek oranda tüketimi kısıtlayıcı vergilerle, bu ürünlerin tüketim eğilimini azaltmaya çalışır, dolayısıyla amacı sigaradan, alkolden kaynaklanan sağlık harcamaların tasarruf etmektir ve ayrıca ülkeler bu vergilerden yüksek vergi geliri elde eder (Uğur, Akdemir ve Gürsel, 2010: 6).) Startejik açıdan sağlığı iyileştirmek için vergilerle alkollü içkilerin fiyatlarını etkilemek önemlidir (Varol, 2011: 91).

Obezitenin neden olduğu hastalık sonucu hemen ortaya çıkan doğrudan maliyetler; tıbbi bakım maliyetleri (hastanın ayakta veya yatakta gördüğü sağlık hizmetlerinde, laboratuar, radyoloji testleri ve ilaç tedavisi) ve tıbbi olmayan bakım maliyetleri (hastane dışı bakım, hastanın sağlık merkezi ziyareti veya hastaya yapılan ziyaretler, ulusal sağlık sigortasından talep edilen fonlar) şeklindedir (Sandalcı ve Tuncer, 2021: 31). Obezitenin ülkeler açısından maliyetini ve devlet bütçesine

verdiği zararı saptamak için doğrudan maliyete ilaveten obezite sonucu ekonomilerde ortaya çıkan verimlilik kaybını ifade eden dolaylı maliyetlerin de hesaba katılması gerekir, bu maliyetler, hastalık maliyetleri (varol(a)mama durumu, işe gelmeme ve engellilik) ve ölüm maliyetleri (erkenden ölüm) şeklindedir (Sandalcı ve Tuncer, 2021: 34). Obezite bireysel (obezitenin neden olduğu birçok hastalık ve bunlar için yapılan yüksek miktarlardaki sağlık harcaması) ve sosyal (toplumsal zarara neden olan olumsuz dışsallıklarla beraber bireylerin artan sağlık harcamaları sosyal devletin de sağlık harcamalarını artırması) ekonomik maliyetlere yol açan toplumsal bir problemdir (Çukur ve Erdem, 2017: 124). Obezitedeki artış diyabet, kanser ve kalp hastalığı gibi kronik hastalıklara neden olmakta ve bu hastalıkların yüksek maliyeti nedeniyle sağlık için ayrılan bütçelerde ciddi bir yük olmaktadır (Palamutoğlu vd., 2022: 239-240). Nabel'e göre obezite artış oranı ile yetişkinlerde sağlık harcamaları artış oranı arasında uzun dönemde pozitif ve istatiksel olarak anlamlı bir ilişki var iken, obezitenin kronik hastalıklara sebep olması, bu hastalıklarında uzun dönemde ortaya çıkması sebebiyle kısa dönemde obezite-sağlık harcamaları arasında ters yönde bir ilişki vardır (Nabel, 2021: 56). Obezitenin ve obezite nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunlarının maliyetinin ülkeler açısından önemli bir yük haline gelmesi, obeziteye bağlı kamu ve özel kesim sağlık harcamalarının ciddi düzeyde artması bütçelerde bu alana daha fazla pay ayırmaya neden olmuştur (Sandalcı ve Tuncer, 2021: 32). Toplumda obezite oranının artması istihdamı ve sağlık harcamalarını olumsuz etkilediği için devletler vergiler, sübvansiyonlar gibi mali önlemler alarak tüketicilerin tüketim kalıplarını sağlıksız gıdalardan, sağlıklı gıdalara yönlendirecek şekilde olumlu yönde etkilemeye çalışılır (Akar, 2015: 31). Vergiler, olumlu sosyal faydayı getirmesi önemlidir, örneğin vergi artışı, sosyal açıdan şekerli içeceklerin satışında bir azalmaya yol açsa da, vergi geliri artmaya devam edecektir, bu noktada vergi gelirleri devlet tarafından halka fayda sağlamak için kamu tesisleri oluşturmak ya da sağlık alanında yatırımlar yapmak şeklinde kullanılmalıdır (Zeng, 2019: 40). Gıda vergileri ve sübvansiyon ile sağlıklı gıdaların tüketimini arttırmak ve yağ, şeker, tuz içeren sağlıksız gıdaların tüketimini azaltmak amaçlanır (Ludbrook, 2019: 183). Devletin sağlık harcamalarını azaltma seçeneğinden biri de mali önlemlerdir; yağ, şeker ve tuz oranı yüksek olan gıdalardan alınan vergiler arttırılmalı, sağlıklı gıdalar sübvansiyon ile teşvik edilmeli, meyve ve sebze sektörü için işbirliği yapılmalı, besin değeri yüksek gıdalarda KDV oranı düşürülmeli ya da sübvansiyonlar attırılmalı, yürütülen uygulamalar, politikalar düzenli olarak

incelenmelidir (Akar, 2015: 34). Bu noktada uygulanacak en uygun vergi ve sübvansiyon seviyesi belirlenirken toplumsal maliyet-faydalar dikkate alınmalı, sağlık zararlarını, sosyal zararları azaltacak düzeyde olmalıdır (Ludbrook, 2019: 184). Vergiler obezite önleme çabaları için bir fon akışı olarak ya da bireysel tüketimi azaltmak için konulur, enerji-yoğun gıdalar üzerinden alınan vergiler, meyve ve sebze gibi ürünler için sübvansiyon sağlama maliyetleri için kullanılabilir bu sayede gıda vergilerinin regresif özelliğini dengelemeyi sağlar ve ayrıca ürünler kategorize edilerek vergilerin en geniş tabana yayılmasını sağlamak obeziteyi önleyebilecek ve verginin kapsamı genişlediği için ikame edilecek ürünler sınırlandıracaktır (Akar, 2015: 31).

Tablo 1: 2010-2020 AB Üyesi Altı Ülke, ABD ve Türkiye Sağlık Harcamalarının GSYH İçindeki Payı %

Ülke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Belçika	10.2	10.4	10.5	10.5	10.6	10.8	10.8	10.8	10.8	10.7	10.8
Almanya	11.1	10.8	10.9	11.0	11.0	11.2	11.2	11.3	11.5	11.7	12.8
Fransa	11.2	11.2	11.3	11.4	11.5	11.4	11.5	11.4	11.2	11.1	12.2
İtalya	8.9	8.8	8.8	8.8	8.9	8.9	8.7	8.7	8.7	8.7	9.6
Lüksemburg	6.7	6.0	5.3	5.2	5.2	5.1	5.1	5.1	5.3	5.4	5.7
Hollanda	10.2	10.2	10.5	10.6	10.6	10.3	10.3	10.1	10.0	10.2	11.2
Türkiye	5.0	4.7	4.4	4.4	4.3	4.1	4.3	4.2	4.1	4.4	4.6
ABD	16.2	16.1	16.1	16.0	16.2	16.5	16.8	16.8	16.6	16.7	18.8

Kaynak: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SHA#

Tablo 1 verileri incelendiğinde GSYH sağlık harcamalarına en fazla pay ayıran ülke ABD iken, en az pay ayıran ülke Türkiye'dir. Sağlık alanında yeterliliği tespit etmek için Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYH) içindeki sağlık harcamalarının payı dikkate alınmalıdır (Akın, 2007: 41). Ekonomik kalkınma için oldukça önemli olan sağlık harcamaları, ülkelerin kalkınma düzeyine bağlı olarak değişiklik gösterir, kalkınma düzeyi yüksek olan ülkeler aynı seviyede sağlık ve eğitim harcamalarını sürdürmektedir, bu açıdan ekonomik kalkınma ile sağlık harcamaları doğru orantılı bir ilişkiye sahiptir (Albayrak ve Öztürk, 2021: 235). Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında oldukça etkili olan sağlık harcamaları, ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre değişiklik göstermekte, istatiski verilere göre gelişmiş ülkelerde sağlık harcamalarına ayrılan pay, gelişmekte olan ülkelere göre daha fazladır (Ağır ve Tıraş, 2018: 644). Dünyada birçok ülke için sağlık sektmründeki maliyet artışları veya kalitenin düşük olması önemli bir sorundur, bu

sorunun çözümü için tüketiciler daha az tüketmeli veya sağlık harcamalarına bütçeden ayrılan pay artırılarak sağlık sistemi maliyet-etkin hale getirilmelidir, sağlık harcamaların GSMH içindeki payının giderek artması, her ne kadar sağlık sisteminde bu zor da olsa mali tedbirler almayı gerektirmektedir (Kılavuz, 2010: 186). Devlet, maliye politikası araçlarını (kamu harcamaları, vergiler ve borçlanma) kullanarak sağlık hizmeti sunar (Çadırcı ve Güneş, 2022: 32). Sağlık hizmetlerini sunabilmek için gereken finansmanı sağlama, arttırma ve en iyi şekilde kullanmaya sağlık hizmetleri finansmanı denir, bu finansman çalışanlardan alınan vergi ve primlerle sağlanmaya çalışılır yetmezse oluşan finansman açığı, yüksek reel faizli krediyle borçlanılarak kapatılır (Aytekin ve Çiftçi, 2010: 176). Sağlık hizmetlerinin finansmanında kullanılan çeşitli vergiler ortak bir kasada toplanır ve devlet tarafından eğitim, savunma, sağlık gibi çeşitli alanlara bu kaynaklar dağıtılır (Gür ve Kaya, 2020: 39). Çoğu vergi gelirinin ulusal bir havuzda toplanmasıyla oluşan genel vergi gelirlerinin, sağlık hizmetlerinin finansmanında kullanılmasını etkileyen faktör sağlık hizmetlerinin dağılımındaki eşitsizliktir; gelişmekte olan ülkelerde vergi ile finansmanı karşılanan sağlık hizmetleri kentsel bölgelere gelişmiştir ve maliyetli donanıma sahip pahalı hastane temelli programlara politik seçkinliğe göre öncelik verilir, özel ürünlerin satışlarından elde edilen vergiler, ulusal veya yerel bölgede sağlık hizmetlerinin kullanımı için ayrılırsa eşit dağılım sağlanmış olur (Dikmetaş, 2004: 53). Vergi gelirleri ile sağlık hizmetleri finansmanının sağlandığı bir yapıda kayıt dışı ekonomi seviyesi düşükse, vergiyi doğuran olay kolay saptanabiliyorsa, mükelleflerin vergi uyumu fazlaysa ve vergi tabanı genişse sosyal sağlık riskine ilişkin harcamalar toplumun her kesimine ulaşır (Çelikay ve Gümüş, 2010: 196). Devlet gelir, tüketim ve servet üzerinden alınan vergi gelirlerini sağlık, eğitim, altyapı ülkelerin gibi her alana dağıtarak finans kaynağı sağlar, vergilerle sağlık hizmetlerini finanse etmek olarak ifade edilen Beveridge Modelinde, sağlık harcamalarının büyük kısmı vergilerle finanse edilir (Demirci vd., 2020: 231).

Grafik 1. 2020 Yılı Ülkeler Sağlık Harcamaları

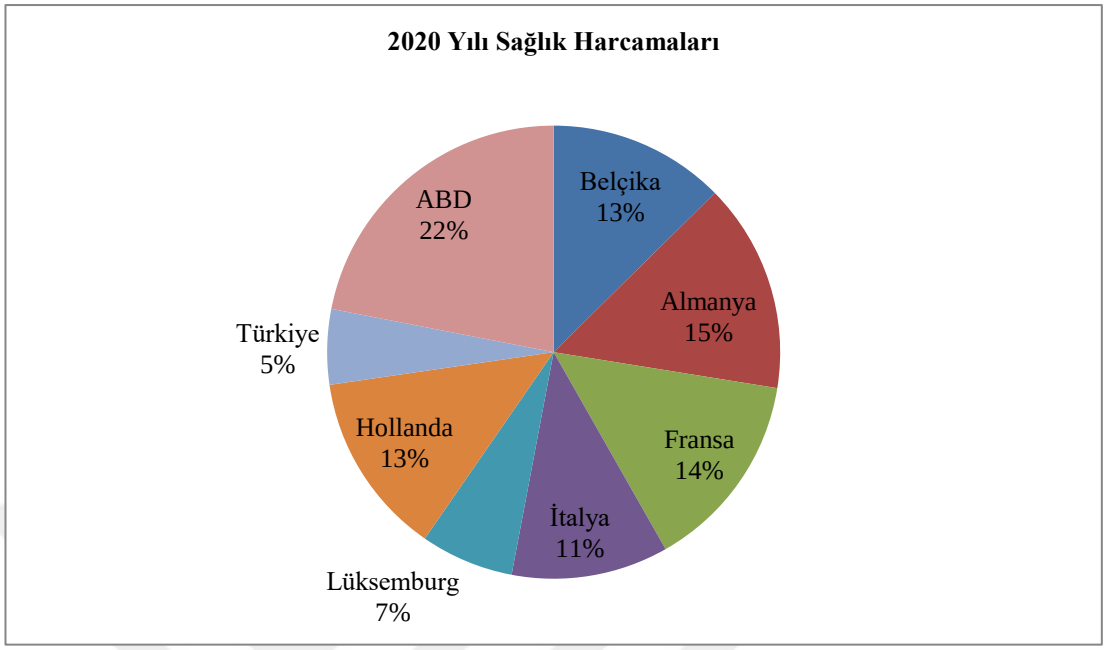

Grafik 1'e göre Sağlık Harcamalarına en fazla pay ayıran ülkeler sırasıyla ABD, Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda, İtalya, Lüksemburg'dur. Bu ülkeler arasında sağlık haamalarına en az pay ayıran ülke Türkiye'dir.

Gelişmekte olan ülkelerde artan sağlık harcamalarının finansmanı için devlete ek kaynaklar gerekmektedir ancak sağlık harcamalarına ayrılan pay şehirlere aktırılırken özellikle kırsal kesimdeki düşük gelirliler için sağlık hizmeti yetersiz olmakta, bu kişiler daha fazla özel harcama yapmak zorunda kalmaktadır, bu adaletsizlik ve devlet bütçesinde vergi gelirlerinde sağlığın diğer kullanım alanlarıyla rekabet içinde olması durumu daha da zorlaştırmaktadır bu yüzden kamu sağlığında önceliklerin oluşturulması önemlidir (Ener ve Yelkikalan, 2003: 102). Günah vergileri, zararlı tüketimin ekstra sosyal maliyetlere neden olması sebebiyle alınır ve bu sosyal maliyetlerin başında sağlık harcamaları gelmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde günah vergileriyle sosyal etkinlik sağlanması için sağlık harcamalarına bu vergi gelirlerinden daha fazla pay ayrılmalıdır. Temel sağlık hizmetlerinin topluma etkin şekilde dağılabilmesi ve sunulabilmesi için öncelikle gelir ve fırsat eşitliği, adil vergilendirme anlayışı, sorunsuz kamusal sağlık hizmeti, konut ve sağlıklı çevre gibi koşullar sağlanmalıdır (Erol ve Özdemir, 2014: 18-19). Son yıllarda GSYH içinde sağlık harcamaları oranı artmıştır, bu artışın nedenleri; ortalama yaşam süresinin yükselmesiyle kronik hastalıkların ve yetersizliklerin (fiziksel ve duygusal gelişim bozukluğu) artması, sağlık alanında yüksek maliyetli

ileri teknoloji kullanılması, emek yoğun bir sektör olması, sağlık alanına olan bilincin artması, gelir artışıyla doğru orantılı sağlık harcamaları talebinin artması, arzın talep oluşturması ve gereğinden fazla sağlık hizmeti tüketiminin getirdiği maliyetlerdir (Kılavuz, 2010: 174). Sağlık harcamalarındaki artış sağlık finansman kaynaklarına gereksinimi de arttırmış ve Türkiye sağlık hizmetleri finansman yapısı karma bir yapı; zorunlu sigorta sistemi, özel sigorta, cepten yapılan ödemeler ve vergilerle finansman gibi iç içe geçmiş çeşitli finansman kaynakları söz konusudur (Sevinç ve Yılmaz, 2020:7). Devlet memurları, emekliler ve sağlık güvencesi olmayan kişilerin sağlık harcamaları Sağlık Bakanlığı tarafından vergiler, döner sermaye gelirleri ve fon gelirlerinden finanse edilir ve bu harcamaların temel kaynağı, giderek azalış eğilimi gösterse de yine de genel bütçe gelirleri olan vergilerdir (Yurdadoğ, 2007: 597).

Tablo 2: 2010-2020 Türkiye Sağlık Harcamalarının ve Dolaylı Vergilerin GSYH İçindeki Payı %

Yıllar	Kamu Sağlık Harcamaları/ GSYH	Dolaylı Vergiler/ GSYH	Dolaysız Vergiler/ GSYH
2010	5.0	12.63	5,08
2011	4.7	12.47	5,32
2012	4.4	12.02	5,35
2013	4.4	12.67	4,98
2014	4.3	11.86	5,12
2015	4.1	12.15	5,01
2016	4.3	12.00	5,13
2017	4.2	11.72	5,16
2018	4.1	10.36	5,80
2019	4.4	9.64	5,62
2020	4.6	10.95	5,22

Kaynak: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SHA#

https://www.sbb.gov.tr/kamu-kesimi-genel-dengesi/

Tablo 2 verilerine göre kamu sağlık harcamaları ve dolaylı vergilerin GSYH oranları incelendiğinde eşanlı olarak hareket etmediği görülmekte, dolaylı vergi gelirlerinde görülen artış ya da azalış eğiliminin kamu sağlık harcamaları üzerinde etkisi olmadığını söylemek mümkündür (Çadırcı ve Güneş, 2022: 42). Türkiye, sağlık hizmeti sunumunda ve finansmanında karma sistem uygulamasına rağmen sağlık hizmetleri büyük oranda devlet tarafından sunulmakta ve Türkiye'de kamu ve özel kesim tarafından sunulan karma sistemde sağlık hizmetlerinin finansman kaynaklarından biri de vergiler olmuştur (Ağır ve Tıraş, 2018: 645).

Grafik 2. Türkiye Son 5 Yıllık Kamu Sağlık Harcamaları- Dolaylı ve Dolaysız Vergiler/ GSYH Payları

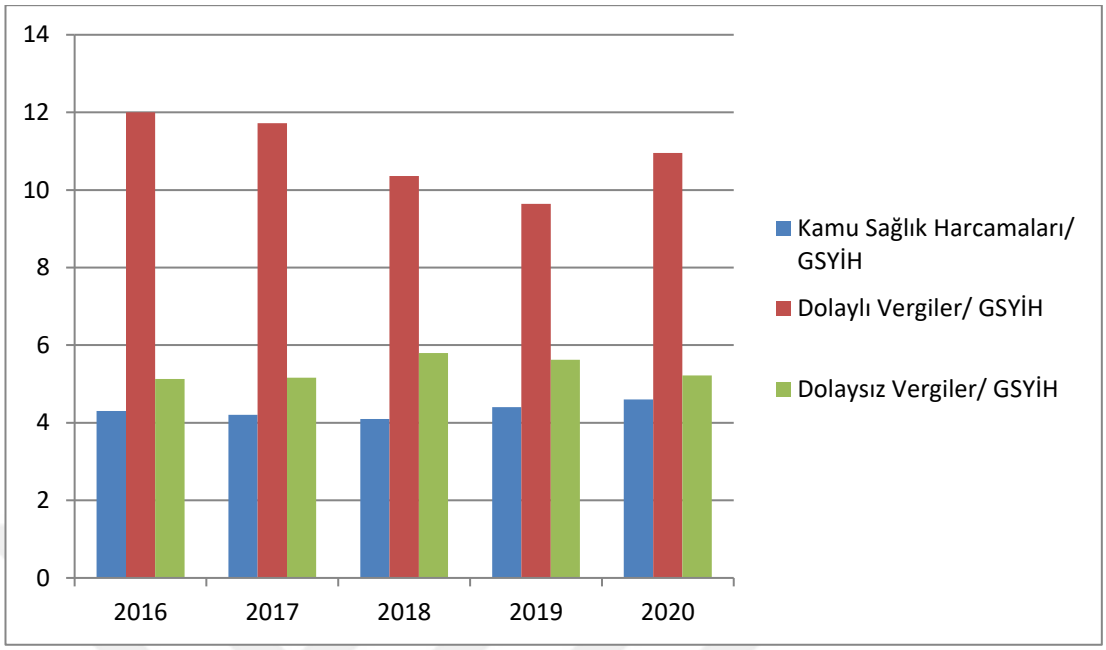

Beveridge modelinde vergilerle finansman kaynağı elde edildiği için sağlığa aktarılan vergi gelirlerinin dolaysız vergilerden mi yoksa dolaylı vergilerden mi sağlandığı konusu oldukça önemlidir, kaynak dağılımında adaleti sağlamak için dolaysız vergilerin payının dolaylı vergilerin payından daha fazla olması şarttır (Demirci vd., 2020: 232). Grafik 2 incelendiğinde dolaylı vergiler, dolaysız vergilerin 2 katından fazla ve ayrıca dolaysız vergi gelirlerinin neredeyse tamamnın sağlık harcamalarına aktarılması gerektiği görülmektedir. Bu yüzden kaynak dağılımında adaletin tam anlamıyla gerçekleşmediği görülmektedir.

6. PATERNALİSTİK DEVLET ANLAYIŞI

Paternalistik anlayış (paternalism), kişilerin bireysel menfaati, refahı, sağlığı, iyiliğini ve mutluluğunu gerekçe göstererek bireylerin onayını almadan bireylerin tercihlerine devlet müdahalesini meşru gören siyaset felsefesi anlayışıdır (Aktan, 2019: 71). Paternalistik anlayış, devletin bireylerin bazı davranışlara neden olan seçimlerini azaltması ya da bu seçimden vazgeçmesi için bireyin iyiliğini arttıracağına inanarak müdahale etmesidir (Archard, 1990: 36). Bireylerin seçim özgürlüğünün ve davranışlarının kendi iyilikleri için müdahale yoluyla

engellenmesini ifade eden anlayıştır. (Reamer, 1983: 256). İnsanların kendileri için verebilecekleri özel, kişisel davranışlarla ilgili olan kararları onlar adına veren ve kapsamlı halk sağlığı ve güvenlik düzenlemeleriyle vatandaşlarının refahını son derece önemseyen bir devlet anlayışı söz konusudur (DeMaria, 2013: 2108).

Bireylerin bilişsel hatalarının önlenmesi ve bu hataların sonuçlarından korunması adına paternalizmin müdahaleleri bilişsel psikoloji tarafından da desteklenmektedir (Rachlinsk, 2006: 224-225). Paternalistik anlayış, araçlarda emniyet kemeri kullanma zorunluluğu gibi zararı azaltmak ve bireylere fayda sağlamak için otoritenin koyduğu kurallardır (Gültekin, 2022: 53). Akıl yürütme başarısızlıkları sonucu sağlık yemek, sigara içmek gibi zararlı tüketim veya emniyet kemeri kullanmamak ya da kasksız motor kullanmak gibi olumsuz davranışlarda bulunma paternalistik müdaheleleri gerektirir (Le Grand, 2022: 3). Temelde paternalizm, bireyin, grubun, sınıfın ve dolayısıyla toplumun yararını gözeterek, onları korumak için bireysel özgürlüğü sınırlandıran müdahaleci bir anlayıştır (Aydın, 2021: 8). Vergiler ve sübvansiyonlar gibi bireyleri ve dolayısıyla toplumu koruyan müdahaleler paternalist politikalardır, özgürlükçü paternalist politikalar ise bireysel özerkliği daha az ihlal eden politikalardır (Le Grand, 2022: 5).

Toplum ve kültürün gereği olarak paternalizmle ilişkilendirilen devlet otoritesi insanlara bazı kurallar getirir, bu kuralların uygulayıcısı olan devlet hak ve özgürlüklerinin korunduğu, düzen ve istikrar olan huzurlu bir yaşam sunar (Buyrukoğlu vd., 2016: 16). Devlet paternalizmi, devletin egemenlik hakkı ve yetkisiyle kendi vatandaşlarından bireylerin kendilerine, ailelerine ve topluma olan zararlarını engellemek için sağlık ve refahlarını arttırmak adına bireylerin rızalarını almadan davranışlarına zorla sınırlamalar ya da yasaklar getirerek müdahale etmesidir (Aktan, 2021: 84-85). Devlet paternalizmi, kişilerin bireysel ve toplumsal zarara neden olmaları sebebiyle davranışlarına ve tercihlerine politika ve yasalarla müdahale etmektir (Aydın, 2021: 21). Devletin vatandaşlarının iyiliğini amaçlayarak, vatandaşlarının iznini almadan, onların kendi kendilerini yönetme veya karar verme kabiliyetleri hakkında karar vererek politikalar uygulaması devlet paternalizmini yansıtmaktadır (MacKay, 2019: 7). Devlet paternalizmi, faydası olmayan bir davranış için olması gerekeni doğrudan empoze eden hayırsever bir devlet anlayışını yansıtır, devlet bu anlayışı fayda sağlamak amacıyla paternalizmi öne sürerek ve müdahaleyi haklı göstererek uygular (Le Grand, 2018: 287).

Paternalizmin politik yönü, baba rolündeki devletin çocukları rolündeki bireylere sosyal ve siyasi düzenlemelerle müdahalesini kapsamaktadır (Fotion, 1979: 191). Bu anlayışta önemli bir konuma sahip olan devletin, bireylerin eğitim, sağlık ve adalet gibi haklarına sahip çıkan, erdemli mallar üreten, zararları önleyerek fayda sağlayan, beşeri sermayeyi koruyan bir yapısı vardır (Buyrukoğlu vd., 2016: 17-18).

Baba devletin ya da paternalist devletin amacı tüm vatandaşlarının refah düzeylerini artırmaktır (Aktan, 2011: 199). Paternalizmde devletin müdahale etmesi gerekçesi; bireysel rasyonellik veya akıl yürütmenin başarısızlıklarıdır (New, 1999: 71). Geleneksel maliye anlayışı, devletin piyasa başarısızlıklarının giderilmesinde ve olumsuz dışsallık sorunun çözümünde etkin rol alması gerektiğini savunur (Aktan vd., 2006:18). Devlet paternalizm anlayışını, bireysel refah, iyilik, ihtiyaç ve çıkar gibi nedenlerle bireyin hareket özgürlüğüne müdahalesini haklı göstererek uygulamaktadır (Dworkin, 1972: 65). Liberal düşünce, insanların istediğini yapmakta özgür olması gerektiğini savunur ancak davranış başkalarına zarar veriyorsa veya başkalarını rahatsız ediyorsa davranışa müdahale edilerek bir kişinin özgürlüğü paternalistik gerekçelerle zararlı kabul edilen davranış sınırlandırılmalıdır (Miller ve Wertheimer, 2007: 25).

Refah devleti anlayışı, sosyal refahı arttırmak için devletin aktif ve kapsamlı şekilde ekonomide müdahaleci, düzenleyici, yönlendirici, girişimci ve yeniden dağıtıcı rol oynaması gerektiğini savunan anlayıştır (Aktan, 2011: 200). Bireylerin yararları için istenilen uzun vadeli hedefler, resmi düzenlemeleri meşru kılmak ve bilişsel önyargıları azaltmak adına önemli olmuştur (Trout, 2005: 394). Paternalizm, tüm karşıtlıkların aksine devletin temel işlevinin bir parçası olarak görülmesi nedeniyle bazı paternalistik politikalarla insanların yaşamlarına müdahale etmek meşru sayılmıştır (Schofield, 2018: 70). Bireysel ve toplumsal yarar sağlama düşüncesiyle bireylerin paternalistik politikaları haklı ve meşru görmesi kişilerin bu politikaları kabul etmesi ve uyumunu kolaylaştırmıştır (Aktan, 2021: 86).

Paternalizm anlayışına yönelik politik tutumlar, zayıf ve güçlü paternalizm anlayışı olarak ortaya çıkar, devletin güçlü role sahip olmasını isteyen sosyal düzenlemelerden yana olanlar güçlü paternalizm anlayışını savunur (Pedersen vd., 2014: 150). Zayıf paternalizm, insanların kararlarını değiştirmeyi hedefler, bu hedef doğrultusunda bireylerin doğruyu görmesini, riskleri fark ederek mantıklı davranmasını ve sorunu görmesini sağlayarak seçimleri yönlendirmeye çalışır (Rachlinsk, 2006: 226).

Paternalizmde iyiliksever olarak adlandırılan devlet yasaklama, düzenleme, teşvik edici ve cezalandırıcı tedbirleri kapsayan regülasyon ve vergileme gibi kamu politikası araçlarını kullanır. (Aktan, 2019: 73) Paternalizm, bireylerin maddi ve ahlaki çıkarlarını önemseyen ve paternalistik politikalarla insanları daha iyi duruma getirmeyi amaçlayan bir anlayıştır (Conly, 2018: 299). Paternalistik anlayışta devlet, pasif kalmadan oluşturduğu kamu politikasıyla, sayısız bireysel kararın sağlık ve refah üzerindeki toplumsal etkisiyle ilgilenerek toplumsal zarara engel olmaktadır (Gostin, 2009: 215). Bu zararların önüne geçmek adına paternalizmin, bireyin akıl yürütme yeteneği ve menfaatlerini yönlendirecek bilgileri işlemek, gerekli uyarılarda bulunmak, bu müdahalelerle sosyal adalet ve eşit dağılımı sağlamak gibi politik amaçları vardır (New, 1999: 67). Paternalistik politikalarla, sağlıksız ürünler; fast food, tütün, alkollü içecek tüketimi azaltmaya ve kişilere sağlıklı bir yaşam tarzı kazandırılmaya çalışılır ve bu sayede herkese daha sağlıklı bir hayat yaşamak için adil bir şans verilerek sosyal adalet sağlanmış olur (Gostin, 2009: 218).

Dışsallıklar teorisi ve nesiller arası dağıtım kaygıları, politika yapıcının aşırı risk anlayışını oluşturur ve devlet bireyleri koruma güdüsüyle aşırı olduğunu düşündüğü şeyi sınırlamak istemektedir (Berg ve Gigerenze, 2007: 340). Devletin bazen insanları zorlaması için izin verildiği ve gerçekten de gerekli olduğu savunulur, bu açıdan devletin temel işlevi, kişilerin başkalarına zararlı vermesini önlemektir (Schofield, 2018: 65). Devlet, doğru tercihlerde bulunmayan bireylerin davranışlarını değiştirmek ve faydalarını en üst düzeye çıkarmak amaçlarıyla müdahalede bulunur (Le Grand, 2018: 284).

Organik devlet anlayışı, liberal anlayışın aksine bireyselliği önemsemeyecek derecede devlete sınırsız yetkiler verilmesi gerektiğini savunur (Biber, 2008: 59). Organik devlet anlayışında bireylerin tercihlerinin ahlaki olmaması sebebiyle siyasi ve hukuk kurallarıyla süreklilik ve istikrar sağlamak için devlet müdahalesi gerekir (Biber, 2008: 59). Paternalistik devlet anlayışı tüm bu yönleriyle organik devlet anlayışıyla benzerlik göstermektedir.

6.1.Yumuşak ve Özgürlükçü Paternalistik Anlayış

Yumuşak paternalizm (soft paternalism), bireyin özerkliğini ve hareket özgürlüğünü kısıtlamadan liberal çözümler üreten anlayıştır (Moghadam ve

Gutmann, 2014: 386). Yumuşak paternalizm, bireylerin yanlış ve yetersiz inançları, bilişsel bozuklukları, öz kontrol eksikliği ve riskleri tahmin edememeleri sonucu ortaya çıkan davranışları önlemeyi hedeflemektedir (Miller ve Wertheimer, 2007: 27). Günah vergileri devlet için erdem merkezli bir bakış açısıyla sağlam bir etik temel bulmuştur, bu bakış açısıyla devlet insanları ölçülü bir tüketime yönlendirerek, oluşabilecek risklerden bireyleri koruyacaktır (Dorsey, 2010: 65-66).Yumuşak paternalizm, zihinsel olarak yetersiz olan çocuklar veya yetişkinler gibi grupları korumak için kişinin iradesine karşı, mevcut arzularına müdahale anlamına gelir (Trout, 2009: 456). Yumuşak paternalizm, öz kontrol eksikliği sebebiyle başarısız seçim kapasitesine sahip olanlara uygulanmalıdır (Molander ve Torsvik, 2022: 202).

Yumuşak paternalizmde sosyal normlar, bireylerin davranışlarını bu normlar çerçevesinde normları ihlal etmeden şekillendirmesi yönüyle etkili ve önemli olmuştur (Schnellenbach, 2012: 274). Teşvikler yoluyla özerkliği ihlal etmeden bireyleri etkileme yumuşak paternalizm anlayışını yansıtmaktadır (Scoccia, 2008: 8). Özerkliği ihlal etmeden sigara gibi zararlı ürünlerin üzerindeki uyarı işaretleriyle bireyleri bilgilendirme ve bilinçlendirme yumuşak paternalizmdir (Aydın, 2021: 15). Alkol ve tütün ürünleri tüketimi zararlarını gösteren uyarılar, motosiklet kullananlar için kask ve emniyet kemeri takma zorunluluğu uyarıları gibi yasalarla düzenlenen yasaklar bireyleri bilinli seçimlere yönlendirme ve bireylerin refahı için uygulanan yumuşak paternalistik politikalardır (Skipper, 2012: 1). Havuç ve sopa dikotomisinde, havuç; vergi muafiyetleri, sübvansiyonlar, teşvikler gibi özendirmelerdir, havuç, davranış bilimlerinde ödülü, siyaset biliminde yumuşak bir gücü ifade ederken, sopa; cezalar, yasaklar, ek maliyetler gibi caydırıcı düzenlemelerdir, sopa, davranış bilimlerinde ceza, siyaset bilimde ise sert gücü ifade eden kamu politikası araçlarıdır (Özdemir, 2022: 41).

Liberal düşünürlere göre, liberalizmin bireycilik, özgürlük, piyasa ekonomisi ve sınırlı devlet olmak üzere dört temel unsuru vardır ve devlet müdahalesi ve baskısıyla özgürlükler kısıtlanmaktadır (Biber, 2008: 61). Özerklik, özgürlük, hoşgörü ve barış liberalizm anlayışının temellerini oluşturur (Erdoğan, 2021: 33). Özgürlükçü paternalizm (libertarian paternalism) ise, devletin özgürlükçü yollarla bireylerde rasyonelliği sağlamaya ve sosyal normlarla kararları şekillendirmeye çalışmasıdır (Jones vd., 2010: 6). Bireylerin tercihlerini engellemeden, bireyleri yönlendirerek tercihlerini şekillendiren özgürlükçü paternalizm genellikle savunulan anlayış olmuştur (Thaler ve Sunstein, 2003: 177).

Zorlama ve manipülasyon gibi dış baskılar olmadan bireyleri kendi iyilikleri için olduğunu ikna eden yumuşak paternalizm sert anti-paternalizme açıkça tercih edilir, çünkü gönüllü olmayan kişiler kendine zarar vermeyi önlemek için müdahaleye izin verir (Begon, 2016: 3).

Klasik liberalizm, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" sloganıyla (Laissez Faire) serbest piyasa ekonomisinin ve bireylerin özgürlüğünü, devletin ekonomiye müdahale etmemesini, üretimi sınırlayan engellerin kaldırılmasını, mal ve hizmetlerin serbestçe el değiştirebilmesini savunurken, sosyal liberalizm ise devletin piyasanın işleyişini düzenleme, denetleme, piyasaya müdahale etme, sosyal adaleti sağlama gibi konularda devletin aktif rol alması gerektiğini savunur (Tayyar ve Çetin, 2013: 110-111).

6.2.Sert Paternalistik Anlayış

Sert paternalizme göre, bireylerin kendilerine zarar verdiklerine inanılmakta bu yüzden refahı sağlamak gereklidir ve mükemmeliyetçi anlayışla zor kullanılarak müdahale edilmektedir (Molander ve Torsvik, 2022: 201). Geleneksel paternalizm savunucuları, özgürlükçü paternalizmi bireylerin tercihlerine müdahale etmeden sadece doğru tercihlere ulaşması için yardımcı olması yönüyle eleştirirler (Kirchgässner, 2014: 12). Bireylerin seçim ortamlarını değiştirmeye çalışan özgürlükçü paternalizmin tercihe bağlı öğrenme yolları, tekrarlanan etkileşimlere neden olması, davranışın artması ve sürdürülmesi gibi dürtme riskleri taşımaktadır (Binder, 2014: 533-534). Kişi riskleri bildiği halde risk alarak davranışa devam ediyorsa bu gerekçeyle sert paternalizm uygulanmalıdır (Miller ve Wertheimer, 2007: 27).

Bilgi sunma ve öğrenmeyi teşvik etme yolu tekrarlanan kararlara sebep oluyorsa, kısıtlayıcı müdahalelerde bulunularak, gerekli ve etkili olan paternalistik politika uygulanmalıdır (Binder, 2019: 14-15). Bu noktada zorlama ve engelleme gibi yollarla özerkliği ihlal ederek müdahale ise sert paternalizm anlayışını yansıtır (Scoccia, 2008: 8). Sert paternalist devlet anlayışında bireylerin rızasına bakılmaksızın bilgelik ve tecrübe olarak görülen otoriteler en iyisini bilir anlayışı hakimdir (Buyrukoğlu vd., 2016: 17).

6.3.Saf ve Saf Olmayan Paternalistik Anlayış

Saf paternalizm (pure paternalism), zararlı tüketimden etkilenmemesi için 18 yaş altı kişilere sigara satışının yasaklanması gibi doğrudan özgürlüğü ya da özerkliği elinden alınmasıyla uygulanan paternalizm türü iken, saf olmayan paternalizm (ımpure paternalism), kapalı alanlarda sigara içme yasağı gibi bir grup insanın refahını korumak için sigara içenlerin özgürlüğünü elinden alan geneli kapsayan yasaklar koymaktır (Aydın, 2021: 13-14).

6.4.Ahlaki Paternalistik Anlayış

Ahlaki paternalizm (moral paternalism), bireyi çeşitli davranışlardan uzak durmaya zorlayarak bir insanın yaşamının iyileştirilebileceğini savunmaktadır (Dworkin, 2005: 311). Liberal düşünce, insanların özgür olması gerektiğini savunur, ancak bu özgürlükler başkalarına zarar veriyorsa ya da ahlaki açıdan uygun bulunmuyorsa paternalistik gerekçelerle sınırlandırılmalıdır (Miller ve Wertheimer, 2007: 25). Paternalizm anlayışında kurallar refahı sağlamak amacıyla konulur (Sunstein, 2013: 1837). Paternalizm, bireyin rasyonel düşünmemesi ve davranışının geri dönüşü olmayan sonuçlarını saptayamaması gibi müdahaleci anlayışı ahlaki açıdan haklı gösterecek gerekçelere sahiptir (Abramson, 1985: 390). Ahlaki paternalizm (moral paternalism), bireyi çeşitli davranışlardan uzak durmaya zorlayarak bir insanın yaşamının iyileştirilebileceğini savunmaktadır (Dworkin, 2005: 311). Vatandaşlara yarar sağlamasının amaçlandığı, bireylerin seçimlerini etkilemek için devlet tarafından geliştirilen paternalistik kamu politikaları, sağlam temellere oturtulduğunda ahlaki açıdan uygun ve faydalı olmaktadır (Hausman, 2018: 265-266).

6.5.Paternalistik Anlayış Karşıtlığı

Günah vergileri yapısı sebebiyle özgürlüğü sınırlayan müdahaleci ve kötü davranışı cezalandırıcı bir vergi anlayışı çağrışımını oluşturur (Brezis ve Marans, 2010: 41). Paternalizmin bireylerin neyi yapıp neyi yapmaması gerektiği konusunda sınırlar çizmesi ve bireylerin isteklerini göz önüne almadan engeller koyması

paternalizm karşıtlığına neden oluşmuştur (Grill, 2010: 5). Bireyler adına neyin iyi olduğuna karar vermek, sosyal ve yasal anlamda bireysel seçimleri ertelemek ya da geçersiz kılmak çabasının özgürlükle çelişkili bulunması sonucu paternalizm karşıtı görüş ortaya çıkmıştır (Singer, 2016: 104). Liberal düşünce, bireylerin yaptıklarına ve yapmak istediklerine müdahale edilmesinin özerkliğe engel olduğunu ve bireylerin seçimlerinden sorumlu olmaması gerektiğini savunmaktadırlar (Hill, 2007: 445). Ayrıca paternalizmin çoğu zaman kesin olmayan sosyal yalanlar ortaya koyması, bu yalanların hedefi olan insanların bu yalanların bazılarını babalık anlayışının gereği olarak kabullenmesi yönleriyle de eleştirirler (Lupolia vd., 2018: 33).

6.6.Paternalistik Anlayışta Vergilendirme Yetkisi

Paternalizm anlayışında devlet, bireyleri istenmeyen seçim ve davranışlardan vazgeçirmek için yasaklar koymaktadır (Sunstein, 2017: 2). Devlet vatandaşlarını iyi olduğunu düşündüğü davranışa yönlendirmek için kısıtlama, ceza ve zararlı ürünlerin vergilendirilerek maliyetlerinin artırılması gibi müdahale şekillerini uygulamaktadır (Hausman, 2018: 3-4). Günah vergilerinin mali amacı devlet bütçesine gelir sağlamak, mali olmayan amacı ise devletin paternalist anlayışının gereği olarak vergileri sosyal politika aracı olarak kullanmaktır (Buyrukoğlu vd., 2016: 19).

Devlet, sosyal paternalizm ya da refah paternalizminin gereği olarak sigara, alkollü içecekler ve zararlı gıdalar üzerindeki özel tüketim vergisini artırarak müdahalede bulunur (Aktan, 2021: 71). Politikacılardan, paternalist devlet anlayışını haklı çıkaran bireylerin akıl yürütme başarısızlığı sonucu ortaya çıkan olumsuz dışsallık maliyetlerini ve irrasyonel davranışları en aza indirmesi beklenir (Pennington, 2019: 11). Birçok devlet tarafından alkol ve tütün ürünlerine uygulanan, karar verme üzerinde etkili olduğu düşünülen ve davranışsal değişimi amaçlayan günah vergileri paternalistik anlayışın en iyi örnekleridir (Talbot ve Pienaar, 2012: 1282). Devlet, vatandaşlarının alkol ve sigara gibi ürünleri kullanmasını sınırlamak için günah vergileriyle, tüketimi zorlaştırmaktadır (Nielsen ve Jensen, 2016: 56). Paternalist devletin amacı toplumdaki tüm bireyleri "baba" gibi koruyarak ve himaye ederek, erdemsiz malların tüketimi azaltmaya çalışmaktadır (Pehlivan, 2008: 44).

Vergilendirme yoluyla bir şeyin fiyatını artırarak daha maliyetli hale getirmek, davranış değişikliği için uygulanan paternalistik sosyal politikalardan biridir (Sankowski, 1985: 7). Bu politikalar, alkol, sigara ve şeker üzerindeki yüksek tüketim vergileriyle bireylerin kendi iyilikleri için özgür seçimleri sınırlandırılarak zorlayıcı paternalizm uygulanması yönünden eleştirilmiştir (Bellomo, 2019: 3). Ancak alkol ve sigara tüketimi, şişmanlık, hem bireye hem de topluma sağlık harcamalarından dolayı parasal maliyet yüklediği ve bu maliyetlerin tüketen herkesten karşılanması gerektiği için zorlayıcı paternalizm haklı bulunmaktadır (DeMaria, 2013: 2109). Bireyler zihinsel ve fiziksel olarak ileride karşılaşabileceği zararları düşünemediği ve büyük ölçüde bağımlı olduğu için seçimlerinin sınırlandırılması ve özerkliğe müdahale bu nedenlerle paternalist açıdan uygun görülür (De Marneffe, 2006: 81-82). Paternalistik devlet anlayışıyla devlet, sigara vergi oranın %86, alkollü içecek vergisi kapsamındaki rakı vergi oranının %234 seviyelerine ulaştığı ölçüde yüksek vergiler toplamakla beraber, Alo 171 sigara bırakma hattının kurulması, özel ve devlet hastanelerinde sigara bırakma birimlerinin oluşturulması gibi kanun ve düzenlemelerle çeşitli politikalar yürütmüştür (Özdemir ve Işık, 2021: 828). Devlet, esnek olmayan bir talep sergileyen, bağımlılık yapan, ölüm, hastalık, obezite gibi uzun vadeli kişisel olumsuz sonuçlara yol açan, başkalarına zarar veren, olumsuz dışsalıklar üreten antisosyal davranışları vergilerle etkilemeye çalışır, ahlaki olarak istenilen prososyal davranışlardır bu noktada devlet yapıcı sosyal yol izleyerek ortak iyilik hedefler (Lorenzi, 2006: 67). Günah vergileri paternalist anlayışla meşrulaştırılmış, devlet halk sağlığı amaçları ve ortak iyilik için kusurlu insan davranışlarını iyileştirmek gibi amaçlarla politikalar uygulamıştır (Green, 2010: 75).

İKİNCİ BÖLÜM

GÜNAH VERGİLERİNİN GEREKÇELERİ, KAPSAMI, UYGULANIŞ BİÇİMLERİ

İkinci bölümde olumsuz dışsallık ve davranışsal iktisadın ortaya koyduğu sınırlı rasyonellik kavramı gibi günah vergileri gerekçeleri, günah vergileri kapsamındaki KDV ve ÖTV, günah vergilerinin uygulanış biçimleri olan alkol

vergisi, sigara vergisi ve obezite vergileri, günah vergilerinin lehine ve aleyhine görüşler, günah vergilerinin etkinliğine yönelik öneriler incelenmiştir.

7. GÜNAH VERGİLERİNİN GEREKÇELERİ

Günah vergileri, davranışsal iktisatın ortaya attığı bireylerin sınırlı rasyonel olması sonucu hatalı davranışlar sergilemesi ve bireylerin zararlı tüketiminin geniş kapsamda toplumsal açıdan zararlara yol açmasını ifade eden olumsuz dışsallıklar gibi temel gerekçelerle uygulanan vergiler olmuştur.

7.1. Davranışsal İktisatta Sınırlı Rasyonellik Kavramı ve Günah Vergileri

Rasyonel seçim teorisine göre rasyonellik, homo economicus denilen ekonomik insanın fayda ve refahını en üst seviyeye taşımak için aldığı en iyi kararlardır (Yücel, 2016: 11). Bunun aksine bireylerin hesaplama, tahminleme becerilerine dayalı psikolojik iç kısıtlamaların ve çevresel dış kısıtlamaların bireylerin davranışlarını şekillendirmelerinde ortaya çıkardığı rasyonalite sorunu, "sınırlı rasyonellik" (limited rationality) kavramını ifade etmektedir (Simon, 1955: 101).

1980'li yıllara kadar etkisini sürdüren neo-klasik iktisat, bireylerin tüketimde fayda, üretim de ise kar sağlamayı hedefledikleri için bireylerin rasyonel (homo economicus) olduğu varsayımını eleştiren ve iktisadı sosyolojik, psikolojik açılardan da inceleyen davranışsal iktisat ortaya çıkmıştır (Can, 2012: 93-94). Davranışsal iktisat (behavioral economics), neo-klasik iktisadın bu varsayımını bireyin sınırlı zihinsel muhasebesi ve hesaplama kabiliyeti, gerçek maliyetleri algılayamaması, sonuç odaklı olmaması, zayıf bir özdenetime sahip olması ve riske girme davranışında bulunması gibi nedenlerle gerçekleşmediğini ortaya koymuştur (Alm, 2010: 636). Geleneksel iktisatçıların rasyonel birey varsayımının aksine davranışsal iktisatçılar, bireylerin tercihlerinin tam anlamıyla rasyonel olmadığı psikolojik, duygusal, sosyal, bilişsel bir çok faktör sebebiyle faydalarını en üst seviyeye çıkarmak yerine zararlı olsa bile bireysel zevklerini tercih ettiğini savunur (Bakırcı

vd., 2021: 1230). 1980'li ve 1990'lı yıllarda yapılan çalışmalarda geleneksel iktisadın kabul ettiği rasyonalite varsayımı psikolojik unsurlarla sınanarak inanışlar, mutluluk, motivasyon gibi sınırlı rasyonelliğin nedenlerine ulaşılmış ve bu psikolojik nedenler tüketici seçimleri ve iktisatla ilgili alanlarda da uygulanarak davranışsal iktisadın kurumsallaşması sağlanmıştır (Eser ve Toigonbaeva, 2011: 300). Geleneksel iktisat teorisinin bireylerin en üst faydayı hedefleyerek tükettikleri ve davrandıkları varsayımı, bireylerin irade eksikliği ve sınırlı rasyonalite sorunu nedenleriyle gerçekleşmemektedir (Thaler, 2017: 1800). Sınırlık rasyonellikte bireyler risk alarak bunun sonucunda fayda sağlayacakları ve eşit oranda riskli ya da risksiz olasılıklarla karşılaşacakları beklentisiyle tercihte bulunmakta ve bu açıdan rasyonaliteyi bireylerin risk alması ya da riskten kaçınması belirlemektedir (Tversky ve Kahneman, 1981: 453-454).

Davranışsal iktisata göre bireyler asimetrik bilgi, dışsallıklar, sosyal statü, sosyo-psikolojik gibi unsurlar sebebiyle her zaman kendileri için en üst faydayı amaçlayarak rasyonel tercihlerde bulunmamaktadır (Didinmez, 2018: 58). Davranışsal iktisata göre uzun vadeli düşünen ve rasyonel olan devletin kısa vadeli düşünen ve rasyonel olmayan bireylere paternalistik politikalarla müdahalesi gerekli görülmektedir (Sugden, 2018: 246-247). Davranışsal iktisatın, bireyler özgür bırakıldığında rasyonel tercihlerde bulunmadığı aksine kusurlu davranışlarda bulunduğu, bu davranışları düzeltmek için müdahale gerektiğiyle ilgili bilimsel bulguları paternalizm anlayışına önemli katkı sağlamıştır (Saylık, 2021: 130).

Paternalist politikacılar, davranışsal iktisatçıların çalışmalarından yararlanarak, paternalizmin müdahale etme gerekçelerinin sosyal açıdan istenilene ulaşmak ve adalet, iyilik gibi sonuçlar elde etmek olduğunu ortaya koymuşlardır (Windholz, 2018: 23). Ulaşılmak istenen optimal paternalizm anlayışı, rasyonel ve irrasyonel bireylerde günah vergileri gibi paternalistik politikalarla verimli sonuçlar elde edilmesini amaçlar ancak bu politikaların rasyonel bireyler üzerinde etkili olması ve irrasyonel bireylerin hataları sınırlı rasyonellik sorununa neden olması optimal noktaya ulaşmaya engel olmaktadır (O'Donoghue ve Rabin, 2003: 186-187).

Davranışsal iktisadın en önemli katkılarından biri de maliyetler ve çeşitli kontrol politikaları yoluyla tüketimi yönlendirmek olmuştur (Hursh ve Roma, 2016: 225). Davranışsal iktisatta vergi politikası, davranışı değiştirmek için kullanılmaktadır (Congdon vd., 2009: 3). Alkol, sigara ve sağlıksız yiyeceklerin tüketimi bireylerin düşük öz kontrol sorununa bağlıdır (Stautz vd., 2018: 8). Günah

vergileri savunucuları bu vergilerin gerekçesini bireylerin kendini kontrol etme sorununa bağlar ve paternalizm anlayışını yansıtan vergilerle mevcut maliyeti artırarak mevcut seçimleri değiştirmek, birey kararlarını rasyonelliğe yaklaştırmak amaçlanmaktadır (Rizzo ve Whitman, 2009: 914). Alkol, sigara ve aşırı miktarda gıda gibi sağlıksız mallarla ilgili davranışları değiştirmek ve davranışları azaltmak amaçlanmaktadır (Hursh ve Roma, 2013: 108). Davranışsal iktisat, insanın sınırlı akıl yürütmesini, sınırlı bilgiye sahip olmasını ve ileriyi görmedeki zorluğunu içeren kapsamlı rasyonel tercih modeliyle stratejik bir vergi politikası oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir (James, 2012: 470). Davranışsal iktisat, vergiler konusunda rasyonellik varsayımının yanında mükellef davranışlarının sosyo-ekonomik temellerini ortaya koyması, başarılı vergileme stretejileri belirlemesi açısından mükellefin vergi verme ve devletin vergi toplamasını kolaylaştırarak bu oranların artmasına yardımcı olmaktadır (Kanlıoğlu, 2019: 112).

7.2.Olumsuz Dışsallıklar

Dışsallık (externality), bireyin tüketiminin ya da firmanın üretiminin bu faaliyetler dışında kalan kişileri olumlu ya da olumsuz etkilemesine denir (Susam vd., 2020: 23). Dışsallık, bir mal veya hizmetin üretim ve tüketiminin sonucunda başkalarının etkilenmesidir, bu etkiler olumlu ise olumlu dışsallık, olumsuz ise olumsuz dışsallıktır (Işık, 2014: 68). Bir bireyin kararlarının sonucunda diğerlerine sağladığı fayda ya da maliyet dışsallıktır (Öztürk, 2016: 189). Dışsallıkların varlığı durumunda özel fayda sosyal faydaya, özel maliyette sosyal maliyete eşit değildir ve sosyal maliyet veya fayda, özel maliyet veya faydadan fazla olur ve bu fazlalık malın fiyatına eklenmez (Durmuş, 2008: 195).

Bir üretici ve tüketicinin, diğer üreticilerin ve tüketicilerin maliyetlerini ve faydalarını olumsuz yönde etkilemesi olarak tanımlanan negatif dışsallıkların neden olduğu sosyal maliyetleri karşılamak için kamu ekonomisi, düzenleyici vergiler uygulamaktadır (Aktan, 2011: 98-99). Bireysel tüketimin diğer üretici ve tüketicileri etkilemesi olan tüketici dışsallığıdır ve eğer bu etkileme sigara içenlerin pasif içicilerin sağlığını bozması gibi olumsuz yönde ise tüketiciden tüketiciye negatif dışsallıktır (Çomaklı vd., 2017: 52). Bireyin veya kuruluşun diğerlerine verdiği zarar ve kayıplar olarakta ifade edilmektedir (Akdoğan, 2014: 56). Bir ekonomik maliyet

olarak piyasanın göz ardı ettiği sosyal sorunlara neden olan olumsuz dışsallıklar ortaya çıkar ve devlet toplum çıkarları doğrultusunda düzeltici etkiye sahip uygulamalar getirir (Varadarajan, 2020: 2). Malın fiyatının belirlenirken sadece üreticinin üretim maliyetleri olan özel maliyetlerin değil aynı zamanda toplumsal refahı sağlayacak sosyal maliyetlerinde toplam maliyete dahil edilmesine dışsallıkları içselleştirmek denir (Yılmaz, 2020: 30). Alkol ve sigara gibi özel malların tüketiminin neden olduğu dışsallıkları içselleştirmek için düzeltici vergilere (corrective taxes) gereksinim duyulmuştur (Alexander ve Neill, 2017: 103-104). Negatif dışsallıkta sosyal maliyetler özel maliyetlerden daha fazladır (Öztürk, 2016: 232). Dış maliyeti olan üretim ve tüketimi sınırlamak için devlet, üretimi kendisi gerçekleştirerek dışsallıkları içselleştirebilir, yüksek vergi oranlarıyla üretimi cezalandırabilir, dışsal maliyeti azaltacak ya da ortadan kaldıracak yatırımları yatırım indirimi istisnası gibi yollarla teşvik edebilir, bu tür üretimler için çok yüksek ruhsat alımı koşulu getirebilir (Yılmaz, 2020: 30).

Alkol ve sigara gibi ürünlerin üretiminin ve tüketiminin maliyetlere yol açması sebebiyle bu vergilere dışsallık vergileri de denilmiştir (Beeks ve Lambert, 2018: 5). Günah vergileri, negatif dışsallık maliyetlerine yol açan bireylere bu maliyetlerin yüklenmesi sebebiyle pigovyen vergiler olarak da adlandırılmaktadır (Perkins, 2014: 175). Günah vergileri, sosyal maliyetleri dengelediği ve olumsuz dışsallıkları içselleştirerek piyasa fiyatlarını düzelttiği için pigovyen vergiye çok benzemektedir (Delmotte ve Dold, 2021: 4). Pigoucu vergilemenin amacı erdemsiz malların dışsal maliyetlerini özel maliyetlere eklemek ve sosyal maliyetler eklenmiş haliyle dışsallıkları içselleştirmektir (Öztürk, 2016: 237). Sosyal fayda ve maliyetlerin eşitlendiği noktada ekonomik etkinlik sağlanır bunun için devlet vergi ve sübvansiyonlarla yaptığı sosyal bir müdahaleyle istenen seviyeye ulaşmayı sağlamalıdır (Nar, 2013: 49). Alkol ve sigara gibi bağımlılık yapıcı malların tüketimi sonucu oluşan negatif dışsallıkları (negative externalities) düzeltmeye yarayan pigovyen vergiler, tüketimden caydırma, üretim ve tüketime kısıtlama getirme gibi çözümleri içermektedir (Badenes-Plá ve Jones, 2003: 127). Alkol ve sigara gibi negatif dışsallığa neden olan mallara özel olarak uygulanan vergiler olan pigou tipi vergilerle negatif dışsallığı düzeltmek ve tüketimden vazgeçirmek amaçlanmıştır (Parlakay ve Yavuz, 2016: 215).

Alkol ve sigara gibi ürünlerden alınan özel tüketim vergileri, gelişmekte olan ülkelerde kamu geliri sağlama amacıyla mali tarafı, gelişmiş ülkelerde negatif

dışsallıklarla mücadele amacıyla sosyal tarafı ağır basan vergiler olarak gelişmişlik düzeyine göre amaçlar yönünden farklılık göstermiştir (Durmuş, 2008: 206-207). Alkol ve sigara gibi erdemsiz malların tüketiminin sınırlandırılması, sosyal tarafı ağır basan ancak ekonomik boyutu da olan maliye politikalarından birisi olmuştur (Ulusoy, 2017: 3). Bu açıdan vergi yoluyla zararlı ürün tüketiminin ve negatif dışsallıkların önüne geçilmesi verginin sosyal yönünü ortaya koymaktadır (Eker ve Bülbül, 2017: 151).

Günah vergilerinde paternalist görüş, günah mallarının sağlığa olumsuz etkilerini temel alırken, paternalist olmayan görüş ise kısa ve uzun vadeli dışsallıkları temel almıştır (Wang vd., 2020: 1). Halk sağlığı görevlileri, alkol ve sigara vergilerinin sağlıklı davranışı benimsetmenin bir yolu olduğunu savunurken, ekonomistler bireylerin seçimlerinde bilgi sahibi olduğunu, tüketici egemenliğinin hakim olması gerektiğini ve vergilerin sadece dışsallıkları düzeltmek için uygulanması gerektiğini savunmuşlardır (Grossman vd., 1993: 218). Piyasa ekonomisinde geçerli olan, tüketicinin fayda ve refahına ilişkin doğru kararları aldığını savunan tüketici egemenliği, paternalist devlet anlayışına karşıt olan görüşü ifade etmektedir (Yılmaz, 2016: 23).

8. GÜNAH VERGİLERİNİN KAPSAMI

Konusu gelirin harcanması olan dolaylı bir yapıya sahip tüketim vergileri, malların üretimi ve tüketimi aşamalarında alınan objektif (gayrişahsi) nitelikteki vergilerdir (Torun, 2021: 384). Tüketim vergileri gibi mükelleflerin vergi yüklerini başkalarına çeşit yollarla devrettiği, yansıttığı vergilere dolaylı vergiler denir (Akdoğan, 2014: 296-297). Tüketim vergileri, alkol ve sigara gibi lüks ürünlerden alınan ÖTV ve %1, %8 ve %18'lik oranlarla KDV'den oluşan konusu bu lüks ürünlerin tüketimi olan vergilerdir (Ardıç vd., 2010: 3). Ekonomik faaliyetlerin her aşamasını ve satın alınan malları vergilendiren geniş tabanlı genel tüketim vergilerinin en yaygını olan vergi KDV iken, ekonomik faaliyetin belli bir aşamasında, tüketimi yaygın ve talep fiyat esnekliği düşük olan malları vergilendiren vergi ÖTV'dir (Tokatlıoğlu ve Selen, 2021: 239-242). Genel tüketim vergilerinin gayri şahsi veya objektif, vergiler herkesten eşit şekilde alınan bireyin şahsi ve ailevi durumlarını kapsamayanvergilere denir (Orhaner, 2007: 196). Dolaylı vergilerin

vergilerde artışla talebi azaltma ve vergilerde azalışla talebi artırma gibi fonksiyonları vardır (Türk, 2015: 229).Ekonomik açıdan, günah vergileri tüketici davranışını şekillendirir, birim başına sabit miktar ve harcama üzerinden KDV şeklinde birim başına sabit bir yüzdeyle iki farklı yolla vergilendirir (Miracola vd., 2021: 791) . Dolaylı vergilerin vergi gelirlerindeki payı 1980'lerden sonra artış eğilimi göstermiş, 1985 KDV'nin ve 2002 ÖTV'nin yürürlüğe girmesiyle vergi gelirleri içindeki payı daha da artmıştır (Göde, 2022: 16).

8.1.Katma Değer Vergisi

Mal ve hizmetin fiyatına eklenerek malı tüketenlerden ve hizmetten faydalananlardan tahsil edilen dolaylı bir vergidir (Yılmaz, 2020: 260). Genel bir tüketim vergisi olan KDV satışın her aşamasında katma değer üzerinden alınır (Çomaklı vd., 2017: 171). KDV'de neredeyse toplumun tamamı vergi mükellefi konumunda olması, muafiyet ve istisna kapsamı dar olması, genel ve yayılı bir vergi olması gibi nedenlerle KDV'nin maliye politikası aracı olarak etkinliği özel tüketim vergisine göre daha fazladır (Tokatlıoğlu ve Selen, 2021: 38). OECD ülkelerinde uygulanan kapsamı geniş ve genel tüketim vergilerinin en gelişmiş hali olan vergi KDV'dir (Gerger, 2011: 60). Tüketicilerden alınan son tüketim vergisi olan KDV üretimden tüketime kadar ki süreçlerde alınan geniş tabanlı bir vergi olma özelliği taşır (Gerger ve Gerçek, 2016: 62). Katma değer vergisi, matrahı değer olan, genel olarak mal ve hizmetin bedeli üzerinden bazen vade farkı, fiyat farkı, kur farkı, bazı masraflar, iskonto gibi eklemelerle oransal olarak uygulanan advalorem vergilerden biridir (Yılmaz, 2020: 180-181).Katma değer vergisi, bireyin medeni, bedeni, ailevi gibi bireysel durumlarını dikkate almayan objektif bir vergidir (Yılmaz, 2020: 259).

Yatırımların teşviki, ihracatın artırılması, sanayinin vergi yükünün azaltılması, talebi kısarak enflasyonist baskının düşürülmesi, kaynakların etkin kullanımını sağlamak gibi ekonomik amaçlarla, vergi kaçakçılığını önlemek ve en aza indirmek, vergi adaletini sağlamak, vergi sisteminde otokontrolü sağlayarak dolaysız vergileri tamamlamak gibi mali amaçlarla ve ayrıca Avrupa Birliği ülkelerinin vergi sistemleriyle uyum sağlamak amacıyla yürürlüğe konulmuş bir vergidir (Giray, 2015: 262).

8.2.Özel Tüketim Vergisi

ÖTV'nin konusu ülkelere göre değişim gösterse de temelde alışkanlık verici ürünler (çay, kahve, sigara, alkol vb.), lüks maddeler (kürk, mücevher vb.) ve benzin, çimento vb. ham maddelerden vergi alınmaktadır, ayrıca gelişmiş ülkelerde radyo, televizyon, otomobil, benzin, kahve, kakao, viski gibi lüks tüketim malları ÖTV'nin konusu iken az gelişmiş ülkelerde şeker, tuz, kibrit, gaz, tütün, sigara, çay gibi ihtiyaç ürünlerinden vergi alınmaktadır (Avcı ve Demirci, 2017: 53).

Özel tüketim vergileri, mal ve hizmetlerin fiyatlarına gizlenmiş, gelirin harcanmasıyla beraber ödenen ve gelir seviyesi arttıkça ödenilen verginin gelire oranın azaldığı tersine artan oranlı bir yapıya sahip olan vergilerdir (Öztürk, 2016: 355-356). Özel tüketim vergisi, piyasa başarısızlıklarından biri olan dışsallıkları, kaynakların etkin kullanılmaması gibi olumsuz sonuçların düzeltilmesi için uygulanan düzeltici bir vergidir (Sağbaş, 2010: 156). Özel tüketim vergisi, matrahı adet, litre, varil, kişi başına gibi fiziki unsur veya teknik birim olan, vergisi fiziki unsura göre önceden miktar olarak belirlenen spesifik vergilerden biridir (Yılmaz, 2020: 180-181). Türkiye'de sigara ve alkol gibi zararlı, sosyal faydası olmayan ürünleri vergilendiren hem mali hem de sosyal amaçla alınan vergilerdir (Sandalcı U. ve Sandalcı İ., 2018: 7). Tüketim vergileri, kapsamı geniş olmakla birlikte alkol ve sigara gibi sağlığı olumsuz etkileyen ürünlere de uygulanan vergilerdir (Pehlivan, 2008: 127). ÖTV, tüketime bağlı olarak alındığı için tüketicilerin ailevi ve kişisel durumlarını dikkate almayan objektif niteliğe sahip dolaylı bir vergidir (Yılmaz, 2016: 217). Dolaylı bir vergi olan ÖTV, işsiz, işçi, memur, öğrenci, esnaf, emekli, sanatkârve ev hanımı gibi farklı statüdeki insanlardan gelire bakılmaksızın tüketim yapan tüm bireylerden alınan ve bireylerin ağır vergi yüküne sahip olduğu vergidir (Öztürk ve Ozansoy, 2011: 204). Dolaylı vergiler, tüketime bağlı olduğu için mükellefleri önceden bilinmeyen, düzenliliği olmayan, vergiyi doğuran olay, tarh, tebliğ, tahakkuk ve ödeme aşamalarının hepsinin tüketim yapılması anında gerçekleşen bir vergi yapısına sahiptir (Bilici, 2016: 196). Özel tüketim vergileri, gelir toplama ve tüketicilerin harcamalarını etkilemek amaçlarıyla uygulanmaktadır (Aydın ve Çaşkurlu, 2013: 549). Uygulamada ise bu vergiler, potansiyel olarak vergi gelirlerini artırarak mali alanı genişletirken, talep esnekliğinin az olması sebebiyle tüketimde önemli bir azalmaya yol açmamakta ve ayrıca gelir dağılımında eşitsizliğe de neden olmaktadır (Atan, 2014: 196).

9. GÜNAH VERGİLERİ UYGULANIŞ BİÇİMLERİ

Bireysel ve toplumsal sosyal maliyetlere yol açan alkol ve sigara tüketiminin azaltılması için bu ürünler, özel tüketim vergileri kapsamında vergilendirilerek uygulanma alanı bulmuştur (Gergerlioğlu, 2015: 23). Alkol, sigara ve şekerli içecek tüketimlerinin vergilendirilmesi günah vergilerinin en yaygın uygulanma şekilleri olmuştur (Green, 2010: 73).

9.1.Alkol Tüketimi ve Alkol Vergisiyle İlgili Literatür Taraması

Reynaud vd. (2002), alkol tüketimi ve ölümle sonuçlanan trafik kazaları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Fransa'da 1995-1999 yılları arasındaki polis kayıtlarında yer alan kaza verileri ve alkol testi sonuçlarını incelemişler, Fransa'daki trafik kazalarına bağlı ölümlerin ana faktörünün alkol tüketimi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ölümle sonuçlanan kazalarda sürücülerin alkol testi oranı yaklaşık %31,5 iken hafta sonu gece yapılan kazalarda bu oran %71,2 ve %87,5 seviyelerine çıkmıştır.

Razvodovsky (2003), alkol tüketimi ve şiddet ölümler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Belarus'ta 1970-1999 yılları arasındaki alkol tüketim seviyesine bağlı ölüm eğilimlerini (kaza ve yaralanmalara bağlı ölüm, intihara bağlı ölüm, cinayet nedeniyle ölüm, trafik kazaları nedeniyle ölüm gibi) faktör ve küme analizleriyle incelemiş, tüketim seviyeleri ve şiddetli ölüm oranları arasında istatistiki açıdan doğru orantı olduğu sonucuna varmıştır. Alkol tüketiminde %10'luk bir artış yaşanmış, buna bağlı olarak kaza ve yaralanmalara bağlı ölüm oranında %7,5 bir artış, intihara bağlı ölüm oranında %5 bir artış, cinayet nedeniyle ölüm oranında %11,4 bir artış, ölümcül trafik kazalarında %1 bir artış yaşanmıştır.

Farrell vd. (2003), alkol fiyatı ve alkol bağımlılığı, alkolün kötüye kullanımı arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için üç parçalı ekonomik modelleme yaparak yüksek alkol fiyatlarının mevcut alkol bağımlılığı ve kötüye kullanımının önemli boyutlarını azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Barnwell vd.(2006), alkol tüketimi ve saldırganlık eğilimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için, 212 erkek örneğin kadınlar tarafından rapor edilen alkol tüketimi, alkolle ilişkili saldırganlık beklentileri ve saldırgan eylemleriyle ilgili

verileri değerlendirilerek, aşırı alkol tüketiminin saldırganlığı artırdığı ve alkolün yalnızca düzenli tüketen ağır içicilerde saldırgan davranışlara ve agresif eylemlere neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bye (2007), alkol tüketimi ve şiddet arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için 1880-2003 ve 1911-2003 yılları arasındaki 15-25 yaş arasındaki nüfusun kişi başına düşen alkol tüketimi ve cezai şiddet oranları verilerini ARIMA, yarılogaritmik ve doğrusal modeller gibi farklı modellerle analiz ederek, alkol tüketiminin şiddet olayları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alkol tüketiminde yılda 1 litre artış olduğunda şiddet olaylarında da %8'lik bir artış olacağı öngörülmektedir.

Koski vd. (2007), Finlandiya'da 2004 yılındaki alkol vergisi oranındaki azalışın alkole bağlı ölümlere etkisini ortaya koymak için 1990-2004 yılları arasındaki 15 yıllık adli verileri analiz ederek, alkol vergisindeki azalışın alkole bağlı ölümlerde artışa neden olduğu ve alkol tüketimindeki artışların alkole bağlı ölümlerdeki artışlarla paralellik gösterdiği tüketim arttığında alkole bağlı ölümlerinde arttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Wagenaar vd. (2009), alkol vergisi ve tüketimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için literatür taraması yapmışlardır. 112 çalışmadan elde ettikleri 1003 tahminin meta analizinde vergilerin ve tüketimin ters orantılı olduğu, vergiler arttığında tüketimin azaldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Wagenaar vd. (2009), alkol vergisi artışının alkole bağlı kazalara etkisini, ölümcül kazaların sayısı ve her ölümcül kaza için sürücü özellikleri verilerini toplayarak araştırmıştır. Vergi artışından sonra kazaların %26 oranında azaldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Maldonado-Molina ve Wagenaar (2010), Florida eyaletindeki alkol vergileri ve alkole bağlı ölümler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için 1969'dan 2004'e kadar olan alkole bağlı ölümleri alkol vergisi oranlarındaki değişikliklerle beraber zaman serisi analiziyle değerlendirerek, Florida'da artan alkol vergilerinin alkole bağlı ölümleri önemli ölçüde azalttığı ve vergi politikasının kronikleşen ağır alkol kullanımıyla ilgili ölümleri azaltma önemli bir araç olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Purshouse vd. (2010), alkol fiyatlarının alkol tüketimine ve sağlık bakım maliyetlerine etkisini ortaya koymak için alkol tüketimiyle ilgili olarak Harcama ve Gıda Araştırması ile Genel Hanehalkı Araştırması verileriyle ve fiyat esneklik tahminleriyle yaptıkları ekonometrik analizlerle matematiksel bir model oluşturmuşlar, tüketime bağlı hastalıkların risk fonksiyonlarına meta analiz

uygulamışlar ve alkol tüketiminin tüm yaş gruplarında yaşam kalitesi kaybına neden olduğu, fiyat artışlarının tüketimi azaltmada, sağlık bakım maliyetleri ve sağlıkla ilgili faktörlerde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Nelson (2014), yüksek alkol vergileri ve tüketim arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için 18-26 yaş arasındaki gençlerin tüketimlerini ekonometrik modelleme, özel değişkenler ve temel ampirik sonuçlarla değerlendirmiş, gençlerin fiyatlara yanıtlarının çok az olduğu ve yüksek fiyatlarla kolayca tüketimden caydırılamayacakları sonucuna ulaşmıştır.

Saar (2015), Estonya'da 1998-2013 yılları arasındaki alkol tüketim vergisi oranları ve alkole bağlı kazalar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için regresyon ve korelasyon modellerini kullanmış, vergi oranındaki 1 birimlik artışın kaza başına %1,6'lık bir azalışa neden olduğu ve vergilerin trafik kazalarıyla mücadelede bir politika aracı olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Cobiac vd. (2018), alkolün kazalarda önemli bir risk faktörü olduğunu ve alkol vergilerinin kazaları azaltmak için uygun bir müdahale olup olmadığını kaza maliyeti verilerini kullanarak araştırmışlardır. Alkol vergisindeki %27'lik bir artışın alkol tüketiminde %4,3'lük bir azalışa, kazalarda ve tedavi masraflarında azalışa neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

David vd. (2020), AB üyesi ülkelerde uygulanan alkol vergileriyle üretim ve tüketim arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için korelasyon analizi yapmışlardır. Elde ettikleri sonuçlara göre vergilerin üretim ve tüketimi azalttığı yani arasında negatif bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu etki şarap vergilerinde daha fazla iken, bira ve diğer alkol vergilerinde korelasyon katsayıları daha düşük çıkmış ve verginin mali işlevi ön plana geçmiştir.

Taylor vd. (2021), Avusturalya'nın Kuzey bölgelerinde Ekim 2018'den beri ucuz şarap ürünleri üzerine uyguladığı 1,30 dolarlık minimum birim fiyat uygulamasının tüketime etkisini saptamak amacıyla alkol tedarik verilerini zaman serileriyle analiz ederek bu uygulamanın etkili olduğu ve artan fiyatların tüketimi azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

9.1.1. Alkol Vergisi

Alkol vergisinde bireyin tükettiği alkol miktarıyla orantılı olarak sosyal maliyetlerin çoğu aşırı tüketenlere ve bununla birlikte tüketim miktarına göre diğer tüketenlere de yüklenir (Cook, 1982: 246). Alkol vergisi ve tüketim arasında fiyat esnekliğine bağlı olan bir ilişki vardır; tüketim fiyatlara duyarlı olduğu için bu vergilerin artırılması, aşırı alkol tüketimini ve buna bağlı zararlı sonuçları azaltır (Elder vd., 2010: 230). Alkol vergisi, alkol tüketimini azaltmak için etkili bir sosyal kontrol aracı olarak kullanılmıştır (Baltagi ve Griffin, 2002: 490). Alkol vergisi, vergi geliri sağlamada için mali açıdan etkili bir vergidir ve ayrıca sosyal davranışı düzeltmeye yönelik etkiye de sahiptir(Trasberg, 2015:2). Alkol vergi oranlarındaki değişiklikler, alkol fiyatlarına yansır, bu değişiklikler, tüketici kararlarını ve toplam alkol miktarı tüketimini etkiler, toplam alkol seviyesindeki değişim, alkolle ilgili olan ekonomik, sosyal ve halk sağlığı sorunları seviyelerini de belirler (Österberg, 2011: 125). Son yıllarda ekonometrik ve istatistik veriler kullanılarak yapılan çalışmalarda yüksek fiyatların aşırı alkol tüketimini ve bu tüketimin olumsuz etkilerini azaltacağı savunulmuştur (Xu ve Chaloupka, 2011: 239).

Alkollü içecekler tüketmek, binlerce yıllık insan deneyimi boyunca,hem zevk hem de zararın kaynağı olduğu kabul edilmiştir(Room, 1997: 7). Bireysel açıdan kısa vadede yaralanma gibi etkileri uzun vadede karaciğer sirozu, kanser gibi etkilere neden olurken, kavgada yaralama ya da ölüme sebebiyet vermek, içmeye harcanan para ile aile ekonomisinin zarar görmesi, içicinin iş ve ailedeki rolünün zedelenmesi, içicinin çocuklarını yetiştirmeyi ihmal etmesi ve bütün bu etkilere neden olan verimlilik kaybı toplumsal zarara neden olabilir (Room, 1997: 7-8). Aşırı alkol tüketimi, suç, yetersiz üretkenlik, hastalık ve ölüm gibi sonuçlar doğurmakta vebireylerin üretken faaliyetlerinde potansiyel kayıplara neden olarak verimliliklerini azaltmaktadır (Bouchery vd., 2011: 518). Ayrıca kazalara bağlı yaralanma, şiddet eğilimi gösterme, kalp yetmezliği gibi birçok sağlığa önemli ölçüde zarar verecek riskler taşır (Room vd., 2005: 522). Riskleri göze alan bireylerin alkol tüketme olasılığı daha fazladır, bu sebeple riskten kaçınma derecesi bireylerin alkol fiyatlarına ve politikasına verdiği yanıtı ve kamu politikasının başarısını belirlemektedir (Dave ve Saffer, 2008: 814). Trafik kazalarının önlenmesi, alkol politikasını şekillendiren en belirgin faktör olmuştur ve bunun yanında aşırı tüketime bağlı olarak ortaya çıkan intihar, cinayet gibi diğer şiddet suçları da politikaların

belirlenmesinde önemli faktörler olmuştur (Cook ve Durrance, 2013: 262). Alkol tüketiminin sosyal zarara ve dışsallıklara neden olması sebebiyle alkol vergileri vergi kapsamına alınmıştır (Aronsson ve Sjögren, 2010: 156). Alkollü sürücünün kaza yapması ve diğer bireylere zarar vermesi, başkalarının haklarını ihlal etmesi anlamına gelir, bireyin bu davranışlardan kaçınması için özgürlüklerinin sınırlanması başkalarına fayda sağlayacaktır (Grill ve Fahlquist, 2012:123). Düzeltici etkiye sahip kurallar, uygulamalar ve alkol fiyatlarıyla alkol piyasasındaki mevcut durumu yönetmek küresel alkol politikasının da amaçlarındandır (Anderson, 2009: 253).

Alkol tüketiminin ahlaki bir davranış olmaması, tüketimin sorunlu potansiyeli ve diğer sosyal problemler alkollü içecek üzerindeki vergisinin uzun ömürlü olmasına katkı sağlamıştır ve ayrıca bu ürünlerin tüketilmesinin gerekli ve zararsız olup olmadığı konusundaki inançlar verginin meşruiyetini şekillendirmiştir (Yeomans, 2018: 22). Ekonomistler ve halk sağlığı savunucuları arasındaki bireysel özgürlük ve toplum refahı çatışması alkol vergi politikasının belirleyicisi olmuştur (Cook ve Moor, 2002: 121). Alkol tüketimi, toplumdaki belirli gruplar olan doktorlar, bilim insanları ve dini liderler tarafından istenmeyen bir davranıştır, bu grupların alkol tüketimine karşı çıkmaları paternalistik alkol politikasının ahlaki bakış açısını oluşturmuştur (Clarke, 2008: 30-31).

Alkol politikaları tüketicilerin tüketimi azaltmak yerine tükettiği yüksek kaliteli ve yüksek maliyetli içkileri düşük maliyetli ve düşük kaliteli içkilerle ikame etmesi gibi sonuçlarda doğurmaktadır (Moore, 2010: 405). Alkollü içeceklere uygulanan özel vergiler, bilgili ve bilgisiz tüketici olup olmadığına bakılmaksızın, tüketilmesi halinde piyasa başarısızlıklarına düzeltmek için alınan doğrudan bir araçtır, ancak devletler tüketimin orta ve uzun vadeli etkileri hakkında tüketicilerin eğitimini finanse etmelidir (Freebairn, 2010: 204). Alkol tüketimine yönelik seçimler vergi yoluyla finansal açıdan yönlendirilmeye çalışılmıştır; vergi, eğitim ve ikna gibi yasal olmayan düzenlemelere göre önleyicilik bakımdan daha etkili olmuştur (Yeomans, 2019: 24,26). Devlet aşırı alkol tüketiminin sosyal maliyetleriyle başa çıkabilmek için vergilendirmeye başvurur, bu sosyal mücadelesini bireyleri bilgilendirici politikalarla da desteklerse, alkol vergisi sistemi tamamlanır ve optimal tasarım sağlanır (Griffith, O'Connell ve Smith, 2019: 21).

9.2.Sigara Tüketimi ve Sigara Vergisiyle İlgili Literatür Taraması

Levy vd. (2000), vergi artışının sigara tüketimine ve sigaraya bağlı ölümlere etkisini ortaya koymak için simülayon modeli geliştirerek, vergi artışlarının sigara içme oranlarını yakın dönemde etkilediği ve bu etkilerin zamanla büyüyerek yaşam ve sağlık maliyetlerinde de tasarruflara neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Fishman vd. (2005), sigara vergisinin sigaraya bağlı ölümlere etkisini ortaya koymak için ABD'de 2000 yılındaki sigara karşıtı medya kampanyası ve 1 dolarlık sigara vergisi artışının etkilerini toplumsal maliyet-etkinlik analiziyle incelemişler ve medya kampanyası ile vergi artışının sigara tüketimini, sigaraya bağlı ölümleri ve toplumsal maliyetleri azaltacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Baal vd. (2007), sigara vergi artışlarının sağlık maliyetleri üzerindeki etkinliğini tahmin etmek için sigaraya bağlı kronik hastalıkların görülme sıklığı, yaygınlığı ve sağlık maliyetleri verilerini kullanarak, vergi gelirlerinden sağlık sektörüne olan akışın sağlık maliyetlerini karşılamak için yeterli olduğu ve vergilerin halk sağlığını artırmak için uygun bir müdahale aracı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Szilágy (2007), Macaristan'daki yüksek tütün vergileri ile tüketim arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için tütün tüketim ve tütün vergi gelirleri verilerini analiz ederek, tütün vergisi artışlarının tütün tüketimini azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

Callison ve Kaestner (2013), vergi artışlarının tüketime etkisini ortaya koymak için güncel sigara tütün kullanım nüfus anketinden elde edilen verileri kullanarak, vergi artışları ve tüketim arasındaki ilişkinin negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Vergilerde %100 büyük artışlar olurken, tüketimde %5'lik küçük azalışlar olacaktır.

Amato vd. (2015), ABD'nin Minnesota eyaletinde sigara vergilerinin tüketime etkisini ortaya koymak için o bölgedeki sigara satış verilerini analiz ederek, vergi sonrasında satın alınan paket sayısında önemli ölçüde azalış olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Vergi öncesi satın alınan paket sayısındaki azalış, %-3,2 iken, vergi sonrası azalış %-12,1 olmuştur.

Hasselt vd. (2015), sigara vergileri ve 12-17 yaş arasındaki gençlerin, 18-25 yaş arasındaki genç yetişkinlerin tüketimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için 2002-2011 Ulusal Uyuşturucu Kullanımı ve Sağlık Araştırması'ndan elde edilen verileri kullanarak 2009'daki vergi artışının etkisini incelemişler ve 2009'daki vergi

artışının gençlerin ve genç yetişkinlerin tüketiminde önemli bir azalışa neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bowser vd. (2016), ABD'nin 50 eyaletinde ve Kolombiya bölgesinde tütün vergilerinin ölüm oranlarına etkisini ortaya koymak için 1975-2005 verilerini inceleyerek 2010 yılı için tahminleme yapmışlar, 1970 yılında 0,89 dolar ve 2005 yılında 1,24 dolar tütün vergisi artışı yaşanmış, toplamda 1 dolarlık bu artış ölüm oranın %8 oranında azalmıştır. Bu sonuçlara dayanarak 1970-2005 vergi değişikliklerinin 2010 yılı için 53300 hayatın kurtulduğu, tütün vergisi politikalarının toplum sağlığı için çok önemli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yeh vd. (2017), Avrupa Birliği'nin sigaraya bağlı hastalıkların tedavisi için yaptığı kamu sağlık harcamalarının yıllık 25 milyar Euro'nun üzerinde olduğu tahmin edilmiş ve bu nedenle sigara tüketiminin azaltılması AB'nin en büyük sosyal politikalarından birisi olduğu bilgisi ışığında 28 AB ülkesinde fiyata artışlarının tüketim ve vergi gelirlerine etkisini ortaya koymak için 2005-2014 yılları arasındaki Dünya Bankası, Euromonitor International ve Dünya Sağlık Örgütü verilerini ve sigara fiyat esnekliğini tahminlemek için eşik regresyon modellemesi kullanmışlardır. Kişi başına düşen GSMH'sı 5418 ABD dolarından düşük iken maksimum sigara fiyat esnekliğinin -1,277 bulgusunu elde etmişler ve ilgili ülkelerdeki sigara fiyatlarında %10'luk bir artışa dayalı bir simülasyon modeli oluşturduklarında bu artışın tüketimi önemli ölçüde azaltacağı, Bulgaristan ve Romanya'da ardından Letonya ve Polonya'da sigaraya bağlı ölümleri azaltacağı, vergi gelirlerindeki artışında tütün önleme ve kontrol programlarına ilişkin harcamaların karşılanmasına kullanıldığında vergi politikasının daha da etkili olacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Ho vd. (2017), sigara fiyat artışlarının sigara tüketimi ve vergi gelirleri üzerindeki etkisini ortaya koymak için 1999-2013 yılları arasında Afrika kıtasındaki 36 ülkeye ilişkin Dünya Bankası, Euromonitor International ve Dünya Sağlık Örgütü verilerini ve sigara fiyat esnekliğini tahminlemek için panel veri analiz ve regresyon modellerini kullanmışlar ve sigara fiyat esnekliğinin düşük gelirli Afrikalı ülkelerde yüksek seviyelerdeyken diğer Afrikalı ülkelerde düşük olduğu, 2050 yılına kadar sigaraya bağlı ölümlerin en fazla Güney Afrika'da olacağı bunu da Demokratk Kongo Cumhuriyeti, Madagaskar ve Etiyopya'nın takip edeceğini, Afrikalı ülkelerde yıllık ortalama sigara fiyatının %7,38 artışına dayalı bir simülasyon modeli oluşturduklarında yıllık ortalama tüketimin %3,84 oranında azalacağı ve yıllık

ortalama vergi gelirinin %19,39 oranında artacağı sonuçlarına ulaşmışlardır. Tüketim vergisi artışları, tüketimi, tüketime bağlı ölümleri azaltmakta ve yüksek vergilendirme politikalarından en çok düşük gelirli ülkeler etkilenmektedir.

Ho vd. (2018), Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre dünyada sigara içenlerin %80'nin orta ve düşük gelirli ülkelerde olduğu ve dünyada sigara bağımlısı olan nüfusun yarısından fazlasının Asya Pasifik bölgesinde yaşadığı bilgileri ışığında sigara fiyat artışlarının sigara tüketimi ve vergi gelirleri üzerindeki etkisini ortaya koymak için 1999-2015 yılları arasında Asya Pasifik Bölgesindeki 22 düşük ve orta gelirli ülke için Euromonitor International, Dünya Bankası ve Dünya Sağlık Örgütü verilerini ve sigara fiyat esnekliğini tahminlemek için panel veri analizi ve regresyon modellerini kullanmışlardır. Kişi başına düşen GSMH'sı 6000 ABD dolarının üstünde olan Çin ve Malezya'da bölgedeki diğer ekonomilere göre sigara fiyat esnekliğinin daha yüksek seviyelerde olduğu, sigaraya bağlı ölümlerinde en fazla Çin'de olduğu bunu da Endonezya ve Hindistan'ın takip ettiği bulgularını elde etmişlerdir. Bölgeyle ilgili yıllık ortalama sigara fiyatının %9,51 artışına dayalı bir simülasyon modeli oluşturduklarında yıllık ortalama tüketimin %3,56 oranında azalacağı ve vergi artışıyla beraber toplamda 17,96 milyondan fazla can kurtarılabileceği, yıllık ortalama vergi gelirinin %16-20 oranlarında artacağı sonuçlarına ulaşmışlardır. Bu bağlamda tüketim vergisi artışları, tüketimi, tüketime bağlı ölümleri azaltmakta ve orta üst-orta gelirli ülkeler yüksek vergilendirme politikalarında etkilenmektedir.

Wilkinson vd. (2019), Avustralya'da 2010'da %25'lik artışla başlayan ve devamı gelen sigara vergisi artışlarının tüketime etkisini ortaya koymak için 5 başkentte 14 yaş üstü kişilere uygulanan anket verilerini kullanarak kesintili zaman serisi analizi yapmışlar ve sigara vergilerindeki bu artışların sigara içme yaygınlığını, tüketimi azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sharbaugh vd. (2018), 2001-2015 yılları arasında Amerika Birleşik Devletlerindeki sigara vergileri ve her eyaletteki sigara tüketimi arasındaki ilişkiyi modellemek için doğrusal karma modeller kullanmışlar ve ilgili yıllar arasında sigara vergilerindeki artışlar sigara tüketiminde azalışlara neden olduğu, özellikle 18-24 yaş arasındaki genç yetişkinlerde vergilerin etkisinin en fazla düşük gelirli bireylerde ise en az olduğu ve tüketim vergilerinin halk sağlığı çabalarında etkili bir araç olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Boyle vd. (2019), Amerika'da sigara içme oranları düştükçe, sigara vergilerinin sigarayı bırakmaya teşvik edip etmediğini ortaya koymak için son sigara vergi artışından sonra Minnesota Yetişkin Tütün Araştırması'ndan elde ettikleri verileri kullanarak, vergi artışının, kapalı sigara içme yasakları ve diğer sigara içme kısıtlamaları, kitle iletişim kampanyaları ve bırakma desteği gibi güçlü tütün kontrol önlemlerinin varlığında bile bırakmayı teşvik etmede etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Alghamdi vd. (2020), 2017 yılında Suudi Arabistan'da türün ürünlerine uygulanan %100'lük tüketim vergisinin tüketime etkisini ortaya koymak için 2017-2018 yıllarında 18 yaş üstü sigara içenlere uygulamışlar ve vergi öncesi ve sonrası farkı değerlendirmek için McNemar eşleştirilmiş çift ki-kare testini kullanmışlar ve 376 katılımcının katıldığı ve bu katılımcıların %80'nin erkek olduğu anket verilerine göre vergiden sonra katılımcıların %39,6'sında sigara içme davranışlarında bir değişiklik olmazken, %29,8'i kullandığı markayı değiştirmiş daha ucuz markalara geçmiş, vergiden önce 154 katılımcı günde 15 veya daha fazla sigara içerken vergi sonrası bu sayı 134 katılımcıya düşmüştür. Evli, işsiz, daha yüksek geliri olan veya sağlıklarını düşünen katılımcıların sigarayı bırakma olasılığı daha yüksek olmuştur. Suudi Arabistan'da sigara fiyatlarındaki keskin artışın sigara tüketiminde istatistiksel olarak anlamlı bir azalışa neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Gürbüz ve Kaya (2022), Covid-19 döneminde sigara kullanımı üzerine devletin pazarlamama politikaları ve bilgilendirme araçlarının bireyler üzerinde ne derece etkili olduğunu belirlemek amacıyla görüşme (mülakat) tekniğiyle veri toplamışlardır; Görüşme formu 26 sigara kullanan, 8 sigara kullanmayan bireyler üzerinde toplam 34 kişiye uygulanmıştır. Araştırma bulgularında; tüm katılımcıların devletin sigarayı bıraktırmaya yönelik politikaları ve bilgilendirme araçlarından haberdar olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların %73'ü bu araçların sigara ürününe olan talebi azaltma yönünde etkili olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %46'sı sigara paketleri üzerindeki görsellerden hiç etkilenmediğini, %42'si etkilendiğini fakat hala sigara kullanmaya devam ettiğini ve %12'si görsellerden etkilenip sigara tüketimini azalttığını belirtmiştir. Katılımcıların %23'ünün sigara kullanımından kaynaklanan ya da etkilenen rahatsızlığı vardır. Katılımcıların %19'u covid-19 virüsüne yakalanmıştır. Covid-19 salgın döneminin katılımcıların %54'ü üzerinde farklılaştırıcı etkisi olmadığı ortaya çıkmıştır. Covid-19 döneminde sigara tüketim alışkanlığının stresten dolayı artması dikkat çekmektedir.

9.2.1. Sigara Vergisi

Sigara tüketimi, hem sigara içenlerde hem de pasif içicilerde hastalıklara neden olup sağlığı olumsuz yönde etkilediği için negatif bir ekonomi olarak nitelendirilmiştir (Uğur, Akdemir ve Gürsel, 2010: 3). Sigara kullanan biri sigaradan bireysel bir haz elde eder ve fiyatını ödeyerek maliyetine katlanır, fakat bu bireylerin pasif içicilere verdiği zarardan ötürü bir maliyete katlanmaması aşırı tüketime neden olmaktadır. (Savaşan, 2015: 229-230). Sigara tüketimi, bağımlılık yapar ve miyop davranışa neden olur, ekonomistler, tüketici egemenliğini savunsalar da sigara tüketimini azaltmak için müdahale gerekli olmuştur (Laux, 2000: 427-428). Bireylerin kararlarının ekonomik analizinde önemli bir yer tutan bireylerin bugüne gelecekten daha fazla değer vermesi ilkesi, sigara tüketiminde de geçerli olmuş ve sigara içen bireyler mevcut tüketime gelecekten daha fazla değer vermiştir (Cherukupalli, 2010: 610). Sigara gibi bağımlılık yapan ve tüketim alışkanlığına neden olan ürünlerde bireyler rasyonel davranışlar sergilememektedir (Strulik, 2018:2). Kusurlu rasyonellikten kaynaklanan sigara tüketimine paternalistik sigara vergisiyle(cigarette tax) müdahale edilmiştir (Gary, 2012: 697). Sigara tüketimi arttığında, tütün kaynaklı ölümler de artar ve buna bağlı olarak vergiler, sigara tüketimini azaltmaya yönelik diğer müdahaleler de artar (Jha ve Peto, 2014: 60). Sigara vergisi, devlete kamu geliri sağlamak olan mali amaç ve "Paternalistik Devlet" anlayışıyla sigara içilmesini önleme ve tüketiminin neden olduğu olumsuz dışsallıkları içselleştirmek gibi sosyal amaçlar temel alınarak uygulanan vergilerdir (Canbay, 2017: 3-4). Sigara vergisiyle, tüketimi azaltmak ve refah temelli olarak bireylerin faydalarını ve genel refahlarını etkilemek amaçlanır (Remler, 2004: 226). Sigaranın tüketicileri ve buna bağlı olarak yol açtığı maliyetlerle devlet bütçesini olumsuz etkilemesiyle ortaya çıkan ekonomik zararı önlemek ve sosyal dengeyi sağlamak devlet müdahalesinin amaçlarından olmuştur (Beşer ve Aşkan, 2019: 67). Sigara tüketim vergisi oranındaki bir değişiklik, üreticileri, tüketicileri ve hükümetleri etkilemektedir (Evans, Ringel ve Stech, 1999: 3).

Sigara tüketimi, hastalıklara, sağlık masraflarına ve bunlara bağlı verimlilik kaybına neden olurken sigara vergisindeki artışın sigara tüketimini ve tüketime bağlı bu olumsuz etkileri azaltma etkisi vardır (Hu ve Mao, 2002: 106). Sigara tüketimi, bireylere sigaranın fiyatı ve vergisiyle doğrudan parasal maliyetler, sigara satın alma ve tüketmeyle ilgili dolaylı maliyetler yüklemektedir (Powell, Tauras ve Ross, 2005:

954). Sigara vergisi, sigarayı bırakma veya azaltma gibi davranışlarla kısa dönemli ve doğrudan etkilere, düşük vergiler sebebiyle yasa dışı yollarla sigara satın alma gibi davranışlarla da uzun dönemli ve dolaylı etkilere neden olmaktadır (Hoffer, Humphreys ve Ruseski, 2019: 4). Vergiler arttığında sigara satın almaya ve içmeye devam edenler, içtiği sigara markasını değiştirme ya da daha düşük vergilendirilmiş yerlerden sigara temin etme gibi davranışlarda bulunmaktadır (Hyland vd., 2005: 87).

Sigara vergilerinin artması durumunda bireyler üç farklı tepkide bulunmaktadır; bunlardan ilki sigara içmeye devam etmek ve vergisini ödemek, ikincisi tüketimi azaltarak daha az vergi ödemek üçüncüsü vergiden kaçınmadır, devlet birinci ve üçüncü seçeneği değil vergi politikasına uygun olan ikinci seçeneği tercih eder(Licari ve Meier, 1997: 8). Yüksek sigara vergisi oranları, davranışsal olarak sigarayı bırakma olasılığını artırmaktadır (Ferrer vd., 2018: 7). Ekonomik teoriye göre yüksek bir sigara vergisi, bir ailenin maliyet yükünü artıracaktır bu sayede daha pahalı hale gelen sigara sürekli tüketilmek yerine, kısıtlı tüketilerek veya sigara bırakılarak maliyet yükü azaltılacaktır (Hawkins vd., 2019: 4). Fiyat artışları, tütün tüketimini ve hastalık gibi tüketime bağlı sorunları azaltmada için etkili bir yöntemdir; tüketicileri bırakmaya veya daha az tüketmeye teşvik eder, bırakanların tekrar başlamasını engeller (Guindon vd., 2002: 35). Vergilerin artırılmasıyla ve dolayısıyla daha yüksek fiyatlarla sigara içenlerin bırakmalarını teşvik etmek amacıyla sigara vergisi, kamu politikası aracı olarak kullanılır (Boyle vd., 2019: 227). Sigaradan alınan dolaylı vergilerin, birey ve halk sağlığını koruma, tüketimi kısma veya tamamen önleme, sigaraya başlayacakların önüne geçme ve pigovyen vergi yapısı sayesinde olumsuz dışsallıkları içselleştirme sigara vergisinin sağladığı faydalar arasındadır (Canbay, 2017: 4) . Kendi kendini kontrol etme sorunu yaşayan bireyler, sigaranın maliyeti artırılırak kontrol altına alınmaya çalışılmıştır, sigarayı bırakmak isteyenler de bu kamu politikalarını desteklemektedir (Kan, 2007: 63).

9.3.Sağlıksız Gıda, Şekerli İçecek Tüketimi ve Obezite Vergisiyle İlgili Literatür Taraması

Olsen ve Heitmann (2009), şekerli içecek tüketimi ve obezite arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla, ilgili literatürün taraması yaparak, kalorili

tatlandırılmış içecek tüketimiyle obezitenin doğru orantılı ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Fletcher vd.(2010), Amerika'daki artan obezite oranlarının en önemli nedenlerinden biri olarak görülen alkolsüz içecek tüketimi varsayımını, meşrubat vergilerinin vücut kitle indeksine etkisini kullanarak değerlendirmişler ve bu vergilerin vücut kitle endeksini büyük oranda olmasa da etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Manyema vd. (2014), Güney Afrika'da %20'lik bir şekerli içecek vergisinin obeziteye etkisini ortaya koymak için 2012 Güney Afrika Ulusal Sağlık ve Beslenme Araştırması Sınavı ve daha önceki bir tarihteki tüketim verilerini kullanarak matematiksel bir simülayon modeliyle analiz etmişlerdir. %20'lik bir verginin obeziteyi erkeklerde %3,8 kadınlarda ise %2,4 oranında azaltacağını ve obez yetişkinlerin sayısında 220.000'in üzerinde azalışa neden olacağını tahmin etmişlerdir.

Kristensen vd. (2014), 2032 yılına gelindiğinde Amerika'da 20 yıl uygulanmış olacak şekerli içecek vergisi, fast food tv reklam yasağı ve okul sonrası fiziksel aktivite programları gibi üç federal politikanın çocukluk obezitesini nasıl etkileyeceğini ortaya koymak için 2000-2012 yılları arası literatürü tarayarak 2032 yılı için mikrosimülayon modeliyle tahminleme yapmışlar ve 6-12 yaş ve 13-18 yaş grupları için en etkili politikanın şekerli içecek vergisi olduğu, fiziksel aktivitelerin ve reklamlarında çocuk obezitesini azaltacağı, üç politikanında 2032 yılında obeziteyi azaltacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Jensen vd.(2015), Danimarka'da 2011 yılında gıda ürünlerine uydulanmaya başlayan doymuş yağ vergisi ve tüketim arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Danimarkada'daki en büyük perakande zincirlerinden biri olan Coop Danamrk'tan aldıkları 2010-2012 arası satış verilerini kullanarak ekonometrik analiz yapmışlar ve doymuş yağ vergisinin et ve süt ürünlerine yönelik talebi azalttığı, özellikle süt ürünlerini alımını önemli ölçüde sınırlandırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bíró (2015), Macaristan'daki sağlıksız gıda vergilerinin Macarların beslenme alışkanlarına etkisini ortaya koymak için panel veri analizi yaparak, vergilerin işlenmiş gıda tüketimini %3,4 azaltacağı, işlenmemiş gıda tüketimini ise %1,1 oranında artıracağı, verginin nüfus ağırlığında ılımlı bir iyileşmeye neden olacağıve vergilere en duyarlı kesimin düşük gelir grubu olacağı sonucuna ulaşmıştır.

Nakhimovsky vd. (2016), şekerli içecek vergisi ve obezite arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için orta gelir düzeyine sahip ülkelerdeki (Brezilya, Ekvador, Hindistan, Peru ve Güney Afrika) 1990-2016 yılları arasındaki dokuz çalışmayı sistematik olarak inceleyerek, şekerli içecek fiyatları ve obezite arasında negatif bir ilişki olduğu ancak vergilerin obeziteyi daha fazla büyümeyi önleyecek kadar azaltacağı ve nüfusun ağırlığını kalıcı olarak azaltmayacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Caro vd. (2017), dünyadaki en yüksek şekerli içecek tüketimine, sağlıksız gıda tüketimine ve obezite oranına sahip olan Şili'de uygulanan vergilerin tüketime etkisini ortaya koymak için 2011-2012 Gelir ve Harcama anketi verilerini kullanarak simülasyon modellemesi yapmışlar ve %18 şeker ve sağlıksız gıda vergisi, 2016'dan sonrası için %40'lık şekerli içecek vergisi ve şeker ilave edilen ürünlerde ilave edilen gram başına 1 Şili pezosu şeker vergisi gibi şekerli içeceklere ve sağlıksız gıdalara yönelik simüle edilmiş bu vergilerin tüketime etkisinin fiyattaki değişime göre daha büyük olacağı, sağlıksız yiyecekler için -1.95 ve sağlıksız içecekler için -1.30 oranlarında fiyatların esnek olacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Schwendicke ve Stolpe (2017), Almanya'da %20'lik bir şekerli içecek vergisinin obeziteye etkisini ortaya koymak için 15-79 yaş nüfus için farklı yaş, cinsiyet ve gelir gruplarına göre model tabanlı analiz yapmışlar ve verginin 20-29 yaş arasındaki genç gruplarda, erkeklerde ve düşük gelirli olanlarda daha etkili olarak obeziteyi azaltacağı, 60 yaş ve üzeri gruplarda ise etkisinin oldukça düşük olacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Waterlander vd. (2019), Yeni Zelanda'da bir süpermarketlerde 18 yaş ve üzeri genç yetişkinlere yapılan ve beş hafta süren sanal bir deney uygulamışlar, %20'lik meyve sebze yardımı, %20-%40 oranında şekerli içecek vergisi, 100g başına 2-4 dolar doymuş yağ vergisi, 100mg başına 0,02-0,04 dolar tuz vergisi, 100g başına 0,40-0,80 dolar şeker vergisi gibi simüle edilmiş sübvansiyon ve vergilerin etkisini araştırarak, doymuş yağ, şeker ve tuz vergilerini temsil eden fiyat artışlarının sağlıklı gıda alımlarının artırdığı, bu önemli ikame etkisi sebebiyle sübvansiyon ve vergilerin beslenmeyle ilgili kronik hastalıkları iyileştirmede etkili bir yol olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Fichera vd. (2021), Katalonya'da (İspanya'nın geri kalanı hariç) 2017'deki şekerle tatlandırılmış içecekler üzerindeki vergilerin tüketici davranışına etkisini ortaya koymak için Mayıs 2016- Nisan 2018 arasındaki 884.843 hane tarafından aylık alım verilerini kullanarakincelemiş ve vergilendirilmiş içecek alımlarında %

2,2'lik bir azalma ve vergilendirilmemiş içecek alımlarında küçük bir artış olduğu fakat günah vergileri tüketici davranışını orta derecede değiştirse de obezite ile mücadele etmek için vergiyle beraber farklı politkalarında bir arada yürütülmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

9.3.1. Obezite Vergileri

Obezitenin her yaş grubunda sorun olması ve artmasıyla birlikte eğitici ve bilgilendirici, kısıtlayıcı ve yasaklayıcı önlemler yetersiz olmuştur bu sebeple sağlıksız gıdaların tüketimini azaltmak amacıyla yeni vergiler konulması ya da mevcut vergilerin artırılması yoluna gidilmiştir (Sandalcı ve Tuncer, 2018: 746). Obezitenin çocuk yaşta artması ve yaygınlaşmasının temel nedenleri; "fast food" kültürünün yaygınlaşması ve internet, televizyon reklamları gibi pazarlama teknikleriyle gıda tercihlerinin olumsuz olarak yönlendirilmesidir (Aydın, 2012: 106). Fast food zincirlerinin diğer seçeneklerden daha uygun ve daha az maliyetli olan ve tipik olarak üç öğe; hamburger, patates kızartması ve alkolsüz şekerli içecek içeren menüleri sağlıksız gıda tüketimine teşvik etmektedir (Skipper, 2012: 8) Davranışsal iktisat, rasyonel tüketicinin, fayda ve maliyetini analiz ederek hareket etmesi gerektiğini savunur, obezite rasyonel olmayan seçimler sonucu ortaya çıkar ancak dış koşullarla ve değişikliklerle müdahale edilerek bireysel seçimleri rasyonelliğe yaklaştırmak mümkündür (Hojjat, 2015: 85). Obezite, halk arasında ahlaki bir başarısızlık olarak görülür, bu durum obez bireylerin damgalanması ve toplum içinde sosyal dezavantaja sahip olması gibi sorunlara neden olur, bu sorunlarla mücadele etmek için obezite politikaları geliştirilir (Farrell vd., 2016: 3). Beslenme politikalarının paternalist bir yönü vardır çünkü tüketiciler, gıda tercihleri ve sağlıklarıyla ilgili doğru kararlar vermezler ve bu kararları düzenleyecek hedeflenen tüketici davranışına yönelik politikalar geliştirilir (Meunier, 2019: 44). Obezite vergisi, yüksek oranda yağlı, şekerli, kalorili ve vücuda yararı olmayan sağlıksız gıdaların tüketimini azaltmak ve obezite sorunuyla mücadele etmek için obezite oranının yüksek olduğu, arttığı ülkelerde uygulanan bir vergidir (Ayas ve Saruç, 2017: 70). Sağlıksız gıdaların tüketim alışkanlıklarını değiştirmek zor olduğu için devlet, paternalistik politika kararlarıyla vatandaşlara sağlıklı beslenmeye yönelik müdahalelerde bulunmaktadır (White, 2018: 121). Bu vergiler, yüksek

kalorili gıdaların alımını sınırlandırmak için uygulanan bir politika aracı olmuştur ve ayrıca yüksek kalorili gıdaların düşük kalorili gıdalarla ikame edilmesini teşvik etmek amacıyla da uygulanmıştır (Miao vd., 2013: 1319). Sağlıksız yiyecekler ve şekerli içeceklere uygulanan vergilerle sağlıklı alternatiflere olan talebi artırmak amaçlanır; vergiler sayesinde meyve ve sebze gibi yiyecekler, sağlıksız yiyeceklerle karşılaştırıldığında daha ucuz hale gelecektir, bu açıdan vergilerin sağlık üzerinde olumlu etkisi vardır (Silva vd., 2016: 127). Tuz, şeker ve yağ oranı yüksek sağlıksız beslenmenin neden olduğu riskleri önlemek adına bireyler devlet tarafından korunmaktadır (Kates ve Hayward, 2018: 1-2). Tüketiciler yüksek fiyatlar ödemek istemez, şeker ve yağ vergileriyle fiyatlar artar, tüketim davranışlarında vergiye bağlı değişim yaşanır, bu vergiler, tüketicilerin refahını artırarak, tüketicilere fayda sağlayacaktır (Lusk, 2017: 3-4). Yağlı, şekerli ve kalorili gıdalarla ilgili vergiler, tüketicilerin besin alımı, kalori tüketimi ve yeme davranışlarını değiştirmeyi kapsadığında önemli bir etkiye sahip olmaktadır (Chen vd., 2015: 14). Yağ vergileri, bireylerin tüketimin sağlıkla ilgili etkileri konusundaki yanlış algı düzeylerini düzeltmek ve olumsuz sağlık masraflarını azaltmak ve ulusal sağlık sisteminin bütçesini dengelemek amaçlarıyla uygulanmaktadır (Cremer vd., 2016: 4).

Halk sağlığı açısından yarar sağlamak, fiziksel, sosyal zararı azaltmak ve riskleri önlemek ve sağlık sorunları gibi refahı engelleyen koşulların önüne geçerek ahlaki adaleti sağlamak obezite önleme politikasının amaçları arasındadır (Kass vd., 2014: 788). Obezitenin sağlık sorunlarına yol açması ve kamu sağlık harcamaları artışını gerekli kılması nedeniyle, obezite maliyetlerini azaltmak ve bireyleri sağlıklı gıdalara yönlendirmek amacıyla gündeme gelen bir vergi olmuştur (Gergerlioğlu, 2016: 152). Sağlıksız gıda fiyatları, sağlıklı gıda fiyatlarına göre daha düşüktür, gıda vergi politikalarının asıl nedeni; tüketicilerin düşük fiyatları nedeniyle sağlıksız gıdalara tüketim eğiliminin olmasıdır (Sandalcı ve Tuncer, 2019: 2596). Gıda tüketiminde talep fonksiyonunu gıda fiyatları, satın alma gücü ve reklam gibi tercihleri etkileyen yollar oluşturur, fiyatlardaki değişikliklerin talebi etkileme gücü vardır, bu noktada sağlıksız gıdalara uygulanan vergiler, tüketimi azaltma gücüne sahiptir (Powell ve Chaloupka, 2009: 236). Gıda vergi oranlarının artırılması ve alternatif politikalarla alışkanlığa bağlı yüksek tüketim seviyesine sahip tüketicilerin, tüketimini azaltmak halk sağlığı hedefleri arasındadır (Li ve Dorfman, 2019: 2). Obezite, yüksek sağlık sigortası primleri, tıbbi masraflar ve yüksek kamu harcamaları gibi dışsallık maliyetlerine neden olur, fiyatlandırma müdahaleleriyle

obezite sorununda önem teşkil eden birey tercihlerinin ve asimetrik bilginin önüne geçilmesi amaçlanır (Lin vd., 2011: 330). Obeziteye neden olan gıdalara uygulanan vergilerle tüketimin azaltılması ve dışsallık maliyetlerinin vergilerle tüketmeye devam eden bireylerden alınarak topluma yüklenmemesi amaçlanır (Doğan ve Karayel, 2017: 66). Obezitenin dışsal maliyetlerinin devlet tarafından obez bireylere yüklenmesi adil bir ekonomik sistem sunar, bu sistem piyasa ekonomisine bırakıldığında maliyetler, sağlıklı beslenen bireylere, topluma, sağlık sigortasına ve sosyal güvenlik sistemine adil olmayan bir şekilde yüklenecektir (Gökbunar vd., 2015: 587-588). Obeziteyle ilgili vergi politikaları, hem devlete vergi geliri sağlar hem de devletin sağlık hizmetleri maliyetlerinde düşüşe neden olur ve devletin, bu düşüşün faydalarından yaralanmasını sağlar (Buhler vd., 2013: 100).

Yumuşak paternalizm, bireysel özgürlüğü kısıtlamayan müdahalelerde bulunur, ancak sağlık risklerini önemsemeyen ve yemeyi seven bireyler için engel teşkil etmemesi sebebiyle uygun bir politika aracı değildir (Kniess, 2015: 2). Bu müdahale ile bazı yiyeceklerin sağlıksız olduğu algısı oluşturulur, tüketiciler yine de bu yiyecekleri satın alma ve yeme şansına sahip olurlar bu da sert paternalizme geçişe zemin hazırlar (Holm, 2007: 207).

Bireylerin tercihlerini olumlu yönde etkilemek ve halk sağlığını geliştirmek için alkol ve sigara üzerindeki günah vergilerine benzer politika içecek vergilerinde de uygulanmaktadır (Fletcher vd.,2010: 24). Daha sağlıklı beslenme ve satın alma davranışında vergiye dayalı bir yönlendirme söz konusudur, şeker vergileri de bu açıdan etkilidir (Harding ve Lovenheim, 2017: 2). Ekonomistler, aşırı şekerli içecek tüketiminin üretici ve tüketiciye bağlı piyasa başarısızlıklarından kaynaklandığını savunmaktadır, tüketicilerin tüketim riskleriyle ilgili bilgi sahibi olmaması, üreticilerin pazarlama teknikleriyle ürünlerini iyi göstererek tüketici yanıltması tüketici davranışlarını olumsuz şekilde etkiler (Novak ve Brownell, 2011: 1218). Şekerli içecek vergileri (sugar-sweetened beverages), şekerli içecek tüketimini azaltarak, diyet içecekler, meyve ve sebze suları, süt ve su gibi şekerli içeceklere yakın ikamelerin tüketimini artıracaktır (Edwards, 2011: 417). Şekerli içecek tüketimi ve şişmanlık arasındaki artan doğru orantılı ilişki, vergilendirme gibi tüketimi etkileyebilecek politikaların meşru ve gerekli olduğunu göstermiştir (Cummings, 2010: 284). Şeker tüketimi olumsuz sağlık koşullarını tetikler, yüksek kalorili yiyecekler ve şekerli içeceklere uygulanan vergiler, halk sağlığı müdahalesi için uygun hedeflerdir (Du vd., 2018: 186). Şekerli, kalorili, gazlı içecekler ve enerji

içeceklere uygulanan vergiler, içecek endüstrisi tarafından karşı çıkılan vergiler olmuş, ancak tüketimi azaltması ve obezite gibi olumsuzlukların önlenmesi için halk sağlığı açısından, vergi geliri sağlamasıyla siyasi açıdan önemli bir politika olmuştur (Brownell ve Frieden, 2009: 1805). Halk sağlığı ve sosyal eşitlik perspektifine göre belirlenmiş alkolsüz içecek, sağlıksız yiyecek ve atıştırmalıkların vergilendirilmesi, tüketimi ve obezite oranlarını azaltır hem de gıda refahı programlarının maliyetini azaltır (Nicholas, 2016: 21). Politika yapıcılar, şekerli içecek vergilerini politikanın hedefi olan nüfusun obezite oranlarına ve tüketim seviyelerine göre belirler (Jou ve Techakehakij, 2012: 84). İçecek vergileri, meşrubatlara, alkolsüz içeceklere satış vergileri ve özel tüketim vergileri (excise taxes, consumption taxes) şeklinde uygulanmaktadır (Fletcher vd., 2010: 26). Şekerli içecek vergisinden elde edilen gelir, kamu bütçe planlamasında önemli bir yere sahiptir (Andreyeva vd., 2011: 414). Politika yapıcılar, bu vergiyle ilk olarak tüketimi azaltmayı, ikincil olarak ise gelir elde etmeyi amaçlar (Castellóa ve Casasnovas, 2020: 3). Şekerli içecekler vergisinden elde edilen gelir, sağlık harcamaları ve obezite programları finanse etmek, bütçe açığını azaltmak için kullanılır (Maher**,** 2019: 22). Şekerli içeceklerin vergilendirilmesi, obezite önleme programları, sağlık ve diğer kamu harcamaları için gelir sağlamaktadır (Kass vd., 2014: 790). Sağlık programlarına gelir sağlamak amacıyla konulan bu tarz vergiler kamuoyu desteği almaktadır (Wang, 2018: 43).

10. GÜNAH VERGİLERİNİNLEHİNE GÖRÜŞLER

Günah vergileri, tüketimi azaltması, ekonomik ve sosyal adaleti sağlaması, vergilemenin aşamalarını kolaylaştırması ve sağlık yararı gözetmesi gibi sebeplerle desteklenmiştir.

10.1. Tüketimi Azaltmaya Etkisi

Günah vergileri, alkol, sigara, sağlıksız yiyecek ve içeceklere uygulanan yüksek tüketim vergileriyle bu ürünlerin maliyetini doğrudan artırması, bireylerin irade hatalarının olumsuz etkilerini azaltarak sınırlı rasyonel bireyleri arzu edilen davranışlara yönlendirecektir (Kapeliushnikov, 2015: 93). Erdemsiz malları vergilendiren tüketim vergileri yüksek bir vergi yüküyle bütçeye sağladığı yararın

yanı sıra bu mali amaçla birlikte tüketimden vazgeçirme, gençlerin ve çocukların erişimini sınırlandırma ve düşük gelirlileri zorunlu mallara yönlendirme gibi sosyal amaçları da içermektedir (Koç, Ö. E. ve Koç, N., 2020: 216). Önemli bir kamu politikası aracı olan günah vergileri ne kadar bir gelir kaynağı gibi görülse de uygulandığında ve sürdürüldüğünde antisosyal davranışı engelleyerek sosyal davranışları teşvik edecektir (Lorenzi, 2010: 330). Sosyal planlayıcının, dışsallıkları düzeltmek amacıyla uyguladığı düzeltici vergiler, bireylerin öz kontrol çabasını olumlu yönde artırması için teşvik etmek ve sosyal maliyetleri azaltmak adına önemli ve etkili bir yoldur(Abrardi ve Cambini, 2019: 15). Günah vergileri, erdemsiz mal tüketimini azalttığı için bu malların tüketimi sonucu olan suçları ve bu suçların devlete yüklediği kolluk kuvvetleri, cezaevi harcamaları ve sağlık harcamaları gibi maliyetleri de azaltır(Eroğlu ve Egeli, 2018: 77).

10.2. Ekonomik ve Sosyal Adaleti Sağlama

Sosyal refah işlevini gerçekleştirerek bu vergiler irrasyonel olan aşırı tüketicilerden alınır ve vergilerin sağladığı bu gelirler rasyonel bireylere dağıtılırsa optimal vergilendirmeyle pareto iyileştirilmesi sağlanacaktır. (O'Donoghue ve Rabin, 2006: 1826-1827). Ahlaki ve sosyal politikaya yönelik vergileme ilkelerinden biri olan yeniden dağıtım ilkesi, sosyal refah devletinin etkisiyle ortaya çıkmış olan ekonomik ve sosyal adaleti sağlayan önemli bir unsurdur (Eker ve Bülbül, 2017: 171). Uygulama da gerileyeci vergiler olmasına rağmen, günah vergileri ödeyenler gönüllüdür, olumlu sosyal davranışlar veya mallardan alınan vergi ihtiyacını azaltırlar, ahlaki kamu politikası ve ekonomi günah vergilerinin artırılması gerektiğini öne sürüyor, uzun vadede vergi geliri üretmek, istenmeyen davranışı azaltmak, prososyal davranışları daha az vergilendirmek gibi yararları olan vergilerdir (Lorenzi, 2004: 64).

10.3. Vergileme Aşamalarını Kolaylaştırma

Günah vergilerindeki artışlar diğer vergilere kıyasla politik açıdan sorunsuz, siyasi baskılardan uzak vergiler olmuş, zararlı ürünlerin vergilendirilmesini

destekleyen kesimin varlığı nedeniyle vergileme kolaylaşmıştır (Haile, 2009: 1048). Ayrıca davranışsal iktisadın bireyin tam anlamıyla rasyonel olmadığı ve yönlendirilmesi gerektiği yaklaşımıyla beraber devletin vergi toplamasını daha da kolaylaştırmıştır (Didinmez, 2018: 77).Yüksek dolaylı vergilerin, tahsilinin, takibinin kolay ve çabuk olması ve üretim yerine tüketimi vergilendirilmesiyle üretimi ve istihdamı artırması ve işsizliği azaltması bu vergilerin olumlu yanlarıdır (Bilici, 2016: 205-206). Dolaylı vergilerdeki artışlar, kısa vadede tüketimin azalması, uzun vadede sermaye birikimi, işgücü verimi ve ekonomide dış rekabet gücü artışı sağlar (Özdemir, 2009: 18).

10.4. Sağlık Yararını Gözetme

Sağlığın teşviki için geliştirilen vergiler,sosyoekonomik gruplarda farklı etkiler oluşturması sebebiyle gerici vergi niteliği taşıması her zaman için geçerlibir durum değildir, bu vergilerin sağlıkla ilgili olumlu mali etkileri de vardır(Sassi vd., 2018: 5). Tüketim vergileriyle ilgili yaygın görüşe göre bu vergiler gericidir ancak gelir düzeyi düşük bireyler, fiyatlara karşı daha duyarlıdır ve vergi artışları, düşük gelirli bireylerin tüketimini azaltarak olumlu bir sağlık etkisi oluşturur, bu sayede vergiler ilerici özelliğe sahip olacaktır (Chaloupka vd., 2019: 7). Düşük gelirli tüketicilerde davranış değişikliğinin getirdiği yararla birlikte bu vergiler "ilerici" bir hal alır (Allcott vd., 2019: 8). Regresif yapısı sebebiyle bu vergilere karşı çıkan görüşler mevcuttur, tüketim vergisinin ödeme yüküne göre yoksullara daha büyük bir pay düşmesi, vergi yükünün daha fazla hissedilmesi doğru olmakla birlikte düşük gelire sahip gruplar fiyatlara daha duyarlıdır, tüketim davranışında değişikliğe gitme ve tüketimi azaltma yolunu seçtiğinde fiyatlara duyarsız yüksek gelir gruplarına göre az tüketerek daha az vergi ödeyecektir (Jain vd., 2020: 919). Günah vergileri, her ne kadar gelir sınıfları arasında maliyet dağılımı açısından sorgulansa dabu vergilerin paternalistik açıdan sağlık yararını gözetmesi gelir grubu ayırt etmeksizin bireysel refaha fayda sağlayacaktır (Nielsen ve Jensen, 2016: 64).

11. GÜNAH VERGİLERİNİN ALEYHİNE GÖRÜŞLER

Günah vergileri, kayıtdışı ekonomi ve vergi adaletsizliğini artırma, mali anestezi sonucu bu vergilerin sorgulanmaması, günah vergi gelirlerinin erdemsiz mal tüketiminin olumsuz dışsallıklarını etkin şekilde finanse edememesi, erdemsiz mal tüketiminin fiyat talep esnekliğinin düşük olması, düşük gelirli kesimi etkileyen regresif vergi yapısı ve mali amacın ön planda olması yönleriyle eleştirilmiş vergilerdir.

11.1. Vergi Kaçakçılığı ve Kayıtdışı Ekonomiyi Artırması

Günah vergileri olumsuz sonuçları; yüksek vergiler yasadışı faaliyetleri artırarak devlet için görünmez hale gelen piyasa işlemleri devlete çok ağır bir mali yük getirebilmektedir (Carruthers, 2016: 2568). Kayıtdışı ekonomi, devletten gizlenen, kayda geçirilemeyen, denetlenemeyen ve yasal olmayan faaliyetlerin vergilendirilmemesi sonucu gelirde yaşanan kayıplardır (Çolak, 2012: 7). Kayıtdışı ekonominin artması sonucu, kamu gelirlerini azalır, kamu hizmetlerinde verimlilik düşer, vergisini düzgün şekilde ödeyen kesimin vergi yükünün artması bu kesiminde kayıtdışına kaymasına neden olmaktadır (Güler ve Toparlak, 2018: 212). Günah vergileri sorunun çözümü için yeterli değildir, yüksek günah vergileri insanların mallara ulaşmak için çeşitli alternatifler aramasına neden olur, kişileri sahtekarlığa ve yeraltı ekonomisine yönlendirir (Lorenzi, 2004: 61). Günah vergileri sahtekârlığı teşvik eder ve ödüllendirir Vergi oranları ve kayıtdışı ekonomi arasında doğru orantılı ilişki gelişmiş ülkelere nazaran gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek vergi oranları sebebiyle kayıtdışı ekonomiyi de artırmıştır (Yücel, 2016: 32). Adaletsiz vergi oranları, çok sayıda vergi türünün varlığı, yoğun bürokratik yapı, vergi gelirlerinin iyi kullanılmadığı algısı, vergi denetiminin yetersizliği ve vergi suçlarında cezaların yetersiz kalması vergi kaçakçılığının nedenleri arasındadır (Güçlü, 2007: 58-59). Yüksek vergi oranlarıyla birlikte artan tütün ürünleri kaçakçılığı vergi artışlarının ideal bir uygulama olmadığını gösterir (Papageorgiou vd., 2021: 395). Günah vergileriyle artan maliyetler sonucu yoksul hane halkı bireyleri yüksek kaliteli vergi ödeyeceği mal yerine kaçak yollardan elde edeceği

vergisiz düşük kaliteli malı tercih eder, bu durum devletin vergi gelir kaybına neden olur, kalitesiz mal tüketimi diğer hane halkı üyelerinin sağlığını da olumsuz etkiler (Black ve Mohamed, 2006: 134). 1980 sonrası dönemde ekonomik tercihlerle ilgili olan vergi yükündeki artış sonucunda Türk Vergi Sistemini bozulmuş, vergi adaleti olumsuz şekilde etkilenmiş ve kayıt dışı ekonominin gelişimi kolaylaşmıştır (Sugözü, 2010: 167). Tüketimden alınan dolaylı vergilerde bireylerin gelir düzeylerine bakılmaksızın vergi alınması, vergilemede adaletsizliğe yol açar (Gündoğdu, 2022: 162). ÖTV ve KDV gibi mal ve hizmetlerden alınan dolaylı vergi oranları yıllar içerisinde artsa da vergi gelirlerinde bu denli bir artış olmamamıştır çünkü yüksek oranlı vergiler kayıt dışılık oluşturmuş ve bu kısım gelire yansımamıştır (Sugözü, 2010: 237). Sigaraya uygulanan yüksek özel tüketim vergisi, kaçakçılık(smuggling), sınır ticareti ve gümrük kaçakçılığı gibi sorunlara neden olmaktadır (Çelikkaya, 2011: 4).Yasa dışı tütün ticareti daha fazla satış ve karı amaçlayan üreticilerin oluşturduğu arz ve daha ucuz tüketmeyi amaçlayan tüketicilerin oluşturduğu talebin sonucu olarak ortaya çıkar, yolsuzluk ve suç şebekelerinin varlığıyla ve zayıf devlet uygulama kapasitesiyle yaygınlaşır (Joossens ve Raw, 2012: 232). Sigara içenler ve organize kaçakçılar için yer altı sektörünün fiyat ve vergi açısından cazip olması yasa dışı ticareti geliştirmiştir (Goel ve Saunoris, 2019: 4). Kayıtdışı alkollü içecek tüketimi, DSÖ'nün raporunda sahte ya da kaçak, evde yapılan ve vergilendirilmeyen alkol olarak tanımlanır, kayıt dışı alkollü içecek tüketimini tam olarak saptamak mümkün olmamıştır ve eldeki verilere (ülkede yakalanan sahte-kaçak içki sayısı, evlerde üretilen içki miktarı gibi) göre kayıt dışı miktarı tahmin edilmiştir (Buzrul, 2016: 120). Vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomi yakından ilişkilidir çünkü bireyler gelirlerini ve refah seviyelerini artırmak gibi aynı amaçlarla vergi ödemeyerek ve kayıt dışı faaliyette bulunurlar (Çomaklı vd., 2017: 200). Kayıtdışı ekonominin varlığı, vergisini ödeyenlerin isteksizliğini, kayıtdışı faaliyetlere yönelişlerini artırarak, kayıtdışılığı normal bir davranış olarak görmelerine neden olmaktadır (Kitapcı, 2015: 150).

11.2. Vergi Adaletsizliğine Neden Olması

Vergi yükü mükelleflerin gelirlerindeki azalışla birlikte satın alma güçlerini, tüketimlerini ve refah seviyelerini azaltarak bireyleri olumsuz şekilde etkilemesidir

(Ay ve Haydanlı, 2017: 148). Vergi yükünün adaletsiz dağılımı, sadece vergi kaçırma davranışı göstermeye yüklenmesi, bu kişileri de kayıtdışı ekonomiye yönlendirerek kayıt dışı ekonomiyi genişletmiştir (Aybar ve Eroğlu, 2017: 24). Vergi yükünün dağılımındaki adaletsizlikler kayıt dışı ekonomiyi artırır, devlet vergi gelirindeki bu azalışı mali anesteziye uygun dolaylı vergilerle karşılamak isterken kayıt dışı ekonomiyi daha da artırır, bu kısır döngü vergi yükü dağılımındaki adaletsizlik ve kayıt dışı ekonominin birbirlerinin sebebi ve sonucu olmasını ifade eder (Kılıç, 2018: 408).Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi vergi kültürünü olumsuz etkileyen uyumsuzluklar beyana dayalı dolaysız vergilerde daha çok yaşanmakta bu sebeple devletler, politika unsuru olarak daha kolay tahsil edilen dolaylı vergilere yoğunlaşması dolaylı ve dolaysız vergiler arasındaki dengesizliğe, vergilemede adaletsizliğe ve bunun vergi kültürüne yerleşmesine neden olur (Gencel ve Kuru, 2012: 43-44). Tüketim üzerindeki efektif vergi yükünün fazla olması vergi adaletini etkiler, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi gibi tüketim vergileri düşük gelirli gruplarda tersine artan oranlı etkiler oluşturarak vergi yükünün adil dağılımını engeller (Nacar ve Karabacak, 2022: 508). Dolaylı-dolaysız vergi sınıflandırması vergi adaleti bakımından incelendiğinde dolaysız vergilerin, vergi mükellefininin ekonomik durumunun dikkate alınması sebebiyle, mükellefi şahsileştirilemeyen ve ekonomik durum dikkate alınmayan dolaylı vergilere göre adil oldukları kabul edilen vergilerdir (Ay ve Talaşlı, 2008: 137). Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ve vergi yapıları arasında bağlantı vardır; gelişmiş ülkelerin vergi yapılarında dolaysız vergilerin, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ise dolaylı vergilerinin payı daha fazladır, vergi yapılarında dolaylı vergilerin payının fazla olduğu ülkelerde çağdaş ve adil bir vergi yapısı yoktur (Ay ve Talaşlı, 2008: 137).

11.3. Mali Anestezi Sebebiyle Sorgulanmaması

Fiyatların içerisine gizlenmiş olan verginin farkına varamamak olan mali anestezi, dolaylı vergiler yoluyla vergilerini hissetmeden ödeyen bireylerde yetersiz kalan bir vergi baskısına, tüketicilerin vergi yüklerini doğru olarak hesaplayamamalarına ve vergilere karşı herhangi bir aktif veya pasif tepki göstermemelerine yol açar (U. Sandalcı ve İ. Sandalcı, 2021: 110-111). Vergiyi ödeyen fiyatların içine gizlenen vergiyi fark etmeden ödemiş olur, mükellef vergiye

karşı bir tepki ya da direnç göstermez (Erdem vd., 2021: 183). Devletlerin dolaylı vergileri tercih etmesinin nedenlerinden biri de bu vergilere karşı sosyal tepkinin az olmasıdır, mali anesteziyle fiyatlara gizlendikleri için vergi yükü vergi mükellefleri tarafından fazla hissedilmez ve hissedilmeyen vergi tepki oluşturmaz (Ay ve Talaşlı, 2008: 148). Mali anestezi, mükellefin tepkisini çekmemek amacıyla dolaylı vergilerle bireylerin mali açıdan uyuşturulması ödediği verginin farkına varmamasıdır (Akdoğan, 2014: 189). Dolaylı vergiler fiyata gizlendiğinden mükellefin ne kadar vergi ödediğini tespit edememesi, mükelleflerin vergiyi hissetme derecesinin düşük olması, dolaylı vergilerin mali anestezi etkisi en yüksek olan vergiler olmasına ve mükelleflerin ödedikleri verginin yükünü hissetmemeleri, bu vergilerin nasıl kullanıldığını sorgulamamalarına da neden olmuştur (Tabar ve Karaş, 2021: 261).Mali anestezi, ÖTV, KDV gibi dolaylı vergilerde etkisini gösterir ve en etkili olduğu vergi KDV'dir (Aslan, 2020: 72). Dolaylı vergiler tüketime bağlı alındığından gelir dağılımını bozan etkisine rağmen mali anestezi yoluyla hissettirilmeden kolayca toplanması yönüyle politika yapıcılar tarafından çok fazla tercih edilmesine neden olmuştur (Akıncı ve Özçelik, 2018: 11-12).Vergi gelirlerinin tüketici türü ayrımına göre irrasyonel tüketicilerden rasyonel tüketicilere aktarılması varsayımı her bir tüketici hakkında bilgi ve kişileştirilmiş transferler gerektirdiğinden gerçekçi değildir, günah vergilerinin düzeltici ve dağıtıcı etkisini belirlemek bu açıdan zordur (Haavio ve Kotakorpi, 2009: 2-3).Bütün bireyler için farklılaşmamış bir maliye politikası, nüfusun genel sağlığı üzerinde sınırlı etkiye sahip olmasına neden olur (Tiffin ve Arnoult, 2011: 428).

11.4. Günah Vergi Gelirlerinin Erdemsiz Mal Tüketiminin Olumsuz Dışsallıklarını Etkin Şekilde Finanse Edememesi

Birey aldığı alkol ve sigara ile birim başı maliyeti karşılar, toplam maliyeti karşılamış olmaz, bu ürünlerin kullanımının neden olduğu sağlık sorunlarının tedavisi maliyetli ve zaman alıcı bir süreci kapsar, bu sebeple alkol ve sigara vergileri gibi düzenleyici vergilerle dışsallıklar tam anlamıyla içselleştirilmemektedir (McGee, 1998: 567). Alkol ve sigara tüketimi alışkanlıkları, negatif dışsallıklara neden olur; alkol alan bireyin yanında şoför çalıştırması ya da sigara içen bireyin uzman yardımı alarak tüketimi azaltması gibi çözümler, vergiye göre daha

maliyetlidir (Crain vd., 1977: 244). Tüketimin sosyal maliyeti, özel tüketim fiyatından daha büyüktür, bu sebeple tüketiciler faaliyetlerinin mali yükünü tam anlamıyla karşılayamazlar (Beatty vd., 2009: 1176).Erdemsiz malları tüketenlerin ve pasif içici gibi bu tüketimden etkilenenlerin hastalanma riski bu malları tüketmeyenlere göre daha yüksek olmakla beraber bu kişiler sağlık hizmetlerine daha çok ihtiyaç duymakta ve bu dışsal maliyet piyasa fiyatına eklenmediği sağlık harcamalarında olumsuz bir baskı oluşturmaktadır(Demir ve Çelikay, 2020: 56).Kamu maliyesinde vergi gelirlerinin birçok alanda kullanılmasını içeren bütçe süreci sağlıkla ilgili programlara gelirin kullanımını sınırlayarak kaynakların en uygun şekilde dağılımını engeller ve sigara vergisinden elde edilen gelirden sağlık harcamalarına sınırlı bir pay ayrılır (Chaloupka vd., 2012: 175-176). Vergilerin insani gelişme üzerinde olumlu etkisinin olması için vergiler kamusal harcamaları finanse edilebilmeli ve vergiler ekonomik ve sosyal açıdan işlevsel şekilde kullanılmalı, vergilerin insani gelişmeyi olumsuz etkilemesinin nedeni yeterli vergi toplanmaması ya da toplanan verginin ekonomik ve sosyal alanlarda etkili şekilde kullanılmamasıdır (Şaşmaz ve Yayla, 2018: 85). Günah vergileri, tüketimi miktarına dikkate alırken şiddet, suç, alkollü araç kullanımı gibi olumsuz sonuçlara odaklanmadığı için zararlı davranışı sınırlı ölçüde engeller (Turan ve Yurdakul, 2009: 8).

11.5. Erdemsiz Mal Tüketiminin Fiyat Talep Esnekliğinin Düşük Olması

Günah vergileri, bağımlılık yapan davranışları ortadan kaldıracak kadar önemli ölçüde tüketimi etkilememesi sebebiyle tüketim, esnek olmayan bir talep eğrisine sahiptir (Lorenzi, 2004: 60).Talebin fiyat esnekliği, düzeltici faydaları ve gerileyici maliyetleri belirler; esneklik düşük olduğunda verginin davranış üzerindeki düzeltici faydası az ve gerileme (regressive) maliyetleri baskındır(Lockwood ve Taubinsky, 2017: 3). Erdemsiz malların neden olduğu piyasa başarısızlıklarının vergiler yoluyla çözülmesi amaçlansa da, vergiler talebi azaltmaz, devlete vergi geliri sağlarken tüketici için ek bir zarara neden olur (Frye, 2022: 6). Alkol ve sigara gibi alışkanlık yapan ürünlerin talebinin, her gelir seviyesinde fiyat değişimine rağmen esnek olmaması nedeniyle tüketim seviyesi çok fazla değişmez, düşük ve yüksek

gelirli kişiler tüketmeye devam eder ve vergilerin gelir dağılımını düzeltici etkisi olumsuz olur (Torun ve Ekinci, 2014: 26-27). Özel tüketim vergileriyle talep esnekliği düşük tüketim mallarının vergilendirilmesi, vergilendirmede adaletsizliğe yol açmış; Hindistan Bağımsızlık Hareketi, Fransız İhtilali ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi olayların arka planında özel tüketim vergileriyle ilgili adaletsizlikler vardır (Akkaya ve Aktuğ, 2021: 8). Vergi artışının tüketimi azaltma etkisi düşüktür, bireyler vergi artışı olduğunda mevcut sigara tüketim seviyelerini değiştirmeden vergi ödemeyecekleri ucuz yollardan tüketmeye devam etmektedirler (Rhoads, 2012: 398). Aynı şekilde yağ vergisinde de tüketicilerin hala vergi uygulanan yüksek fiyatlı gıdaların tüketerek sağlıklı gıdaların tüketimini azaltmasıyla tüketimin ikame edilmesi ve tüketime devam edilmesi gibi vergilerin öngörülemeyen dolaylı etkilerine neden olmaktadır (Cornelsen vd., 2014: 20). Fiyat talep esnekliği olmayan ürünler üzerindeki vergiler ekonomik verimlilik sağlar (Perkins, 2014: 175). Günah vergileri, devletlerin, geleneksel olarak alkol ve tütün ürünlerinin yeni olarak şekerli içecek ve yağlı ürünler gibi fiyat talep esnekliği olmayan malları vergilendirdiği, tüketici malların üzerindeki bu dolaylı vergilere gelir kaynağı olarak uzun zamandır güvendiği, politikacıların abartılan yüksek maliyetleri öne sürerek uyguladığı, tüketimi azaltmak yerine tüketicilerin kullanılabilecek gelirini daha da azaltarak olumsuz etki oluşturan vergilerdir (Snowdon, 2012: 3-4).

11.6. Düşük Gelirli Kesimi Etkileyen Regresif Vergi Yapısı

Günah vergilerinden düşük gelirli kişiler ve işçiler olumsuz olarak daha fazla etkilenen sınıflar olmuştur (Morse, 2009: 194). Bireyin gelir kaynağı ve miktarını dikkate almayan objektif nitelik taşıyan dolaylı vergiler, adaletsiz vergilerdir(Çomaklı vd., 2017: 181). Dolaylı vergiler objektif niteliğe sahip olmaları sebebiyle adil olmayan vergilerdir(Yılmaz, 2020: 260). Tasarruf eğilimi düşük, tüketim eğilimi yüksek olan düşük gelirli bireyleri, gelir seviyesine bakılmaksızın ücretli, işsiz, zengin ve yoksulları yani tüm kesimleri vergilendiren dolaylı vergilerin ağırlıklı olması vergilemede ödeme gücü ilkesi dikkate alınmayarak eşit oranda vergilerle gelir dağılımında adaletsizliğe yol açar (Güney ve Tokatlıoğlu, 2021: 101-102). Tüketim vergisinde bir artış olduğunda fakirlerin zenginlere göre harcamaları gelirlerinin daha büyük bir kısmını oluşturması sebebiyle vergi "gerileyici" bir

özelliğe sahip olur (Remler, 2004: 227). İlerici vergi (progressive tax), herkesin geliriyle orantılı vergi ödemesidir, gelir azaldıkça vergi oranı azalır, gelir arttıkça vergi oranı artar (Piketty ve Saez, 2007: 4).Yoksul birisi yaptığı seçimin sonucunda sınırlı bütçesi yüzünden çok daha katı kısıtlamalara maruz kalır; gıda alışverişi için gerekli öğeleri dikkatlice seçmek zorunda kalır, kültürel etkinliklere gitmek, dışarıda yemek yemek veya tatillere çıkmak gibi aktiviteleri yüksek gelirli bireylerin yapabileceği kadar kolay yapamazlar (Burlacu vd., 2022: 3). Bu yönüyle dolaylı vergiler fiyatlar genel düzeyini daha da artırarak düşük ve orta gelirli kesimi olumsuz etkilemekte ancak vergi gelirlerinde yaşanan artış enflasyonda beklenenden daha fazla bir artış yaşanması bütçe dengesinde olumlu bir etki sağlayan "enflasyon vergisi" adlandırılan bu vergi devlete enflasyon primi getirisi sağlamaktadır (Akduğan, 2020: 2250). Yüksek günah vergileri, düşük gelirlinin vergi yükünün daha fazla olmasına sebep olarak gelir dağılımını bozan regresif yapısı, kalitesiz ikameleri tercih etme sonucu bozulan halk sağlığı, kaçak veya karaborsa piyasasının artması sonucu oluşan kayıplar ve ülkedeki sermayenin yabancı ülkelere kayması yani üretim kararlarının aleyhimize değişmesi gibi olumsuz yönleri vardır (Canbay, 2017: 3).Düşük gelirli kesimler için tersine artan oranlı yapısı vergi yükünü arttır, vergi gelirlerinde bu vergilerin ağırlıkta olması Türk vergi sisteminin regresif bir nitelik taşıdığını gösterir (Karabacak, 2012: 235). Vergide eşitlik ilkesinin aksine tüketim vergilerinde gelir azaldıkça, vergi yükü artar (Çetin, 2020: 21). Paternalist bir önlem olan vergilerin düşük gelirli gruplarına etkisinin yüksek olması sebebiyle ekonomik olarak gerileyici bir niteliğe sahip olması ve yüksek fiyatlara rağmen tüketime devam edenlerin diğer ürünlerin tüketimi için daha düşük bir bütçe ayırması gibitüketimde daha büyük sıkıntılara yol açar (Bellomo, 2019: 3-4).Az gelirli kişilerin harcamalarına gelirinin büyük bir kısmını ayırmak zorunda kalması ve gelirine göre yüksek vergi ödemesi, yüksek gelirlinin ise gelirine oranla harcamalara ayırdığı payın daha az olması tersine artan oranlılıktır (Türk, 2015: 188). Mükelleflerin ödeme gücünün dikkate alınmaması, ağır vergi yüküne ve tersine artan vergi ödemelerine neden olur (Akdoğan, 2014: 305). Fiyatların içeresinde yer alan dolaylı vergilerin şahsileştirilememesi, vergi gelirleri içinde özellikle KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerin payının ve dolayısıyla vergi yükünün dolaysız vergilere göre çok daha fazla olmasıvergilemede adaletsizliğe ve vergi yapısını bozulmasına yol açar (Susam ve Oktayer, 2007: 119). KDV her ne kadar sabit oranlı olsa da uygulama da bireylerin tüketim eğilimlerine bağlı olarak azalan oranlı hale gelebilmekte ve gelir

dağılımında olumsuz etkileyebilmektedir (Pınar, 2021: 37). Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının daha fazla olması vergilendirmede adaletsizliğe yol açarak, düşük ve orta gelirli kesim için vergi yükünü artırır gelirinin tamamını ya da büyük bir kısmını tüketime ayırmak zorunda kalan düşük ve orta gelir grupları üzerindeki vergi baskısının artmasına da yol açar (Ay ve Talaşlı, 2008: 146).

Tütün kullanımının zararlı etkileri, düşük gelirli toplumlarda ve ülkelerde daha fazladır, bu ülkelerde tütün tüketimi artmakta ancak tüketimin neden olacağı sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlara yetecek kaynaklar bulunmamaktadır (Ergüder, 2014: 477). Sigara tüketimi yoksul kesimde daha fazladır, bu sebeple sigara vergisi yoksullara zenginlerden daha fazla maliyet yüklemiş olur ve orantısız olduğu için gerici bir vergi olarak görülür (Gospodinov ve Irvine, 2009: 375). Gıda vergileri, tüketicilere ilave bir maliyet yüklediği için özellikle yoksul kesimin daha çok etkilendiği gerileme maliyetlerine neden olur(Alemanno ve Carreño, 2011: 573). Fast food yiyecekler, cipsler gibi bağımlılık yapan atıştırmalıkları tüketen kişiler, tercihleri sebebiyle bu ürünlere uygulanan vergilerle cezalandırılır, bu ürünler fiyat olarak daha uygun olduğu için düşük gelirli kişilerce daha fazla tüketilir ve bu vergilerden en çok düşük gelirli fazla tüketen kişiler etkilenir (Cash vd., 2005: 4).ÖTV gibi dolaylı vergilerde vergiyi fiyata gizleyerek mali anestezi yöntemiyle vergi direncini kıran devlet ve devlet adına topladığı bu vergileri devlete ödeyeceği zamana kadar elinde tutarak kendisine sermaye sağlayan satıcı karlı çıkarken, kazananın değil de harcayanın vergilendirilmesi ve bundan özellikle düşük gelirlinin etkilenmesi adaletsizliğe neden olmaktadır (Eğilmez, 2017: 66). Vergilemede adalet açısından ÖTV doğrudan tüketiciyi vergilendirdiği için adil bir vergi değildir (Güçlü, 2007: 55).Tüketim üzerinden alınan vergilerin payının artması ve sermaye gelirleri üzerindeki verginin düşürülmesi zenginlere yarar sağlarken fakirlerin vergi yükünü artırır ve gelir eşitsizliğine de neden olur (Özdemir, 2009: 19). Bu vergiler ödeme gücünü dikkate almadığı ve dolaylı vergilerin büyük paya sahip olduğu ülkelerde vergi yükü gelir gruplarına göre farklılaşmakta az gelirli ve orta gelirli sınıfları etkilediği için vergi adaletini gerçekleştirmeye uygun olmayan vergilerdir (Bilici, 2016: 204). Gelişmekte olan ülkelerde tüketim vergileri dolaysız vergilere göre daha fazla paya sahip olduğundan, devletin vergi gelirleri arttıkça bunun gelir dağılımına etkisi yüksek gelirlinin lehine, düşük gelirlinin aleyhine olmaktadır (Şener, 1996: 196). Refah devletini sağlama amacıyla alınan ama asıl amacı bütçeyi desteklemek

ve dengelemek sağlamak olan dolaylı vergiler, bu sebeple gerileyen vergiler (regressive taxes) olmuştur (Beramendi ve Rueda, 2007: 627).

11.7. Mali Amacın Ön Planda Olması

Yüksek oranlı günah vergilerinin amacı negatif dışsallıkların maliyetinin vergilerle tüketicilerden karşılanmasından öte devletin vergi geliri elde etmek istemesidir (Turan ve Yurdakul, 2009: 9). Günah vergileri öncelikle bütçe boşluğunu dolduran, bütçeye önemli bir gelir sağlayan vergilerdir (Perkins, 2014: 175). Devlet, seçici tüketim vergisiyle talebin fiyat esnekliği olmayan ürünleri vergilendirir, bunun amacı devlete gelir sağlama ve ekonomik verimliliktir (DePippo, 2002: 544). Günah vergilerinden kaynaklanan gelir, doğrudan veya dolaylı olarak hükümetin vergilendirilmiş davranışı azaltmak yerine aslında davranışı desteklemesine neden olur, çünkü devlet bu gelirlere bağımlı hale gelir ve günahın destekçisi olur ayrıca birey davranışlarını rasyonel hale getirme amacının altında yatan asıl amaç devlete gelir sağlamaktır, bu amaç için günahkarların vergilendirilmisi oldukça uygundur (Lorenzi, 2004: 61). Bu vergilerle vatandaşının sağlığını iyileştirmenin yanı sıra, hükümetler gelir elde etmekle daha çok ilgileniyorlar, bu vergiler hükümet programları için hızlı ve kolay finansman sağlar (Green, 2010: 69). Günah vergileri gibi kamu vergisi politikaları çeşitli nedenlerle kabul edilir, bu nedenlerden bir tanesi de geliri artırmaktır (Johnson ve Meier, 1990: 589). Gıda vergisinin sağlığı iyileştirmeye ve obeziteyi azaltmaya etkisi sınırlı olduğu için bu vergilerin amacı tüketimden caydırmaktan ziyade gelir sağlamak olup bu gelirlerde obeziteyle ilgili programların tahsisi için kullanılmamaktadır (Finkelstein vd., 2004: 169). Sosyal mühendisliğe dayalı iyileştirme amacının altında yatan asıl amaç gelir artırmaktır, bu gelirlerle politikacılar, lobicilik faaliyetlerini ve politik kampanyalarını sürdürmektedir(Hoffer vd., 2014: 48).

12. GÜNAH VERGİLERİNİN ETKİNLİĞİNE YÖNELİK GÖRÜŞLER

Günah vergileri mal veya hizmetin maliyetini artırır, maliyetlerin artışı talebi azaltırsa bu vergilerle hem gelir elde edilir hem de istenmeyen davranışların toplam

seviyesi azaltılır, yüksek vergiler sayesinde davranış değişikliği oluyorsa etkinlik sağlanır ve faaliyetin yokluğundan kaynaklanan kayıp gelir, davranışın neden olduğu kamu veya özel maliyetinden, daha az maliyetli hale gelerek bu vergiler olumlu ekonomik bir sonuç verir (Lorenzi, 2004: 61).

Sağlık vergileri (health taxes) olarak da nitelendirilen bu vergiler, hedeflenen ürünlerin tüketimini ve ilgili zararları azaltmalı, elde edilen gelirler sağlıkla ilgili amaçlar doğrultusunda kullanılmalı, vergi yükü gelir grupları arasında eşit ve verimli şekilde dağıtılmalı ve bu doğrultuda sürdürülmelidir (Wright vd., 2017: 2). Günah vergileriyle günahkar tüketimden elde edilen vergi gelirleri sağlık harcamalarının finansmanında kullanılmalıdır (Cremer vd., 2012: 105).

Vergilerin etkinliği açısından vergilendirme önceliklere göre yapılmalı, uzun vadede vergi gelirleriyle beraber vergilerin ekonomik ve sosyal etkileri de ele alınmalı ve alkol, sigara tüketimi gibi dışsal maliyete neden olan erdemsiz malların vergilendirilmeli, dışsal fayda sağlayan ve erdemli bir mal olan süt vergilendirilmemelidir (Özbilen, 2013: 338). Dolaylı vergilemede adaleti sağlamanın yolu, zorunlu malların vergilendirilmemesi, lüks tüketim mallarının ise dereceli olarak vergilendirilmesidir (Ataç, 2021: 304).Vergilemede ve gelir dağılımında adaleti sağlamak için bireyler ödeme güçlerine göre vergilendirilmeli, ancak tüketim vergilerinde bunu uygulayabilmenin yolu tüketimi temel gereksinim olarak görülmeyen malları yüksek oranda, temel gereksinim mallarını ise düşük oranda vergilemektir (Güney ve Tokatlıoğlu, 2021: 107). KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerin yaygın hale gelmesi ve oranlarının yüksek olması, düşük gelirli kesimleri olumsuz etkiler, bu olumsuzluğu yaşamamak için tüketim vergilerini lüks, normal ve düşük mallar şeklinde bir sınıflandırma yapılmalıdır ve düşük mallar dışındaki mallara artan oranlı bir tarife uygulamak bu vergileri daha adil hale gelecektir, fakat bu uygulamayı gelişmiş ülkelerde bile uygulamak mümkün olmamıştır (Ay ve Talaşlı, 2008:144). Sosyal normlar, bireylerin vergi uyumunu etkiler, bireylerin sosyal psikolojisini etkileyecek sosyal normlar inşa edilmesiyle bireylerin davranışlarında değişiklik ve vergi uyumu sağlanabilir (Bobek vd., 2013: 454).

Günah vergilerinin tüketim üzerinde etkili olabilmesi için bu vergilerle sağlanan fonların sigara vergileri, sigara bırakma ve önleme programlarına, şekerli içecek vergileri obezite ve diyabetle mücadele edecek programlara aktarılmalıdır (Haile, 2009: 1064). Hastalık sonrası maliyetler, koruyucu sağlık hizmetlerinin maliyetlerinden daha fazla olduğu için koruyucu sağlık hizmetlerine daha fazla önem

verilerek sağlık harcamaları azaltılmalı, toplum sağlığı ve toplumsal fayda ön planda alınmalıdır (Oral ve Sayın, 2013: 401). Obezite vergi gelirleri, etkin bir şekilde kullanılmalıdır, sağlıklı beslenmeyi teşvik eden programlarla bilinçlendirme, sağlıksız gıdaların pazarlanmasını azaltma ve devletin okullarda sağlıklı gıdaları sübvanse etmesi gibi vergi politikasını tamamlayacak politikalar uygulanmalıdır (Buhler vd., 2013: 100). Düşük gelirli kesimleri daha fazla etkileyen vergilerin, bu olumsuzluğunu bertaraf etmek için sağlıklı gıdaların sübvanse edilmesi gerekir, bu açıdan vergilendirilmiş sağlıksız gıdaların yüksek maliyetleri ile sağlıklı gıdalarda azaltılan maliyetler dengelenmelidir (Ludbrook, 2019: 185).

Tüketici bilgi eksikliğine ve pazar başarısızlıklarına, tüketici bilincini artıracak politikalar ve pazar kısıtlamaları gibi mali olmayan müdahaleler de gereklidir (Frew vd., 2018: 1112). Gıda vergi gelirleri, en yüksek obezite oranına sahip ve bu durumdan en çok etkilenen toplumlarda sağlık temelli projeleri finanse etmek için devletlertarafından kullanılmalıdır (Badilas, 2011: 280).

Alkol vergileri sağlığı iyileştirme, tüketime bağlı zararları azaltma ve sağlık harcamalarını azaltma konusunda tek başına yeterli değildir, alkol tüketim zararlarıyla mücadele edebilmek için bazı stratejik yollar izlenmelidir (Varol, 2011: 91-93):

1. İnsanları, erken çocukluk döneminde başlayarak alkol tüketiminin sağlığa, aileye, topluma etkileri ve zararlarının önlenmesi veya en aza indirilmesine yönelik etkili önlemler konusunda eğitmek.
2. Kazalardan, şiddetten ve alkol tüketiminin diğer olumsuz sonuçlarından korunmuş kamu alanı, özel yaşam alanı ve çalışma ortamı sağlamak.
3. Alkollü araba kullanımını caydırıcı yasaları çıkarmak ve yaptırımını sağlamak, alkol reklamlarına sıkı denetim uygulamak, özellikle bu reklamların gençleri alkole özendirmesine engel olmak.
4. Aşırı alkol tüketen kişilere tedavi ve rehabilitasyon sunmak.
5. Alkollü içkilerin yasadışı üretimi ve satışını engellemek.
6. Sağlık, sosyal güvenlik, eğitim ve yargı gibi farklı sektörlerdeki meslek insanlarının alkolle ilgili farkındalığını arttırmak.
7. Sağlıklı yaşama teşvik eden sivil toplum örgütlerini desteklemek.
8. Alkol ile ilgili Avrupa Şartı'na göre açık hedefler ve sonuç göstergeleri belirleyerek, gelişmeyi izlemek, programları değerlendirmek ve bu programları güncelleştirmek.

9. Yasal mevzuatın denetimle eşanlı uygulanmasını sağlamak, alkol tüketimini izlemek ve bununla ilgili istatistik verileri değerlendirmek.
10. Gençlerin alkole başlama yaşını geciktirmek ve başlayan gençlerin sayısını azaltmak için gençleri alkol konusunda eğitmek ve bilinçlendirmek.
11. Kanunlara aykırı alkol reklamlarıyla ilgili mutlaka cezai yaptırım uygulamak.
12. Şehirlerarası yollardaki benzin istasyonlarını mülki amirlik tarafından periyodik olarak yerinde denetimleri etkin şekilde yapmak.
13. Alkollü içecek satışına ilişkin ruhsat standartlarını yükselterek sıkı denetim yapmak.
14. Piknik alanları gibi halka açık yerlerde alkol kullanımı yasaklayarak çocuk ve gençlerin alkole özenmesini engellemek.

Günah vergilerinin refah etkisinin belirlenmesinde, talep esnekliği, öz kontrol sorunları ve bu sorunlara bağlı zararlar da önemlidir, sadece tüketime odaklanarak bu vergilerin yükü en fazla tüketim düzeyine sahip bireylere yüklenmemelidir (Kotakorpi, 2008: 96). Zararlı ürünlerle ilgili stratejiler, endüstrinin, tüketicilerin, kültürel egemenlik çevrelerinin kontrolünü ve halk sağlığı yaklaşımını kapsayan politikalardan oluşur (Benson, 2014: 227). Obezite vergisinde müdahale arz ve talebe yönelik olmalıdır; arz yönünden gıda arzının ve erişebilirliğinin kontrolü, talep yönünden tüketicileri bilinçlendirme ve tüketime kısıtlamalar getirmek önemlidir (Gökbunar vd., 2015: 590). Günah vergilerinin refah etkisinin belirlenmesinde, talep esnekliği, öz kontrol sorunları ve bu sorunlara bağlı zararlar da önemlidir ve sadece tüketime odaklanarak bu vergilerin yükü en fazla tüketim düzeyine sahip bireylere yüklenmemelidir (Kotakorpi, 2008: 96). Zararlı ürünlerle ilgili stratejiler, endüstrinin, tüketicilerin, kültürel egemenlik çevrelerinin kontrolünü ve halk sağlığı yaklaşımını kapsayan politikalardan oluşur (Benson, 2014: 227). Gıda vergileriyle hedeflenen politikalar, stratejik şekilde düzenlenmelidir, bu açıdan sağlıklı bir tercih için öğrenme ortamı sağlamak, bireyleri kendileri için iyi olan tercihler konusunda teşvik etmek ve sağlıklı tercihlerini sürdürülebilir kılmak önemlidir (Hawkes vd., 2015: 6). Gıda vergileri, tek bir strateji olarak kullanıldığında faydası ve etkinliği azabilmektedir, bu nedenle sağlıksız gıda vergilerinin düşük gelirli gruplara etkisi ve hangi stratejilerin olumsuz etkileri telafi edebileceği doğru saptanmalıdır (Niebylski

vd., 2015: 6). KDV'nin düz oranlı olması, düşük gelirli bireyler için dezavantajıdır, bu sebeple düşük gelirli kişilerin tükettiği malların vergisi düşük tutulmalı, her ne kadar düşen vergi, yüksek gelirliye avantaj sağlasa da öncelik düşük gelirli olmalıdır (Soylan, 2008: 123).

Sigara kaçakçılığı, farklı ülkelerdeki sigaralar arasındaki büyük fiyat farklarından da kaynaklanmaktadır; bunun çözümü vergiyi azaltmaktır (Joossens ve Raw, 1998: 67). Devletler, yüksek sigara vergisinin yanında kaçakçılığı engelleyecek etkili alternatif politikalar da uygulamalıdır (Stehr, 2005: 280). Yasadışı ticaretle mücadele etmek için gelirle, gümrükle, sınırı kontrolüyle, adaletle ve diğer ilgili devlet daireleriyle çok yönlü bir işbirliği sağlanmalıdır(Bialous ve Glantz, 2018: 162).Mali şeffaflık, devletin amaçları doğrultusunda uyguladığı politikaları ve bu uygulamaların sonuçlarını anlaşılabilecek düzeyde, güvenli, tutarlı ve sürekli şekilde halka bilgi vermesi olmakla birlikte bu ilkeyi gerçekleştirmek bütçe sistemi için en önemliamaçlardan biridir (Cura, 2003: 140-141). Mali şeffaflıkla birlikte vergi gelirlerinden sağlanan bütçenin nereye kullanıldığının bilinmesiyle ve etkin şekilde kullanılmasıyla vergiye uyumu kolaylaşacaktır, kayıtdışı ekonomiyle mücadele için para akımının (sirkülasyonun) kontrolü, vergi muafiyet ve istisnaların kapsamının daraltılması, gerekli belge düzeninin geliştirilmesi, alışveriş tutarlarının elden değil bankadan ödenmesi, insanların gelir ve giderlerinin şeffaf olmasının sağlanması,"nereden buldun yasası" gibi gelir ve gider dengesini sorgulayan yasanın tekrar çıkarılması ve vergi denetimlerinin etkin hale getirilmesi gereklidir ve şayet uygulanırsa kayıtdışı ekonomiyle mücadeledeki bu başarı, iç sıfırlanmasını, dış borçlarda azalışı ve gelir dağılımında iyileşmeyi, her alana etkin sosyal devleti beraberinde getirecektir (Güçlü, 2007: 32-33).Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı'nın bağımsızlığının sağlanması, yapısal değişikliklerle etkin hale getirilmesi, denetçiler için açık ve belirgin görev tanımıyla işbölümü ve uzmanlaşmanın sağlanması, denetçilere uygun nitelikte ve sürede eğitim verilmesi, denetim personelinin yeterli sayıda olması, denetçiler için performans kriterleri belirlenmesi, mükelleflere vergi temsilcisi atanması ve bu temsilcinin idare-mükellef ilişkilerini yürütmesi, kurumlar arası koordinasyonla bilgi paylaşımı ve şeffaflığın sağlanması vergi denetiminde başarıyı beraberinde getirecektir (Oral vd., 2015: 137-138). Kayıtdışı ekonomiyle mücadele etmek için toplumda vergi bilinci ve etiği anlayışlarının sosyal normlar olarak yerleşmesi gereklidir (Kitapcı, 2015: 150).

Gelişmekte olan ülkelerde, kişi başına düşen gelir seviyesinin istenenden ve gelişmiş ekonomilerdeki ülkelerden az olması, günün koşullarına uygun sosyal güvenlik sisteminin gelişmemesi ve tüketim vergilerinin tersine artan oranlı yapısını hafifletecek bir sistemin olmaması gibi nedenlerle bu ülkelerde dolaylı vergiler sınırlı şekilde uygulanmalıdır. (Susam ve Oktayer, 2007: 114). Gayri şahsi veya objektif vergilerin adil olabilmesi için uygulamada vergi konularına göre vergi oranlarında farklılaştırma yapılmalı, istisnalar uygulanmalı ve vergilerin şahsileştirilmesi ya da yarı şahsi hale getirilmesi için çaba harcanmalıdır (Orhaner, 2007: 196). Gelişmekte olan ülkelerde ağırlıkta olan dolaylı vergiler, gelir yerine harcamaların vergilendirdiği, gelir düzeyi farklılıklarına bakılmaksızın alındığı, vergi muafiyet ve istisnalarıyla yatay ve dikey eşitlikten sapmalara yol açtığı için yoksullukla mücadelede vergi politikalarının etkinliğini azaltan ve gelir dağılımını bozan etkiye sahiptir(Ay ve Haydanlı, 2017: 149). Tüketim vergilerinin tersine artan oranlı yapısı, düşük gelirlileri daha fazla etkilediğinden, adaleti sağlama açısından bu tür vergiler lüks mallarda yüksek oranlı, zorunlu gıda malları üzerinde düşük oranlı ya da vergisiz olmalıdır (Öner, 2018: 204).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL ETKİLERİ, AMERİKA'DA, AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde günah vergilerinin mali ve sosyal etkileri ortaya konacaktır. Amerika, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye ülkeleri için mali ve sosyal açıdan bir değerlendirme yapılacaktır.

13. GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ ETKİLERİ

Devletin milli savunma, iç ve dış güvenlik gibi asgari görevlerini yerine getirerek varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan finansmanı sağlamak için vergileri

kullanması verginin mali fonksiyonunu ifade etmektedir (Pehlivan, 2021: 99). Verginin mali ya da fiskal amacı, tarihsel süreçte her zaman varlığını sürdürmüş ve devletin temel hizmetlerinin (adalet, savunma, ulaşım, eğitim, sağlık, diplomasi) gibi alanları finanse edebilmek için kullanılmıştır (Akdoğan, 2014: 124). Modern kamu maliyesinde devletin iktisadi ve sosyal yaşama önleyici ve düzenleyici konumdaki müdahalesinde en eski ve temel amacı olan ve kamu harcamalarının finansmanını sağlayan mali (fiskal) fonksiyonu ve mali olmayan (ekstra fiskal) fonksiyonları vardır (Yoruldu, 2021: 144). Gelişmekte olan ülkelerde mali amaç ön planda olmakla birlikte gelişmiş ülkelerde temel amaç bu olmasa da talep esnekliğin düşüklüğü sebebiyle vergi gelirlerini artırarak her ikisinde de mali amaca hizmet etmektedir. (Akkaya ve Aktuğ, 2021: 8).

Dolaylı vergileri toplamanın idari açıdan daha kolay olması, istenmeyen tüketimi kısması, tasarruflara teşvik ederek ve döviz tasarrufu sağlayarak kalkınmada rol oynaması, tüketim harcamalarının yönünün yatırım harcamalarına kaymasını sağlama gibi işlevler, dolaylı vergilerin gelişmekte olan ülkelerde en büyük kamu gelir kaynağı olmasına sebep olmuştur (Ataç, 2021: 303-304). Gelişmekte olan ülkelerde ağırlıklı olarak dolaylı vergilerle talep fiyat esnekliği düşük olan lüks malların vergilendirilmesi, kalkınmaya destek sağlayan tasarruflar teşvik edilmesine ve döviz tasarrufu sağlanmasına, tüketimin azalmasına ve bu kaynakların yatırım harcamalarına aktarılmasına neden olur (Demircan, 2003: 111).

Dolaylı vergiler, malların fiyatlarını artırdığı için enflasyonist bir etkiye sahip olmakta, bu vergilerle toplam tüketim harcamalarının azaltılmasının sonucu olarak refah kaybına ve tüketici artığının azalmasına neden olmaktadır (Akıncı ve Özçelik, 2018: 13). Enflayonun varlığında tüketimi kısmak için yüksek oranda alınan ÖTV enflasyonla mücadelede önemli bir yer teşkil etmektedir (Karakoç, 2003: 111). Enflasyonla mücadele için vergi politikası kullanılır, özellikle dolaylı vergilerle artan fiyatların tüketimi, talebi düşürmesi sonucu enflasyonist etki azalır (Hazman ve Bıçaksız, 2022: 72).

14. GÜNAH VERGİLERİNİN SOSYAL ETKİLERİ

Verginin amacı klasik maliyecilere göre kamu harcamalarının finansmanı iken, modern maliyecilere göre verginin amacı ekonomik ve sosyal hayata

müdahaledir (Aslan, 2020: 63). Vergiler, devlet için sadece bir finansman aracı değil aynı zamanda yüksek vergilerle bir malın tüketimini azaltmak gibi ekonomik kararları etkilemek için kullanılır (Pınar, 2021: 35). Modern anlamda vergiler, gerektiğinde ekonomik ve sosyal hayata müdahalede bulunmak, ekonomik faaliyetleri teşvik etmek ya da daralatmak gibi ekonomik faaliyetleri yönlendirmek için de kullanılır (Türk, 2015: 111). Vergiler sosyal politika aracı olarak doğrudan üretim ve tüketime müdahale edebilmektedir (Karabacak, 2012: 235).

Toplum sağlığının olumsuz etkilenmesi gibi sağlıksal nedenlerlerle, mali ve sosyal amaçlarla alkol, sigara, uyuşturucu gibi keyif veren maddelere devlet müdahalesi sonucu vergiler uygulanır ve vergi yüküyle beraber hem talep hem de üretim azalır (Turhan, 2020: 45). Alkol, sigara gibi hem toplumun sağlığını hem de ahlakını bozan, erdemsiz mallar grubuna giren bu malların tüketiminden bireyleri vazgeçirmek için devlet müdahalesi gerekli görülmüştür (Pehlivan, 2008: 44).Sosyal açıdan olumlu dışsallıkla birlikte sosyal faydayı artıran malların üretim ve tüketiminin desteklenmesi, üretimi ve tüketimi neticesinde olumsuz dışsallıklara neden olan sosyal maliyeti yüksek malların üretim ve tüketiminin vergilerle önlenmeye çalışılması vergilerin sosyal amaçlarındandır (Göde, 2022: 15).

15. ÜLKELER AÇISINDAN GÜNAH VERGİLERİNİN MALİ VE SOSYAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Vergi gelirleri maliye politikası hedeflerine ulaşmada en önemli mali araçlardandır (Akıncı, 2019: 101). Para basma ve borçlanmanın neden olduğu dezavantajlar sebebiyle kamusal hizmetleri yerine getirebilmek için vergiler kullanılır (Yıldırım, 2020: 197-198). Küreselleşmeyle beraber 1980'lerden bu yana dolaylı vergilerin ağırlıkta olduğu bir vergi politikası yürütülmüştür (İnneci ve Karabulut, 2018: 274-275). Tüketim vergileri, tütün, alkol ve yiyeceklerden alınmış, 1980'lerde ve 1990'larda, hükümetler bu vergilerle ek gelir elde etmeye başlamış ve bu vergileri tercih etmiştir (Lesch ve McCambridge,2022: 2).

Zararlı gıdaların tüketimini ve pazarlanmasını sınırlamak için vergilendirme ve pazarlama kontrol politikaları kullanılmalıdır (Popkin vd., 2021: 463). Alkol, tütün ve yüksek kalorili atıştırmalıkların tüketimini azaltmak için köşe dükkanlarda

ulaşabilirliği engellemek için bu ürünlere yasak getirme, ürünün büyüklüğünde ya da adetinde azaltmak, ürünün üzerine uyarı etkiketi koymak ve ürünlerin fiyatını artırmak için vergi koymak uygulanan politikalar arasındadır (Reynolds vd., 2019:2).

Bu bağlamda Günah vergileri ABD, Avrupa Birliği ve Türkiye ülkelerine sağladıkları vergi gelirleri bakımından mali açıdan ve tüketime etkileri bakımından ise sosyal açıdan bir değerlendirme yapılacaktır.

15.1. ABD'de Günah Vergilerinin Mali Açıdan Değerlendirilmesi

ABD'de satış ve tüketim vergileri eyaletlerde, mahalli idarelerden federal yönetimden tahsil edilen vergilerdir. Genel satış vergileri satışların belirli bir yüzdesinden düz oranlı ya da artan oranlı şekilde alınır (Sağdıç ve Yıldız, 30).

Ek 11' de yer alan verilere göre ABD'de genel satış vergisi oranı eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Ayrıca yiyecekler bazı eyaletlerde vergilendirilebilirken, çoğu eyalette vergiden muaftır. Yiyecek vergileri (food taxes) oranları da eyaletlere göre farklılaşmaktadır. En yüksek genel satış vergisi oranları Indiana eyaleti %7, Mississippi %7, Rhode Island %7 ve California eyaleti %7,25 seviyelerindedir.

Özel satış vergileri (özel tüketim vergileri) ise belirli mal veya hizmetlere uygulanan vergilerin en yaygın olanları; sigara, alkol ve akaryakıt gibi ürünlerden alınan vergilerdir (Sağdıç ve Yıldız, 40-41). Sigaradan alınan dolaylı vergilerin, vergi gelirlerini artırarak bütçe gelir-gider dengesini hızlı ve etkili şekilde sağlama özelliği vardır (Canbay, 2017: 4). Obezite vergisi, alkol ve sigara gibi sağlıksız ürünlere uygulanan vergilere benzer şekilde gıda sektöründe yüksek kalorili ve yağlı sağlıksız ürünlere uygulanan gıda pazarlamacılarının fiyatları yükleterek maliyetleri dengelediği bir günah vergisi türüdür (Seiders ve Petty, 2004: 162). Gelişmiş bir ülke olan ABD'nin vergi yapısı incelendiğinde dolaysız vergilerin payı %70'lere ulaşmışken dolaylı vergi payı %30'lar seviyesindedir vergi adaleti açısından oldukça adil bir ülke olduğu söylemek mümkündür (Erdem vd., 2021: 184). ABD'de günah vergileri vergi gelirleri içinde mal ve hizmet vergilerinin payı göz önüne alınarak incelenecektir.

Tablo 3: 1985-2020 Yılları ABD Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	24.66	4.64
1986	24.63	4.57
1987	25.69	4.52
1988	25.48	4.54
1989	25.66	4.38
1990	26.03	4.55
1991	25.86	4.70
1992	25.75	4.72
1993	25.95	4.73
1994	26.29	4.87
1995	26.55	4.78
1996	27.04	4.67
1997	27.48	4.64
1998	27.87	4.61
1999	27.93	4.57
2000	28.30	4.53
2001	27.26	4.43
2002	25.01	4.38
2003	24.48	4.38
2004	24.76	4.44
2005	26.10	4.49
2006	26.77	4.48
2007	26.73	4.37
2008	25.64	4.32
2009	22.91	4.14
2010	23.37	4.22
2011	23.76	4.33
2012	23.92	4.33
2013	25.48	4.40
2014	25.88	4.41
2015	26.22	4.35
2016	25.88	4.32
2017	26.79	4.29
2018	24.89	4.41
2019	24.97	4.38
2020	25.54	4.32

Kaynak: https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-char

Tablo 3'de yer alan verilere göre ABD'de mal ve hizmetlerden alınan vergilerin vergi gelirleri içindeki payı %20'ye yakındır. Bu oranlar malların fiyatlarına yansıtılan dolaylı vergilerin payının dolaysız vergilere göre daha az olduğunu gösterir. Dolaysız vergilerin ağırlıkta olması ABD'nin vergi adaletine uygun bir vergi yapısı olduğunu gösteririr. ABD vergi gelirleri içerisinde mal ve hizmetleri gelirleri oldukça az bir paya sahiptir. Bu da gelişmiş ekonomiye sahip olan ABD'nin mal ve hizmet gelirlerine bağımlı olmadığını gösterir.

Tablo 4: 1982-2019 Yılları ABD'de Alkol ve Tütün Tüketim Vergi Gelirleri Bin Dolar

Yıllar	**1982**	**1987**	**1992**	**1997**	**2002**	**2004**	**2005**
Tütün Vergi Gelir i	4.133.432	4.791.760	6.311.867	7.666.546	9.092.865	12.625.780	13.337.259
Alkol Vergi Gelir i	2.946.833	3.381.485	3.882.309	4.021.740	4.600.156	4.985.706	5.125.140
Yıllar	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Tütün Vergi Gelir i	15.005.828	15.828.437	16.583.060	17.162.063	17.302.708	17.664.904	17.604.538
Alkol Vergi Gelir i	5.353.816	5.606.480	5.748.447	5.885.424	6.021.465	6.236.852	6.503.540
Yıllar	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Tütün Vergi Gelir i	18.354.014	18.363.702	18.169.536	18.464.750	19.004.433	19.729.009	19.012.832
Alkol Vergi Gelir i	6.641.879	6.750.902	7.041.803	7.270.434	7.265.300	7.484.855	7.723.776

Kaynak: https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-and-local-tobacco-tax-revenue https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-and-local-alcohol-tax-revenue

Tablo 4'de yer alan verilere göre ABD'de Tütün ve alkol vergi gelirlerinde 1982-2019 yılları arasında artış eğilimi vardır. Tütün mamülleri özel tüketim vergisi maktu ve oransal alınmakla birlikte genelde paket üzerinden belli bir tutar şeklinde tahsil edilir, alkollü içeceklerden ise satış fiyatı üzerinden vergi alınır. (Sağdıç ve Yıldız, 41).

Ek 12'de yer alan verilere göre ABD'de sigara vergi oranları oldukça yüksek olmakla beraber eyaletlere göre farklılaşmaktadır. Paket başına vergi oranı, ABD ortalması %178 iken, Georgia, Missouri ve North Dakota en fazla sigara vergi oranına sahip eyaletlerdir.

Ek 13'de yer alan verilere göre ABD'de alkollü içecek vergileri eyaletlere göre farklılaşmakta ve vergiler galon başına alınmaktadır. Alkolün içerisindeki bira oranına göre bira, şarap ve damıtılmış içkiler vergilendirilir. Damıtılmış içkiler devlet tekelindedir.

ABD'de günah vergi gelirleri mali açıdan incelendiğinde mal ve hizmet vergileri toplam vergi geliri içinde %20'ye yakın bir paya sahiptir. ABD'de federal satış ve tüketim vergileri geniş tabana sahip değildir, çünkü federal satış vergileri alkol, tütün mamülleri, petrol, gemi-yolcu-hava taşımacılığı, otoyol-havaalanı inşası, ve haberleşme gibi belirli başlı alnalardan ve mallardan alınır (Sağdıç ve Yıldız, 30) ABD'de KDV yoktur. Ek 11'de yer alan eyaletlere göre farklılaşan genel satış vergisi oranları vardır. Bu oran 2,90-7,25 arasında değişiklik göstermektedir. 1980'lerden sonra etkin hale gelen günah vergileri tüketimi önemli ölçüde azaltmadığı için bu vergiler sürekli artış göstermiştir. ABD eyaletlerinde tüketiciler yasal şekilde daha ucuz perakende fiyatının bulunduğu başka bir eyalette satın almaya karar verebilir ancak bu sınır ötesi alışveriş düşükken yaygın ve yasal olmayan şekilde tüketim vergi artışı kaçakçılığı artıracaktır (Devereux vd., 2004: 4).

15.2. ABD'de Günah Vergilerinin Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi

Amerika'da şekerli içecek tüketimi obezite oranın yüksek olmasının önemli bir sebebi olduğu için bu sebeple obezite oranlarını azaltmak için "sugar tax" (şeker vergisi) her eyalette farklı yollarla uygulanır (Kayacık ve Cural, 2019: 86). Amerika Birleşik Devletleri'nde, obez kişilere verilen sağlık hizmetleri, normal kilodakikişilere verilen sağlık hizmetlerinden ortalama % 37 daha fazladır ve bunun için her Amerikalı fazladan yıllık 732 dolar ödemektedir (Güneş ve Gedik, 2020: 495).

Yüksek gelirli ailelerin tükettiği, alkol ve tütün gibi kişisel lüks tüketim yüksek oranlarda vergilendirilerek tüketimi azaltmak hedeflenir (Schenk, 1996: 1301). ABD'de doğrudan ödenen alkol, tütün ve şekerli içecek bu ürünlerin tüketimini azaltmaya ve şekerli içecek vergileriyle obezite ve diyabeti azaltmaya çalışan satış vergileridir (Madsen, 2020: 930). Tüketim vergilerindeki vergi artışlarıyla daha az satın almaya teşvik etmek hedeflenir (Devereux vd., 2004: 4).

Tablo 5: ABD'de 1985-2019 Yılları 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	9.90	30.10	-
1986	9.80	-	-
1987	9.70	28.80	-
1988	9.40	28.10	-
1989	9.20	-	-
1990	9.30	25.50	-
1991	8.70	22.10	55.90
1992	8.70	22.30	-
1993	8.40	20.40	-
1994	8.30	21.00	-
1995	8.10	20.00	-
1996	8.20	-	-
1997	8.10	20.30	-
1998	8.10	19.90	-
1999	8.20	19.20	-
2000	8.30	19.10	64.50
2001	8.30	18.70	-
2002	8.30	18.40	65.60
2003	8.40	17.50	-
2004	8.50	17.00	66.20
2005	8.50	16.90	-
2006	8.60	16.70	67.30
2007	8.70	15.40	-
2008	8.70	16.50	67.90
2009	8.70	16.10	-
2010	8.60	15.10	68.80
2011	8.70	14.80	-
2012	8.90	14.20	68.60
2013	8.80	13.70	-
2014	8.80	12.90	70.10
2015	8.80	11.40	-
2016	8.90	11.80	71.00
2017	8.90	10.50	-
2018	8.90	10.30	-
2019	8.90	10.90	73.10

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 5'de verilere göre ABD'de kişi başına düşen 8.10-9.90 litre alkol tüketim oranları Türkiye'ye göre oldukça yüksektir. Sigara tüketimi yıllar içerisinde gittikçe azalmıştır. 1991 yılından sonra artan obezite oranları 2014'den sonra %70 oranını geçerek ülke nüfusunun çoğunun sorunu haline gelmiştir. Uygulanan vergilerin alkol tüketimine etkisi az, sigara vergileri sigara tüketimini azaltmada etkili olmuştur. Obezite oranlarındaki artış obezite vergisinin ABD'de etkisinin çok fazla olmadığını

gösterir. ABD tüketim verilerine göre günah vergileri sosyal açıdan incelendiğinde alkol tüketimi fazladır ancak önemli artış ya da azalışlar olmamış aynı seyirde seyretmiştir. Alkolün fiyat esnekliği çok düşüktür. Buna karşın sigara vergisi 1985 yılında 2019'a gelindiğinde %20'ye yakın oranda azalış göstermiş, alkole göre fiyat talep esnekliği daha yüksektir. Obezite oranlarının 2019'a gelindiğinde %70 oranını geçmesi obezitenin önemli bir toplumsal sorun olduğunu göstermektedir.

15.3. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergileri Kapsamında ÖTV'NİN Mali Açıdan Değerlendirilmesi

AB'de 1992 yılından beri üç temel ürün üzerinden ÖTV alınmıştır, bu ürünler; madeni yağlar (petrol ürünleri), alkollü içkiler ve tütündür, bunlara ilaveten Almanya tuz, kahve, çay, şeker, aydınlatma cihazları, ampullerden, İtalya, kahve, kakao, kibrit, şeker ve bazı tohum yağlarından, Fransa ve Hollanda şekerden, Belçika kahve ve şekerden, Lüksemburg kahveden ÖTV almıştır (Bilici, 2018'den aktaran Çiçek ve Uğur, 2019: 296). AB üleklerinde uygulamada ÖTV üç temel ürün; mineral yağlar, tütün ürünleri ve alkol ve alkollü içecekler vergilendirilmiş, bu ürünler de kendi aralarında beş gruba ayrılmıştır; sigara, sigara dışındaki tütün ürünleri, petrol ürünleri (madeni yağlar), enerji ürünleri (kömür, doğalgaz, elektrik dahil tüm enerji ürünleri), bira- şarap, bira ve şarap dışında kalan alkollü içkiler şeklimde bir sınıflandırma mevcuttur, ÖTV'nin temel özellikleri ve amaçları üye ülkelerde benzer olsa da uygulama da AB ülkeleri arasında vergi oranlarında büyük farklılıklar vardır (Akçay, 2017: 37). Avrupa Birliği'nde ÖTV, madeni yağlar, alkol, alkollü içecekler, tütün ve işlenmiş tütün ürünleri olmak üzere bu beş grup maldan ürünün yapısına göre maktu olarak alınan vergilerden oluşur (Pehlivan ve Öz, 2019: 240).

Avrupa Birliği ülkelerinde vergi uyumu, ekonomik birlik kurmak isteyen ülkelerin, haksız vergi rekabetini engellemek için emek, sermaye, mal ve hizmet serbestçe dolaşımı sağlamak amacıyla vergi oran ve sistemini benzeterek vergilerle ilgili yaptıkları işbirliğine denir (İlhan, 2009: 312). Avrupa Birliği ülkelerinde dolaylı vergiler olan KDV ve ÖTV'nin uyum çalışmaları önemli olmakla beraber ortak pazar

kurma hedefine yönelik olarak özellikle ÖTV uyumu daha önemlidir (Güran, 2005: 270).

Avrupa ülkelerinin birleştirilmesi için 1951 yılında Paris Antlaşmasıyla Avrupa Çelik ve Kömür Birliği kurulmuş ve bu birlik; Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg olmak üzere altı üye ülkeden oluşmaktaydı (Pehlivan ve Öz, 2019: 78-79). Günah vergileri ÖTV ve KDV kapsamında başlangıçta üye olan altı üye ülke açısından değerlendirilecektir.

Tablo 6: Avrupa Birliği Ülkelerinde Alkol Vergileri Oranları

Tüketim Ürünü	**Litre**	**Asgari Oran:**
Bira	Derece başına Hektolitre Plato veya Derece başına Hektolitre alkol	0,748 EUR 1,87 EUR
Şarap (durgunve köpüklü)	Hektolitre ürün	0 EUR
Ara Ürünler (örn. port, sherry)	Hektolitre ürün	45 EUR
Damıtılmış İçkiler	Hektolitre saf alkol	550 EUR

Kaynak:https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/excise-duties/excise-duty-alcohol_en

Tablo 6 verilerine göre AB ülkelerinde hektolitre başına bira, şarap ve damıtılmış içki türlerine göre farklılık gösteren asgari alkol vergisi oranları belirlenmiştir. ÖTV ile konusunda asgari vergi oranı ya da miktarı belirlenmesinde üye ülkeler arasındaki farklılıkları en aza indirme hedeflenmiştir (Çiçek ve Uğur, 2019: 88).

Tablo 7: Altı AB Ülkesi, ABD'de ve Türkiye'de 2020 Yılı Alkollü İçeceklerde Hektolitre Başına Alınan ÖTV

Ülkeler	**Para Birimi**	**Ulusal Para Birimi**	**Dolar**
Belçika	EUR	2992,79	3362,69
Fransa	EUR	1758,54	1975,89
Almanya	EUR	1303,00	1464,04
İtalya	EUR	1032,52	1160,13
Lüksemburg	EUR	1041,15	1169,83
Hollanda	EUR	1686,00	1894,38
Türkiye	TRY	27929,02	4925,75
ABD	USD	909,00	909,00

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Tablo 7 verileri incelendiğinde alkollü içeceklerde hektolitre miktarı esaslı bir vergileme sistemi vardır. Ek 14 verileri incelendiğinde AB ülkeleri, ABD'de ve

Türkiye'de alkollü içeceklerde hektolitre miktarı esaslı vergilemede dolar bazında hektolitre başına en fazla alkol vergisi alan ülkeler Finlandiya, Türkiye ve Belçika'dır. İncelenen ülkelere göre düşük oranda alkol tüketimine sahip Türkiye'nin bu denli yüksek oranda alkol vergisi alması günah vergilerinin mali amacının sosyal amacın önüne geçmesine neden olmuştur.

Grafik 3. Ülkeler Dolara Göre Hektolitre Başına Alkollü İçeceklerde ÖTV

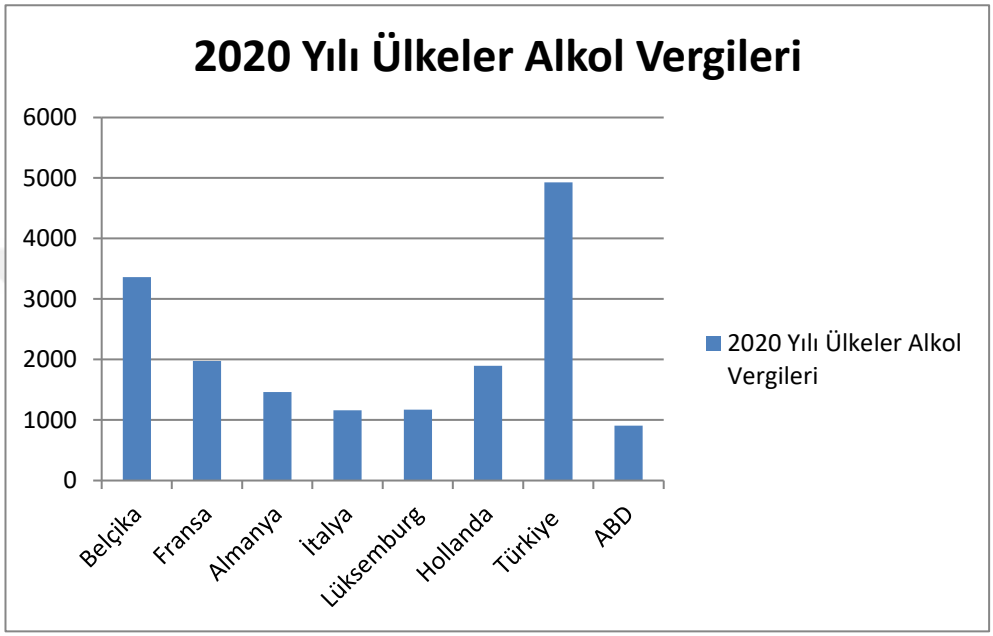

Bu ülkeler kıyaslandığında dolar üzerinden en fazla alkollü içecek vergisi alan ülke Türkiye iken en az alkol vergisi alan ülke, gelişmiş bir ülke olan ABD'dir. Gelişmekte olan Türkiye'nin günah vergilerinde mali amacının ön planda olduğunu, gelişmiş olan ABD'nin ise vergilemede sosyal amaca öncelik verdiğini söylemek mümkündür. Belçika hariç tüm gelişmiş AB ülkeleri düşük oranda alkol vergisi almışlardır.

Tablo 8: Avrupa Birliği Ülkelerinde Sigara Vergileri Oranları

Perakende Satış Fiyatı (vergiler hariç)	0,7 EUR
+ Özel tüketim vergisi - *özel:*	1.0 EUR
+ ÖTV - *ad valorem:*	0,8 *EUR (Perakende Satış Fiyatının RSP'nin %27'si)*
Toplam tüketim vergisi:	1.8 EUR *(Perakende Satış Fiyatının RSP'nin %60'ı)*
= Fiyat (KDV hariç)	2,5 EUR
+ KDV %20	0,5 EUR
= Perakende Satış Fiyatı (tüm vergiler dahil)	**3,0 EUR**

Kaynak:https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/excise-duties/excise-duties-tobacco_en

Tablo 8 verileri incelendiğinde Avrupu Birliği ülkelerinde tüm vergiler dahil perakende fiyatına eklenen vergi asgari 3Euro'dur. AB ülkelerinde farklı ÖTV ve KDV oranları ödenen sigara vergisini değiştirebilmektedir ancak en az konulması gereken vergi tutarı budur.

Tablo 9: Avrupa Birliği Ülkelerinde Diğer Tütün Ürünleri Vergi Oranları

Ürün Kategorisi	**Asgari Oran**
İnce kesilmiş tütün	Ağırlıklı ortalama perakende satış fiyatının %50'si veya kilogram başına 60 EUR
Purolar ve Sigaralar	Perakende satış fiyatının %5'i veya 1000 parça veya kilogram başına 12 EUR
Diğer tütün ürünleri	Perakende satış fiyatının %20'si veya kilogram başına 22 EUR

Kaynak:https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/excise-duties/excise-duties-tobacco_en

Tablo 9'da yer alan verilere göre tütün ve diğer tütün ürünleri perakende satış fiyatı veya kilogram başına vergilendirilmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde Sigaradan alınan vergi, peraknde satış fiyatının %5'i, 1000 parça başına veya kilogram başına 12 Euro vergi asgari vergi oranıdır. Üye ülkeler alınan vergiyi artırabilmekte fakat azaltamamaktadır. Bununla AB ülkelerinde vergi uyumu sağlanmaya çalışırken, vergi rekabeti olabildiğince engellenmeye çalışılmıştır.

Tablo 10: 2020 Yılı Sigara, Puro ve Diğer Tütün Ürünleri Özel Tüketim Vergisi

	Sigara				**Puro**		
		1000 Sigara Başına Özel Tüketim Vergisi		**Tüketim Değeri Üzerinden**	**1000 Puro Başına Özel Tüketim Vergisi**		**Tüketim Değeri Üzerinden**
Ülkeler	**Para Birimi**	**Ulusal Para Birimi**	**Dolar**	**% Perakende Satış Fiyatı**	**Ulusal Para Birimi**	**Dolar**	**% Perakende Satış Fiyatı**
Belçika	EUR	64,60	72,58	40,04	0,00	0,00	10,00
Fransa	EUR	62,00	69,66	52,70	35,30	39,66	32,30
Almanya	EUR	98,20	110,34	21,69	14,00	15,73	1,47
İtalya	EUR	19,36	21,75	59,10	0,00	0,00	23,00
Lüksemburg	EUR	18,89	21,22	46,65	0,00	0,00	10,00
Hollanda	EUR	219,25	246,35	5,00	0,00	0,00	8,00
Türkiye	TRY	485,12	85,56	67,00	500,80	88,32	80,00
ABD	USD	141,00	141,00	-	-	-	-
	Diğer Tütün Ürünleri						

		1000 Sigara Başına Özel Tüketim Vergisi		Tüketim Değeri Üzerinden
Ülkeler	Para Birimi	Ulusal Para Birimi	Dolar	% Perakende Satış Fiyatı
Belçika	EUR	42,35	47,58	31,50
Fransa	EUR	76,20	85,62	46,70
Almanya	EUR	48,49	54,48	14,76
İtalya	EUR	0,00	0,00	58,50
Lüksemburg	EUR	16,50	18,54	33,15
Hollanda	EUR	155,97	175,25	0,00
Türkiye	TRY	485,10	85,56	40,00
ABD	USD	-	-	-

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Tablo 10'da yer alan verilere göre sigara, puro, tütün ve diğer tütün ürünleri tüketim değeri üzerinden perakende satış fiyatına yansıtılarak vergilendirilmektedir.

Grafik 4. Ülkeler Dolara Göre 2020 Yılı Sigara Vergisi

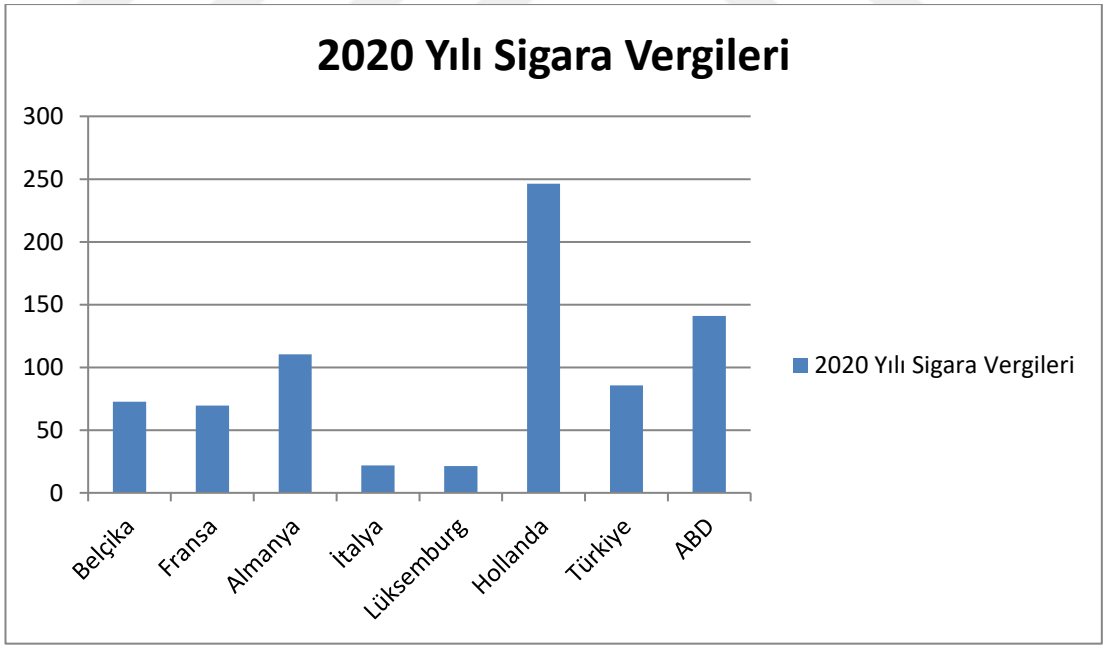

Grafik 4 verilerine göre 2020 yılında en fazla sigara vergisi alan ülkeler Hollanda, ABD, Almanya ve Belçikadır. İtalya ve Lüksemburg ise en az sigara vergisi alan ülkelerdir. Ek 15'de yer alan verilere göre sigara, puro, tütün ve diğer tütün ürünleri

tüketim değeri üzerinden perakende satış fiyatına yansıtılarak vergilendirilmektedir. Finlandiya, Fransa, İtalya, İspanya, Lüksemburg ve Türkiye perakende satış fiyatına üzerinden en fazla sigara vergisi yansıtan ülkelerdir.

15.4. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergileri Kapsamında KDV'NİN Mali Açıdan Değerlendirilmesi

Üye ülkelerde uygulanan farklı KDV oranları bir ülkede bile birden fazla KDV uygulaması KDV için vergi uyumunu zorlaştırmaktadır (Yıldız, 2006: 559). Ülkelerde uygulanan genel oranlar vardır ve bu genel oranlar ülkede uygulanan en fazla KDV oranını yansıtır. Genel KDV oranı ya da standart oran lüks malları ve günah vergilerinin konusu olan erdemsiz malları vergilendirir.

Tablo 11: Avrupa Birliğine Üye Olan Altı Ülke ve Türkiye Son KDV Oranları

Ülkeler	Standart Oran	İndirimli Oran
Belçika	% 21	% 12 veya % 6
Fransa	% 20	% 10, % 5.5 veya % 2.1
Almanya	% 19	% 7
İtalya	% 22	% 10, % 5 veya % 4
Lüksemburg	% 17	% 14, % 8 veya % 3
Hollanda	% 21	% 9 veya % 0
Türkiye	%18	%1 veya %8

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi_katma_de%C4%9Fer_vergisi

Tablo 11'de yer alan verilere göre Türkiye %18 KDV standart oranıyla diğer AB ülkleri standart oranları kıyaslandığında; lüksemburg %17 KDV oranı hariç diğer tüm AB ülkelerinde standart KDV oranları %18'den fazladır. Ek 16'da yer alan verilere göre en fazla standart KDV oranına sahip ülke %27 oranıyla Macaristan'dır.

Tablo 12: AB Üyesi Altı Ülke, Türkiye ve ABD Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün Ürünlerinde KDV Oranları

Ülkeler	Alkollü İçecekler KDV Oranı	Sigara ve Tütün Ürünlerinde KDV Oranı
Belçika	21,00	21,00
Fransa	20,00	20,00
Almanya	19,00	19,00
İtalya	22,00	22,00
Lüksemburg	17,00	17,00
Hollanda	9.0/21.0	21,00
Türkiye	18,00	18,00

ABD	-	-

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Tablo 12'de yer alan verilere göre AB ülkelerinde alkollü içecekleri, sigara ve tütün ürünlerine farklı KDV oranları uygulanmıştır. Alkol ve sigaraya en fazla KDV oranı uygulayan ülke Belçika iken, en az vergi uygulayan ülke Lüksemburg olmuştur. Alkol ve sigara KDV oranı en az olan ülkeler Lüksemburg ve Türkiyedir.

Ek 17'de yer alan verilere göre AB ülkelerinde alkollü içecekleri, sigara ve tütün ürünlerine en yüksek KDV oranları uygulanmıştır. Alkol ve sigara KDV oranı en fazla olan ülkeler sırasıyla Macaristan, Danimarka, Finlandiya, Yunanistan, Polonya ve Portekizdir. Alkol ve sigara KDV oranı en az olan ülkeler ise Almanya, Lüksemburg ve Türkiye'dir.

Tablo 13: 2005- 2021 Yılları Türkiye ve AB üyesi Altı Ülke Genel KDV Oranları

Ülkeler	**2005**	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Belçika	21	21	21	21	21	21	21	21
Fransa	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6
Almanya	16	19	19	19	19	19	19	19
İtalya	20	20	20	20	20	20	21	21
Lüksemburg	15	15	15	15	15	15	15	15
Hollanda	19	19	19	19	19	19	19	21
Türkiye	18	18	18	18	18	18	18	18
Ülkeler	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Belçika	21	21	21	21	21	21	21	21
Fransa	20	20	20	20	20	20	20	20
Almanya	19	19	19	19	19	19	19	19
İtalya	22	22	22	22	22	22	22	22
Lüksemburg	15	17	17	17	17	17	17	17
Hollanda	21	21	21	21	21	21	21	21
Türkiye	18	18	18	18	18	18	18	18

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Tablo 13' de yer alan verilere genel KDV oranı uygulanan en yüksek KDV oranıdır. Alkol, sigara ve sağlıksız gıdalara ve lüks mallara uygulanır ve 2005-2021 yılları arasında KDV oranı Belçika ve Türkiye'de 2005'den bu yana %21 ve %18 oranlarıyla aynı kalmıştır. Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda ülkelerinde 2005 yılına göre 2021 yılına gelindiğinde bir artış olsa da çoğu yıl genel KDV oranları aynı kalmıştır.

Ek 18’ de yer alan verilere göre alkol, sigara ve sağlıksız gıdalara ve lüks mallara uygulanan genel ya da standart KDV oranının yıllar içerisindeki değişimine bakıldığında; 2005-2021 yılları arasında KDV oranı AB ülkelerinin çoğunda artış eğilimi göstermiştir. Türkiye’de KDV oranı 2005’den bu yana %18 oranıyla aynı kalmıştır. 2021 AB ülkeleri ve Türkiye’yi kapsayan ülkelerin ağırlıksız KDV ortalaması %21,4 olmuştur.

Tablo 14: Türkiye ve Altı AB Üyesi Ülke İndirimli ve Bölgesel KDV Oranları

Ülkeler	İndirimli Oranlar	Bölgesel Oranlar
Belçika	0.0/6.0/12.0	-
Fransa	2.1/5.5/10.0	0.9/2.1/10.0/13.0 & 1.05/1.75/2.1/8.5
Almanya	7,00	-
İtalya	4.0/5.0/10.0	-
Lüksemburg	3.0/8.0/14.0	-
Hollanda	9	-
Türkiye	1.0/8.0	-

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Tablo 14’de yer alan verilere göre AB ülkeleri indirimli KDV oranlarına baktığımızda ülkeler için oldukça çeşitli indirimli oranlar vardır, Almanya ve Hollanda tek bir indirimli oran uygulamaktadır. Ek 19’da yer alan verilere göre AB ülkeleri bölgesel oranlarına baktığımızda bazı ülkeler için oldukça çeşitli oranlar vardır. Avusturya, Fransa, Yunanistan, Portekiz ve İspanya gibi ülkelerde bölgesel açıdan farklı vergi oranları uygulamak AB vergi uyumlaştırmasını zorlaştıran bir etken olmuştur.

15.5. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergileri Kapsamında Mal ve Hizmet Vergilerine Yönelik Genel Bir Değerlendirme

Almanya’da tüketim vergisi yerine, sınırlı sayıda mallardan (mineral yağlar, alkollü-alkolsüz içecekler, enerji ürünleri ve elektrik, tütün ürünlerinden) tüketim vergisi alınır, kapsamı geniş olmayan bir vergidir ve bu vergiler içerisinden en fazla tüketim vergisi geliri elde edilen mallar sırasıyla mineral yağlar, tütün ve enerji olmuştur (Gözen ve Artuç, 83-84).

Tablo 15: 1985-2020 Almanya Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	36.09	9.26
1986	35.84	9.02
1987	36.30	9.23
1988	35.96	9.07
1989	36.23	9.28
1990	34.80	9.30
1991	34.87	9.43
1992	35.76	9.69
1993	35.78	10.02
1994	36.19	10.45
1995	36.31	10.16
1996	35.67	10.01
1997	35.35	9.87
1998	35.54	9.87
1999	36.25	10.30
2000	36.37	10.37
2001	35.13	10.24
2002	34.56	10.18
2003	34.74	10.31
2004	34.33	10.36
2005	34.42	10.36
2006	34.94	10.29
2007	35.38	10.72
2008	35.84	10.76
2009	36.68	11.27
2010	35.53	10.84
2011	36.09	10.88
2012	36.82	10.82
2013	36.95	10.68
2014	36.81	10.54
2015	37.26	10.57
2016	37.75	10.43
2017	37.73	10.11
2018	38.43	10.28
2019	38.62	10.29
2020	38.34	9.85

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 15 verilerine göre Almanya vergi gelirinin GSYH payı %35 seviyelerinde ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10 seviyelerindedir. Alman vergi sisteminde yasa koyucu federal hükümet, bazı vergi gelirlerinin federal hükümet, eyalet ve yerel yönetimler arasında bölüştürülmesini anayasayla garantilemiş ve ortak vergiler adı verilen bu vergiler; kişisel gelir gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisidir (Gözen ve Artuç, 68). Almanya'da

tüketim vergi gelirleri gelir vergi gelirlerinden daha azdır ve tüketim vergilerinin en önemlisi KDV'dir (Gözen ve Artuç, 88).

Tablo 16: 1985-2020 Belçika Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	43.71	10.97
1986	43.46	10.65
1987	44.09	11.00
1988	42.77	10.86
1989	40.96	10.72
1990	41.39	10.79
1991	41.61	10.75
1992	41.18	10.69
1993	42.63	10.78
1994	42.91	11.03
1995	42.84	10.83
1996	43.35	11.13
1997	43.81	11.23
1998	44.44	11.09
1999	44.24	11.48
2000	43.85	11.35
2001	43.69	10.91
2002	43.91	11.01
2003	43.34	10.97
2004	43.47	11.17
2005	43.36	11.24
2006	43.22	11.18
2007	42.92	11.11
2008	43.59	11.03
2009	42.70	10.97
2010	42.88	11.20
2011	43.51	11.14
2012	44.33	11.43
2013	45.04	11.21
2014	44.76	11.02
2015	44.13	10.86
2016	43.32	10.98
2017	43.85	10.98
2018	43.87	11.05
2019	42.70	10.95
2020	43.07	10.68

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 16 verilerine göre Belçika vergi gelirinin GSYH payı % 40 seviyelerinde vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-11 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Belçika'da tütün ürünleri, alkollü içecekler, petrol ürünleri için üreticilerden ve ithalatçılardan özel tüketim vergisi alınır ve fiyat

artışının tüketicilere yansıtılmasından dolayı ÖTV'nin tüketicilerin davranışlarına olan etkisi daha fazladır (Egeli ve Eroğlu, 2016: 444). Belçika'da KDV konusu; yapılan teminler, AB dışından yapılan mal ithalatı, bölge içinde yapılan mal teminleri olmakla beraber, standart katma değer vergisi oranı %21 ve genelde %0, %6, %12 ve %21 oranları uygulanır; sosyal konutlar, eski ev tadilatı, yiyecek, su, ilaç, sportif faaliyetler, hayvancılık, yayın, gazete ve tütün ürünlerindeki KDV oranı %0, bazı laboratuar hizmetlerinde KDV oranı %6, konutların elektrik tüketiminden alınan KDV oranı %6, lokantalarda satılan yiyecekler ve gıda şirketlerinin hizmetleri için de %12'dir (Egeli ve Eroğlu, 2016: 443-444).

Tablo 17: 1985-2020 Fransa Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	42.04	12.47
1986	41.71	12.21
1987	42.25	12.36
1988	41.43	12.18
1989	41.16	11.83
1990	41.17	11.70
1991	41.55	11.31
1992	41.58	11.01
1993	42.74	11.20
1994	42.82	11.59
1995	42.45	12.01
1996	43.56	12.42
1997	43.73	12.26
1998	43.54	12.00
1999	44.25	12.02
2000	43.43	11.46
2001	43.10	11.14
2002	42.40	11.14
2003	42.24	11.02
2004	42.41	11.08
2005	42.90	11.11
2006	43.27	10.97
2007	42.55	10.76
2008	42.33	10.62
2009	41.53	10.63
2010	42.15	11.19
2011	43.33	11.48
2012	44.36	11.64
2013	45.37	11.66
2014	45.45	11.76
2015	45.28	11.84
2016	45.37	11.98
2017	46.07	12.18
2018	45.88	12.35
2019	44.88	12.37

2020	45.43	12.29

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 17 verilerine göre Fransa vergi gelirinin GSYH payı %41-46 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-12 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Tüketim vergilerinin toplam vergi gelirlerindeki payı yaklaşık %25'ler düzeyindedir ve tüketim vergi gelirlerinin büyük çoğunluğu KDV vergi gelirleridir (Sandalcı, 181). Fransa'da tüketimden alınan alınan vergiler KDV ve ÖTV'dir, 2000-2018 yılları arasında tüketim vergi gelirinde en yüksek paya KDV sahiptir, ÖTV ise mal ve hizmet gelirlerinde en az paya sahiptir (Sandalcı, 173). KDV, kapsamlı olarak Avrupa'da ilk kez 1954'te Fransa'da uygulanamıştır ve Fransa, İngiltere'nin satış vergilerine karşı tüm mal ve hizmetlerden alınan standart oranı %20 ve indirilmiş oranları %10, %5,5, %2,1 ve %0 gibi oranlarla uyguladığı KDV'nin önemini savunmuştur (Sandalcı, 174). 1993 yılında ÖTV uygulanmaya başlanmış, alkollü içecek, tütün mamulleri ve şekerli meşrubatların üreticisinden alınmıştır (Sandalcı, 176).

Tablo 18: 1985-2020 Hollanda Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	39.28	10.08
1986	39.90	10.33
1987	42.12	10.96
1988	42.08	10.89
1989	39.69	10.42
1990	39.70	10.49
1991	41.73	10.60
1992	41.39	10.67
1993	41.58	10.22
1994	39.73	10.46
1995	37.25	10.63
1996	37.34	10.87
1997	36.80	10.83
1998	36.25	10.80
1999	37.16	11.10
2000	36.91	10.95
2001	35.61	11.21
2002	35.01	10.95
2003	34.80	11.10
2004	34.81	11.26
2005	35.01	11.28
2006	36.05	11.45
2007	35.69	11.32
2008	35.95	11.17

2009	34.94	10.94
2010	35.66	11.24
2011	35.44	10.95
2012	35.59	10.87
2013	36.11	11.03
2014	37.05	11.27
2015	37.01	11.29
2016	38.41	11.67
2017	38.70	11.60
2018	38.80	11.70
2019	39.26	12.05
2020	39.68	12.02

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 18 verilerine göre Hollanda vergi gelirinin GSYH payı %34-42 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-12 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Bazı OECD ülkeleri son iki yılda tütün ürünlerinden alınan özel tüketim vergisini artırmıştır, bu ülkeler; İrlanda, Lüksemburg, Polonya, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerdir, bur durum spesifik vergi artışlarında tütün ürünlerinin diğerlerine göre (alkollü içecekler ve sağlığa zararlı bazı tüketim maddeleri) daha fazla artış yaşamdığını gösterir (Çelikkaya, 2020: 6).

Tablo 19: 1985-2020 İtalya Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	32.41	8.23
1986	33.91	8.84
1987	34.00	8.99
1988	34.53	9.68
1989	35.47	9.59
1990	36.27	10.16
1991	36.66	10.29
1992	38.92	10.56
1993	40.51	10.49
1994	38.58	10.93
1995	38.45	10.49
1996	40.15	10.35
1997	41.57	10.75
1998	39.92	11.09
1999	40.79	11.34
2000	40.52	11.43
2001	40.13	10.88
2002	39.62	10.78
2003	39.95	10.38
2004	39.23	10.47
2005	39.05	10.44

2006	40.46	10.74
2007	41.56	10.64
2008	41.60	10.44
2009	41.97	10.54
2010	41.70	11.10
2011	41.64	11.32
2012	43.62	11.67
2013	43.83	11.61
2014	43.33	11.86
2015	42.96	11.87
2016	42.24	12.09
2017	41.91	12.09
2018	41.73	11.97
2019	42.41	12.00
2020	42.91	11.52

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 19 verilerine göre İtalya vergi gelirinin GSYH payı %32-43 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %8-12 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Bazı gıda ürünlerine %4 oranında KDV uygulanırken, bazı gıda maddeleri, bar ve kafelerde alkollü içecekler, gıda üretimi için %5 oranında KDV oranı uygulanmakta ve ayrıca standart oran olan %22'dir (Karaş, 330). İtalya'da sigara gibi ürünlere vergi uygulamanın amacı sağlık politikası hedefidir, bu hedef; sigara içme hasarını azalmayı amaçlaya etkili sağlık politikasıdır (Liberati ve Paradiso, 2014: 3). Avrupa Birliği üyesi olan İtalya, özel tüketim vergilerinde AB direktifleri uyarınca uyumlaştırmaya gitmiştir. Söz konusu direktif uyarınca, tüketim kategorisine dahil bir ürün, topluluk dahilinde üretildiğinde veya ithalat söz konusuysa, Topluluk gümrük prosedüründen çıktığında özel tüketim vergisine tabi olacaktır. İtalya, özel tüketim vergilerinde AB direktifleri uyarınca uyumlaştırılmış, tüketim kategorisindeki bir ürün (üç temel ürün; mineral yağlar, tütün ürünleri ve alkol ve alkollü içecekler) topluluk dahilinde üretildiğinde ya da ithal edildiğinde, topluluk gümrük prosedüründen çıktığında özel tüketim vergisi uygulanır (Akçay, 2017: 37).

Tablo 20: 1985-2020 Lüksemburg Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	37.79	9.28
1986	35.84	8.88
1987	36.03	8.92
1988	34.72	8.57
1989	33.93	8.43
1990	35.50	7.92

1991	31.40	7.74
1992	32.24	8.56
1993	34.22	8.95
1994	34.61	9.38
1995	34.77	8.88
1996	34.98	8.79
1997	36.39	9.36
1998	37.27	9.69
1999	36.15	9.65
2000	36.88	9.79
2001	37.40	9.68
2002	37.29	9.96
2003	37.45	10.25
2004	36.56	10.95
2005	37.75	10.89
2006	35.69	9.86
2007	36.19	10.18
2008	36.76	10.34
2009	38.31	10.76
2010	37.63	10.40
2011	37.10	10.48
2012	38.40	10.97
2013	38.20	10.87
2014	37.50	10.97
2015	36.16	8.70
2016	36.33	8.83
2017	37.45	8.98
2018	39.47	9.14
2019	38.95	9.09
2020	38.27	8.82

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 20 verilerine göre Lüksemburg vergi gelirinin GSYH payı % 31-38 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %7-10 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Lüksemburg sigara vergisini 2010-2018 döneminde artırmasına rağmen, sigara hala en çok tüketilen ürünler arasında yer almış ve sigara satışları daha da artmıştır, bunun asıl nedeni komşu ülkelere (Almanya, Belçika ve özellikle de Fransa) göre sigara fiyatlarının daha düşük olması, Lüksemburg'un Avrupa'da tütün ürünlerinin KDV dahil en ucuz olduğu ülkeler arasında yer alması sonucu vergiler tüketimi azaltmamıştır (Çelikkaya, 2020: 6).

Tablo 21: 1985-2020 Vergi Gelirlerini GSYH İçindeki Payı, Mal ve Hizmet Vergilerinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı OECD Ortalaması

Yıllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	31.49	10.15
1986	32.12	10.38
1987	32.55	10.58
1988	32.54	10.41
1989	32.34	10.18
1990	30.81	9.87
1991	31.26	9.95
1992	31.56	10.22
1993	31.95	10.32
1994	31.98	10.46
1995	32.15	10.77
1996	32.35	10.84
1997	32.60	10.84
1998	32.74	10.87
1999	32.97	10.96
2000	32.95	10.81
2001	32.48	10.60
2002	32.29	10.70
2003	32.18	10.74
2004	32.19	10.73
2005	32.67	10.79
2006	32.79	10.70
2007	32.88	10.65
2008	32.30	10.37
2009	31.55	10.26
2010	31.60	10.54
2011	31.93	10.63
2012	32.41	10.71
2013	32.67	10.71
2014	32.89	10.78
2015	32.94	10.79
2016	33.59	10.90
2017	33.37	10.87
2018	33.49	10.82
2019	33.42	10.75
2020	33.51	-

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 21'de yer alan verilere göre 1985-2000 yıllları vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergilerinin GSYH'ya oranı OECD ortalaması incelendiğinde vergi gelirinin GSYH payı ortalaması % 30-33 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri ortalaması %9-10 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Ortalamalar genel olarak değerlendirilirse mal ve hizmet vergilerinin vergi gelirleri içinde yaklaşık %33'lük bir orana sahip olduğu görülmektedir.

AB'de günah vergi gelirleri mali açıdan incelendiğinde OECD ortalamasına göre mal ve hizmet vergileri toplam vergi geliri içinde %9-10 seviyelerindedir. Oldukça farklı alkol ve sigaradaki ÖTV ve KDV oranları vergi uyumunu zorlaştırmış ve vergi rekabetini artırmıştır.

Ek 20'de yer alan diğer AB üyesi ülkelerin 1985-2000 yılları verileri incelendiğinde; Avusturya vergi gelirinin GSYH payı % 40 seviyelerinde vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %11-13 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Çek Cumhuriyeti vergi gelirinin GSYH payı %32-35 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-12 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Danimarka vergi gelirinin GSYH payı %43-48 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %14-16 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Danimarka AB üyeleri arasında Macaristan'dan sonra %14-16 seviyeleriyle en çok mal ve hizmet vergi geliri elden ikinci ülke olmuştur. Estonya vergi gelirinin GSYH payı %30-34 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %12-14 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. İspanya vergi gelirinin GSYH payı %26-36 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %7-10 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Letonya vergi gelirinin GSYH payı % 27-31 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-14 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Litvanya vergi gelirinin GSYH payı %27-31 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-13 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Macaristan vergi gelirinin GSYH payı % 35-45 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %14-17 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Macaristan %14-17 seviyeleriyle AB ülkeleri arasında en çok mal ve hizmet geliri elde eden ülke olmuştur. Polonya vergi gelirinin GSYH payı % 31-39 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %8-13 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Portekiz vergi gelirinin GSYH payı % 23-34 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-13 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Slovakya vergi gelirinin GSYH payı % 29-39 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-14 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Slovenya vergi gelirinin GSYH payı % 36-39

seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %12-14 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Yunanistan vergi gelirinin GSYH payı % 22-40 seviyelerinde değişiklik göstermekte ve vergi gelirlerinde mal ve hizmet vergileri %10-15 seviyelerinde yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir.

15.6. Avrupa Birliği Ülkelerinde Günah Vergilerinin Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi

Erdemsiz mallardan vergi alınmasının amacı, toplumsal düzeni sağlamak ve tüketimi kısarak toplumsal açıdan ekonomik ve sosyal dengesizliğin önüne geçmektir (Gürbüz ve Kaya, 2022: 109).

Avrupa Birliği ülkelerinde günah vergileri sosyal açıdan 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen litrelik alkol tüketim miktarları, günlük sigara içenlerin oranları ve obezite oranlarıyla incelenecektir.

Tablo 22: 1985-2020 Almanya 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	15.10	-	-
1986	14.70	-	-
1987	14.80	-	-
1988	14.60	-	-
1989	14.60	25.10	-
1990	14.90	-	-
1991	13.30	-	-
1992	13.80	24.80	-
1993	13.50	-	-
1994	13.40	-	-
1995	13.40	24.30	-
1996	13.10	-	-
1997	13.00	-	-
1998	12.70	-	59.70
1999	13.80	24.70	-
2000	12.90	-	-
2001	12.50	-	-
2002	12.30	-	-
2003	11.90	24.30	-
2004	11.80	-	-
2005	11.70	23.20	-
2006	11.80	-	-
2007	11.50	-	-
2008	11.40	-	-
2009	11.20	21.90	-
2010	11.60	-	-

2011	11.30	-	-
2012	11.30	-	60.00
2013	11.10	20.90	-
2014	11.10	-	-
2015	11.10	-	-
2016	11.00	-	-
2017	10.90	18.80	-
2018	10.90	-	-
2019	10.60	-	-
2020	-	-	-

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 22'de yer alan verilere göre Almanya'da 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 10.60-15.10 litre arasında yıllara göre değişmekte tüketim az da olsa yıllar içerisinde azalış eğilimi göstermektedir, günlük sigara tüketenlerin oranı 1989 yılında 25.10 iken 2017 yılında 18.80 seviyelerine düşmüştür. 2012 yılı obezite oranı %60'dır.

Tablo 23: 1985-2020 Belçika 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	13.10	-	-
1986	12.70	-	-
1987	13.20	-	-
1988	12.50	-	-
1989	11.60	-	-
1990	12.20	-	-
1991	11.40	-	-
1992	11.70	-	-
1993	11.70	-	-
1994	11.10	-	-
1995	11.00	-	-
1996	10.90	-	-
1997	10.90	25.50	-
1998	9.90	-	-
1999	10.10	-	-
2000	11.20	-	-
2001	11.00	24.10	-
2002	11.30	-	-
2003	11.30	-	-
2004	12.10	23.70	-
2005	12.20	-	-
2006	10.90	-	-
2007	10.30	-	-
2008	10.50	20.50	-
2009	10.10	-	-
2010	10.30	-	-
2011	10.10	-	-
2012	10.10	-	-
2013	10.30	18.90	-
2014	10.60	-	51.00

2015	10.40	-	-
2016	9.40	-	-
2017	9.30	-	-
2018	9.20	15.40	55.40
2019	9.20	-	-
2020	-	-	-

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 23'te yer alan verilere göre Belçika'da 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 9.20-13.10 litre arasında yıllara göre değişmekte tüketim az da olsa azalış eğilimi göstermektedir, sigara tüketimi 1997 yılına göre azalış eğilimi göstermiş, 1997 yılında 25.50 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2018 yılında 15.40 seviyelerine düşmüştür. 2018 yılı obezite oranı %55.40'dır.

Tablo 24: 1985-2020 Fransa 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	17.60	-	-
1986	17.10	-	-
1987	16.80	-	-
1988	16.80	27.00	-
1989	17.00	28.00	-
1990	15.40	31.00	-
1991	15.40	31.00	-
1992	15.40	29.00	-
1993	14.70	29.00	-
1994	14.60	28.00	-
1995	14.50	29.00	-
1996	14.50	24.00	-
1997	14.30	28.00	-
1998	14.50	28.00	-
1999	14.40	28.00	-
2000	13.90	30.00	-
2001	14.10	-	-
2002	13.90	-	-
2003	13.40	-	-
2004	13.10	-	-
2005	12.90	27.50	-
2006	13.10	-	49.00
2007	12.90	-	-
2008	12.50	-	-
2009	12.60	-	-
2010	12.30	29.70	-
2011	12.40	-	-
2012	12.20	-	-
2013	11.60	-	-
2014	12.00	28.50	-
2015	11.90	29.40	49.00
2016	11.70	29.40	-
2017	11.70	26.90	-
2018	11.60	25.40	-
2019	11.40	24.00	-

2020	-	-	-

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 24'te yer alan verilere göre Fransa 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 11.40-17.60 litre arasında yıllara göre değişmektedir. 1985 yılında 17.60 olan alkol tüketimi 2019 da 11.40 litre düşmüştür. 1995 yılında 29.00 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 1996 da 24.00 seviyesine düşmüş sonra tekrar artmıştır. Sigara tüketiminde önemli bir azalış yaşanmamıştır. 2015 obezite oranı %49'dur.

Tablo 25: 1985-2020 Hollanda 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	10.60	39.00.	-
1986	10.60.	38.00	-
1987	10.20	37.00	-
1988	10.20	33.00	-
1989	10.00	33.00	-
1990	9.90	37.00	-
1991	10.00	38.00	-
1992	10.00	37.00	-
1993	9.70	36.00	-
1994	9.70	37.00	-
1995	9.80	36.00	-
1996	9.90	36.00	-
1997	10.10	36.00	-
1998	9.90	35.00	-
1999	10.10	34.00	-
2000	10.10	32.00	-
2001	10.00	28.80	-
2002	9.80	27.60	-
2003	9.70	26.70	-
2004	9.60	25.40	-
2005	9.60	25.20	-
2006	9.60	25.20	-
2007	9.60	23.10	-
2008	9.70	23.30	-
2009	9.40	22.60	-
2010	9.10	20.90	-
2011	9.00	20.80	-
2012	9.10	18.40	-
2013	8.70	18.50	-
2014	8.40	19.10	-
2015	8.30	19.00	-
2016	8.20	18.00	-
2017	8.30	16.80	-
2018	8.30	15.50	-
2019	8.20	15.40	-
2020	-	-	48.40

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 25'te yer alan verilere göre Hollanda 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 8.20-10.60 litre arasında yıllara göre değişmekte 1985 yılında 39.00 olan olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 15.40 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2020 obezite oranı %48.40'dır.

Tablo 26: 1985-2020 İtalya 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	13.20	-	-
1986	12.40	29.10	-
1987	11.80	-	-
1988	11.40	-	-
1989	11.00	-	-
1990	11.00	27.80	-
1991	10.80	-	-
1992	10.60	-	-
1993	10.30	25.70	-
1994	10.10	25.40	-
1995	9.60	25.60	-
1996	9.10	26.40	-
1997	9.10	25.20	-
1998	9.00	24.70	-
1999	8.90	24.70	-
2000	9.80	24.40	-
2001	9.70	24.10	-
2002	9.30	24.00	-
2003	9.30	24.20	-
2004	9.00	-	-
2005	8.70	22.30	-
2006	8.40	23.00	-
2007	8.40	22.40	-
2008	8.00	22.40	-
2009	7.30	23.30	-
2010	7.00	23.10	-
2011	7.00	22.50	-
2012	7.50	22.10	-
2013	7.40	21.10	-
2014	7.60	19.70	-
2015	7.10	19.80	-
2016	7.10	20.00	-
2017	7.40	19.90	-
2018	7.80	19.20	-
2019	7.70	18.60	-
2020	-	-	46.40

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 26'da yer alan verilere göre İtalya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 7-13.20 litre arasında yıllara göre değişmekte ve tüketim azalış eğilimi göstermektedir. 1986 yılında 29.10 olan günlük sigara tüketenlerin oranı

2019 yılında 18.60 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2020 obezite oranı %46.40'dır.

Tablo 27: 1985-2020 Lüksemburg 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	15.90	-	-
1986	15.40	-	-
1987	15.40	-	-
1988	15.20	-	-
1989	15.30	-	-
1990	15.30	-	-
1991	14.40	-	-
1992	14.30	-	-
1993	13.90	-	-
1994	13.70	-	-
1995	13.70	-	-
1996	13.40	-	-
1997	13.20	-	-
1998	13.00	-	-
1999	13.00	-	-
2000	13.40	-	-
2001	13.30	26.00	-
2002	13.10	26.00	-
2003	12.70	28.00	-
2004	12.50	27.00	-
2005	12.30	23.00	-
2006	12.40	21.00	-
2007	12.20	21.00	-
2008	12.00	20.00	-
2009	11.90	19.00	-
2010	11.90	18.30	-
2011	11.80	16.90	-
2012	11.80	16.80	-
2013	11.40	15.70	-
2014	11.60	15.30	-
2015	11.50	15.00	-
2016	11.40	14.90	-
2017	11.30	16.00	-
2018	11.10	14.50	-
2019	11.00	16.80	48.40
2020	-	16.90	-

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 27'de yer alan verilere göre Lüksemburg 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 11.00-15.90 litre arasında yıllara göre değişmekte ve tüketim azalış eğilimi göstermektedir. 2001 yılında 26.00 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2020 yılında 16.90 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2019 obezite oranı %48.40'dır.

Ek 21'de yer alan alkol, sigara tüketimi ve obezite oranı verilerine göre AB ülkeleri incelendiğinde; Avusturya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 11.90-14.90 litre arasında yıllara göre değişmekte alkol tüketimi az da olsa azalış eğilimi göstermiş, 1986 yılında 25.50 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 20.60 seviyesine düşmüştür. Obezite oranı %51.10'dur. Çek Cumhuriyeti 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 10.40-12.10 litre arasında yıllara göre değişmekte alkol tüketimi aynı seviyelerde bir seyir izlemiştir, sigara tüketenlerin oranı 1993 yılında 26.10 olan günlük sigara tüketimi 2019 yılında 18.10 seviyelerine düşmüştür. 2000 yılında %45.00 olan obezite oranı 2010 yılında %55.00 seviyeye gelerek %10'luk bir artış yaşamıştır. Danimarka 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 9.10- 13.10 litre arasında yıllara göre değişmekte 2012 yılından sonra 9 litre seviyelerine inmiştir. 1985 yılında 46.50 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2017 yılında 16.90 seviyelerine düşmüştür. 2020 obezite oranı %51'dir. Estonya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 7.80-14.80 litre arasında yıllara göre değişmekte 1990 yılında 20.50 olan olan günlük sigara tüketenlerin oranı 1992 yılında 30.90 seviyesine yükselmiştir. 2012 yılından sonra sigara tüketimi azalış eğilimine geçmiştir. 2020 obezite oranı %51.30'dur. İspanya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 9.20-14.50 litre arasında yıllara göre değişmekte ve tüketim azalış eğilimi göstermektedir. 1985 yılında 41.00 olan olan günlük sigara tüketimi 2020 yılında 19.80 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde önemli bir azalış yaşanmıştır. 2020 obezite oranı %50.20'dır. Letonya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 5.80-13.20 litre arasında yıllara göre değişmektedir. 2008 yılında 28.10 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 22.60 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2014 yılında 54.60 olan obezite oranı 2018 yılında 58.70'e çıkarak artmıştır. Litvanya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 7.90-14.70 litre arasında yıllara göre değişmekte ve tüketim artış eğilimi göstermektedir. 2005 yılında 24.50 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 18.90 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2020 obezite oranı %55'tir. Macaristan 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 10.60-14.70 litre arasında yıllara göre değişmektedir. 1994 yılında 35.50 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 24.90 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2009 yılında %61.60 olan obezite oranı, 2014'de %62.30, 2019 yılında 67.60 şeklinde artış yaşamıştır. Polonya 15 yaş üstü

kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 7.80-11 litre arasında yıllara göre değişmekte ve 2001 yılından sonra alkol tüketimi artış eğilimi göstermektedir. 1996 yılında 31.50 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 17.10 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. Portekiz 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 9.50-14 litre arasında yıllara göre değişmektedir. 1987 yılında 19.00 olan günlük sigara içenlerin oranı tüketimi 2019 yılında 14.20 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde azalış eğilimi vardır. 2015 obezite oranı %67.60'dır. Slovakya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 9.70-13.90 litre arasında yıllara göre değişmektedir, 2003 yılında 29.10 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 21.00 seviyesine düşmüştür. Önemli ölçüde bir azalış yaşanmamıştır. 2008 obezite oranı %51.50'dir. Slovenya 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 8.30-18.10 litre arasında yıllara göre değişmektedir, 2001 yılında 22.40 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 17.40 seviyesine düşmüştür. Önemli ölçüde bir azalış yaşanmamıştır. 2020 obezite oranı %56.50'dir. Yunanistan 15 yaş üstü kişilerde; kişi başına düşen alkol tüketimi 6.30-10.90 litre arasında yıllara göre değişmekte ve tüketim azalış eğilimi göstermektedir. 1998 yılında 37.60 olan günlük sigara tüketenlerin oranı 2019 yılında 24.90 seviyesine düşmüştür. Sigara tüketiminde önemli bir azalış eğilimi vardır. 2019 obezite oranı %57.20'dır.

Avrupa Birliği ülkeleri için genel bir değerlendirme yapılacak olursa 15 yaş üzeri kişi başına düşen litrelik alkol tüketimleri Türkiye'ye göre oldukça yüksek seviyelerdedir ve yıllar içerisinde önemli ölçüde azalış göstermemiştir. Buna karşın çoğu AB ülkesinde günlük sigara tüketenlerin oranında önemli azalışlar yaşanmıştır. Alkol tüketiminin talep esnekliği düşük iken, sigara tüketiminin talep esnekliği alkole göre daha yüksektir. Danimarka ve Macaristan AB ülkeleri arasında en çok mal ve hizmet geliri sağlayan ülkelerdir. Bu kapsamda incelendiğinde günah vergileri 1980'lerden sonra uygulanmış, Danimarka'nın 1985'lerden sonra alkol ve sigara tüketimleri azalaşı göstermiş özellikle sigara tüketimi 1985 yılından 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık %70'e yakın bir oranda azalış göstermiştir. Macaristan'da ise alkol tüketimlerinde önemli bir değişiklik olmazken, günlük sigara içenlerin oranında 1994 yılından 2019 yılına gelindiğinde yaklaşık %10'luk bir azalış yaşanmıştır. Almanya, Fransa, İtalya gibi gelişmiş ülkelere ve gelişmişliğe yakın ülkelere sahip olan Avrupa Birliğinde sosyal amaç ön planda olmuş ancak Macaristan ve Danimarka gibi AB ülkelerinde yüksek oranda vergilerle mali amaç

ön plana geçmiştir. Danimarka sigara tüketiminde önemli bir azalış olsa da Macaristan'dan sonra en çok mal ve hizmet geliri sağlayan AB ülkesi olması sebebiyle mali amaç ön plana geçmiştir.

15.7. Türkiye'de Günah Vergileri Kapsamında ÖTV'nin Mali Açıdan Değerlendirilmesi

Türkiye'de ÖTV, Özel Tüketim Vergisi Kanunu (III) sayılı liste A ve B cetvelindeki oranlara göre uygulanmaktadır. Türkiye'de özel tüketim vergi tarifesi, parasal tutarları ifade eden ad valorem (değer esaslı) ve kilogram, litre, kilokalori, kap, ambalaj ve adet gibi spesifik (miktar esaslı) şekillerde uygulanmaktadır (Oktar, 2016: 215).

Tablo 28: (III) Sayılı Liste (A) Cetveli

G.T.İ.P. NO	Mal İsmi	Vergi Oranı (%)	Asgari Maktu Vergi Tutarı (TL)
20.09	**Meyva suları (üzüm şırası dahil) ve sebze suları (fermente edilmemiş ve alkol katılmamış), ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış olsun olmasın (Yalnız ambalajlanmış olanlar ve/veya toptan teslime konu edilenler) (Sebze suları ve Türk Gıda Kodeksine göre % 100 meyve suyu sayılanlar hariç)**	10	-
22.02	**Sular (mineral sular ve gazlı sular dahil) (ilave şeker veya diğer tatlandırıcı maddeler katılmış veya aromalandırılmış) ve alkolsüz diğer içecekler (20.09 pozisyonundaki meyve ve sebze suları hariç) (Yalnız ambalajlanmış olanlar ve/veya toptan teslime konu edilenler) (Doğal mineralli doğal maden**	10	-

	suyu ile üretilmiş, tatlandırılmış, aromalandırılmış meyveli gazlı içecekler; şalgam suyu; Türk Gıda Kodeksine göre çeşnili ve aromalı/aromalandırılmış içme sütleri, bebek ve devam sütleri sayılanlar ile 2202.10.00.00.11, 2202.10.00.00.12, 2202.10.00.00.13, 2202.91.00.00.00 hariç)		
2202.10.00.00.11	**Sade gazozlar**	10	-
2202.10.00.00.12	**Meyvalı gazozlar**	10	-
2202.10.00.00.13	**Kolalı gazozlar**	35	-
2202.91.00.00.00	**Alkolsüz biralar**	10	-
2203.00	**Malttan üretilen biralar**	63	3,5277
22.04	**Taze üzüm şarabı (kuvvetlendirilmiş şaraplar dahil); üzüm şırası (20.09 pozisyonunda yer alanlar hariç) (2204.10 köpüklü şaraplar ve 2204.30 diğer üzüm şıraları hariç)**	0	17,3457
2204.10	**Köpüklü şaraplar**	0	117,1916
22.05	**Vermut ve diğer taze üzüm şarapları (bitkiler veya kokulu maddelerle aromalandırılmış) (2205.10.10.00.00, 2205.10.90.00.12 hariç)**	0	176,8713
2205.10.10.00.00	**Alkol derecesi hacim itibariyle % 18 veya daha az olanlar**	0	140,4559
2205.10.90.00.12	**Alkol derecesi hacim itibariyle % 22 ve fazla olanlar**	0	481,9875
2206.00	**Fermente edilmiş diğer içecekler (elma şarabı, armut şarabı, bal şarabı, sake gibi), tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan fermente edilmiş içeceklerin karışımları ve fermente edilmiş içeceklerle alkolsüz içeceklerin karışımları**	0	29,5849
2207.20	**Alkol derecesi ne olursa olsun tağyir (denatüre) edilmiş etil alkol ve damıtım yoluyla elde**	0	481,9875

	edilen diğer alkollü içkiler [Alkol derecesi ne olursa olsun tağyir (denatüre) edilmiş etil alkol hariç]		
22.08	**Alkol derecesi hacim itibariyle % 80'den az olan tağyir (denatüre) edilmemiş etil alkol; damıtım yoluyla elde edilen alkollü içkiler, likörler ve diğer alkollü içecekler [(2208.90.91; 2208.90.99) Alkol derecesi hacim itibariyle % 80'den az olan tağyir (denatüre) edilmemiş etil alkol hariç, (2208.20; 2208.50; 2208.60; 2208.70 ve 2208.90 hariç)]**	0	481,9875
2208.20	**Üzüm şarabı veya üzüm cibresinin damıtılması yolu ile elde edilen alkollü içkiler**	0	481,9875
2208.50	**Cin ve Geneva**	0	481,9875
2208.60	**Votka (2208.60.91.00.00, 2208.60.99.00.00 hariç)**	0	481,9875
2208.60.91.00.00	**Muhtevası 2 litreyi geçmeyen kaplarda olanlar (Alkol derecesi hacim itibariyle % 45.4'den fazla olanlar)**	0	481,9875
2208.60.99.00.00	**Muhtevası 2 litreyi geçen kaplarda olanlar (Alkol derecesi hacim itibariyle % 45.4'den fazla olanlar)**	0	481,9875
2208.70	**Likörler**	0	481,9875
2208.90	**Diğerleri (2208.90.48.00.11, 2208.90.71.00.11 hariç)**	0	481,9875
2208.90.48.00.11	**Rakı (Muhtevası 2 litreyi geçmeyen kaplarda olanlar)**	0	481,9875
2208.90.71.00.11	**Rakı (Muhtevası 2 litreyi geçen kaplarda olanlar)**	0	481,9875

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/otv_oranlari_tum/19042022_III_sayili_liste.pdf

Tablo 28 III Sayılı listede, tütün mamulleri, alkollü içecekler ve kolalı içecekleri yer alır, (A) cetveli şarap, bira, içkiler ve kolalı gazozlarından alınan ÖTV oranları (B) cetvelinde ise tütün ve tütün mamullerinden alınan vergi oranlarını kapsamaktadır (Ulusoy, 2020: 274). Şekerli içecekler için meyve sularına uygulanan

%10 vergi ve kolalı gazozlara uygulanan %35 vergi obezite vergisi kapsamında değerlendirilmektedir.

Tablo 29: (III) Sayılı Liste (B) Cetveli

G.T.İ.P. NO	Mal İsmi	Vergi Oranı (%)	Asgari Maktu Vergi Tutarı (TL)	Maktu Vergi Tutarı (TL)
2402.10.00.00.11	**Tütün içeren purolar**	45	0,6464	0,8642
2402.10.00.00.12	**Uçları açık purolar**	45	0,6464	0,8642
2402.10.00.00.19	**Sigarillolar**	45	0,6464	0,8642
2402.20	**Tütün içeren sigaralar**	63	0,7197	0,7150
2402.90.00.00.00	**Diğerleri (Tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar, sigarillolar ve sigaralar) - Tütün yerine geçen maddelerden yapılmış purolar, uçları açık purolar ve sigarillolar - Tütün yerine geçen maddelerden yapılmış sigaralar**	45 63	0,6464 0,7197	0,8642 0,7150
24.03	**Diğer mamul tütün ve mamul tütün yerine geçen maddeler; "homojenize" veya yeniden tertip edilmiş tütün; tütün hülasa ve esansları (2403.11.00.00.00, 2403.19.10.00.19, 2403.19.90.00.19, 2403.91.00.00.00, 2403.99.10.00.00, 2403.99.90.00.00 hariç)**	63	0,7197	0,7150
2403.11.00.00.00	**Bu faslın 1 nolu alt pozisyon notunda belirtilen nargile tütünleri**	63	0,1450	0,8370
2403.19.10.00.19	**Diğerleri (Net muhtevası 500 gr.ı geçmeyen ambalajlarda**	55	0,0921	0,8370

	olanlar)			
2403.19.90.00.19	**Diğerleri (Net muhtevası 500 gr.ı geçen ambalajlarda olanlar**	55	0,0921	0,8370
2403.99.10.00.00	**Enfiye ve çiğnemeye mahsus tütün**	63	0,7197	0,7150
4813.10.00.80.00	**Diğerleri (Makaron)**	0	0,0994	-

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/otv_oranlari_tum/19042022_III_sayili_liste.pdf

Özel Tüketim Vergilerinin her ne kadar ekonomik ve sosyal amaçları olsa da tüm ülkelerde getirisi daha fazla olduğu için temel amacı talebi yüksek malları vergilendirerek vergi gelirlerini artırmaktır (Ulusoy, 2020: 275-276). (III) sayılı liste A ve B cetveli incelendiğinde alkollü içecekler, kolalı gazozlardan, tütün ve tütün mamulleri üzerindeki yüksek ÖTV oranları bunu destekler niteliktedir. ÖTV uygulanan III sayılı listedeki mallar incelendiğinde sağlığa zararlı ve olumsuz dışsallıklara neden olan alkollü içecek ve tütün içeren ürünler ile kolalı gazozlar gibi diğer ülkelerde de vergilendirilen 28 adet erdemsiz mal günah vergileri kapsamında yer alır, listelerde yer alan oran ve maktu miktarlar günün koşullarına göre sürekli değişiklik göstermekle beraber (Sandalcı U. ve Sandalcı İ., 2018: 6). Ayrıca listede yer alan meyva suları, kolalı gazozlar gibi ürünler hem günah vergileri olarak hem de obezite vergileri olarak nitelendirilir, çünkü her iki verginin amaçları ve özellikleri aynıdır (Sandalcı U. ve Sandalcı İ., 2018: 6).

Tablo 30: Türkiye'de 2007-2021 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde Alkollü İçkilere İlişkin ÖTV Bütçe Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Bin TL)

Yıllar	**Bütçe Tahmini**	**Tahsilat**	**Gerçekleşme %**
2007	2.256.133	1.889.376	83,7
2008	2.005.026	2.059.463	102,7
2009	2.394.336	2.146.665	89,7
2010	2.166.762	3.382.510	156,1
2011	3.760.598	3.859.568	102,6
2012	4.501.650	4.643.532	103,2
2013	5.982.484	5.196.417	86,9
2014	5.882.007	5.964.149	101,4
2015	5.939.376	6.806.175	114,6
2016	8.232.564	7.908.393	96,1
2017	8.693.370	10.013.132	115,2
2018	10.550.565	12.419.383	117,7
2019	15.309.448	14.766.631	96,5
2020	17.174.472	16.670.461	97,1
2021	17.976.876	22.901.06	127,4

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_56.xls.htm

Tablo 30 verileri incelendiğinde yıllar içerisinde merkezi yönetim bütçe gelirlerinde alkollü içkilere ilişkin ÖTV gelirleri sürekli bir artış göstermiş, bu da dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payını artırmıştır. 2008, 2010, 2011,2012, 2014, 2015, 2017 ve 2021 yılllarında alkollü içeceklere ilişkin ÖTV bütçe tahminleri gerçekleşmiş ve hatta bütçe fazla vermiştir.

Tablo 31: Türkiye'de 2007-2021 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde Tütün Mamullerine İlişkin ÖTV Bütçe Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Bin TL)

Yıllar	BütçeTahmini	Tahsilat	Gerçekleşme %
2007	11.049.073	9.690.423	87,7
2008	11.032.304	10.918.162	99,0
2009	11.950.877	11.546.412	96,6
2010	16.417.469	14.975.856	91,2
2011	14.694.710	15.850.558	107,9
2012	19.218.204	19.976.172	103,9
2013	21.345.552	21.326.877	99,9
2014	21.971.493	23.024.356	104,8
2015	23.500.005	26.968.729	114,8
2016	29.999.053	32.235.232	107,5
2017	36.597.305	37.446.221	102,3
2018	37.786.905	42.924.230	113,6
2019	45.655.442	50.360.554	110,3
2020	64.819.998	62.431.864	96,3
2021	65.527.519	67.692.702	103,3

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_56.xls.htm

Tablo 31 verileri incelendiğinde yıllar içerisinde merkezi yönetim bütçe gelirlerinde tütün mamullerine ilişkin ÖTV gelirleri sürekli bir artış göstermiş, bu da dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payını artırmıştır. Tablo 30, Tablo 31 ve Tablo 32 verilerine göre Türkiye'de alkol vergisi, sigara vergisi ve kolalı gazozlara ilişkin vergi gelirleri kıyaslandığında en fazla vergi geliri sağlanan günah vergisi türü sigara ve tütün ürünleri vergileridir.

Tablo 32: Türkiye'de 2007-2021 Yılları Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerinde Kolalı Gazozlara İlişkin ÖTV Tahminleri ve Gerçekleşmeleri (Bin TL)

Yıllar	Bütçe Tahmini	Tahsilat	Gerçekleşme %
2007	531.002	184.582	34,8
2008	202.000	205.102	101,5
2009	235.292	212.361	90,3
2010	222.472	222.092	99,8
2011	230.133	292.487	127,1
2012	261.748	286.689	109,5

2013	358.326	299.493	83,6
2014	339.905	310.812	91,4
2015	305.186	344.887	113,0
2016	387.798	362.329	93,4
2017	385.880	402.731	104,4
2018	986.824	859.521	87,1
2019	936.945	1.023.959	109,3
2020	1.156.015	1.342.455	116,1
2021	1.585.838	1.974.648	124,5

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_56.xls.htm

Tablo 32 verileri incelendiğinde yıllar içerisinde merkezi yönetim bütçe gelirlerinde kolalı gazozlara ilişkin ÖTV gelirleri sürekli bir artış göstermiş, bu da dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payını artırmıştır. Obezite vergisi kapsamına alınan şekerli içeceklerden biri olarak değerlendiren bu vergi gelirleri alkol ve sigara vergisine göre sağladığı vergi geliri düşük olsa da kolalı gazozlara uygulanan %35'lik yüksek vergi oranıyla tüketime bağlı olarak tüketim arttıkça önemli vergi geliri sağlamıştır. Yıllar içerisinde vergi gelirleri de önemli ölçüde artmıştır.

Tablo 33: Türkiye'de 2002-2021 Yılları Kolalı Gazozlar, Alkollü İçecekler ve Tütün Mamüllerine İlişkin ÖTV Tahakkukundaki ve Tahsilatındaki Gelişmeler (Brüt)

Yıllar	Tahakkuk	Tahsilat
2002 Özel Tüketim Vergisi	**14.759.314**	**14.530.531**
2002 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	2.757.006	2.578.287
2003 Özel Tüketim Vergisi	**22.672.198**	**22.619.815**
2003 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	5.710.357	5.703.239
2004 Özel Tüketim Vergisi	**27.207.487**	**26.866.570**
2004 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	7.949.234	7.739.274
2005 Özel Tüketim Vergisi	**34.371.712**	**33.621.775**
2005 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	9.608.524	9.063.084
2006 Özel Tüketim Vergisi	**37.652.425**	**37.102.948**
2006 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	11.457.634	11.263.042
2007 Özel Tüketim Vergisi	**40.168.863**	**39.350.665**
2007 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	12.010.801	11.764.381
2008 Özel Tüketim Vergisi	**43.143.916**	**41.962.183**
2008 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	13.275.515	13.182.727
2009 Özel Tüketim Vergisi	**45.165.420**	**43.708.500**
2009 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	14.035.659	13.905.438

2010 Özel Tüketim Vergisi	**60.141.800**	**58.038.327**
2010 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	18.880.054	18.580.458
2011 Özel Tüketim Vergisi	**67.530.262**	**64.263.538**
2011 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	20.400.806	20.002.613
2012 Özel Tüketim Vergisi	**75.492.612**	**71.793.179**
2012 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	25.370.522	24.906.393
2013 Özel Tüketim Vergisi	**90.003.203**	**85.770.481**
2013 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	27.366.924	26.822.787
2014 Özel Tüketim Vergisi	**96.730.208**	**91.657.358**
2014 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	30.109.670	29.299.317
2015 Özel Tüketim Vergisi	**112.975.029**	**106.646.242**
2015 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	35.009.100	34.199.791
2016 Özel Tüketim Vergisi	**130.102.951**	**121.221.133**
2016 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	41.700.911	40.505.954
2017 Özel Tüketim Vergisi	**149.389.186**	**139.370.681**
2017 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	49.324.751	47.862.084
2018 Özel Tüketim Vergisi	**147.521.660**	**135.133.359**
2018 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	57.868.951	56.203.134
2019 Özel Tüketim Vergisi	**164.240.055**	**148.196.355**
2019 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	68.424.344	66.151.144
2020 Özel Tüketim Vergisi	**226.207.343**	**209.090.420**
2020 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	83.435.863	80.444.780
2021 Özel Tüketim Vergisi	**226.722.121**	**206.996.076**
2021 Kolalı Gazoz, Alkollu İç. ve Tüt. Mamül.İlişkin ÖTV	96.795.165	92.568.456

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_60.xls.htm
https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_61.xls.htm

Tablo 33 verilerine göre genel bütçe gelirleri incelendiğinde yıllar içerisinde ÖTV ve kolalı gazoz, alkolü içecekler ve tütün mamullerine ilişkin ÖTV'de artış yaşanmıştır. 2021 yılında tahsil edilen ÖTV'nin yaklaşık %50'ye yakını Kolalı gazoz, alkollü içecekler ve tütün mamülleri vergilerinden oluşmaktadır. Her yıl tahakkuk eden ÖTV ve tahsil edilen ÖTV arasında fark ortaya çıkmıştır. Tahsilat rakamlarındaki bu eksik vergi kaçakcılığı ve kayıt dışı ekonominin varlığını gösterir.

15.8. Türkiye'de Günah Vergileri Kapsamında KDV'nin Mali Açıdan Değerlendirilmesi

Yasal olarak ilk uygulanmaya başladığında genel KDV oranı %10 iken zamanla bu oran % 18'e yükseltilerek uygulanan genel KDV oranı olmuştur (Soylan, 2008: 65). KDV düz oranlıdır, bir mal için belirli bir KDV oranı vardır ve herkes o oran üzerinden vergilendirilir (Soylan, 2008: 123). Ülkemizde 2005 yılından beri belirli mallara %1, %8, %18 gibi oranlarla artan oranlılığa yaklaştırılmaya çalışılmış, artan oranlılık özel tüketim vergisiyle pekiştirilmeye çalışılmıştır (Akalın, 2016: 455).

Tablo 34: 2007-2021 Merkezi Yönetim Gelirleri KDV Tahminleri ve Gerçekleşmeleri

Yıllar	Bütçe Tahmini	Tahsilat	Gerçekleşme %
2007	29.621.613	28.965.495	97,8
2008	30.333.159	30.085.656	99,2
2009	34.141.900	34.034.036	99,7
2010	37.857.218	39.438.999	104,2
2011	41.089.593	46.860.118	114,0
2012	50.647.802	53.150.720	104,9
2013	60.050.901	61.144.841	101,8
2014	63.250.195	66.124.818	104,5
2015	75.016.620	79.188.853	105,6
2016	88.263.574	91.966.288	104,2
2017	101.870.250	106.573.701	104,6
2018	122.426.614	128.359.938	104,8
2019	152.949.849	144.860.355	94,7
2020	167.416.156	164.814.761	98,4
2021	191.599.323	271.726.322	141,8

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_56.xls.htm

Tablo 34 verileri incelendiğinde yıllar içerisinde merkezi yönetim bütçe gelirlerinde KDV gelirleri sürekli bir artış göstermiş, bu da dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payını artırmıştır. 2010- 2018 yılları arasında merkezi yönetim gelirleri KDV bütçe tahmini gerçekleşmiş ve bütçe fazla vermiştir. 2021 yılına gelindiğinde %40 oranında bütçe fazla vermiştir.

Tablo 35: Türkiye 1985-2021 Katma Değer Vergisi'nin Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payı (Bin TL)

YILLAR		VERGİ GELİRLERİ TAHSİLATI	TOPLAM KDV TAHSİLATI	VERGİ GELİRLERİ İÇERİSİNDEKİ (%)'Sİ
1985		3.829	951	24,8
1986		5.972	1.568	26,3
1987		9.051	2.567	28,4
1988		14.232	4.177	29,3
1989		25.550	6.461	25,3
1990		45.399	12.371	27,2
1991		78.643	22.832	29,0
1992		141.602	42.088	29,7
1993		264.273	81.877	31,0
1994 (1)		534.888	176.742	33,0
1994 (2)		587.760	176.742	30,1
1995		1.084.350	354.980	32,7
1996		2.244.094	743.026	33,1
1997		4.745.484	1.561.562	32,9
1998		9.228.596	2.725.083	29,5
1999		14.802.280	4.164.334	28,1
2000		26.503.698	8.379.554	31,6
2001		39.735.928	12.438.860	31,3
2002		59.631.868	20.400.201	34,2
2003		84.316.169	27.031.099	32,1
2004	(*)	101.038.904	34.325.208	34,0
2005	(*)	119.250.807	38.280.429	32,1
2005	(**)	131.948.778	42.263.650	32,0
2006	(**)	151.271.701	50.723.560	33,5
2007	(**)	171.098.466	55.461.123	32,4
2008	(**)	189.980.827	60.066.230	31,6
2009	(**)	196.313.308	60.169.248	30,6
2010	(**)	235.714.637	75.649.986	32,1
2011	(**)	284.490.017	95.550.463	33,6
2012	(**)	317.218.619	103.155.875	32,5
2013	(**)	367.517.727	123.878.363	33,7
2014	(**)	401.683.956	130.538.554	32,5
2015	(**)	465.229.389	153.844.174	33,1
2016	(**)	529.607.901	168.808.352	31,9
2017	(**)	626.082.415	206.679.678	33,0
2018	(**)	738.180.401	250.661.593	34,0
2019	(**)	820.148.186	270.152.810	32,9
2020	(**)	983.258.493	324.038.872	33,0
2021	(**)	1.395.545.673	533.670.628	38,2
NOT: 1- 1985-2005 RAKAMLARI MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI HARİÇ RED VE İADELER DAHİL TUTARLARDIR.				
2- 2008-2021 YILLARI VERGİ GELİRLERİ İÇERİSİNDEKİ GELİR VERGİSİ TEVKİFAT RAKAMINA ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ TUTARI DAHİLDİR.				
(*) ÖNCEKİ YILLARLA AYNI BAZA GETİRMEK İÇİN, RAKAMLARA RED VE İADELER DAHİL EDİLMİŞTİR.				
(**) 2006-2021 YILLARI BÜTÇE KANUNU'NDA MAHALLİ İDARE VE FON				

PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİL OLDUĞUNDAN, AYNI BAZA GETİRMEK İÇİN RAKAMLARA MAHALLİ İDARE VE FON PAYLARI İLE RED VE İADELER DAHİLDİR.

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_77.xls.htm

Tablo 35'teki veriler incelendiğinde yıllar içerisinde genel bütçe vergi gelirlerinde Toplam KDV gelirleri sürekli bir artış göstermiş, bu da dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payını artırmıştır. Vergi gelirleri içerisinde KDV oranı payı 1985 yılında %24, 8 iken 2021 yılına gelindiğinde nu pay %38,2'e yükselmiştir. 2021 yılı vergi gelirlerinin yaklaşık %40 KDV gelirlerinden oluşmaktadır. Bu oranlar KDV'nin vergi gelirlerinde oldukça önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 36: Türkiye'de 1993-2021 Yılları Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dahilden Alınan KDV Tahakkukundaki ve Tahsilatındaki Gelişmeler (Brüt)

Yıllar	Tahakkuk	Tahsilat
1993	66.951	58.579
1994	146.934	126.137
1995	285.466	242.744
1996	575.196	490.809
1997	1.157.814	1.014.613
1998	2.158.893	1.870.918
1999	3.425.051	2.855.042
2000	6.196.449	5.157.397
2001	10.193.977	8.295.213
2002	14.744.342	12.478.798
2003	18.809.080	16.378.580
2004	22.510.492	20.055.054
2005	25.257.572	22.038.878
2006	29.101.883	25.291.023
2007	33.729.220	28.965.495
2008	36.926.166	30.085.656
2009	42.430.269	34.034.036
2010	51.677.366	39.438.999
2011	64.249.595	46.860.118
2012	70.461.816	53.150.720
2013	81.830.696	61.144.841
2014	92.593.342	66.124.818
2015	111.424.526	79.188.853
2016	141.714.179	91.966.288
2017	163.327.452	106.573.701
2018	201.887.497	128.359.938
2019	227.223.186	144.860.355
2020	271.006.950	164.814.761
2021	410.765.177	271.726.322

Kaynak:https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_60.xls.htm ve https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_61.xls.htm

Tablo 36 verilerine göre genel bütçe gelirleri incelendiğinde yıllar içerisinde dahilden alınan KDV'de artış yaşanmış, her yıl tahakkuk eden KDV ve tahsil edilen KDV arasında fark ortaya çıkmıştır. Tahsilat rakamlarındaki bu eksik vergi kaçakcılığı ve kayıt dışı ekonominin varlığını gösterir

Tablo 37: 1985-2020 Yılları Türkiye Vergi Gelirlerinin GSYH'daki Payı ve Mal ve Hizmet Vergilerinin Vergi Gelirleri İçindeki GSYH Payı (%)

Yılllar	Vergi Geliri	Mal ve Hizmet Vergileri
1985	11.2	4.04
1986	12.73	3.97
1987	13.66	4.37
1988	12.92	4.10
1989	13.56	3.82
1990	14.54	4.06
1991	15.23	4.46
1992	16.28	4.85
1993	16.46	5.23
1994	16.14	5.99
1995	16.38	6.15
1996	18.45	7.07
1997	20.23	7.51
1998	20.60	7.43
1999	22.55	8.09
2000	23.48	9.86
2001	25.36	10.17
2002	23.83	11.18
2003	24.98	12.35
2004	23.09	11.02
2005	23.14	11.41
2006	23.37	11.38
2007	22.87	10.90
2008	22.96	10.44
2009	23.32	10.64
2010	24.65	11.75
2011	25.71	11.63
2012	24.76	11.15
2013	25.16	11.59
2014	24.46	10.79
2015	24.96	11.06
2016	25.13	10.96
2017	24.68	10.73
2018	23.98	9.71
2019	23.10	9.01
2020	23.86	10.25

Kaynak: https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Tablo 37'deki veriler incelendiğinde özellikle 2002 yılından sonra ÖTV'ninde yürülüğe girmesiyle ÖTV+KDV alınmasıyla birlikte mal ve hizmetlerden alınan dolaylı vergiler, vergi gelirlerinin nerdeyse %50'sini oluşturmuştur.

Türkiye'de günah vergi gelirleri mali açıdan incelendiğinde mal ve hizmet vergileri toplam vergi geliri içinde özellikle 2002 yılından sonra %50'ye yakın bir paya sahiptir. Yıllar içerisinde ÖTV ve KDV gibi dolaylı vergilerin artması ve vergi gelirlerinde ağırlıkta olması vergide adalet ilkesini zedelemektedir. Ayrıca ÖTV ve KDV'de vergi tahakkuk ve tahsili arasındaki farklar kayıtdışı ekonominin varlığını göstermektedir. Türkiye'de zararlı mallara %18 KDV ve alkollü içeceklere alkol hacmine göre ÖTV uygulanırken, sigaraya %63, şekerli içeceklere %10 ve kolalı gazozlara %35 ÖTV uygulanmaktadır.

Grafik 5. Ülkeler 2020 Yılı Vergi Gelirleri ve Mal-Hizmet Vergileri

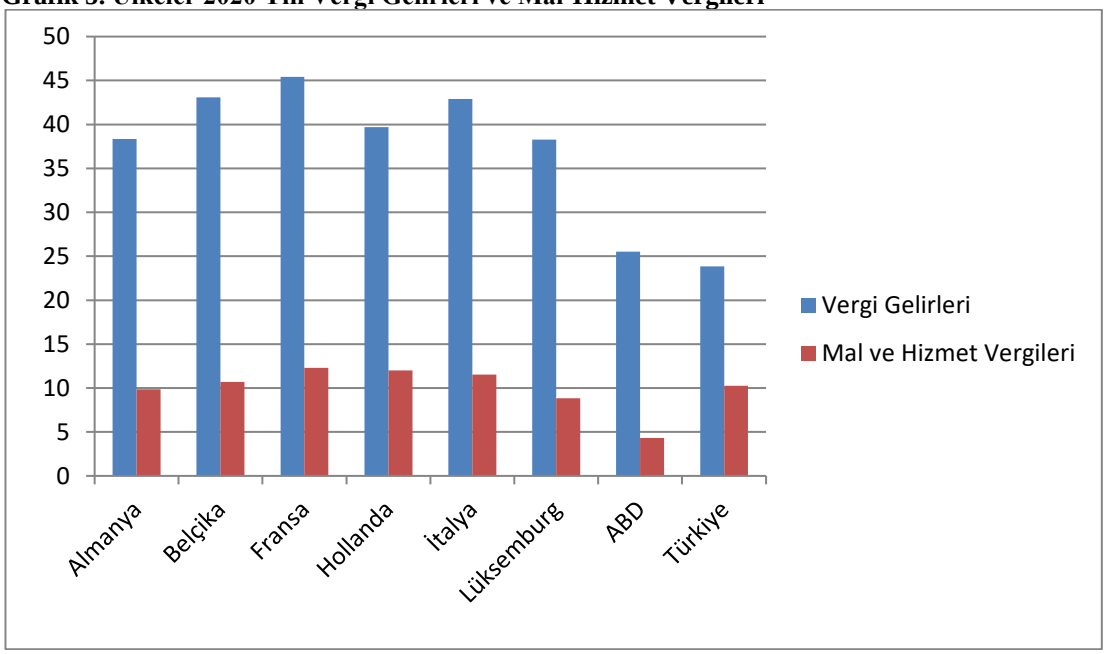

Grafik 5'e göre Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, Lüksemburg gibi AB üyesi ülkelerin ve ABD'nin gibi gelişmiş ülkelerin vergi gelirleri içerisindeki mal ve hizmet vergilerinin payı oldukça az oranlarda iken, Türkiye'de vergi gelirlerinin neredeyse yarısı mal ve hizmet vergilerinden oluşmaktadır.

15.9. Türkiye'de Günah Vergilerinin Sosyal Açıdan Değerlendirilmesi

Özel Tüketim Vergisi, tüketimi kısmak için lüks mallardan alınan, bu malların tüketimini vergilendiren dolaylı bir vergidir (Yıldırım, 2015: 227). Alkol ve tütün mamulleri gibi alışkanlık yapan, sosyal faydası az ve sosyal zarara neden olan bu ürünlerin ÖTV ile vergilendirilmesi tüketimi ve toplumsal zararı azaltmak için kullanılır (Karakoç, 2003: 111). Bu açıdan günah vergilerinin sosyal yönünün etkinliğini ortaya koymak için tüketim harcaması türlerine göre tüketim oranları incelenecektir.

Tablo 38: Türkiye'de 2002-2019 Yılları Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı %

Yıllar	Hanehalkı sayısı	Toplam	Gıda ve alkolsüz içecekler	Alkollü içecekler, sigara ve tütün	Giyim ve ayakkabı	Konut ve kira
2002	16 446 644	**100,0**	26,7	4,1	6,3	27,3
2003	16 744 495	**100,0**	27,5	4,1	6,2	28,3
2004	17 096 537	**100,0**	26,4	4,3	6,5	27,0
2005	17 549 020	**100,0**	24,9	4,1	6,2	25,9
2006	17 689 552	**100,0**	24,8	4,1	5,9	27,2
2007	17 337 894	**100,0**	23,6	4,3	5,9	28,9
2008	17 794 238	**100,0**	22,6	3,8	5,4	29,1
2009	18 427 322	**100,0**	23,0	4,1	5,1	28,2
2010	18 808 172	**100,0**	21,9	4,5	5,1	27,1
2011	19 311 637	**100,0**	20,7	4,1	5,2	25,8
2012	20 051 454	**100,0**	19,6	4,2	5,4	25,8
2013	20 476 409	**100,0**	19,9	4,2	5,3	25,0
2014	21 372 124	**100,0**	19,7	4,2	5,1	24,8
2015	21 824 712	**100,0**	20,2	4,2	5,2	26,0
2016	22 296 723	**100,0**	19,5	4,4	5,2	25,2
2017	23 032 955	**100,0**	19,7	4,5	5,0	24,7

2018	23 599 727	**100,0**	20,3	4,0	4,8	23,7
2019	24 221 512	**100,0**	**20,8**	**4,3**	5,0	24,1

Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1

Tablo 38 verilerine göre Türkiye'deki tüketim harcamaları incelendiğinde 2002 ÖTV'nin yürülüğe girmesini izleyen yıllarda alkollü içecekler ve tütün tüketimi azalmamış aynı tüketim seviyesinde kalmış, 2004 ve 2007 yıllarında ise bu ürünlerin tüketimi artmıştır. Alkol ve sigara gibi tekel ürünlerine uygulanan vergiler, bu mallara olan talep esnekliğinin olmaması sebebiyle tüketimi belli bir noktaya kadar sınırlandırabilir ve tamamen ortadan kaldırmaz, yapılması gereken vergi politikasının yanında tüketicilerin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesidir (Şener, 1996: 273). 2002 yılından itibaren alkol, sigara ve tütün ürünlerini uygulanan ÖTV'nin 2002 yılı ve bunu izleyen 5 yılda tüketimin azalmadığı seviyesini koruduğu ve hatta 2004 ve 2007 yıllarında tüketimin arttığı görülmektedir.

Tablo 39: Türkiye'de 2002-2019 Yılları Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı %

Yıllar	**Hanehalkı sayısı**	**Toplam**	**Mobilya, ev aletleri ve ev bakım hizmetleri**	**Sağlık**	**Ulaştırma**	**Haberleşme**
2002	16 446 644	**100,0**	7,3	2,3	8,7	4,5
2003	16 744 495	**100,0**	5,7	2,2	9,8	4,3
2004	17 096 537	**100,0**	6,6	2,2	9,5	4,5
2005	17 549 020	**100,0**	6,8	2,2	12,6	4,3
2006	17 689 552	**100,0**	6,2	2,2	13,1	4,2
2007	17 337 894	**100,0**	5,9	2,4	11,1	4,5
2008	17 794 238	**100,0**	5,8	1,9	14,1	4,4
2009	18 427 322	**100,0**	6,2	1,9	13,6	4,2
2010	18 808 172	**100,0**	6,3	2,1	15,1	4,1
2011	19 311 637	**100,0**	6,4	1,9	17,2	4,0
2012	20 051 454	**100,0**	6,7	1,8	17,2	3,9
2013	20 476 409	**100,0**	6,6	2,1	17,4	4,0

2014	21 372 124	**100,0**	6,8	2,1	17,8	3,7
2015	21 824 712	**100,0**	6,1	2,0	17,0	3,7
2016	22 296 723	**100,0**	6,3	2,0	18,2	3,7
2017	23 032 955	**100,0**	6,3	2,2	18,7	3,4
2018	23 599 727	**100,0**	6,5	2,2	18,3	3,8
2019	**24 221 512**	**100,0**	6,4	2,2	16,5	3,6

Kaynak:https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1

Tablo 38 ve 39 verilerine göre Türkiye'deki tüketim harcamaları incelendiğinde bireyler alkollü içecek, sigara ve tütüne sağlık hizmetlerinden daha fazla pay ayırmışlardır. Alkol, sigara ve sağlıksız gıdaların sebep olacağı sağlık harcamaları uzun vadede ortaya çıkacak ve bireylerin ilerleyen dönemlerde sağlık harcamaları daha da artacaktır.

Tablo 40: Türkiye'de 2002-2019 Yılları Hanehalkı Tüketim Harcamasının Türlerine Göre Dağılımı %

Yıllar	**Hanehalkı sayısı**	**Toplam**	**Eğlence ve kültür**	**Eğitim hizmetleri**	**Lokanta ve oteller**	**Çeşitli mal ve hizmetler**
2002	16 446 644	**100,0**	2,5	1,3	4,4	4,6
2003	16 744 495	**100,0**	2,2	2,0	4,1	3,5
2004	17 096 537	**100,0**	2,5	2,1	4,5	3,9
2005	17 549 020	**100,0**	2,5	1,9	4,4	4,1
2006	17 689 552	**100,0**	2,2	2,1	4,2	4,0
2007	17 337 894	**100,0**	2,1	2,5	4,5	4,2
2008	17 794 238	**100,0**	2,5	2,0	4,4	4,1
2009	18 427 322	**100,0**	2,6	1,9	5,2	4,0
2010	18 808 172	**100,0**	2,8	2,0	5,4	3,7
2011	19 311 637	**100,0**	2,7	2,0	5,7	4,3
2012	20 051 454	**100,0**	3,2	2,3	5,8	4,2
2013	20 476 409	**100,0**	3,1	2,4	5,9	4,3

2014	21 372 124	**100,0**	3,0	2,4	6,0	4,3
2015	21 824 712	**100,0**	2,9	2,2	6,4	4,3
2016	22 296 723	**100,0**	2,8	2,3	6,4	4,2
2017	23 032 955	**100,0**	2,7	2,3	6,2	4,4
2018	23 599 727	**100,0**	2,9	2,3	6,5	4,9
2019	**24 221 512**	**100,0**	3,1	2,5	6,5	5,1

Kaynak:https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1

Tablo 40 verilerine göre Türkiye'deki tüketim harcamaları incelendiğinde bireyler alkollü içecek, sigara ve tütüne, eğlence ve kültür, eğitim hizmetlerinden daha fazla pay ayırmışlardır.

Tablo 41: Türkiye'de 1985-2019 Yılları 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin ve Obezite Oranları % Payları

Yıllar	Alkol Tüketimi	Sigara Tüketimi	Obezite Oranı
1985	1.70	-	-
1986	1.80	-	-
1987	1.30	-	-
1988	1.30	-	-
1989	1.40	47.40	-
1990	1.40	-	-
1991	1.40	-	-
1992	1.50	-	-
1993	1.60	-	-
1994	1.60	-	-
1995	1.70	43.60	-
1996	1.60	-	-
1997	1.60	-	-
1998	1.60	-	-
1999	1.60	-	-
2000	1.50	-	-
2001	1.40	-	-
2002	1.40	-	-
2003	1.50	32.10	-
2004	1.40	-	-
2005	1.30	-	-
2006	1.20	33.40	-
2007	1.30	-	-
2008	1.50	27.40	-
2009	1.50	-	-
2010	1.50	25.40	-
2011	1.50	-	55.4

2012	1.60	23.80	-
2013	1.40	-	-
2014	1.50	27.30	-
2015	1.40	-	-
2016	1.30	26.50	-
2017	1.40	-	64.4
2018	1.40	-	-
2019	1.30	28.00	

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart

Tablo 41 verilerine göre 15 yaş üstü kişilerde kişi başına düşen litrelik alkol tüketim miktarları 1,20-1,80 litre arasında değişmekte, günlük sigara içenlerin oranlarında 1989 yılına göre bir azalış yaşanmıştır ve obezite oranı 2011 yılına göre %9 oranında artmıştır. 1985 yılında uygulamaya konan KDV'nin alkol tüketimine etkisine baktığımızda 1986 yılında bir artış yaşanmakla beraber 1987 ve 1988 yıllarında 0,50'lik bir azalış yaşanmış sonra tekrar 0,10'luk bir artış yaşanmıştır. 2002 yılında uygulanmaya başlayan ÖTV'nin alkol tüketimine etkisine baktığımızda 2003 yılında 0,10'luk artış yaşanmış, sonraki 3 yıl 0,10'luk bir azalış yaşamıştır. Fakat bu denli azalışlar vergilerin tüketimi azaltmada etkili bir role sahip olduğunu göstermez. Sigara tüketiminin 1989 yılına göre azalış eğilimi göstermesi vergilerin sigara üzerinde alkol ürünlerine göre daha etkili olduğunu gösterir. Obezite oranındaki %9'luk artış şekerli içeceklere uygulanan %10'luk verginin ve kolalı gazozlara uygulanan %35'lik verginin tüketime fazla etkisinin olmadığını gösterir.

Türkiye tüketim verilerine göre günah vergileri sosyal açıdan incelendiğinde alkol tüketimi ABD'de ve AB ülkelerine göre oldukça düşüktür. Sigara tüketimi 2003 yılında 2002 ÖTV ile birlikte azalış göstermiştir. 1989 yılında %50'ye yakın oranda sigara tüketen kişi varken, 2019'a gelindiğinde bu oran %28'e düşmüştür. 2017'ye gelindiğinde 15 yaş üstü nüfusun % 64,4'ü obezdir.

Grafik 6. Son Verilere Göre AB Ülkeleri Alkol ve Sigara Tüketime, Obezite Oranları

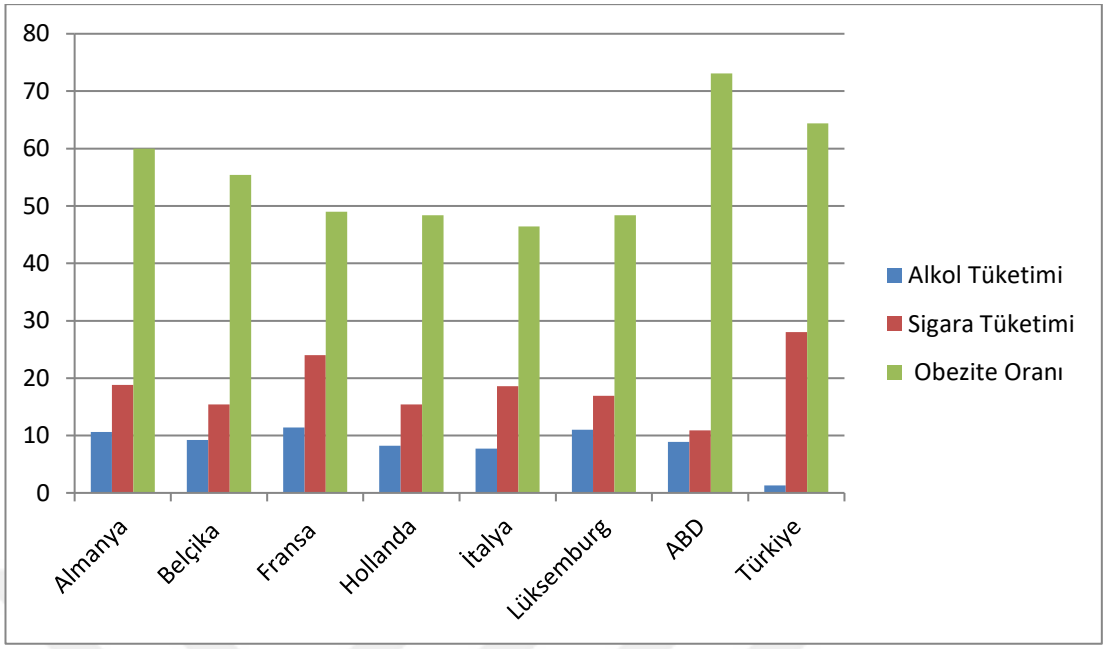

Grafik 6'ya göre Alkol tüketimi en fazla olan ülke Fransa, alkol tüketimi en az olan ülke Türkiye'dir. Sigara tüketimi en fazla olan ülke Türkiye, en az sigara tüketen ülke ABD'dir. Obezite oranı en fazla olan ülke ABD olmakla beraber Türkiye ve Almanya'da obezite oranında ABD'ye yaklaşmıştır, obezite oranı en az olan ülke İtalya'dır.

SONUÇ

Malların fiyatlarına yansıyan ve tüketicilere hissettirilmeden mali anestezi yoluyla alınan günah vergileri paternalizm anlayışla da destek bulmasıyla kolayca uygulanmıştır. Devlete yüklenen baba rolü, babamızın bizim iyiliğimizi düşündüğü için müdahale ettiğinin yansıtılması bu vergilere karşı toplum tepkisinin en aza indirilmesine neden olmuştur. Hatalı davranışı düzeltme, tüketimi azaltma, olumsuz dışsallıkların devlete yüklediği sosyal maliyetleri (sağlık harcamaları, kolluk kuvvetleri ve cezaevi harcamaları gibi) azaltma, bireysel sağlık harcamalarını azaltma, ekonomik ve sosyal adaleti sağlama ve sınırlı rasyonel davranışı rasyonel davranışa dönüştürme gibi olumlu yönlere sahip olduğu savunulur. Paternalizm anlayışı zemininde sosyal açıdan toplumsal faydalar vaadetmesi bu vergilerin sosyal niteliğini yansıtır. Sosyal anlamda tam bir etkinlik ve toplumsal fayda sağlaması için tüketimin ciddi oranlarda azalması gereklidir. Ancak tüketim verileri önemli oranda tüketim azalışları olmadığını göstermektedir. Bu durum tüketimin talep esnekliğinin oldukça düşük olmasından kaynaklanır. Ayrıca bu vergilerin kaçakçılık, kayıtdışı ekonomiyi artırması ülkeler açısından önemli bir sorundur. Bu vergileri ödememek için kayıt dışılığa kayma verginin ulaşmak istediği tüketimi azaltma amacını engellemekte ve vergi gelirinde yaşanan kayıp ise mali amacı da zedelemektedir. Vergi gelirleri içinde büyük bir paya sahip olan ÖTV ve KDV her ne kadar zararlı tüketimi vergilendirmek için kullanılsa da vergi gelirlerinde dolaylı vergilerin ağırlıkta olmasına neden olan vergilerdir. Düşük gelirli bireylerin günah vergilerinden daha fazla etkilenmesi bu vergilerin en çok eleştirilen yönü olmuştur. Mükellefin gelir düzeyini dikkate almayan bu vergiler vergi adaletsizliğini de derinleştirmektedir. Vergilerin malların fiyatlarına yansıması, gelir vergisindeki gibi beyanname verme olanağının bulunmaması düşük gelirli için vergi adaletine yönelik iyileşme gerçekleşmesini engellemektedir. Günah vergileri olumlu ve olumsuz tüm yanlarıyla birlikte ülkeler için vergi gelirlerinde vazgeçilmez vergiler olmuş, enflasyonla mücadelede araç olarak kullanılmış, ön plana sürülen sosyal yapısı gereği vergi tepkilerinden uzak olmuştur.

Ülkeler bazında vergi gelirleri kapsamında günah vergilerine mali açıdan bir değerlendirme yapılırsa Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, Danimarka ve Macaristan gibi AB ülkelerinde mali amacı ön planda olmuş, Almanya, Fransa ve İtalya gibi gelişmiş AB ülkelerinde sosyal amaç ön planda olsada mali amacı ön

planda olan Türkiye'den daha fazla oranda alkol ve sigaradan KDV alarak vergi geliri sağlamışlardır. Türkiye %67 sigara vergisi oranıyla ABD ve AB ülkelerine göre en yüksek oranda sigara vergisi alan ülke olmuştur. ABD'de KDV yoktur, bunun yerine farklı eyaletlerde farklı genel satış vergisi uygular ve en yüksek genel satış vergisi oranı %7,25 iken, AB ülkelerinde KDV oranı ülkelere göre farklılık göstermekte, bu durum AB vergi uyumlaştırmasını zorlaştırmaktadır. ABD için gerçekten sosyal amacın ön planda olduğunu söylemek mümkün çünkü mal ve hizmet vergilerinin vergi gelirleri içindeki payı %4 seviyelerindedir. Türkiye, Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkelerde bu oran %10 seviyelerindedir. Kamuya sağladığı büyük çapta vergi geliriyle mali tarafı ağır basan vergiler olmuştur. Kamusal harcamalara neden olması gibi sağlam temellerle vergi yapısında yer alan bu vergilerin erdemsiz malları vergilendirmesi sebebiyle azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılması mümkün değildir. Bu sebeple günah vergilerininyapısında iyileşme sağlanmalıdır.

Zararlı tüketimin neden olduğu sosyal zararın boyutu oldukça fazladır ve yalnız bireyi değil toplumu etkiler. Zararlı tüketim alışkanlığı olan kişilerin devlete yüklediği ek sosyal maliyetlerin finansmanı için bu vergiler gereklidir ancak bu vergilerden elde edilen bütçe sağlık harcamaları ve zararlı tüketimi neden olduğu suçla mücadele eden kolluk kuvvetleri harcamaları gibi alanlara ve zararlı alışkanlığı önleme programlarına aktarılırsa, bütçe fonksiyonel olarak kullanılırsa tam bir etkinlik sağlanır ve istenen erdemli mal tüketimine yönlendirme sağlanmış olur, suç oranları azalır. Tüketimi azaltmaya yönelik eğitici ve bilinçlendirici çeşitli politikalar yürütülerek vergilerin sosyal amacını tam anlamıyla yerine getirmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde günah vergilerinin sosyal fonksiyonunu yerine getirmek zorlaşmaktadır. Ayrıca günah vergilerinden elde edilen gelirlerin ne kadarının erdemsiz mal tüketiminin neden olduğu olumsuz dışsallıklar maliyetlerinin finansmanını kullanıldığı sosyal amacın başarısını belirleyen önemli etmenlerden biridir. Bunun için günah vergilerinin büyük bir kısmının sağlık harcamalarına, erdemsiz mal tüketiminin neden olduğu suçla mücadele ve diğer sosyal açıdan önemli kamu harcamalarına aktarılması gereklidir. Ancak kamu harcamalarının çeşitliliği çoğu zaman buna imkanvermemektedir. Vergileme aşamasında devlete büyük kolaylık sağlaması sebebiyle vergi gelirleri için vazgeçilemeyen vergiler olsa da olumsuz yönleri fazladır. Bu olumsuzluklarla mücadele edebilmek ve günah vergilerinin mali amacının yanında sosyal amacının da ağırlık kazanması için

tüketimi azaltma seviyesi artmalı, fiyatın talep esnekliği yüksek olmalı ve vergi yükü gelir gruplarına eşit dağıtılmalıdır. Günah vergi gelirleri etkin şekilde sosyal maliyetlere aktarılmalıdır. Vergi politikasını tamamlayacak politikalar geliştirilmeli ve vergilerle finanse edilmelidir. Özellikle sigara vergisinde hakim olan kaçakçılığın önüne geçilmeli, kayıtdışı ekonomiyle mücadele stratejileri geliştirilmelidir. Günah vergileri, ödeme gücüne göre şahsileştirilmeli ve artan oranlı hale getirilmelidir. Düşük gelirli bireylerin ÖTV ve KDV vergi yükünü azaltabilecek politikalar geliştirmelidir.

Dolaylı-dolaysız vergi ayrımında gelişmiş ülkelerde gelir vergisi gibi artan oranlı dolaysız vergilerin ağırlıkta olması vergi adaletini sağlama ve sosyal amaca yönelik faaliyetlerini artırma imkanı tanırken, gelişmekte olan ülkelerin tüketim vergileri gibi dolaylı vergilerini ağırlıkta olması ve bu vergilerin tersine artan oranlı yapısı vergi adaletsizliğini derinleştirerek mali amaca hizmet etmiştir. Dolaysız vergilerle finansman ihtiyacını karşılayan gelişmiş ülkeler, az tüketim vergisi çok çeşitli sosyal politika mantığıyla zararlı alışkanlık ve tüketimle mücadele yolunu seçerken, gelişmekte olan ülkeler yüksek vergi düşük tüketim dengesini amaçlasa da gerçekleşen bu olmamıştır. Fiyat talep esnekliğinin çok düşük olması sebebiyle tüketimde önemli azalışlar yaşanmamış, tüketim kalıplarını değiştirmek imkansız olmuştur.

Mali amacın sosyal amacı gölge de bırakması ve bu vergilerle sağlanan finansmanıyla kaynak aktarımının kamu harcamaları çeşitliliği sebebiyle ilgili alana aktarılacak yapıda ve yeterlilikte olmaması vergilerin sosyal amacından sapmasına neden olmuştur. Olumlu ve olumsuz etkilerine rağmen geçmişte uygulanmış ve günümüzde de uygulanmakta olan bu vergilerin varlığını sürdüreceği açıktır. Önemli olan paternalizmle toplumu korumak ve sosyal fayda sağlamaksa vergilerin yanında çeşitli sosyal politikalara da ağırlık verilmesi gerekmektedir. Vergiler tek başına tüketimi azaltma da etkili değildir. Yıllar geçtikçe artan vergi oranları nicelik bakımından vergi geliri artışıyla bütçeye katkı sağlasa da günah vergilerinin eleştirilen noktaları göz önüne alınarak bu olumsuzlukları giderecek ve günah vergilerinin sosyal yönünü geliştirecek niteliksel bir gelişme ve iyileşme sağlanmalıdır. Eğitmek ve bilinçlendirmek toplumsal farkındalığı artırarak paternalist devlet anlayışının amacını gerçek anlamda gerçekleştirecektir.

KAYNAKÇA

Abramson, M. (1985). The Autonomy-Paternalism Dilemma In Social Work Practice. The Journal of Contemporary Social Work. 66(7): 387–393.

Abrardi, L. ve Cambini, C. (2019). Incentivizing Self-Control Effor. Journal of Economic Behavior and Organization. 164: 13–30.

Ağır, H. ve Tıraş, H. H. (2018). Türkiye'de Sağlık Harcama Türlerinin Değerlendirilmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 15(2): 643-670.

Akalın, G. (2016). Kamu Ekonomisi. Ankara: Orion Kitabevi.

Akar, S. (2015). Obezite İle Mücadelede Vergilendirme Türkiye'de Mümkün Mü?. Journal of Life Economics. 2(4): 29-46.

Akçay, E. (2017). Almanya, Fransa, İtalya ve İspanya gibi Avrupa Ülkelerinin Vergi Sistemi, Vergi İncelemeleri ve Vergi Yargıları. Vergi Raporu. (211): 27-44.

Akdoğan, A. (2014). Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Akduğan, U. (2020). Enflasyon ve Dolaylı Vergiler Arasındaki Bağlantı: Türkiye Örneği. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi. 9(4): 2249-2262.

Akın, C. S. (2007). Sağlık ve Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye'de Sağlık Sektörü ve Harcamaları. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. Adana.

Akıncı, A. (2019). Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 4(1): 100-106.

Akıncı A. ve Özçelik Ö. (2018). Türkiye'de Dolaylı Vergilerin Enflasyon Üzerindeki Etkisi. Maliye ve Finans Yazıları. (110): 9 – 20.

Akkaya, Ş. ve Aktuğ, M. (2021). Teorik Temelleri ve Gelişimi Bakımından Özel Tüketim Vergilerinin Analizi. Maliye Çalışmaları Dergisi. 65: 1-23.

Aktan, C. C. (2011). Devlet Mi? Piyasa mı? Mal ve Hizmetler Hangi Sektör Tarafından ve hangi Yöntemlerle Sunulmalıdır?. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. 3(1): 96-109.

Aktan(Ed.), C. C. Dileyici(Ed.), D. ve Vural(Ed.), İ. Y. (2006). Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikası. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2.Baskı.

Aktan(Ed.), C. C. Dileyici(Ed.), D. ve Vural(Ed.), İ. Y. (2006). Kamu Maliyesinde Çağdaş Yaklaşımlar. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 2.Baskı.

Aktan, C. C. (2011). Eski Devlet Anlayışına Karşı Yeni Devlet Anlayışı. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. 3(2): 189-206.

Aktan, C. C. (2019). Mali Ayrımcılık. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Aktan, C. C. (2021). Patolojik Paternalizm (Paternal Devlet ve 'İyiniyetli' İyilikseverlik Despotizmi Üzerine). SOBİAD: Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi. 104: 68-103.

Albayrak, S. ve Öztürk, İ. (2021). Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine raştırma. Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi. 7(2): 233-257.

Alemanno, A. ve Carreño I. (2011).Fat Taxes in the EU Between Fiscal Austerity and the Fight Against Obesity. European Journal of Risk Regulation.2(4): 571-576.

Alexander, L. D. and Neill J. R. (2017). Estimating The Corrective Tax for Goods whose Consumption Affects the Consumer's Health. Atlantic Economic Journal.45(1): 103-117.

Alganer, Y. ve Yılmaz, G. (2010). Avrupa Birliği Müktesebatı Bağlamında Katma Değer Vergisinde Yakınlaştırma ve Uyumlaştırma Çalışmaları. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 28 (1): 135-160.

Alghamdi, A., Fallatah, A., Okal, F., Felemban, T., Eldigire M. ve Almodaimegh, H. (2020). Smoking Behaviour after Enforcement of A 100% Tax on Tobacco Products in Saudi Arabia: A Cross-Sectional Study.Eastern Mediterranean Health Journal.26(1): 39-46.

Allcott, H., Lockwood, B. B.ve Taubinsky, D. (2019). Regressive Sin Taxes, with an Application to the Optimal Soda Tax. NBER Working Paper.(25841): 1-118.

Alm, J. (2010). Testing Behavioral Public Economics Theories in the Laboratory. National Tax Journal. 63(4): 635–658.

Amato, M. S., Boyle, R. G. ve Brock, B. (2015). Higher Price, Fewer Packs: Evaluating a Tobacco Tax Increase With Cigarette Sales Data. American Journal of Public Health. 105(3): 5-8.

Anderson, P. (2009). Global Alcohol Policy and The Alcohol İndustry. Current Opinion in Psychiatry. 22(3): 253-257.

Andreyeva, T., Chaloupka, F. J.ve Brownell, K. D. (2011). Estimating The Potential of Taxes on Sugar-Sweetened Beverages to Reduce Consumption and Generate Revenue. Preventive Medicine. 52(6): 413–416.

Archard, D. (1990). Paternalism Defined. Analysis. 50(1): 36-42.

Ardıç, O. A., Erus, B. ve Soydan, Gürcan. (2010). An Evaluation of Indirect Taxes in Turkey. Economics Bulletin. 30(4):1-17.

Armağan, R. (2003). Kamu Ekonomisinde Dışsallıklar ve Dışsallıkların İçselleştirilmesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (9): 1-20.

Aronsson, T.ve Sjögren, T. (2010). An Optimal-Tax Approach to Alcohol Policy. Finance Analysis. 66(2): 153-169.

Aslan, Ö. F. (2020). Maliye. İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.

Ataç, B. (2021). Maliye Politikası. Ankara: Doruk Kitabevi.

Atan, S. S. (2014).Vergileme ve Mali Alan: Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Bir Değerlendirme Mali Alan Teori ve Uygulama. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Avcı, O. ve Demirci, Z. (2017). Türkiye'de Günah Vergisi Olarak ÖTV III Sayılı Listenin İncelenmesi. Maliye Araştırmaları-1. 47-60.

Avcı, Y. D. (2016). Kişisel Sağlık Sorumluluğu. TAF Preventive Medicine Bulletin. 15(3): 259-266.

Ay, H. (2008). Vergi Politikaları ve Baskı Grupları. İzmir: Maliye ve Hukuk Yayınları.

Ay, H.M. ve Güneş Ay, N. (2022). Türkiye'de Vergi Gelirlerinin Seyri ve Mali Anestezinin Rolü. Gaziantep University Journal of Social Sciences. 21(3): 1230-1243.

Ay, H. ve Haydanlı, M. L. (2017). Vergi Yükü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 4(3):136-153.

Ay, H. M. ve Talaşlı E. (2008). Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki İlişki. Maliye Dergisi. (154): 135-155.

Aydın, İ. (2021). Paternalizm Kavramı, Ögeleri ve Türleri. SOBİAD: Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi. 104: 7-31.

Ayas, I. ve Saruç, N. T. (2017). Obezite Vergisi Ülke Uygulamaları. Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi. 19(2): 69-82.

Aybar, S. ve Eroğlu, E. (2017). Türkiye'de Kayıt Dışı Ekonomi. Ankara: Orion Kitabevi.

Aydın, S. ve Çaşkurlu, E. (2013). Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ayrangöl, Z. ve Yelman, E. (2017). Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Günah Vergilerinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri. International Congress On Managemenet Ecomics Business. 276-284.

Aytekin, S. ve Çifti Aytekin, G. (2010). Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Kamu Sağlık Harcamalarının Finansmanı. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2): 164-184.

Badenes-Plá, N.ve Jones, A. (2003). Addictive Goods and Taxes: A Survey from an Economic Perspective. Hacienda Pública Española. 167(4): 123-153.

Badilas, A. (2011). Food Taxes: A Palatable Solution to the Obesity Epidemic?. Global Business & Development Law Journal. 23(2): 256-283.

Bakırcı, F., Sarıkaya, M., ve Bayraktar, A. (2021). Bireysel Kararların Davranışsal İktisat Açısından Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35(4): 1223-1244.

Bal, B. ve Teker, S. (2019). Dolaylı Vergilerin Türk Vergi Sistemindeki Yeri ve Gelişimi. Press Academia Procedia. 9 (1): 166-170.

Baltagi, B. H. ve Griffin, J. M. (2002). Rational Addiction to Alcohol: Panel Data Analysis of Liquor Consumption. Health Economics. 11(6): 485-491.

Barnwell, S. S., Borders A. ve Earleywine, M. (2006). Alcohol-Aggression Expectancies and Dispositional Aggression Moderate the Relationship Between

Alcohol Consumption and Alcohol-Related Violence. Aggressive Behavior. 32(6): 517–527.

Bartlett, B. (2010). Taxing Sin: A Win-Win for Everyone?. Tax Notes.128(12): 1289-1290.

Baudrillard, J. (2018). Tüketim Toplumu. (Çev., Nilgün Tutal ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Beatty, T. K. M., Larsen, E. R.ve Sommervoll, D. E. (2009). Driven to Drink: Sin Taxes Near a Border. Journal of Health Economics. 28(6): 1175–1184.

Beeks, J. C. ve Lambert, T. (2018). Addressing Externalities: An Externality Factor Tax-Subsidy Proposal. European Journal of Sustainable Development. 2(2): 1-19.

Begon, J. (2016). Paternalism. Analysis. 76 (3): 1-21.

Bellomo, C. (2019). A Paternalistic Justification for Excise Taxes on Tobacco, Alcohol and Sugar. Studies in Philosophy, Politics and Economics. 1(1): 1-6.

Benson, P. (2014). Corporate Paternalism and the Problem of Harmful Products. Political and Legal Anthropology Review. 37(2): 218-230.

Beramendi, P. ve Rueda, D. (2007). Social Democracy Constrained: Indirect Taxation in Industrialized Democracies. British Journal of Political Science.37(4): 619–641.

Berg, N. (2018). Decentralization Mislaid: On New Paternalism and Skepticism Toward Experts. Review of Behavioral Economics.5(3-4): 361–387.

Berg, N. ve Gigerenze, G. (2007). Psychology İmplies Paternalism? Bounded Rationality May Reduce The Rationale to Regulate Risk-Takin. Social Choice And Welfare. 28(2): 337-359.

Beşer, Hızarcı, B. ve Aşkan H. (2019). Türkiye'de Sigara Bağımlılığını Azaltmada Sigara Vergilerinin Etkisi. Strategic Public Management Journal. 9: 65-78. ,

Bíró, A. (2015). Did The Junk Food Tax Make The Hungarians Eat Healthier?. Food Policy. 54: 107-115.

Bialous, S.A. ve Glantz, S. A. (2018). The Challenges of Monitoring Illicit Trade Should Not Obscure the Success of Tobacco Tax Policy. American Journal of Public Health. 108(2): 161-163.

Biber, A. E. (2008). Değişen Devlet Anlayışı, Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(16): 56-69.

Bilici, N. (2016). Dolaylı-Dolaysız Vergiler Dengesi (Veya Dengesizliği). Kamu Maliyesine Yeni Bakış. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Bilici, N. (2005). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Bilir, N. (2009). Türkiye Tütün Kontrolünde Dünyanın Neresinde?. Türk Toraks Dergisi. 10(1): 31-34.

Binder, M. (2014). Should Evolutionary Economists Embrace Libertarian Paternalism?. Journal of Evolutionary Economics. 24(3): 515-539.

Binder, M. (2019). Soft Paternalism and Subjective Well-Being: How Happiness Research Could Help The paternalist İmprove İndividuals' Well-Being. Journal of Evolutionary Economics. 29(2): 1-23.

Black, P. ve Mohamed, A. (2006). Sin Taxes and Poor Households: Unanticipated Effects. South African Journal of Economics. 74(1): 131-136.

Blecher, E. (2015). Taxes on Tobacco, Alcohol and Sugar Sweetened Beverages: Linkages and Lessons Learned. Social Science & Medicine, 136-137: 175-179.

Bobek, D.D., Hageman A. M. ve Kelliher, C. F. (2013). Analyzing the Role of Social Norms in Tax Compliance Behavior. Journal of Business Ethics. 115(3): 451-468.

Bouchery, E. E., Harwood, H. J., Sacks, J. J., Simon, C. J.ve Brewer, R. D. Economic Costs of Excessive Alcohol Consumption in the U.S., 2006.(2011). American Journal of Preventive Medicine. 41(5): 516-524.

Boyle, R. G., Stanton, C. A., Sharma, E. ve Tang, Z. (2019). Examining Quit Attempts and Successful Quitting After Recent Cigarette Tax İncreases. Preventive Medicine. 118: 226-231.

Brezis, M.ve Marans, R. (2010). Do People Support Sin Taxes? A Population Survey of Attitudes. World Medical & Health Policy. 2(4): 33-43.

Brownell, K. D. ve Frieden, T. R. (2009). Ounces of Prevention — The Public Policy Case for Taxes on Sugared Beverages. The New England Journal of Medicine, 360(18): 1805-1808.

Bowser, D., Canning, D., ve Okunogbe, A. (2016). The impact of Tobacco Taxes on Mortality in the USA, 1970–2005. Tobacco Control. 25(1): 52-59.

Buhler, S., Raine, K. D., Arango,M., Pellerin S. ve Neary, N. E.(2013). Building a Strategy for Obesity Prevention One Piece at a Time: The Case of Sugar-Sweetened Beverage Taxation. Canadian Journal of Diabetes. 37(2): 97-102.

Burlacu, S., Kazemekaitye, A., Ronzani, P. ve Savdori, L. (2022). Blinded by Worries: Sin Taxes and Demand for Temptation Under Financial Worries. Theory and Decision. 92(1): 1-47.

Buyrukoğlu, S., Bozdoğan, D. ve Köktaş, A. M. (2016). Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi. 9(3): 15-31.

Buzrul, S. (2016). Türkiye'de Alkollü İçki Tüketimi. Journal of Food and Health Science. 2(3): 112-122.

Bye, E. K. (2007). Alcohol and Violence: Use of Possible Confounders in A Time-Series Analysis. Addiction. 102(3): 369–376.

Callison, K. ve Kaestner, R. (2014). Do Higher TobaccoTaxes Reduce Adult Smoking? New Evidence of The Effect of Recent Cigarette Tax Increases on Adult Smoking. Economic İnquiry. 52(1): 155-172.

Can, Y. (2012). İktisatta Psikolojk İnsan Faktörü: Davranışsal İktisat. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi. 4(2): 91-98.

Canbay, T. (2017). Bir Günah Vergisi Olarak Türkiye'de Sigaranın Vergilendirilmesinin Vergi Kaybı Açısından Değerlendirilmesi. 1(1): 1-10.

Carruthers, B. G. (2016). The Semantics of Sin Tax: Politics, Morality, and Fiscal Imposition. Fordham Law Review. 84(6): 2565-2582.

Caro, J. C., Ng, S. W., Taillie, L. S.ve Popkin, B. M. (2017). Designing A Tax to Discourage Unhealthy Food and Beverage Purchases: The Case of Chile. Food Policy. 71: 86-100.

Cash, S. B., Sunding, D. L.ve Zilberman, D. (2005). Fat Taxes and Thin Subsidies: Prices, Diet, and Health Outcomes. Food Economics.2(3-4): 1-18.

Castellóa, J. V. ve Casasnovas, G. L. (2020). Impact of SSB Taxes on Sales. Economics and Human Biology.36: 1-12.

Chaloupka, F. J., Yürekli A. ve Fong, G. T. (2012). Tobacco Taxes as a Tobacco Control Strategy. Tobacco Control. 21(2): 172-180.

Chaloupka, F. J., Powell, L. M.ve Warner, K. E. (2019). The Use of Excise Taxes to Reduce Tobacco, Alcohol, and Sugary Beverage Consumption. Annual Review of Public Health. 40(1): 1-15.

Chen, X., Kaiser H. M.ve Rickard, B. J. (2015). The İmpacts of İnclusive and Exclusive Taxes on Healthy Eating: An Experimental Study. Food Policy. 56: 13-24.

Cheng, C. ve Chu, H. (2018). Optimal Policies for Sin Goods and Health Care: Tax or Subsidy?. İnternational Tax and Public Finance. 25(2): 1-20.

Cherukupalli, R. (2010). A Behavioral Economics Perspective on Tobacco Taxation", American Journal of Public Health. 100(4): 609-615.

Clarke, H. (2008). The Economist's Way of Thinking About Alcohol Policy. A Journal of Policy Analysis and Reform. 15(2): 27-42.

Cobiac, L. J., Mizdrak, A. ve Wilson, N. (2018). Cost-Effectiveness of Raising Alcohol Excise Taxes to Reduce The İnjury Burden of Road Traffic Crashes. İnjury Prevention. 25(5): 421-427.

Collard, D. (1996). Pigou and Future Generations: A Cambridge Tradition. Cambridge Journal of Economics.20(5): 585-597.

Congdon, W., Kling, J. R.ve Mullainathan, S. (2009). Behavioral Economics and Tax Policy. National Tax Journal. 62(3): 1-21.

Conly, S. (2018). Moral Paternalism. Review of Behavioral Economics. 5(3-4): 291–302.

Cook, P. J. (1982). Alcohol Taxes as a Public Health Measure.British Journal of Addiction. 77(3): 245-250.

Cook, P. J. ve Durrance, C. P. (2013). The Virtuous Tax: Lifesaving and Crime-Prevention Effects of the 1991 Federal Alcohol-Tax İncrease. Journal of Health Economics. 32(1): 261-267.

Cook, P. J. ve Moor, M. J. (2002). The Economics Of Alcohol Abuse And Alcohol-Control Policies. Health Affairs.21(2): 120-133.

Cornelsen, L., Green, R., Dangour A. ve Smith, R. (2014). Why Fat Taxes Won't Make Us Thin. Journal of Public Health. 37(1): 18 –23.

Crain, M., Deaton, T., Holcombe, R. veTollison, R. (1977). Rational Choice and The Taxation of Sin. Journal of Public Economics.8(2): 239-245.

Cremer, H., Goulao, C.ve Roeder, K. (2016). Earmarking and The Political Support of Fat Taxes. Journal of Health Economics. 50: 1-29.

Cremer, H., Donder, P. D., Maldonado, D.ve Pestieau, P. (2012). Taxing Sin Goods and Subsidizing Health Care. Journal Of Economics.114(1): 101-123.

Cummings, J. (2010). Obesity and Unhealthy Consumption: The Public-Policy Case for Placing a Federal Sin Tax on Sugary Beverages. Seattle University Law Review. 34(1): 273-298.

Cura, S. (2003). Türkiye'de Mali Şeffaflığı Sağlamaya Yönelik Bir Uygulama: Analitik Bütçe Sınıflandırılması. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 18(1): 139-154.

Çadırcı, G. ve Güneş, M. (2022). Türkiye'de Mali Politikaların Bir Bileşeni Olarak Sağlık Harcamaları. Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 3(1): 28-45.

Çakır, Aydın, M. (2012). Küresel Bir Kültür Olarak Fast Food, Televizyon İzleyiciliği Reklamlar ve Obezite Sorunu. Akdeniz İletişim Dergisi. (16): 101-119.

Çalışkan, Z. (2008). Sağlık Ekonomisi: Kavramsal Bir Yaklaşım. H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 26(2): 29-50.

Çelikay, F. ve Gümüş, E. (2010). Türkiye'de Sağlık Hizmetleri ve Finansmanı. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 11 (1): 177-216 .

Çelikkaya, A. (2011). Bazı Ürünlerden(Alkollü İçecekler- Madeni Yağlar ve Tütün Mamulleri) Alınan Özel Tüketim Vergisinin Ülke Bazında Karşılaştırmalı Analizi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.(29): 1-14.

Çelikkaya, A. (2022). Bir Vergi Politikası Aracı Olarak Net Servet Vergisi Uygulaması. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi. 5(8): 1070-1092.

Çelikkaya, A. (2020). Tütün Ürünler Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 7(2): 1-14.

Çetin, H. (2020). Tüketim Üzerinden Alınan (Dolaylı) Vergiler ve Türkiye Örneği. Ekonomi Bilimleri Dergisi. 12 (1): 19-37.

Çiçek, U. ve Uğur, K. (2019). Avrupa Birliği Ülkelerinde Dolaylı – Dolaysız Vergilerin Yapısı. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi. 1(2):77-96.

Çiçek, U. ve Uğur, K. (2019). Türkiye ile AB Ülkelerinin Dolaylı- Dolaysız Vergiler Açısında Karşılaştırılması. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. 10(24): 290-310.

Çolak, M. (2012). Kayıtdışı Ekonomi ve Çözüme Yönelik Politika Önerileri. Ankara: Hermes Matbaacılık.

Çomaklı, Ş. E., Turan, D. ve Doğruyol C. (2017). Kamu Maliyesi. Ankara: Savaş Yayınevi.

Çukur, A. ve Erdem, İ. A. (2017). Obezite Vergilerinin Obezite İle Mücadelede Yeri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme. Sayıştay Dergisi. (106): 121-146.

Dave, D. ve Saffer, H. (2008). Alcohol Demand and Risk Preference.Journal of Economic Psychology. 29(6): 810–831.

David, P., Formanová, L., Lisicky, A., Torkošová, K. ve Vetráková, M. (2020). The Relationship Between Production and Consumption of Alcohol and its Taxation in the EU Countries. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunesis. 68(3): 597-604.

De Marneffe, P. (2006). Avoiding Paternalism. Philosophy & Public Affairs. 34(1): 68-94.

Delmotte, C. ve Dold, M. (2021). Dynamic Preferences and The Behavioral Case Against Sin Taxes. Constitutional Political Economy. 33(1): 1-20.

DeMaria, A. N. (2013). The Nanny State and "Coercive Paternalism". Journal of the American College of Cardiology. 61(20): 2108-2109.

DePippo, D. J. (2002). I'll Take My Sin Taxes Unwrapped and Maximized, with a Side of Inelasticity, Please. University of Richmond Law Review36(2): 543-568.

Demir, Kavaklı, E. ve Çelikay F. (2020). Paternalist Anlayış Perspektifinden Erdemsiz Mallar ve Kamu Müdahalesi: Ampirik Bir Değerlendirme. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 20(39): 53-69.

Demircan, Siverekli, E. (2003). Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkileri. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. (21): 97-116.

Demirci, Ş., Konca, M. ve İlgün, G. (2020). Sağlık Finansmanının Sağlık Sistemleri Performansına Etkisi: Avrupa Birliği Üyesi ve Adayı Ülkeler Üzerinden Bir Değerlendirme. Sosyoekonomi. 28(43): 229-242.

Deneulin, S. (2002). Perfectionism, paternalism and liberalism in Sen and Nussbaum's capability approach. Review of Political Economy. 14(4): 1-18.

Devereux, M. P., Lockwood, B. ve Redoano, M. (2007). Horizontal and Vertical İndirect Tax Competition: Theory and Some Evidence from The USA. Journal of Public Economics. 91(3-4): 451-479.

Didinmez, İ. (2018). Davranışsal İktisat Perspektifinden Vergi Uyum Analizi. Ankara: Savaş Yayınevi.

Dikmetaş, E. (2004). Türkiye'nin Mali Politikalarının Sağlık Sektörü Üzerine Etkileri. Verimlilik Dergisi. (4): 45-62.

Doğan, A. ve Karayel, M. (2017). Dünya Uygulamları Perspektifinde Obezite Vergilerinin Uygulanabilirliği. Kırklareli Üniversitesi İİBF Dergisi6(5): 64-71.

Doğan, U. (2003). Özel Tüketim Vergisi. Vergi Sorunları Dergisi. (174): 19-32.

Dorsey, R. (2010). In Defense of 'Sin Taxes': Tax Policy, Virtue Ethics, and Behavioral Economics. Southern Law Journal. (20): 53-67.

Dworkin,G. (1972). Paternalism. Philosophy and Public Policy. 56(1): 64-84.

Du, M., Tugendhaft, A., Erzse, A.ve Hofman, K. J. (2018). Sugar-Sweetened Beverage Taxes: Industry Response and Tactics. Yale Journal of Biology and Medicine. 91(2): 185-190.

Durmuş, M. (2008). Kamu Ekonomisi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Dworkin, G. (2005). Moral Paternalism. Law and Philosophy. 24(3): 305-319.

Edenhofer, O., Franks, M., ve Kalkuhl, M. (2021). Pigou in The 21st Century: A Tribute on The Occasion of the 100th Anniversary of The Publication of The Economics of Welfare. International Tax and Public Finance. 28(5): 1090-1121.

Edizdoğan, N., ve Çelikkaya, A. (2012). Vergilerin Ekonomik Analizi. Bursa: Dora Yayıncılık.

Edwards, R. D. (2011). Commentary: Soda Taxes, Obesity, and The Shifty Behavior of Consumers. Preventive Medicine. 52(6): 417-418.

Egeli, H. ve EROĞLU, A. (2016). Uluslararası Vergi Sorunları Bağlamında Belçika Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi. Yönetim ve Ekonomi Dergisi. 23(2): 435-450.

Eker, A. ve Bülbül, D. (2017). Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Eğilmez, M. (2017). Kamu Maliyesi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Elder, R. W., Lawrence, B., Ferguson, A., Naimi, T.S., Brewer, R. D., Chattopadhyay, S. K., Toomey, T. L.ve Fielding, J. E. (2010). Increasing Alcoholic Beverage Taxes Is Recommended to Reduce Excessive Alcohol Consumption and Related Harms. American Journal of Preventive Medicine. 38(2): 230-232.

Erdoğan, M. (2021). Bireysel Özerklik ve Liberalizm. SOBİAD: Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi. 104:32-39.

Ergüder, T. (2014). Dünyada/Türkiye'de Tütünle Mücadelede Gelişmeler. Mucizeden Belaya Yolculuk Tütün. İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

Eroğlu, A. ve Egeli, H. (2018). "Günah Vergilerinin Şiddet Olayları Üzerindeki Etkisi". Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi. 5(1): 69-80.

Eroğlu, O. ve Koyuncu, C. (2018). Obezite Vergisi ve Türk Vergi Sisteminde Obeziteye Yönelik Uygulamalar. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 11(2): 178-194.

Erol, H. ve Özdemir, A. (2014). Türkiye'de Sağlık Reformları ve Sağlık Harcamalarının Değerlendirilmesi. SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi. 4(1): 9-34.

Eser, R. ve Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak Davranışsal İktisat. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. 6(1): 287-321.

Evans, W. N., Ringel J. S.ve Stech D. (1999). Tobacco Taxes and Public Policy to Discourage Smoking. Tax Policy and the Economcy. 13: 1-55.

Farrell, L. C., Warin, J., Moore, V. M.ve Street, J. M. (2016). Socio-economic Divergence in Public Opinions About Preventive Obesity Regulations: İs The Purpose to 'Make Some Things Cheaper, More Affordable' or to 'Help Them Get Over Their Own İgnorance'?. Social Science & Medicine. 154: 1-8.

Farrell, S., Manning, W. G.ve Finch, M. D. (2003). Alcohol Dependence and The Price of Alcoholic Beverages. Journal of Health Economics.22(1): 117–147.

Fateh-Moghadam, B. ve Gutmann, T. (2014). The Moral and Legal Limits of "Soft Paternalism". Ethical Theory and Moral Practice. 17(3): 383-397.

Ferrer, R., Orehek, E., Scheier M. F. ve O'Connell, M. E. (2018). Behavioral Disengagement, Cigarette Tax Rates, and Regular Smoking Behavior. Journal of Economic Psychology. 66: 1-29.

Fichera, E., Mora, T., Lopez-Valcarcel, B. G. ve Roche, D. (2021). How Do Consumers Respond to "Sin Taxes"? New Evidence From A Tax on Sugary Drinks. Social Science & Medicine 274(113799): 1-11.

Finkelstein, E., French, S., Variyam J. N.ve Haines, P. S. (2004). Pros and Cons of Proposed Interventions to Promote Healthy Eating. American Journal of Preventive Medicine. 27(3): 163-171.

Fishman, P. A., Ebel, B. E., Garrison, M. M., Christakis, D. A., Wiehe, S. E. ve Rivara, F. P. (2005). Cigarette Tax Increase and Media Campaign Cost of Reducing Smoking-Related Deaths. American Journal of Preventive Medicine. 29(1): 19-26.

Fletcher, J. M., Frisvold, D.ve Tefft, N. (2010). Can Soft Drink Taxes Reduce Population Weight?.Contemporary Economic Policy. 28(1): 23-35.

Fotion, N. (1979). Paternalism. Ethics,. 89(2): 191-198.

Freebairn, J. (2010). Special Taxation of Alcoholic Beverages to Correct Market Failures. Economic Papers: A Journal of Applied Economics and Policy. 29(2): 200–214.

Frew, E., Wen, S., Coast J., Hollingsworth B.ve Smith, R. (2018). How Can Economics Help Tackle Obesity?. Obesity. 26(7):1112-1113.

Frye, B. L. (2022). Toxic Public Goods. Maine Law Review. 74(1): 1-14.

Gary, L. Jr. (2012). Saving Smokers from Themselves: The Paternalistic Use of Cigarette Taxes. University of Cincinnati Law Review. 80: 293-751.

Gencel U. ve Kuru E. (2012). Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi. Yönetim Bilimleri Dergisi. 10(20): 29-60.

Gerger, G. Ç. (2011). Elektronik Ticarette Tüketim Vergisi Olarak KDV'nin Etkinliği. Ekonomi Bilimleri Dergisi. 3(1): 59-67.

Gerger, G. Ç. ve Gerçek, A. (2016). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi Açısından Katma Değer Vergisinin Uygulama Sorunlarının Değerlendirilmesi.International Journal of Public Finance. 1(1): 49-62.

Gergerlioğlu, U. (2016). Bazı OECD Ülkeleri Bağlamında Obezite Vergilerinin Değerlendirilmesi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 12(2): 149-166.

Gergerlioğlu, U. (2015). Bireysel Psikolojik Unsurlar Bağlamında Özel Tüketim Vergilerinin Değerlendirilmesi. İnternational Anatolia Academic Online Journal. 3(1): 19-28.

Giray, F. (2015). Maliye Tarihi. Bursa: Ekin Yayınevi.

Goel, R. K. Ve Saunoris, J. W. (2019). Cigarette Smuggling: Using The Shadow Economy or Creating İts Own?. Journal of Economics and Finance.43(3): 1-12.

Gospodinov, N. ve Irvine, I. (2009). Tobacco Taxes and Regressivity. Journal of Health Economics. 28(2): 375–384.

Gostin, L. O. ve Gostin, K. G.. (2009). A Broader Liberty: JS Mill, Paternalism and the Public's Health. Public Health. 123(3): 214-221.

Göde, B. (2022). Mali Anestezi ve Mali Aldanma Bağlamında Kamu Harcamalarının Finansmanının Vergi Bileşenleri Açısından Analizi. Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi. 2(1): 12-27.

Gökbunar, R., Doğan A. ve Utkuseven, A. (2015). Obezite İle Mücadelede Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Vergilerin Değerlendirilmesi. Yönetim ve Ekonomi. 22(2): 582-602.

Göker, C. (2011). Yönlendirici Vergilendirme. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Hukuk Araştırmaları Dergisi. 17(3-4): 19-24.

Gözen, S. ve Artuç, T. Alman Vergi Sistem. Vergi Sistemleri. 65.

Green, R (2010). The Ethics of Sin Taxes. Public Health Nursing. 28(1): 68–77.

Griffith, R.,O'Connell, M. ve Smith, K. (2019). Tax Design in The Alcohol Market", Journal of Public Economics. 172: 20-35.

Grill, K. (2010). Anti-paternalism and Invalidation of Reasons. Public Reason. 2(2): 3-20.

Grill, K. veFahlquist, J. N. (2012). Responsibility. Paternalism and Alcohol Interlocks. Public Health Ethics.5(2): 116–127.

Grossman, M., Sindelar, J. L., Mullahy, J.ve Anderson, R. (1993). Policy Watch Alcohol and Cigarette Taxes. Journal of Economic Perspectives. 7(4): 211-222.

Guindon, G. E., Tobin, S.ve Yach D. (2002). Trends and Affordability of Cigarette Prices: Ample Room for Tax İncreases and Related Health Gains. Tobacco Control. 11(1): 35-43.

Güçlü, F. (2007). Vergi ve Sosyal Adalet. Ankara: SABEV Yayınevi.

Güler, H. ve Toparlak, E. (2018). Türkiye'de Kayıtdışı Ekonominin Ölçümü ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 11(1): 209-220.

Gültekin, E. (2022). Günah Vergilerine Genel Bir Bakış. Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies. 2(1): 51-60.

Gündoğdu, S. (2022). Türkiye'de Vergi Denetiminde Etkinlik; Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Bağlamında İnceleme. 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi. 3(2): 162-172.

Güneş, İ ve Gedik, M. A. (2020). Piyasa Başarısızlığı Örneği Olarak Obezite ve Kamusal Çözümler. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 29(3): 492-506.

Güney, G. ve Tokatlıoğlu, M. (2021). Tüketim Kültürü ve Vergileme: Türkiye'ye Mali Sosyolojik Bir Bakış. Mali Çözüm Dergisi. 31(166): 89-116.

Gür, L. ve Göze Kaya, D. (2020). Finansma Türüne Göre OECD Ülkelerinde Sağlık Harcamalarının Gelişimi: 1980 Sonrası. Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Akademik Araştırmalar Dergisi. 4 (10): 36-52

Gürbüz, A. ve KAYA, H. C. (2022). Devletin Sigara Kullanımı Üzerine Pazarlamama (Demarketing) Uygulamaları ve Tüketiciler Üzerinde Covid-19 Dönemindeki Etkisi. Journal of Humanities and Tourism Research. 12(1): 101-124.

Güran, M.C. (2005). Avrupa Birliği'nde Özel Tüketim Vergilerinin Uyumlaştırılması ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 23(1): 261-286.

Gürbüz, A. ve Kaya, H. C. (2022). Devletin Sigara Kullanımı Üzerine Pazarlamama (Demarketing) Uygulamaları ve Tüketiciler Üzerinde Covid-19 Dönemindeki Etkisi. Journal of Humanities and Tourism Research. 12 (1): 101-124.

Haavio, M. ve Kotakorpi, K. The Political Economy of Sin Taxes.(ss.1-47). CESIFO Area Conference on Public Sector Economics. Münih. Nisan 2009.

Haile, A. J. (2009). Sin Taxes: When The State Becomes The Sinner. Temple Law Review. 82: 1042-1069.

Harding, M. ve Lovenheim, M. (2017). The Effect of Prices on Nutrition: Comparing the Impact of Product- and Nutrient-Specific Taxes. Journal of Health Economics. 53: 1-45.

Hausman, D. M. (2018). Behavioural Economics and Paternalism. Economics and Philosophy. 34(1): 1-14.

Hausman, D. M. (2018). Efficacious and Ethical Public Paternalism. Review of Behavioral Economics. 5(3-4): 261–280.

Hawkes, C., Smith, T. G., Jewell, J., Wardle, J., Hammond, R. A., Friel, S., Thow, A. M. ve Kain, J. (2015). Smart Food Policies for Obesity Prevention. The Lancet. 385(9985): 1-12.

Hawkins, S. S., Kull, M.ve Baum, C. F. (2019). US State Cigarette Tax İncreases and Smoke-Free Legislation in Relation to Cigarette Expenditure Across Household Socioeconomic Circumstances: A Quasi-Experimental Study. Addiction. 114(4): 1-24.

Hayran, O. (2019). Koruyucu Hizmetler Sağlık Harcamalarını Azaltabilir Mi?. Journal of Biotechnology and Strategic Health Research. 3(3): 170-175.

Hazman, G. G. ve Bıçaksız, A. D. (2022). Dolaylı Vergilerin Enflasyon İle İlişkisi: Türkiye Deneyimleri. Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi. 4(1): 64-85.

Hill, C. A. (2006). Anti-Anti-Anti-Paternalism. NYU Journal of Law & Liberty. 2(444): 444-454.

Ho, LM., Schafferer, C., Lee, JM.,Yeh, CY ve Hsieh, CJ. (2018). Raising Cigarette Excise Tax to Reduce consumption in Low-and Middle-İncome Countries of The Asia-Pacific Region: A Simulation of The Anticipated Health and Taxation Revenues İmpacts. BMC Public Health. 18(1): 1-9.

Ho, LM., Schafferer, C., Lee, JM., Yeh, CY ve Hsieh, CJ. (2017). The Effect of Cigarette Price İncreases on Cigarette Consumption, Tax Revenue, and Smoking-Related Death in Africa from 1999 to 2013. İnternational Journal of Public Health. 62(8): 1-11.

Hoffer, A., Humphreys B. R. ve Ruseski J. E. (2019). State Cigarette Taxes and Health Expenditures: Evidence from Dynamic Spatial Lag Panel Models. Papers in Regional Science. 98(2): 1-26.

Hoffer, A. J., Shughart, W. F.ve Thomas, M. D. (2014). Sin Taxes and Sindustry. The Independent Review. 19(1): 47–64.

Hojjat, T. A. (2015). The Economic Analysis of Obesity. Review of Business and Finance Studies. 6(1): 81-98.

Holm, S. (2007). Obesity İnterventions and Ethics. Obesity Reviews. 8(1): 207-210.

Hu, T. W. ve Mao Z. (2002). Effects of Cigarette Tax on Cigarette Consumption and The Chinese Economy. Tobacco Control. 11(2): 105-108.

Hursh, S. R. ve Roma, P. G. (2013). Behavioral Economics and Empirical Public Policy. Journal of The Experimental Analysis of Behavior. 99(1): 98-124.

Hursh, S. R. ve Roma, P. G. (2016). Behavioral Economics and The Analysis of Consumption and Choice. Managerial and Decision Economics. 37(4-5): 224-238.

Hyland, A., Bauer, J. E., Li, Q., Abrams, S. M., Higbee, C., Peppone, L. ve K. M. Cummings, K. M. (2005). Higher Cigarette Prices İnfluence Cigarette Purchase Patterns. Tobacco Control. 14(2): 86–92.

Işık, A. (2014). Kamu Maliyesi. Bursa: Ekin Yayınevi.

İlhan, B. (2009). Özel Tüketim Vergisinde Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sisteminin Uyumlaştırma Çalışmaları. Maliye Dergisi. (156): 311-327.

İlhan, G. (2007). Avrupa Birliği Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması ve Türk Vergi Sisteminin Uyumu. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 4(2): 1-23.

İnneci, A. ve Karabulut, Ş. (2018). Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Vergi Politikaları ve Vergi Gelirlerinin Bileşimindeki Değişim. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 8(2): 271-291.

Jain, V., Crosby, L., Baker, P. ve Chalkidou, K. (2020). Distributional Equity As A Consideration in Economic and Modelling Evaluations of Health Taxes: A Systematic Review. Health Policy. 124(9): 919-931.

James, S. (2012). The Contribution of Behavioral Economics to Tax Reform in The United Kingdom. The Journal of Socio-Economics. 41(4): 468-475.

Jensen, J. D., Smed, S., Aarup, L.ve Nielsen, E. (2015). Effects of The Danish Saturated Fat Tax on The Demand for Meat and Dairy Products. Public Health Nutrition. 19(17): 3085–3094.

Jha, P. ve Peto R. (2014). Global Effects of Smoking, of Quitting, and of Taxing Tobacco. The New England Journal of Medicine. 370(1): 60-68.

Johnson, C. M. ve Meier, K. J. (1990). The Wages of Sin: Taxing America's Legal Vices. Western Political Quarterly. 43(3): 577-595.

Jones, R., Pykett J.ve Whitehead, M. (2010). Governing Temptation: Changing Behaviour in an Age of Libertarian Paternalism. Progress in Human Geography. 35(4): 1-19.

Joossens, L. ve Raw, M. (1998). Cigarette Smuggling in Europe: Who Really Benefits?. Tobacco Control. 7(1): 66-71.

Joossens, L. ve Raw, M. (2012). From Cigarette Smuggling to İllicit Tobacco Trade. Tobacco Control. 21(2): 230-234.

Jou, J. ve Techakehakij, W. (2012). International Application of Sugar-Sweetened Beverage (SSB) Taxation in Obesity Reduction: Factors That May İnfluence Policy Effectiveness in Country-Specific Contexts. Health Policy. 107(1): 83–90.

Kan, K. (2007). Cigarette Smoking and Self-Control. Journal of Health Economics. 26(1): 61–81.

Kanlıoğlu, B. M. (2019). İktisatta Yeni bir Yaklaşım: Davranışsal İktisat. Uluslararası Bankacılık. Ekonomi ve Yönetim Araştırmalar Dergisi. 2(1): 103-116.

Kapeliushnikov, R. (2015). Behavioral Economics and The ‘New’ Paternalism.Russian Journal of Economics.1(1): 81-107.

Karabacak, Y. (2012). Sosyal Politika Aracı Olarak Vergilemenin İşlevleri: Türkiye Örneği. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. 62(2): 223-252.

Karakoç, G. (2003). Özel Tüketim Vergisinin Vergi Sistemimizdeki Yeri ve Önemi Vergi Raporları Dergisi. (64): 109-118.

Karaş, G. İtalyan Vergi Sistemi. Vergi Sistemleri. 319.

Kass, N., Hecht, K., Paul A. ve Birnbach, K. (2014). Ethics and Obesity Prevention: Ethical Considerations in 3 Approaches to Reducing Consumption of Sugar-Sweetened Beverages. American Journal of Public Health. 104(5): 787-795.

Kates, M. M. ve Hayward, H. (2018). Equity in Sugar-Sweetened Beverage Taxes: Who Pays for Obesity Control?. Harvard Public Health Review. 15: 1-4.

Kayacık, C. ve Cural, M. (2019). Türkiye'de Obezite Vergisinin Uygulanabilirliği Üzerine Nitel Bir Analiz. Strategic Public Management Journal. 5(10): 78-99.

Kılavuz, E. (2010). Sağlık Harcamalarındaki Artış ve Temel Bakım Hizmetleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(29): 173-192.

Kılıç, Ö. (2018). Türkiye'de Vergi Adaleti. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi. (66): 396-411.

Kim, D. ve Kawachi**, I**. (2006). Food Taxation and Pricing Strategies to "Thin Out" the Obesity Epidemic.American Journal of Preventive Medicine. 30(5): 430-437.

Kirchgässner, G. Soft Paternalism, Merit Goods, and Normative Individualism. (ss.1-24). CESIFO Area Conference on Public Sector Economics Münih. Mart 2014.

Kitapcı, İ. (2015). Vergi Etiği ve Vergi Psikolojisi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kniess, J. (2015). Obesity, Paternalism and Fairness. Journal of Medical Ethics. Volume:41(11):1-4.

Koç, Ö. E. ve Koç, N. (2020). Alkol Tüketimi ile Alkol Üzerinden Alınan Özel Tüketim Vergisi İlişkisinin İncelenmesi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 18(3): 212-226.

Koski, A., Sirén, R., Vuori E. ve Poikolainen, K. (2007). Alcohol Tax Cuts and İncrease in Alcohol-Positive Sudden Deaths—A Time-Series İntervention Analysis. Addiction. 102(3): 362–368.

Kotakorpi, K. (2008). The İncidence of Sin Taxes. Economic Letters. 98(1): 95-99.

Kristensen, A. H., Flottemesch, T. J., Maciosek, M. V., Jenson, J., Barclay, G., Ashe, M., Sanchez, E. J., Story, M., Teutsch, S. M.ve Brownson, R. C. (2014). Reducing Childhood Obesity Through U.S. Federal Policy. American Journal of Preventive Medicine. 47(5): 1-9.

Laux, F. L. (2000). Addiction as a Market Failure: Using Rational Addiction Results to Justify Tobacco Regulation. Journal of Health Economics. 19(4): 421–437.

Le Grand, J. (2018). Future Imperfect: Behavioral Economics and Government Paternalism. Review of Behavioral Economics. 5(3-4): 281-290.

Le Grand, J. (2022). Some Challenges to The New Paternalism. Behavioural Public Policy. 6 (1): 1-12.

Lesch, M. ve McCambridge, J. (2022). The Alcohol İndustry, The Tobacco İndustry, and Excise Taxes in the US 1986–89: New İnsights from The Tobacco Documents. BMC Public Health 22(946): 1-12.

Levy, D. T., Cummings, K. M.ve Hyland, A. (2000). Increasing Taxes as a Strategy to Reduce Cigarette Use and Deaths: Results of a Simulation Model. Preventive Medicine. 31(3): 279–286.

Li, W. ve Dorfman, J. H. (2019). The İmplications of Heterogeneous Habit in Consumer Beverage Purchases on Soda and Sin Taxes. Food Policy. 84: 1-10.

Liberati, P. ve Paradiso, M. (2014). On The Structure of The Excise Taxes on Tobacco: A reform Proposal for Italy. MPRA Working Paper 55906: 1-21.

Licari, M. J. VeMeier K. J. (1997). Regulatory Policy When Behavior is Addictive: Smoking, Cigarette Taxes and Bootlegging. Political Research Quarterly. 50(1): 5-24.

Lockwood, B. B.ve Taubinsky, D. (2017). Regressive Sin Taxes. NBER Working Paper. (23085): 1-64.

Lin, B. H., Smith, T. A., Lee J-Yve Hall, K. D. (2011). Measuring Weight Outcomes for Obesity İntervention Strategies: The Case of a Sugar-Sweetened Beverage Tax. Economics and Human Biology. 9(4):329–341.

Lorenzi, P. (2004). "Sin Taxes". Social Science and Public Policy.41(3): 59-65.

Lorenzi, P. (2010). Taxing Antisocial Behavior for the Common Good. Society. 47(4): 328-332.

Lorenzi, P. (2006). The Moral Grounds of Sin Taxes. Society. 44(1): 67-71.

Ludbrook, A.(2019). Fiscal Measures to Promote Healthier Choices: An Economic Perspective on Price-Based İnterventions. Public Health. 169: 180-187.

Lupolia, M. J., Levinec, E. E.ve Greenberg, A. E. (2018). "Paternalistic Lies", Organizational Behavior and Human Decision Processes. 146: 31-50.

Lusk, J. L. Economics and Obesity Policy.(2017). İnternational Journal of Obesity. 41(6): 1-8.

MacKay, D. (2019). Basic Income, Cash Transfers and Welfare State Paternalism. The Journal of Political Philosophy. 27(4): 1-26.

Madsen, K. A. (2020). Sugar-Sweetened Beverage Taxes: A Political Battle. American Journal of Public Health. 110(7): 929-930.

Maher, J. (2019). The Sugar Sweetened Beverage Tax: Health Economic İmplications. AMSA Journal of Global Health. 13(2): 19-25.

Maldonado-Molina, M. M. ve Wagenaar, A. C. (2010). Effects of Alcohol Taxes on Alcohol-Related Mortality in Florida: Time-Series Analyses From 1969 to 2004. Alcoholism: Clinical and Experimental Research. 34(11): 1915–1921.

Manyema, M., Veerman, L. J., Chola, L., Tugendhaft, A., Sartorius, B., Labadarios, D. ve Hofman, K. J. (2014).The Potential Impact of a 20% Tax on Sugar-Sweetened Beverages on Obesity in South African Adults: A Mathematical Model. Plos One. 9(8): 1-10.

McGee, R. W. (1998). The Political Economy of Excise Taxation: Some Ethical and Legal Issues. Journal of Accounting, Ethics & Public Policy. 1(4), 1998: 558-571.

Memiş, K. (2020). Sağlık Dışı Sağlık Belirliyicileri ve Buna Bağlı Olarak Kronik Hastalıklar. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi. 6(1): 42-50.

Meunier, G. (2019). Economic Assessment of Nutritional Recommendations: A Comment. Journal of Health Economics. 65: 43–47.

Miao, Z., Beghin, J. C.ve Jensen, H. H. (2013). Accounting for Product Substitution in the Analysis of Food Taxes Targeting Obesity. Health Economics. 22(11): 1318-1343.

Miller, F. G. ve Wertheimer, A. (2007). Facing up to Paternalism in Research Ethics. The Hastings Center Report. 37(3): 24-34.

Miracolo, A., Sophiea, M., Mills, M. ve Kanavos, P. (2021). Sin Taxes and Their Effect on Consumption, Revenue Generation and Health İmprovement: A Systematic Literature Review in Latin America. Health Policy and Planning. 36(5): 790-810.

Molander, A. ve Torsvik, G. (2022). In Their Own Best Interest. Is There a Paternalistic Case for Welfare Conditionality?. Journal of Social Policy. 51(1): 191-208.

Moore, S. C. (2010). Substitution and Complementarity in the Face of Alcohol-Specific Policy Interventions. Alcohol and Alcoholism. 45(5): 403–408.

Morse, R. E. (2009). Resisting the Path of Least Resistance: Why the Texas "Pole Tax" and the New Class of Modern Sin Taxes are Bad Policy. Boston College Third World Law Journal. 29(1): 189-221.

Munir, S., Waheed, K. Z., ve Shakeel, M. (2022). Efficacy of Sin Tax and Recommendations for Implementation of Tobacco Tax Regimen in Pakistan. Journal Home Page. 4(2): 232-242.

Muter, N. B., Çelebi, A. K. ve Sakınç, S. (2012). Kamu Maliyesi. Manisa: Emek Matbaacılık ve Yayıncılık.

Mutluer, M. K., Öner, E. ve Kesik, A.. (2016). Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Nabel, E. B. (2021). Sağlık Ekonomisi Çerçevesinde Yetişkinlerde Obezitenin Sağlık Harcamaları Üzerinde Etkisi. Journal of Politics Economy and Management. 4(1): 49-58.

Nacar, B. ve Karabacak, Y. (2022). Türkiye'de Emek, Sermaye ve Tüketim Üzerindeki Efektif Vergi Yükü: 2006-2019. Sosyoekonomi. 30(51: 487-510.

Nakhimovsky, S. S., Feigl, A. B., Avila, C., O'Sullivan, G. Macgregor-Skinner, E.ve Spranca, M. (2016). Taxes on Sugar-Sweetened Beverages to Reduce Overweight and Obesity in MiddleIncome Countries: A Systematic Review. Plos One. 11(9): 1-22.

Nar, M. (2013). Kamu Ekonomisi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Nelson, J. P. (2014). Gender Differencs in Alcohol Demand: A Systematic Review of The Role of Prices and Taxes. Health Economics. 23(10): 1260–1280.

New, B. (1999). Paternalism and Public Policy. Economics and Philosophy. 15(1): 63 – 83.

Nicholas, S. (2016). Soda Taxes' and 'Fat Taxes' Can Help Tackle The Twin Problems of Global Obesity and Under-NutritionPerspectives in Public Health. 136(1): 21-22.

Niebylski, M. L., Redburn, K. A., Duhaney T.ve Campbell, N. R. (2015). Healthy Food Subsidies and Unhealthy Food Taxation: A Systematic Review of the Evidence. Nutrition. 31(6): 1-15.

Nielsen, M. E. J. ve Jensen, J. D. (2016). "Sin Taxes, Paternalism, and Justifiability to All: Can Paternalistic Taxes Be Justified on a Public Reason-Sensitive Account?". Journal of Social Philosophy. 47(1): 55–69.

Novak, N. L. ve Brownell, K D. (2011). Taxation as Prevention and as a Treatment for Obesity: The Case of SugarSweetened Beverages. Current Pharmaceutical Design. 17(12): 1218-1222.

O'Donnell, M. G. (1979). Pigou: An Extension of Sidgwickian Thought. History of Political Economy. 11(4): 588-605.

O'Donoghue, T. ve Rabin, M. (2003). Studying Optimal Paternalism, Illustrated by a Model of Sin Taxes. American Economic Review. 93(2): 186-191.

O'Donoghue, T. ve Rabin, M. (2006). Optimal Sin Taxes.Journal of Public Economics. 90(10-11): 1825-1849.

Oktar, K. (2008). Özel Tüketim Vergisi. Ankara: Savaş Yayınevi.

Oktar, A. (2016). Türk Vergi Sistemi. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Okutan, O., Taş, D., Kaya, H. ve Kartaloğlu, Z. (2007). Sigara İçen Sağlık Personelinde Nikotin Bağımlılık Düzeyini Etkileyen Faktörler. Tüberküloz ve Toraks Dergisi. 55(4): 356-363.

Olsen, N. J. ve Heitmann, B. L. (2009). Intake of Calorically Sweetened Beverages and Obesity. Obesity Reviews. 10(1): 68-75.

Oral, B. G., Fazlılar, T. A. ve Koç, Ö. E. (2015). Kayıtdışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Bir Öneri: Vergi Denetim Üst Kurulu. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 20(2): 119-149.

Oral, B. G. ve Sayın, F. (2013). Bölgesel Eşitsizliklerin Sağlık Göstergeleri İle Analizi: Manisa İlinin Sağlık Statüsü. CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 11(3): 395-411.

Orhaner, E. (2007). Kamu Maliyesi. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Öner, E. (2018). Kamu Maliyesi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Österberg, E. L. (2011). Alcohol Tax Changes and The Use of Alcohol in Europe. Drug and Alcohol Review. 30(2): 124-129.

Özbilen, Ş. (2010). Kamu Maliyesi. Ankara: Gazi Kitabevi.

Özbilen, Ş. (2013). Mali Yapı. Ankara: Gazi Kitabevi.

Özdemir, B. (2009). Vergi Sistemlerinde Dolaysız Vergilerden Dolaylı Vergilere Kayış ya da Tüketim Vergilerinin Artan Ağırlığı. Maliye Dergisi, (157): 1-32.

Özdemir Ş. ve Işık K. C. (2021). Sigara, Alkol ve Kahve Tüketiminde Tüketici Davranışı. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. 12(31): 826-842.

Özdemir, Ş. (2022). Liberter Paternalizm (Özgürlükçü Babacılık) ve Devlet Politikaları. Toplumsal Politika Dergisi 3(1): 38-51.

Öztürk, İ. ve Ozansoy, A. (2011). Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi. Maliye Dergisi. (161): 197-214.

Öztürk, N. (2016). Maliye Politikası. Bursa: Ekin Yayınevi.

Öztürk, N. (2016). Kamu Ekonomisi. Bursa: Ekin Yayınevi.

Palamutoğlu, R., Palamutoğu, M. İ., Kasnak, C. ve Özen, B. (2022). Fermente Gıdaların Tüketimi ve Bu Gıdalar Hakkında Bilgi Düzeylerinin Sağlık Harcamalarına ve Ekonomiye Olan Etkisi. Yaşar Üniversitesi E-Dergisi. 17(65): 236-248.

Papageorgiou, C., Farlekas, P., Dermatis, Z., Anastasiou, A. ve Liargovas, P. (2021). Assessing The İmpact of Excise Duties on A State's Revenues: The Case of Greece. Public Sector Economics. 45(3): 387-412.

Parlakay, O. ve Yavuz, A. (2016). Negatif Dışsallıkların Çevreye Olumsuz Etkilerinin Önlenmesinde Kullanılan Çözüm Yolları. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. (57): 210-220.

Pedersen, S. K., Koch, A. K.ve Nafziger, J. (2014). Who Wants Paternalism?. Bulletin of Economic Research. 66(1): 147-166.

Pehlivan,O. (2008). Kamu Maliyesi. Trabzon: Derya Kitabevi.

Pehlivan, O. (2021). Kamu Maliyesi. Trabzon: Ekin Yayınevi.

Pehlivan, O. ve Öz, E. (2019). Uluslararası Maliye ve Vergilendirme. Trabzon: Celepler Matbaacılık.

Pennington, M. (2019). Paternalism, Behavioural Economics, İrrationality and State Failure. European Journal of Political Theory. 18(4): 1-13.

Perkins, R. H. (2014). Salience and Sin: Designing Taxes in the New Sin Era. Brigham Young University Law Review. 2014(1): 145-184.

Pınar, A. (2021). Maliye Politikası Teori ve Uygulama. Ankara: Turhan Kitabevi.

Piketty, T. ve Saez, E. (2007). How Progressive is the U.S. Federal Tax System? A Historical and International Perspective. Journal of Economic Perspectives. 21(1): 3–24.

Popkin, B. M., Barquera, S., Corvalan, C., Hofman, K. J., Monteiro, C., Ng, S. W. Ve Taillie, L. S. (2021). Towards Unified and İmpactful Policies to Reduce Ultra-Processed Food Consumption and Promote Healthier Eating. The Lancet Diabetes & Endocrinology. 9(7): 462-470.

Powell, L. M. ve Chaloupka F. J. (2009). Food Prices and Obesity: Evidence and Policy Implications for Taxes and Subsidies. The Milbank Quarterly. 87(1): 229–257.

Powell, L. M., Tauras, J.Ave Ross, H. (2005). The İmportance of Peer Effects, Cigarette Prices and Tobacco Control Policies for Youth Smoking Behavior. Journal of Health Economics. 24(5): 950–968.

Purshouse, R. C., Meier, P. S., Brennan, A., Taylor, K. B.ve Rafia, R. (2010). Estimated Eff Ect of Alcohol Pricing Policies on Health and Health Economic Outcomes in England: An Epidemiological Model. The Lancet. 375(9723): 1355-1364.

Rachlinsk, J. J. (2006). Cognitive Errors, Individual Differences, and Paternalism. The University of Chicago Law Review. 73(1): 207-229.

Razvodovsky, Y. E. (2003). Association Between Distilled Spirits Consumption and Violent Mortality Rate. Drugs: Education, Prevention and Policy. 10(3): 235–250.

Reamer, F. G. (1983). The Concept of Paternalism in Social Work. Social Service Review. 57(2):254 -271.

Remler, D. K. (2004). Poor Smokers, Poor Quitters, and Cigarette Tax Regressivity. American Journal of Public Health. 94(2): 225-229.

Reynaud, M., Le Breton, P., Gilot, B. Vervialle, F.ve Falissard, B. (2002). Alcohol is the Main Factor in Excess Traffic Accident Fatalities in France. Alcoholism: Clinical and Experimental Research. 26(12): 1833–1839.

Reynolds, J. P., Archer, S., Pilling, M., Kenny, M., Hollands, G. J. ve Marteau, T. M. (2019). Public Acceptability of Nudging and Taxing to Reduce Consumption of Alcohol, Tobacco, and Food: A Population-Based Survey Experiment. Social Science & Medicine. 236(112395): 1-10.

Rhoads, J. K. (2012). The Effect of Comprehensive State Tobacco Control Programs on Adult Cigarette Smoking. Journal of Health Economics. 31(2): 393–405.

Rizzo, M. J. ve Whitman, D. G. (2009). The Knowledge Problem of New Paternalism. BYU Law Review. 2009(4): 907-965.

Room, R. (1997). Alcohol, The Individual and Society: What History Teaches Us. 92(1): 7-11.

Room, R., Babor, T.ve Rehm, J. (2005). Alcohol and Public Health. The Lancet. 365(9458): 519-530.

Saar, I. (2015). Do Alcohol Excise Taxes Affect Traffic Accidents? Evidence From Estonia. Traffic Injury Prevention. 16(3): 213–218.

Sağbaş, İ. (2010). Vergi Teorisi. Ankara: Ece Matbaası.

Sağdıç, E. N. ve Yıldız, F. Amerikan Vergi Sistemi. Vergi Sistemleri. 19.

Sandalcı, İ. Fransız Vergi Sistemi. Vergi Sistemleri. 163.

Sandalcı, U. ve Sandalcı, İ. (2018). Türkiye'de Günah Vergileri Kapsamında Özel Tüketim Vergisi Uygulaması ve Etkinliği. Ulusalarası Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 4(4): 1-14.

Sandalcı U. ve Sandalcı İ. (2021). Mali Anestezi Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 7(3): 109-132.

Sandalcı, U. ve Tuncer, G. (2018). Obezite Vergisi Teorisi İlişkin Bir İnceleme.Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA). 3(4): 742-764.

Sandalcı, U. ve Tuncer, G. (2019). Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliğini Belirleyen Faktörlerin Analizine Yönelik Bir Uygulama. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi. 8(3): 2594-2634.

Sandalcı, U. ve Tuncer, G. (2020). Obezitenin Doğrudan ve Dolaylı Maliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 12(2): 29-44.

Sankowski, E. (1985). "Paternalism" and Social Policy. American Philosophical Quarterly. 22(1): 1-12.

Sassi, F., Belloni, A., Mirelman, A. J., Suhrcke, M., Thomas, A., Salti, N., Vellakkal, S., Visaruthvong, C., Popkin B. M. ve Nugent, R. (2018). Equity İmpacts of Price Policies to Promote Healthy Behaviours. The Lancet.391(10134): 1-12.

Savage, M. (2015). Indirect Tax Reform and The Specification of Demand: The Case of Ireland. International Tax and Public Finance. 23(2): 1-32.

Savaşan, F. (2015). Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına Kamu Ekonomisi. Bursa: DORA Yayınevi.

Saylık, A. (2021). Paternalist Devlet, Özgürlükler ve Etik Sorunlar. SOBİAD: Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi. 104: 127-144.

Schenk, A. (1996). The Plethora of Consumption Tax Proposals: Putting the Value Added Tax, Flat Tax, Retail Sales Tax, and USA Tax into Perspective. San Diego Law Review. 33(1281): 1282-1326.

Schnellenbach, J. (2012). Nudges and Norms: On The Political Economy of Soft Paternalism. European Journal of Political Economy. 28(2): 266-277.

Schofield, P. (2018). Paternalism and Right. The Journal of Political Philosophy. 26(1): 65–83.

Schwendicke, F. ve Stolpe, M. (2017). Taxing Sugar-Sweetened Beverages: İmpact on Overweight and Obesity in Germany. BMC Public Health. 17(1): 1-8.

Scoccia, D. (2008). In Defense of Hard Paternalism.Law and Philosophy. 27(4):1-33.

Seiders, K. ve Petty, R. D. (2004). Obesity and the Role of Food Marketing: A Policy Analysis of Issues and Remedies. Journal of Public Policy and Marketing. 23(2): 153–169.

Sevinç, Ş. ve Yılmaz, F. Ö. (2020). Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Finansman Yöntemleri Selçuk Sağlık Dergisi. 1(2): 118-132.

Sharbaugh, M. S., Althouse, A. D., Thoma, F. W., Lee, J. S., Figueredo, V. M.ve Mulukutla, S. R. (2018). Impact of Cigarette Taxes on Smoking Prevalence from

2001-2015: A Report Using The Behavioral and Risk Factor Surveillance Survey (BRFSS). Plos One. 13(9): 1-10.

Silva, A. C. D., Tan, H. L., Rawof N.ve Vilakazi, B. (2016). Implementation of a "Food Tax" to Prevent Obesity: A Critical Appraisal. Diabetes & Primary Care. 18(3): 126-130.

Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. Quarterly Journal of Economics. 69(1): 99-118.

Singer, J. W. (2016). Anti Anti-Paternalism. New England Law Review. 50: 101-117.

Skipper, R. A. (2012). Obesity: Towards a System of Libertarian Paternalistic Public Health Interventions. Public Health Ethics. 5(2): 1-11.

Snowdon, C. (2012). The Wages of Sin Taxes. Adam Smith Institute.

Soylan, B. (2008). Vergiyi Anlamak. İstanbul: Altan Basım.

Stautz, K., Zupan, Z., Field, M.ve Marteau, T. M. (2018). Does Self-Control Modify The İmpact of İnterventions to Change Alcohol, Tobacco, and Food Consumption? A Systematic Review. Health Psychology Review. 12(2): 1-41.

Stehr, M. (2005). Cigarette Tax Avoidance and Evasion. Journal of Health Economics. 24(2): 277–297.

Strulik, H. (2018). Smoking Kills: An Economic Theory of Addiction, Health Deficit Accumulation, and Longevity. Journal of Health Economics. 62: 1-32.

Sugden, R. (2018). Paternalism and Entrepreneurship. Review of Behavioral Economics. 5(3-4): 243–259.

Sugözü, İ. H. (2010). Kayıt Dışı Ekonomi ve Türkiye. Ankara: Nobel Yayınevi.

Sunstein, C. R. (2017). Requiring Choice is a Form of Paternalism. Journal of Behavioral Economics for Policy. 1(1): 1-4.

Sunstein, C. R. (2013). The Storrs Lectures: Behavioral Economics and Paternalism. Yale Law Journal. 122(7): 1829-1898.

Susam N. ve Oktayer N. (2007). Türkiye Ekonomisinde Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaysız ve Dolaylı Vergiler (1995-2005). İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 21(2): 105-123.

Susam, N. , Özgül, H. B. ve Yavuz E. (2020). Türkiye Ekonomisi ve Maliyesi 1923-2023. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Szilágyi, T. (2007). Higher Cigarette Taxes – Healthier People, Wealthier State: The Hungarian Experience. Centeral European Journal of Public Health. 15(3): 122–126.

Şaşmaz, M. Ü. ve Yayla, Y. E. (2018). Vergiler ve Ekonomik Büyüme ile İnsani Gelişme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Avrupa Birliği Geçiş Ekonomileri Örneği. Sayıştay Dergisi (111): 79-99.

Şener, O.(1996). Kamu Ekonomisi. İstanbul: BETA Yayıncılık.

Tabakoğlu A. (2016). Osmanlı Mali Tarihi. İstanbul: Dergah Yayınları.

Tabar Ç. ve Karaş G. (2021). Vergilerin Demokrasi Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Örneği. International Journal of Social Inquiry. 14(1): 255-275.

Talbot, L. ve Pienaar, S. (2012). Fat Tax As An Alternative Tax in South Africa. International Business & Economics Research Journal.11(12): 1281-1288.

Taylar, Y. (2010). Vergi Teorisi Açısından Özel Tüketim Vergileri ve Türk Özel Tüketim Vergisi Uygulaması. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 12 (Özel Sayı): 435-467.

Taylor, N. Miller, P. Coomber, K. Livingston, M. Scott, D. Buykx, P. Chikritzhs, T. (2021). The İmpact of a Minimum Unit Price on Wholesale Alcohol Supply Trends in The Northern Territory, Australia. Australian and New Zealand Journal of Public Health. 45(1): 26-33.

Tayyar, A. ve Çetin, B. (2013). Liberal İktisadi Düşüncede Devlet. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 14(1): 107-120.

Thaler, R. H. ve Sunstein, C. R. (2003). Libertarian Paternalism. American Economic Review. 93(2): 175–179.

Thaler, R. H. (2017). Behavioral Economics. Journal of Political Economy. 125(6): 1799-1805.

Tiffin, R. ve Arnoult, M. (2011). The Public Health İmpacts of a Fat Tax. European Journal of Clinical Nutrition. 65(4), 2011: 427-433.

Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2021). Maliye Politikası. Bursa: Ekin Yayınevi.

Torun, F. (2021). Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerden Alınan Özel Tüketim Vergisinde Müteselsil Sorumluluk Uygulaması. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi. 12(48): 379-414.

Torun, T. ve Ekinci, F. (2014). Sigara ve Benzer Nitelikli Alışkanlık Yaratan Ürünlerin Tüketiminin Azaltılmasına Yönelik Sosyal Pazarlama Uygulamalarında Vergilerin Etkinliği. Sakarya İktisat Dergisi. 3(2): 19-39.

Trasberg, V. (2015). Alcohol Excise Duties in the European Union. Estonian Discussions on Economic Policy. 23(2): 1-9.

Trout, J. D. (2005). Paternalism and Cognitive Bias. Law and Philosophy. 24(4): 393-434.

Trout, J. D. (2009). A Restriction Maybe, but Is It Paternalism-Cognitive Bias and Choosing Governmental Decision Aids. NYU Journal of Law & Liberty 2(455): 455-469.

Turan, D. ve Yurdakul, A. (2009). Zararlı Alışkanlığı Önlemeye Yönelik Bir Araç Olarak Günah Vergileri ve Etkinliği. Ekonomi Bilimleri Dergisi. 1(2): 1-13.

Turhan, S. (2020). Vergi Teorisi ve Politikası. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Türk, İ. (2015). Kamu Maliyesi. Ankara: Turhan Kitabevi.

Tversky, A. ve Kahneman, D. (1981). The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. Science. 211(4481): 453-458.

Uğur, A. A., Akdemir, E. ve Gürsel, E. (2010). Sigara ve Alkol Üzerindeki Dolaylı Vergilerin Sağlık Harcamaları Üzerindeki Etkisi. Ekonomi Bilimleri Dergisi. 2(1): 1-14.

Ulusoy, A. (2017). Maliye Politikası. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Ulusoy, İ. (2020). Gelirler Politikası Aracı Olarak Türkiye'de Özel Tüketim Vergisinin Vergi Gelirlerindeki Yeri. Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi. 24(2): 269-283

Van Baal, P. H. M., Brouwer, W. B. F., Hoogenveen, R. T. ve Feenstra, T. L. (2007). Increasing Tobacco Taxes: A Cheap Tool to İncrease Public Health. Health Policy. 82(2): 142–152.

Van Hasselt, M., Kruger, J., Han, B., Caraballo, R. S., Penne, M. A. Loomis, B. ve Gfroerer, J. C. (2015). The Relation Between Tobacco Taxes and Youth and Young Adult Smoking: What Happened Following The 2009 U.S. Federal Tax İncrease on Cigarettes?. Addictive Behaviors. 45: 104-109.

Varadarajan, R. (2020): Market Exchanges, Negative Externalities and Sustainability. Journal of Macromarketing. 40(3): 1-10.

Varol, M. (2011). Alkol Raporu. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti.

Wagenaar, A. C. , Salois, M. J. ve Komro, K. A. (2009). Effects of Beverage Alcohol Price and Tax Levels on Drinking: a Meta-Analysis of 1003 Estimates from 112 Studies. Addiction. 104(2): 179–190.

Wagenaar, A. C. , Livingston, M. D. ve Staras, S. S. (2009). Effects of a 2009 Illinois Alcohol Tax Increase on Fatal Motor Vehicle Crashes. American Journal of Public Health. 105(9): 1-6.

Wang, Y. C. (2018). Taxes on Sugar-Sweetened Beverages Reach a Turning Point. Clinical Chemistry. 64(1): 42–43.

Wang, J. , Marsiliani, L.ve Renström, T. (2020). Optimal Sin Taxes in The Presence of İncome Taxes and Health Care. Economics Letters. 186:1-4.

Waterlander, W. E. , Jiang, Y., Nghiem, N., Eyles, H., Wilson, N., Cleghorn, C., Genç, M., Swinburn, B., Mhurchu, C. N.ve Blakely, T. (2019). The Effect of Food Price Changes on Consumer Purchases: A Randomised Experiment. The Lancet. 4(8): 394-405.

White, E. J. (2018). The Problem of Obesity and Dietary Nudges. Politics and The Life Sciences. 37(1): 120-125.

Wilkinson, A. L. , Scollo, M. M. , Wakefield, M. A. , Spittal, M. J. , Chaloupka, F. J. ve Durkin, S. J. (2019). Smoking Prevalence Following Tobacco Tax İncreases in Australia Between 2001 and 2017: An İnterrupted Time-Series Analysis. Lancet Public Health.4(12): 1-10.

Windholz, E. L. (2018). Consumer Protection, Modern Regulation, Paternalism and the Nanny State: Understanding the Legitimacy Challenge. Competition & Consumer Law Journal. 26(2): 1-31.

Wright, A., Smith, K. E.ve Hellowell, M. (2017). Policy Lessons from Health Taxes: A Systematic Review of Empirical Studies. BMC Public Health. 17(1): 1-14.

Xu, X. ve Chaloupka, F. J. (2011). The Effects of Prices on Alcohol Use and Its Consequences. Alcohol Research & Health. 34(2): 236-245.

Yasa, Doğangün, B. (2017). İktisat Düşüncesinde Devlet Müdahaleciliği Kuramının Evrimi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 5(2): 281-298.

Yeh, CY., Schafferer, C., Lee, JM., Ho, LM.ve Hsieh, CJ. (2017). The Effects of A Rise in Cigarette Price on Cigarette Consumption, Tobacco Taxation Revenues, and of Smoking-Related Deaths in 28 EU Countries– Applying Threshold Regression Modelling. BMC Public Health. 17(1): 1-9.

Yeomans, H. (2019). Regulating Drinking Through Alcohol Taxation and Minimum Unit Pricing: A Historical Perspective on Alcohol Pricing İnterventions. Regulation & Governance. 13(1): 1-43.

Yeomans, H. (2018). Taxation, State Formation, and Governmentality: The Historical Development of Alcohol Excise Duties in England and Wales. Social Science History. 42(2): 1-49.

Yıldırım, A. E. (2015). Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sistemlerinde Özel Tüketim Vergisi. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. (19)1: 219-252.

Yıldız, H. (2006). Avrupa Birliği Vergi Politikası ve Vergi Uyumlaştırma Çalışmaları. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.10(3-4): 549-569.

Yıldırım, M. (2020). Verginin Mali Amacı Açısından Türkiye'de 1990-2018 Yılları Arası Dönemde Vergi Gayretinin İncelenmesi. Vergi Raporu. (246): 196-214.

Yılmaz, E. B. (2016). Maliye. İstanbul: Der Kitabevi.

Yılmaz, G. A. (2020). Kamu Maliyesi. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Yoruldu, M. (2021). Türkiye'de Vergi Harcamalarının Vergilendirmenin Fonksiyonları Açısından Değerlendirilmesi: 2019-2023. Maliye Çalışmaları Dergisi. (65): 139-150.

Yurdadoğ, D. V. (2007). Türkiye'de Sağlık Harcamalarının Finansmanı ve Analizi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 16 (1): 591-610 .

Yücel, M. (2016). Kayıtdışı Ekonomi Bakımından Türk Vergi Sisteminin Analizi. İstanbul: Legal Yayıncılık.

Zeiss, J., Carlson, L. ve Ball, A. D. (2019). Uncalculated First-Party Externalities Given a Beverage Tax. Social Science Quarterly. 100(3): 736-748.

Zeng, Z. (2019). The İmpact of A Sugar Tax on The Economy. The Frontiers of Society. Science and Technology. 1(5): 39-41.

https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm (24.12.2019)

https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart (24.12.2019)

https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart (24.12.2019)

https://www.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/yararli-bilgiler/kdv-oranlari-listesi, (25.04. 2022)

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_77.xls.htm, (25.04. 2022)

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_56.xls.htm, (25.04. 2022)

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_60.xls.htm , (25.04. 2022)

https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_61.xls.htm, (25.04. 2022)

https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=gelir-yasam-tuketim-ve-yoksulluk-107&dil=1 (04.05.2022).

https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm (04.05.2022).

https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart(04.05.2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi_katma_de%C4%9Fer_vergisi (05.02. 2022).

https://www.gib.gov.tr/fileadmin/mevzuatek/otv_oranlari_tum/19042022_III_sayili_liste.pdf (09.05.2022)

https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/excise-duties/excise-duty-alcohol_en (11.05.2022)

https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/excise-duties/excise-duties-tobacco_en (11.05.2022)

https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/(11.05.2022)

https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-sales-tax-rates(19.05.2022)

https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-cigarette-tax-rates (19.05.2022)

https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-alcohol-excise-tax-rates (19.05.2022)

https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-and-local-tobacco-tax-revenue (19.05.2022)

https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-and-local-alcohol-tax-revenue (19.05.2022)

https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=SHA# (01.09.2022)

https://www.sbb.gov.tr/kamu-kesimi-genel-dengesi/ (02.09.2022)

EKLER

Ek 11: 2022 Yılı ABD Eyaletlerinde Genel Satış Vergisi Oranları ve Yiyecek Vergileri (%)

Eyaletler	Genel Satış Vergisi Oranı (%)	Yiyecekler Üzerindeki Vergiler
Alabama	4,00	Vergilendirilebilir
Alaska	-	-
Arizona	5,60	Vergiden Muaf
Arkansas	6,50	Vergiden Muaf
California (3)	7,25	0.125 (4)
Colorado	2,90	Vergiden Muaf
Connecticut	6,35	Vergiden Muaf
Delaware	-	-
District Of Columbia	6,00	Vergiden Muaf
Florida	6,00	Vergiden Muaf
Georgia	4,00	Vergiden Muaf
Hawaii	4,00	Vergilendirilebilir
Idaho	6,00	Vergilendirilebilir
Illinois	6,25	1,00
Indiana	7,00	Vergiden Muaf
Iowa	6,00	Vergiden Muaf
Kansas	6,50	Vergilendirilebilir
Kentucky	6,00	Vergiden Muaf
Louisiana	4,45	Vergiden Muaf (4)
Maine	5,50	Vergiden Muaf
Maryland	6,00	Vergiden Muaf
Massachusetts	6,25	Vergiden Muaf
Michigan	6,00	Vergiden Muaf
Minnesota	6,88	Vergiden Muaf
Mississippi	7,00	Vergilendirilebilir
Missouri	4,23	1,225
Montana	-	-
Nebraska	5,50	Vergiden Muaf
Nevada	6,85	Vergiden Muaf
New Hampshire	-	-
New Jersey	6,63	Vergiden Muaf
New Mexico	5,13	Vergiden Muaf
New York	4,00	Vergiden Muaf
North Carolina	4,75	Vergiden Muaf (4)
North Dakota	5,00	Vergiden Muaf
Ohio	5,75	Vergiden Muaf
Oklahoma	4,50	Vergilendirilebilir
Oregon	-	-
Pennsylvania	6,00	Vergiden Muaf
Rhode Island	7,00	Vergiden Muaf
South Carolina	6,00	Vergiden Muaf
South Dakota	4,50	Vergilendirilebilir
Tennessee	7,00	4.00 (4)
Texas	6,25	Vergiden Muaf
Utah	6.10 (5)	3.00 (5)

Vermont	6,00	Vergiden Muaf
Virginia	5.30 (2)	2.50 (2)
Washington	6,50	Vergiden Muaf
West Virginia	6,00	Vergiden Muaf
Wisconsin	5,00	Vergiden Muaf
Wyoming	4,00	Vergiden Muaf
(2) Virginia'daki yerel yönetimler tarafından alınan eyalet çapında% 1.0 vergi içermektedir. (4) Yerel vergilere tabi gıda satışları. (5) Utah'daki yerel yönetimler tarafından % 1,25 vergi alınan eyalet çapındadır.		

Kaynak: https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-sales-tax-rates

Ek 12: 2022 Yılı ABD Eyaletlerinde Sigara Vergi Oranları

Eyaletler	**Paket Başına Vergi Oranı¢**	**Vergi Oranı**
Alabama (a)	67,5	41
Alaska	200	19
Arizona	200	19
Arkansas	115	36
California	287	13
Colorado	194	24
Connecticut	435	2
Delaware	210	17
Florida (b)	133,9	33
Georgia	37	50
Hawaii	320	8
Idaho	57	46
Illinois (a)	298	12
Indiana	99,5	39
Iowa	136	32
Kansas	129	34
Kentucky	110	37
Louisiana	108	38
Maine	200	19
Maryland	375	5
Massachusetts	351	6
Michigan	200	19
Minnesota (d)	304	10
Mississippi	68	40
Missouri (a)	17	51
Montana	170	27
Nebraska	64	42
Nevada	180	25
New Hampshire	178	26
New Jersey	270	14
New Mexico	200	19
New York (a)	435	2
North Carolina	45	48
North Dakota	44	49
Ohio	160	29
Oklahoma	203	18
Oregon	333	7

Pennsylvania	260	15
Rhode Island	425	4
South Carolina	57	46
South Dakota	153	30
Tennessee (a) (c)	62	43
Texas	141	31
Utah	170	27
Vermont	308	9
Virginia (a)	60	44
Washington	302,5	11
West Virginia	120	35
Wisconsin	252	16
Wyoming	60	44
Dist. of Columbia (e)	450	1
U. S. Median	178	-

Notlar: (a) Eyaletler bir paket sigara üzerine ek bir vergi uygulayabilir: Alabama'da 1 ¢ ila 25 ¢; Illinois, 10 ¢ ila 4.18 $; Missouri, 4 ¢ ila 7 ¢; New York City, 1.50 dolar; Tennessee, 1 ¢; ve Virginia, 2 ¢ ila 15 ¢.
(b) Florida'nın oranı, paket başına 1 $ 'lık bir ek ücret içerir.
(c) Bayiler Tennessee'de ek bir uygulama ve idari ücret öderler.
(d) Buna ek olarak, Minnesota her yıl departman tarafından belirlenen bir sigara satış vergisi uygular. Mevcut oran 31 Aralık 2022'ye kadar 66.3 ¢'dır.
(e) Buna ek olarak, Columbia Bölgesi her 31 Mart'ta hesaplanan bir sigara satış vergisi uygulamaktadır. Şu anda uygulanan oran 51 ¢'dır.

Kaynak: https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-cigarette-tax-rates

Ek 13: 2022 Yılı ABD Eyaletlerinde Alkollü İçecekler Üzerindeki Vergiler (galon başına dolar)

Eyaletler	**Damıtılmış İçkiler**	**Bira**	**Şarap**
Alabama	n.a.	1.05 *	1.70 *
Alaska	$12,80	$1,07	$2,50
Arizona	$3,00	$0,16	$0,84
Arkansas	$2,50	$0,24	$0,75
California	$3,30	$0,20	$0,20
Colorado	$2,28	$0,08	0.32 *
Connecticut	$5,94	$0,24	$0,79
District of Columbia	$1,50	$0,09	$0,30
Delaware	$4,50	$0,26	$1,63
Florida	$6,50	$0,48	$2,25
Georgia	4.62 *	1.01 *	2.34 *
Hawaii	$5,98	$0,93	$1,38
Idaho	n.a.	$0,15	$0,45
Illinois	$8,55	$0,23	$1,39
Indiana	$2,68	$0,12	$0,47
Iowa	n.a.	$0,19	$1,75
Kansas	$2,50	$0,18	$0,30
Kentucky	$1,92	$0,08	$0,50
Louisiana	$3,03	$0,40	$0,76
Maine	n.a.	$0,35	$0,60
Maryland	$1,50	$0,09	$0,40
Massachusetts	$4,05	$0,11	$0,55
Michigan	n.a.	$0,20	$0,51

Minnesota	$5,03	$0,15	$0,30
Mississippi	n.a.	$0,43	$0,35
Missouri	$2,00	$0,06	$0,42
Montana	n.a.	$0,14	1.06 *
Nebraska	$3,75	$0,31	$0,95
Nevada	$3,60	$0,16	$0,70
New Hampshire	n.a.	$0,30	n.a.
New Jersey	$5,50	$0,12	$0,88
New Mexico	$6,06	$0,41	$1,70
New York	$6,44	$0,14	$0,30
North Carolina	n.a.	$0,62	$1,00
North Dakota	$2,50	$0,16	$0,50
Ohio	n.a.	$0,18	$0,32
Oklahoma	$5,56	$0,40	$0,72
Oregon	n.a.	$0,08	$0,67
Pennsylvania	n.a.	$0,08	n.a.
Rhode Island	$5,40	$0,11	$1,40
South Carolina	$2,72	$0,77	1.08 *
South Dakota	$3,93	$0,27	$0,93
Tennessee	$4,40	$1,29	$1,21
Texas	$2,40	$0,19	$0,20
Utah	n.a.	$0,41	n.a.
Vermont	n.a.	$0,27	$0,55
Virginia	n.a.	$0,26	$1,51
Washington	$14,27	$0,26	$0,87
West Virginia	n.a.	$0,18	$1,00
Wisconsin	3.36 *	$0,06	$0,25
Wyoming	n.a.	$0,02	n.a.

Notlar: (1) "n.a." olarak işaretlenen oranlara sahip durumlarda doğrudan eyalet hükümetleri tarafından kontrol edilen damıtılmış içkiler (ve birkaç durumda şarapları) satışlarına devlet tekelindedir. (monopol piyasa)
(2) "*" işaretli oranlara sahip durumlarda, eyalet çapında tek tip yerel vergi oranları veya idari ücretler vardır.
(3) Tüm devlet vergi oranları galon başına standart bir dolar ölçüsüne dönüştürülür. Alkol türü başına birden fazla vergi oranı olduğunda, tek bir oran seçmek için aşağıdaki kriterleri kullanılır: Şişelenmiş ve fıçılanmış bira için, hacim olarak % 3.2 alkolün içerisindeki bira oranına (ABV) göre vergilendirilir. Şarap için, köpüklü şarabın aksine en düşük ABV oranına göre vergilendirilir. Damıtılmış İçkiler için % 50 ABV veya daha azıyla ilişkili oran üzerinden vergilendirme yapılır.

Kaynak:https://www.taxpolicycenter.org/statistics/state-alcohol-excise-tax-rates

Ek 14: AB ülkeleri, ABD'de ve Türkiye'de 2020 Yılı Alkollü İçeceklerde Hektolitre Başına Alınan ÖTV

Ülkeler	Para Birimi	Ulusal Para Birimi	Dolar
Avusturya	EUR	1200,00	1348,31
Belçika	EUR	2992,79	3362,69
Çek Cumhuriyeti	CZK	32250,00	1406,45
Danimarka	DKK	15000,00	2248,88
Estonya	EUR	1881,00	2113,48
Finlandiya	EUR	4880,00	5483,15
Fransa	EUR	1758,54	1975,89

Almanya	EUR	1303,00	1464,04
Yunanistan	EUR	2450,00	2752,81
Macaristan	HUF	333385,00	1146,99
İtalya	EUR	1032,52	1160,13
Letonya	EUR	1564,00	1757,30
Litvanya	EUR	1832,00	2058,43
Lüksemburg	EUR	1041,15	1169,83
Hollanda	EUR	1686,00	1894,38
Polonya	PLN	6275,00	1634,11
Portekiz	EUR	1386,93	1558,35
Slovakya	EUR	1080,00	1213,48
Slovenya	EUR	1320,00	1483,15
İspanya	EUR	958,94	1077,46
Türkiye	TRY	27929,02	4925,75
ABD	USD	909,00	909,00

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Ek 15: 2020 Sigara, Puro ve Diğer Tütün Ürünleri Özel Tüketim Vergisi

	Sigara				**Puro**		
		1000 Sigara Başına Özel Tüketim Vergisi		**Tüketim Değeri Üzerinden**	**1000 Puro Başına Özel Tüketim Vergisi**		**Tüketim Değeri Üzerinden**
Ülkeler	**Para Birimi**	**Ulusal Para Birimi**	**Dolar**	**% Perakende Satış Fiyatı**	**Ulusal Para Birimi**	**Dolar**	**% Perakende Satış Fiyatı**
Avusturya	EUR	58,00	65,17	37,50	0,00	0,00	13,00
Belçika	EUR	64,60	72,58	40,04	0,00	0,00	10,00
Çek Cumhuriyeti	CZK	1610,00	70,21	30,00	1880,00	81,99	-
Danimarka	DKK	1737,90	260,55	1,00	500,00	74,96	10,00
Estonya	EUR	81,95	92,08	30,00	151,00	169,66	10,00
Finlandiya	EUR	69,75	78,37	52,00	30,00	33,71	34,00
Fransa	EUR	62,00	69,66	52,70	35,30	39,66	32,30
Almanya	EUR	98,20	110,34	21,69	14,00	15,73	1,47
Yunanistan	EUR	82,50	92,70	26,00	0,00	0,00	35,00
Macaristan	HUF	20500,00	70,53	23,00	0,00	0,00	14,00
İtalya	EUR	19,36	21,75	59,10	0,00	0,00	23,00
Letonya	EUR	78,70	88,43	20,00	95,20	106,97	-
Litvanya	EUR	62,25	69,94	25,00	42,00	47,19	-
Lüksemburg	EUR	18,89	21,22	46,65	0,00	0,00	10,00
Hollanda	EUR	219,25	246,35	5,00	0,00	0,00	8,00
Polonya	PLN	228,10	59,40	32,05	433,00	112,76	-
Portekiz	EUR	96,12	108,00	15,00	0,00	0,00	25,00
Slovakya	EUr	64,10	72,02	23,00	76,70	86,18	-
Slovenya	EUR	73,64	82,74	21,88	0,00	0,00	6,30
İspanya	EUR	24,70	27,75	51,00	0,00	0,00	15,80

Türkiye	TRY	485,12	85,56	67,00	500,80	88,32	80,00
ABD	USD	141,00	141,00	-	-	-	-

	Diğer Tütün Ürünleri			
		1000 Sigara Başına Özel Tüketim Vergisi		**Tüketim Değeri Üzerinden**
Ülkeler	**Para Birimi**	**Ulusal Para Birimi**	**Dolar**	**% Perakende Satış Fiyatı**
Avusturya	EUR	0,00	0,00	56,00
Belçika	EUR	42,35	47,58	31,50
Çek Cumhuriyeti	CZK	2460,00	107,28	-
Danimarka	DKK	1350,90	02,53	0,00
Estonya	EUR	89,63	100,71	0,00
Finlandiya	EUR	46,50	52,25	52,00
Fransa	EUR	76,20	85,62	46,70
Almanya	EUR	48,49	54,48	14,76
Yunanistan	EUR	170,00	191,01	0,00
Macaristan	HUF	20100,00	69,15	0,00
İtalya	EUR	0,00	0,00	58,50
Letonya	EUR	75,00	84,27	-
Litvanya	EUR	68,60	77,08	-
Lüksemburg	EUR	16,50	18,54	33,15
Hollanda	EUR	155,97	175,25	0,00
Polonya	PLN	155,70	40,55	32,05
Portekiz	EUR	81,00	91,01	15,00
Slovakya	EUR	76,70	86,18	0,00
Slovenya	EUR	43,00	46,62	37,00
İspanya	EUR	23,50	26,40	41,50
Türkiye	TRY	485,10	85,56	40,00
ABD	USD	-	-	-

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Ek 16: Avrupa Birliğine Üye Ülkeler Son KDV Oranları

Ülkeler	**Standart Oran**	**İndirimli Oran**
Avusturya	% 20	% 13 veya % 10
Belçika	% 21	% 12 veya % 6
Bulgaristan	% 20	% 9
Kıbrıs Cumhuriyeti	% 19	% 9 veya % 5
Çek Cumhuriyeti	% 21	% 15 veya % 10
Hırvatistan	% 25	% 13 veya % 5
Danimarka	% 25	-
Estonya	% 20	% 9
Finlandiya	% 24	%14 veya %10
Fransa	% 20	% 10, % 5.5 veya % 2.1
Almanya	% 19	% 7

Yunanistan	% 24	% 13 veya % 6
Macaristan	%27	% 18 veya % 5
İrlanda	% 23	% 13.5, % 9, % 4.8 veya % 0
İtalya	% 22	% 10, % 5 veya % 4
Letonya	% 21	% 12 veya % 5
Litvanya	% 21	% 9 veya % 5
Lüksemburg	% 17	% 14, % 8 veya % 3
Malta	% 18	% 7, % 5 veya % 0
Hollanda	% 21	% 9 veya % 0
Polonya	% 23	% 8, % 5
Portekiz	% 23	% 13 veya % 6
Romanya	% 19	% 9 veya % 5
Slovakya	% 20	% 10
Slovenya	% 22	% 9.5
İspanya	% 21	% 10 veya % 4
İsveç	% 25	% 12 veya % 6

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupa_Birli%C4%9Fi_katma_de%C4%9Fer_vergisi

Ek 17: Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün Ürünlerinde KDV Oranları

Ülkeler	**Alkollü İçecekler KDV Oranı**	**Sigara ve Tütün Ürünlerinde KDV Oranı**
Avusturya	20,00	20,00
Belçika	21,00	21,00
Çek Cumhuriyeti	21,00	21,00
Danimarka	25,00	25,00
Estonya	20,00	20,00
Finlandiya	24,00	24,00
Fransa	20,00	20,00
Almanya	19,00	19,00
Yunanistan	23,00	24,00
Macaristan	27,00	27,00
İtalya	22,00	22,00
Letonya	21,00	21,00
Litvanya	21,00	21,00
Lüksemburg	17,00	17,00
Hollanda	9.0/21.0	21,00
Polonya	23,00	23,00
Portekiz	23,00	23,00
Slovakya	20,00	20,00
Slovenya	22,00	22,00
İspanya	21,00	21,00
Türkiye	18,00	18,00
ABD	-	-

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Ek 18: 2005- 2021 Yılları Türkiye ve AB Ülkeleri Genel KDV Oranları

Ülkeler	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avusturya	20	20	20	20	20	20	20	20
Belçika	21	21	21	21	21	21	21	21
Çek Cumhuriyeti	19	19	19	19	20	20	20	21
Danimarka	25	25	25	25	25	25	25	25
Estonya	18	18	18	18	20	20	20	20
Finlandiya	22	22	22	22	22	23	23	24
Fransa	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6	19,6
Almanya	16	19	19	19	19	19	19	19
Yunanistan	18	19	19	19	19	23	23	23
Macaristan	25	20	20	20	25	25	27	27
İtalya	20	20	20	20	20	20	21	21
Letonya	18	18	18	21	21	22	22	21
Litvanya	18	18	18	19	21	21	21	21
Lüksemburg	15	15	15	15	15	15	15	15
Hollanda	19	19	19	19	19	19	19	21
Polonya	22	22	22	22	22	23	23	23
Portekiz	19	21	21	20	20	23	23	23
Slovakya	19	19	19	19	19	20	20	20
Slovenya	20	20	20	20	20	20	20	20
İspanya	16	16	16	16	16	18	18	21
Türkiye	18	18	18	18	18	18	18	18
Ağırlıksız Ortalama	19,4	19,5	19,5	19,6	20,1	20,7	20,8	21,1
Ülkeler	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Avusturya	20	20	20	20	20	20	20	20
Belçika	21	21	21	21	21	21	21	21
Çek Cumhuriyeti	21	21	21	21	21	21	21	21
Danimarka	25	25	25	25	25	25	25	25
Estonya	20	20	20	20	20	20	20	20
Finlandiya	24	24	24	24	24	24	24	24
Fransa	20	20	20	20	20	20	20	20
Almanya	19	19	19	19	19	19	19	19
Yunanistan	23	23	23	24	24	24	24	24
Macaristan	27	27	27	27	27	27	27	27
İtalya	22	22	22	22	22	22	22	22
Letonya	21	21	21	21	21	21	21	21
Litvanya	21	21	21	21	21	21	21	21
Lüksemburg	15	17	17	17	17	17	17	17
Hollanda	21	21	21	21	21	21	21	21
Polonya	23	23	23	23	23	23	23	23
Portekiz	23	23	23	23	23	23	23	23
Slovakya	20	20	20	20	20	20	20	20
Slovenya	22	22	22	22	22	22	22	22
İspanya	21	21	21	21	21	21	21	21
Türkiye	18	18	18	18	18	18	18	18
Ağırlıksız Ortalama	21,3	21,4	21,4	21,4	21,4	21,4	21,4	21,4

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Ek 19: Türkiye ve AB Ülkeleri İndirimli ve Bölgesel KDV Oranları

Ülkeler	İndirimli Oranlar	Bölgesel Oranlar
Avusturya	10.0/13.0	19
Belçika	0.0/6.0/12.0	-
Çek Cumhuriyeti	10.0/15.0	-
Danimarka	0	-
Estonya	0.0/9.0	-
Finlandiya	0.0/10.0/14.0	-
Fransa	2.1/5.5/10.0	0.9/2.1/10.0/13.0 & 1.05/1.75/2.1/8.5
Almanya	7,00	-
Yunanistan	6.0/13.0	4.0/ 9.0/17.0
Macaristan	5.0/18.0	-
İtalya	4.0/5.0/10.0	-
Letonya	5.0/12.0	-
Litvanya	5.0/9.0	-
Lüksemburg	3.0/8.0/14.0	-
Hollanda	9	-
Polonya	5.0/8.0	-
Portekiz	6.0/13.0	4.0/9.0/18.0 & 5.0/12.0/22.0
Slovakya	10	-
Slovenya	5.0/9.5	-
İspanya	4.0/10.0	0.0/3.0/7.0/9.5/15.0/20.0 & 0.0 to10.0
Türkiye	1.0/8.0	-

Kaynak: https://www.oecd.org/tax/tax-policy/tax-database/

Ek 20: 1985-2020 Yılları Avrupa Birliği Üye Ülkeleri Vergi Gelirlerinin ve Mal ve Hizmet Vergilerinin GSYH'daki Payı (%)

Almanya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	36.09	9.26
1986	35.84	9.02
1987	36.30	9.23
1988	35.96	9.07
1989	36.23	9.28
1990	34.80	9.30
1991	34.87	9.43
1992	35.76	9.69
1993	35.78	10.02
1994	36.19	10.45
1995	36.31	10.16
1996	35.67	10.01
1997	35.35	9.87
1998	35.54	9.87
1999	36.25	10.30
2000	36.37	10.37
2001	35.13	10.24
2002	34.56	10.18
2003	34.74	10.31

2004	34.33	10.36
2005	34.42	10.36
2006	34.94	10.29
2007	35.38	10.72
2008	35.84	10.76
2009	36.68	11.27
2010	35.53	10.84
2011	36.09	10.88
2012	36.82	10.82
2013	36.95	10.68
2014	36.81	10.54
2015	37.26	10.57
2016	37.75	10.43
2017	37.73	10.11
2018	38.43	10.28
2019	38.62	10.29
2020	38.34	9.85
Avusturya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	40.44	13.17
1986	40.34	12.95
1987	39.96	12.92
1988	39.96	12.79
1989	38.95	12.64
1990	39.29	12.38
1991	39.75	12.20
1992	41.28	12.47
1993	41.69	12.23
1994	41.70	12.90
1995	41.27	11.98
1996	42.64	12.37
1997	43.44	12.65
1998	43.45	12.59
1999	43.09	12.70
2000	42.28	12.40
2001	43.89	12.37
2002	42.70	12.51
2003	42.41	12.37
2004	41.96	12.27
2005	41.01	12.03
2006	40.41	11.06
2007	40.55	11.48
2008	41.39	11.50
2009	40.98	11.80
2010	40.96	11.74
2011	41.12	11.88
2012	41.77	12.00
2013	42.63	11.95
2014	42.70	11.90
2015	43.13	11.93
2016	41.75	11.91
2017	41.87	11.92
2018	42.25	11.70

2019	42.56	11.70
2020	42.13	11.47
Belçika		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	43.71	10.97
1986	43.46	10.65
1987	44.09	11.00
1988	42.77	10.86
1989	40.96	10.72
1990	41.39	10.79
1991	41.61	10.75
1992	41.18	10.69
1993	42.63	10.78
1994	42.91	11.03
1995	42.84	10.83
1996	43.35	11.13
1997	43.81	11.23
1998	44.44	11.09
1999	44.24	11.48
2000	43.85	11.35
2001	43.69	10.91
2002	43.91	11.01
2003	43.34	10.97
2004	43.47	11.17
2005	43.36	11.24
2006	43.22	11.18
2007	42.92	11.11
2008	43.59	11.03
2009	42.70	10.97
2010	42.88	11.20
2011	43.51	11.14
2012	44.33	11.43
2013	45.04	11.21
2014	44.76	11.02
2015	44.13	10.86
2016	43.32	10.98
2017	43.85	10.98
2018	43.87	11.05
2019	42.70	10.95
2020	43.07	10.68
Çek Cumhuriyeti		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	-	-
1992	-	-
1993	36.73	12.24
1994	35.48	11.89
1995	34.50	11.09

1996	33.11	10.90
1997	33.40	10.37
1998	32.30	10.01
1999	33.12	10.60
2000	32.34	10.18
2001	32.41	9.89
2002	33.27	9.88
2003	34.10	10.10
2004	34.49	10.88
2005	34.23	10.85
2006	33.84	10.35
2007	34.10	10.35
2008	33.30	10.64
2009	32.09	10.81
2010	32.23	10.88
2011	33.02	11.31
2012	33.44	11.48
2013	33.71	11.68
2014	32.85	10.97
2015	33.13	11.26
2016	34.03	11.40
2017	34.44	11.50
2018	34.98	11.29
2019	34.78	11.09
2020	34.38	10.82
Danimarka		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	43.91	15.42
1986	46.13	16.65
1987	46.76	16.21
1988	47.22	16.38
1989	46.04	15.54
1990	44.40	15.04
1991	43.78	14.91
1992	44.14	14.62
1993	45.46	14.75
1994	46.53	15.30
1995	46.50	15.22
1996	46.71	15.60
1997	46.73	15.65
1998	47.30	16.40
1999	47.88	16.42
2000	46.88	15.68
2001	45.92	15.64
2002	45.41	15.82
2003	45.58	15.63
2004	46.39	15.82
2005	48.00	16.09
2006	46.46	16.03
2007	46.42	16.39
2008	44.77	15.35
2009	44.96	15.21
2010	44.76	15.02

2011	44.79	15.09
2012	45.51	15.14
2013	45.89	14.86
2014	45.53	14.57
2015	46.06	14.56
2016	45.49	14.69
2017	45.48	14.51
2018	44.17	14.59
2019	46.60	14.12
2020	46.54	14.31
Estonya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	-	-
1992	-	-
1993	-	-
1994	-	-
1995	35.00	12.25
1996	33.82	12.86
1997	33.55	13.02
1998	33.62	11.99
1999	32.37	11.38
2000	31.09	12.07
2001	30.32	12.14
2002	30.98	12.25
2003	30.77	11.87
2004	30.98	12.55
2005	29.76	12.47
2006	30.44	13.24
2007	30.98	13.21
2008	31.24	11.88
2009	34.95	14.34
2010	33.20	13.52
2011	31.49	13.31
2012	31.70	13.60
2013	31.67	13.20
2014	32.13	13.57
2015	33.32	14.10
2016	33.52	14.52
2017	32.55	14.00
2018	33.05	13.81
2019	33.53	14.22
2020	34.51	13.57
Finlandiya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	39.17	13.27
1986	40.29	13.48
1987	38.77	13.72

1988	41.97	14.56
1989	41.56	14.35
1990	42.93	13.97
1991	44.48	14.14
1992	44.00	13.95
1993	43.50	13.73
1994	45.52	13.94
1995	44.50	13.62
1996	45.69	13.68
1997	44.94	14.21
1998	44.79	13.84
1999	44.26	13.83
2000	45.76	13.35
2001	43.12	12.86
2002	43.27	13.18
2003	42.34	13.62
2004	41.75	13.37
2005	42.04	13.32
2006	42.09	13.27
2007	41.40	12.63
2008	41.09	12.51
2009	40.77	12.97
2010	40.56	12.97
2011	41.79	13.85
2012	42.41	14.11
2013	43.41	14.48
2014	43.51	14.38
2015	43.52	14.14
2016	43.73	14.43
2017	42.86	14.17
2018	42.39	14.31
2019	42.25	14.22
2020	41.91	14.19
Fransa		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	42.04	12.47
1986	41.71	12.21
1987	42.25	12.36
1988	41.43	12.18
1989	41.16	11.83
1990	41.17	11.70
1991	41.55	11.31
1992	41.58	11.01
1993	42.74	11.20
1994	42.82	11.59
1995	42.45	12.01
1996	43.56	12.42
1997	43.73	12.26
1998	43.54	12.00
1999	44.25	12.02
2000	43.43	11.46
2001	43.10	11.14
2002	42.40	11.14

2003	42.24	11.02
2004	42.41	11.08
2005	42.90	11.11
2006	43.27	10.97
2007	42.55	10.76
2008	42.33	10.62
2009	41.53	10.63
2010	42.15	11.19
2011	43.33	11.48
2012	44.36	11.64
2013	45.37	11.66
2014	45.45	11.76
2015	45.28	11.84
2016	45.37	11.98
2017	46.07	12.18
2018	45.88	12.35
2019	44.88	12.37
2020	45.43	12.29
Hollanda		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	39.28	10.08
1986	39.90	10.33
1987	42.12	10.96
1988	42.08	10.89
1989	39.69	10.42
1990	39.70	10.49
1991	41.73	10.60
1992	41.39	10.67
1993	41.58	10.22
1994	39.73	10.46
1995	37.25	10.63
1996	37.34	10.87
1997	36.80	10.83
1998	36.25	10.80
1999	37.16	11.10
2000	36.91	10.95
2001	35.61	11.21
2002	35.01	10.95
2003	34.80	11.10
2004	34.81	11.26
2005	35.01	11.28
2006	36.05	11.45
2007	35.69	11.32
2008	35.95	11.17
2009	34.94	10.94
2010	35.66	11.24
2011	35.44	10.95
2012	35.59	10.87
2013	36.11	11.03
2014	37.05	11.27
2015	37.01	11.29
2016	38.41	11.67
2017	38.70	11.60

2018	38.80	11.70
2019	39.26	12.05
2020	39.68	12.02
İspanya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	26.76	7.61
1986	28.12	9.38
1987	29.88	9.16
1988	30.02	9.30
1989	31.74	9.14
1990	31.54	8.96
1991	31.81	9.02
1992	32.81	9.43
1993	31.86	8.70
1994	31.90	9.14
1995	31.31	9.15
1996	31.11	9.21
1997	31.95	9.38
1998	32.76	10.03
1999	33.14	10.28
2000	33.05	10.10
2001	32.80	9.80
2002	33.24	9.61
2003	33.09	9.66
2004	34.04	9.91
2005	35.24	10.11
2006	36.00	10.01
2007	36.41	9.52
2008	32.10	8.13
2009	29.68	6.80
2010	31.28	8.61
2011	31.19	8.44
2012	32.37	8.95
2013	33.12	9.71
2014	33.89	10.02
2015	33.84	10.32
2016	33.60	10.16
2017	33.87	10.16
2018	34.66	10.22
2019	34.68	10.02
2020	36.62	9.80
İtalya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	32.41	8.23
1986	33.91	8.84
1987	34.00	8.99
1988	34.53	9.68
1989	35.47	9.59
1990	36.27	10.16
1991	36.66	10.29
1992	38.92	10.56
1993	40.51	10.49
1994	38.58	10.93

1995	38.45	10.49
1996	40.15	10.35
1997	41.57	10.75
1998	39.92	11.09
1999	40.79	11.34
2000	40.52	11.43
2001	40.13	10.88
2002	39.62	10.78
2003	39.95	10.38
2004	39.23	10.47
2005	39.05	10.44
2006	40.46	10.74
2007	41.56	10.64
2008	41.60	10.44
2009	41.97	10.54
2010	41.70	11.10
2011	41.64	11.32
2012	43.62	11.67
2013	43.83	11.61
2014	43.33	11.86
2015	42.96	11.87
2016	42.24	12.09
2017	41.91	12.09
2018	41.73	11.97
2019	42.41	12.00
2020	42.91	11.52
Letonya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	-	-
1992	-	-
1993	-	-
1994	-	-
1995	29.73	11.22
1996	29.20	11.18
1997	30.28	11.72
1998	31.29	12.39
1999	30.29	11.53
2000	29.09	11.23
2001	28.16	10.61
2002	27.85	10.42
2003	27.46	10.94
2004	27.61	10.91
2005	27.88	11.66
2006	28.65	11.91
2007	28.24	11.35
2008	27.89	10.38
2009	28.17	11.37

2010	28.64	11.97
2011	28.21	11.63
2012	28.95	12.04
2013	29.21	12.43
2014	29.77	12.86
2015	29.86	13.12
2016	30.80	13.65
2017	31.20	13.60
2018	31.14	14.04
2019	31.24	14.07
2020	31.91	14.04
Litvanya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	-	-
1992	-	-
1993	-	-
1994	-	-
1995	27.65	11.80
1996	27.26	11.28
1997	31.25	13.19
1998	32.76	13.44
1999	32.66	13.33
2000	30.82	12.13
2001	29.36	11.76
2002	29.03	11.96
2003	28.66	11.26
2004	29.02	10.94
2005	29.23	11.13
2006	30.16	11.24
2007	30.06	11.64
2008	30.61	11.66
2009	30.21	11.50
2010	28.29	11.72
2011	27.17	11.52
2012	26.92	11.11
2013	26.71	10.74
2014	27.48	11.13
2015	28.68	11.38
2016	29.66	11.65
2017	29.64	11.60
2018	30.23	11.53
2019	30.28	11.56
2020	31.25	11.72
Lüksemburg		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	37.79	9.28
1986	35.84	8.88

1987	36.03	8.92
1988	34.72	8.57
1989	33.93	8.43
1990	35.50	7.92
1991	31.40	7.74
1992	32.24	8.56
1993	34.22	8.95
1994	34.61	9.38
1995	34.77	8.88
1996	34.98	8.79
1997	36.39	9.36
1998	37.27	9.69
1999	36.15	9.65
2000	36.88	9.79
2001	37.40	9.68
2002	37.29	9.96
2003	37.45	10.25
2004	36.56	10.95
2005	37.75	10.89
2006	35.69	9.86
2007	36.19	10.18
2008	36.76	10.34
2009	38.31	10.76
2010	37.63	10.40
2011	37.10	10.48
2012	38.40	10.97
2013	38.20	10.87
2014	37.50	10.97
2015	36.16	8.70
2016	36.33	8.83
2017	37.45	8.98
2018	39.47	9.14
2019	38.95	9.09
2020	38.27	8.82
Macaristan		
Yıllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	42.62	14.80
1992	44.35	15.95
1993	45.20	16.78
1994	42.73	15.84
1995	40.77	16.57
1996	39.42	16.04
1997	37.74	14.84
1998	37.46	14.61
1999	38.23	15.44
2000	38.52	15.62
2001	37.60	14.58

2002	37.39	14.01
2003	37.19	14.62
2004	36.97	15.14
2005	36.47	14.58
2006	36.39	14.07
2007	39.29	14.91
2008	39.38	14.68
2009	38.83	15.45
2010	36.90	15.98
2011	36.42	15.94
2012	39.00	17.10
2013	38.52	16.93
2014	38.44	16.83
2015	38.70	16.99
2016	39.08	16.54
2017	37.86	16.28
2018	36.82	16.49
2019	36.47	16.28
2020	35.68	16.19
Polonya		
Yıllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	33.99	8.74
1992	36.14	10.32
1993	39.17	12.93
1994	36.40	12.83
1995	36.58	12.99
1996	36.55	13.19
1997	36.06	12.72
1998	35.27	12.04
1999	34.96	12.44
2000	32.87	11.61
2001	32.83	11.52
2002	32.97	12.16
2003	32.44	12.20
2004	31.93	12.17
2005	32.97	12.64
2006	33.63	12.90
2007	34.63	13.19
2008	34.28	13.33
2009	31.37	11.85
2010	31.33	12.64
2011	31.83	12.75
2012	32.16	11.96
2013	32.07	11.77
2014	32.07	11.86
2015	32.43	11.89
2016	33.37	12.38

2017	34.12	12.76
2018	35.14	13.07
2019	35.11	12.83
2020	35.98	12.16
Portekiz		
Yıllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	24.13	10.54
1986	25.46	12.98
1987	23.99	11.97
1988	25.63	12.46
1989	26.29	11.98
1990	26.49	11.71
1991	27.53	11.66
1992	29.45	12.71
1993	28.03	12.00
1994	28.80	12.88
1995	29.28	12.86
1996	29.86	12.98
1997	29.80	12.66
1998	30.06	13.01
1999	30.84	13.10
2000	30.92	12.58
2001	30.71	12.61
2002	31.14	12.82
2003	30.11	12.94
2004	30.22	12.89
2005	30.94	13.51
2006	31.41	13.70
2007	31.85	13.20
2008	31.74	12.86
2009	29.80	11.52
2010	30.37	12.26
2011	32.23	12.87
2012	31.67	12.97
2013	33.97	12.64
2014	34.18	13.08
2015	34.38	13.33
2016	34.05	13.50
2017	34.11	13.67
2018	34.66	13.76
2019	34.50	13.74
2020	34.75	13.05
Slovakya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	-	-
1992	-	-
1993	-	-

1994	-	-
1995	39.48	14.16
1996	38.58	13.54
1997	36.48	12.62
1998	36.10	12.48
1999	34.84	12.04
2000	33.63	12.21
2001	32.70	11.09
2002	32.83	11.29
2003	32.55	11.80
2004	31.53	12.15
2005	31.29	12.49
2006	29.33	11.35
2007	29.22	11.28
2008	29.07	10.68
2009	28.89	10.61
2010	28.10	10.45
2011	29.07	11.30
2012	28.74	10.68
2013	31.00	11.33
2014	31.90	11.56
2015	32.66	11.63
2016	33.16	11.58
2017	34.04	12.00
2018	34.20	11.94
2019	34.57	12.11
2020	34.75	12.20
Slovenya		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	-	-
1986	-	-
1987	-	-
1988	-	-
1989	-	-
1990	-	-
1991	-	-
1992	-	-
1993	-	-
1994	-	-
1995	39.21	14.79
1996	38.23	14.55
1997	37.11	13.56
1998	37.90	14.14
1999	38.29	14.66
2000	37.75	13.80
2001	37.80	13.35
2002	38.28	13.67
2003	38.43	13.74
2004	38.49	13.52
2005	39.17	13.50
2006	38.72	13.24
2007	38.07	13.23
2008	37.34	13.18

2009	37.14	13.41
2010	37.83	13.90
2011	37.37	13.85
2012	37.63	14.24
2013	37.24	14.78
2014	37.18	14.76
2015	37.31	14.69
2016	37.38	14.48
2017	37.08	14.11
2018	37.27	13.88
2019	37.17	13.59
2020	36.85	12.61
Yunanistan		
Yılllar	**Vergi Geliri**	**Mal ve Hizmet Vergileri**
1985	24.56	10.49
1986	25.78	11.74
1987	26.24	12.52
1988	23.67	11.29
1989	22.94	10.23
1990	25.19	11.22
1991	25.29	11.71
1992	26.12	12.51
1993	26.57	12.15
1994	26.83	11.61
1995	28.31	11.77
1996	28.45	11.95
1997	29.56	11.94
1998	30.75	11.61
1999	31.82	11.78
2000	33.42	11.78
2001	31.94	11.79
2002	33.15	12.12
2003	31.49	11.33
2004	30.47	10.95
2005	31.87	11.16
2006	31.05	11.32
2007	31.80	11.59
2008	31.80	11.62
2009	30.75	11.07
2010	32.31	12.48
2011	34.26	13.49
2012	36.34	13.87
2013	35.94	14.19
2014	36.30	14.36
2015	36.63	14.59
2016	38.91	15.70
2017	39.29	15.63
2018	40.00	15.80
2019	39.48	15.75
2020	38.78	14.91

Kaynak:https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm
https://data.oecd.org/tax/tax-on-goods-and-services.htm#indicator-chart

Ek 21: 1985-2020 Yılları AB Ülkeleri 15 Yaş Üstü Kişilerde Kişi Başına Düşen Litrelik Alkol Tüketim Miktarları, Günlük Sigara İçenlerin Oranları ve Obezite Oranları % Payları

Almanya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	15.10	-	-
1986	14.70	-	-
1987	14.80	-	-
1988	14.60	-	-
1989	14.60	25.10	-
1990	14.90	-	-
1991	13.30	-	-
1992	13.80	24.80	-
1993	13.50	-	-
1994	13.40	-	-
1995	13.40	24.30	-
1996	13.10	-	-
1997	13.00	-	-
1998	12.70	-	59.70
1999	13.80	24.70	-
2000	12.90	-	-
2001	12.50	-	-
2002	12.30	-	-
2003	11.90	24.30	-
2004	11.80	-	-
2005	11.70	23.20	-
2006	11.80	-	-
2007	11.50	-	-
2008	11.40	-	-
2009	11.20	21.90	-
2010	11.60	-	-
2011	11.30	-	-
2012	11.30	-	60.00
2013	11.10	20.90	-
2014	11.10	-	-
2015	11.10	-	-
2016	11.00	-	-
2017	10.90	18.80	-
2018	10.90	-	-
2019	10.60	-	-
2020	-	-	-
Belçika			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	13.10	-	-
1986	12.70	-	-
1987	13.20	-	-
1988	12.50	-	-
1989	11.60	-	-
1990	12.20	-	-
1991	11.40	-	-
1992	11.70	-	-
1993	11.70	-	-
1994	11.10	-	-
1995	11.00	-	-
1996	10.90	-	-
1997	10.90	25.50	-
1998	9.90	-	-
1999	10.10	-	-
2000	11.20	-	-

2001	11.00	24.10	-
2002	11.30	-	-
2003	11.30	-	-
2004	12.10	23.70	-
2005	12.20	-	-
2006	10.90	-	-
2007	10.30	-	-
2008	10.50	20.50	-
2009	10.10	-	-
2010	10.30	-	-
2011	10.10	-	-
2012	10.10	-	-
2013	10.30	18.90	-
2014	10.60	-	51.00
2015	10.40	-	-
2016	9.40	-	-
2017	9.30	-	-
2018	9.20	15.40	55.40
2019	9.20	-	-
2020	-	-	-
Çek Cumhuriyeti			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	11.70	-	-
1986	11.30	-	-
1987	10.40	-	-
1988	10.50	-	-
1989	10.50	-	-
1990	11.30	-	-
1991	11.50	-	-
1992	11.80	-	-
1993	11.50	26.10	-
1994	11.60	-	-
1995	11.50	-	-
1996	11.60	26.20	-
1997	11.90	-	-
1998	11.80	-	-
1999	11.90	23.50	-
2000	11.80	-	45.00
2001	11.80	-	-
2002	11.90	24.10	-
2003	12.10	27.20	-
2004	11.50	25.40	-
2005	12.00	24.30	52.00
2006	11.90	23.40	-
2007	12.10	24.00	-
2008	12.10	21.80	56.00
2009	12.10	23.80	-
2010	11.40	22.80	55.00
2011	11.50	21.70	-
2012	11.60	22.90	-
2013	11.50	22.20	-
2014	11.90	22.30	-
2015	11.50	18.20	-
2016	11.70	19.60	-
2017	11.60	18.40	-
2018	11.80	21.10	-
2019	11.90	18.10	-
2020	-	-	-

Avusturya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	14.10	-	-
1986	14.50	25.50	-
1987	14.40	-	-
1988	14.50	-	-
1989	14.80	-	-
1990	14.90	-	-
1991	14.90	-	-
1992	14.50	-	-
1993	14.40	-	-
1994	13.30	-	-
1995	14.20	-	-
1996	14.20	-	-
1997	13.60	24.30	-
1998	13.50	-	-
1999	13.40	-	-
2000	13.70	-	-
2001	12.80	-	-
2002	12.50	-	-
2003	12.70	-	-
2004	12.50	-	-
2005	12.60	-	-
2006	12.90	23.20	-
2007	12.90	-	-
2008	12.40	-	-
2009	12.10	-	-
2010	12.50	-	-
2011	12.20	-	-
2012	12.40	-	-
2013	12.40	-	-
2014	12.80	24.30	-
2015	11.90	-	-
2016	12.10	-	-
2017	12.00	-	-
2018	11.90	-	-
2019	12.20	20.60	-
2020	-	-	51.10
Danimarka			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	12.30	46.50	-
1986	12.10	49.00	-
1987	11.70	46.00	-
1988	11.80	44.50	-
1989	11.60	44.00	-
1990	11.70	44.50	-
1991	11.60	44.00	-
1992	11.90	42.50	-
1993	11.70	42.00	-
1994	12.00	37.00	-
1995	12.10	35.50	-
1996	12.20	34.00	-
1997	12.20	32.00	-
1998	11.60	31.00	-
1999	11.60	31.00	-
2000	13.10	30.50	-
2001	13.10	29.50	-
2002	13.10	28.00	-

2003	13.00	28.00	-
2004	12.80	26.00	-
2005	12.70	26.00	-
2006	12.20	25.00	-
2007	12.10	24.00	-
2008	10.90	23.00	-
2009	10.10	19.00	-
2010	10.30	20.90	-
2011	10.50	-	-
2012	9.30	-	-
2013	9.40	17.00	-
2014	9.50	-	-
2015	9.30	-	-
2016	9.40	-	-
2017	9.10	16.90	-
2018	9.70	-	-
2019	9.50	-	-
2020	-	-	51.00
Estonya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	-	-	-
1986	-	-	-
1987	-	-	-
1988	-	-	-
1989	-	-	-
1990	9.80	20.50	-
1991	9.10	-	-
1992	7.80	30.90	-
1993	8.10	-	-
1994	8.20	33.50	-
1995	8.30	-	-
1996	8.00	31.90	-
1997	8.30	-	-
1998	8.00	29.70	-
1999	8.90	-	-
2000	9.00	30.30	-
2001	10.10	-	-
2002	12.00	28.30	-
2003	11.80	-	-
2004	11.50	32.80	-
2005	13.00	-	-
2006	13.40	27.80	-
2007	14.80	-	-
2008	14.20	26.20	-
2009	11.90	-	-
2010	11.40	26.20	-
2011	12.00	-	-
2012	12.10	26.00	-
2013	11.90	-	-
2014	11.10	22.10	51.30
2015	10.60	-	-
2016	10.20	21.30	-
2017	10.30	-	-
2018	10.00	17.20	-
2019	10.40	-	-
2020	-	17.90	-
Fransa			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**

1985	17.60	-	-
1986	17.10	-	-
1987	16.80	-	-
1988	16.80	27.00	-
1989	17.00	28.00	-
1990	15.40	31.00	-
1991	15.40	31.00	-
1992	15.40	29.00	-
1993	14.70	29.00	-
1994	14.60	28.00	-
1995	14.50	29.00	-
1996	14.50	24.00	-
1997	14.30	28.00	-
1998	14.50	28.00	-
1999	14.40	28.00	-
2000	13.90	30.00	-
2001	14.10	-	-
2002	13.90	-	-
2003	13.40	-	-
2004	13.10	-	-
2005	12.90	27.50	-
2006	13.10	-	49.00
2007	12.90	-	-
2008	12.50	-	-
2009	12.60	-	-
2010	12.30	29.70	-
2011	12.40	-	-
2012	12.20	-	-
2013	11.60	-	-
2014	12.00	28.50	-
2015	11.90	29.40	49.00
2016	11.70	29.40	-
2017	11.70	26.90	-
2018	11.60	25.40	-
2019	11.40	24.00	-
2020	-	-	-
Hollanda			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	10.60	39.00.	-
1986	10.60.	38.00	-
1987	10.20	37.00	-
1988	10.20	33.00	-
1989	10.00	33.00	-
1990	9.90	37.00	-
1991	10.00	38.00	-
1992	10.00	37.00	-
1993	9.70	36.00	-
1994	9.70	37.00	-
1995	9.80	36.00	-
1996	9.90	36.00	-
1997	10.10	36.00	-
1998	9.90	35.00	-
1999	10.10	34.00	-
2000	10.10	32.00	-
2001	10.00	28.80	-
2002	9.80	27.60	-
2003	9.70	26.70	-
2004	9.60	25.40	-

2005	9.60	25.20	-
2006	9.60	25.20	-
2007	9.60	23.10	-
2008	9.70	23.30	-
2009	9.40	22.60	-
2010	9.10	20.90	-
2011	9.00	20.80	-
2012	9.10	18.40	-
2013	8.70	18.50	-
2014	8.40	19.10	-
2015	8.30	19.00	-
2016	8.20	18.00	-
2017	8.30	16.80	-
2018	8.30	15.50	-
2019	8.20	15.40	-
2020	-	-	48.40
İspanya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	14.50	41.00	-
1986	14.40	-	-
1987	14.40	38.40	-
1988	13.50	-	-
1989	13.30	35.90	-
1990	12.90	-	-
1991	12.80	-	-
1992	12.10	-	-
1993	11.60	12.10	-
1994	11.30	-	-
1995	11.00	33.70	-
1996	10.80	-	-
1997	11.60	33.20	-
1998	11.50	-	-
1999	11.30	-	-
2000	11.80	-	-
2001	12.40	31.70	-
2002	10.70	-	-
2003	11.40	28.10	-
2004	11.70	-	-
2005	11.90	-	-
2006	11.90	26.40	-
2007	11.10	-	-
2008	10.20	-	-
2009	10.00	26.20	-
2010	9.80	-	-
2011	9.60	23.90	-
2012	9.40	-	-
2013	9.20	-	-
2014	9.50	23.00	-
2015	10.40	-	-
2016	10.80	-	-
2017	10.80	22.10	-
2018	10.40	-	-
2019	10.70	-	-
2020	-	19.80	50.20
İtalya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	13.20	-	-
1986	12.40	29.10	-

1987	11.80	-	-
1988	11.40	-	-
1989	11.00	-	-
1990	11.00	27.80	-
1991	10.80	-	-
1992	10.60	-	-
1993	10.30	25.70	-
1994	10.10	25.40	-
1995	9.60	25.60	-
1996	9.10	26.40	-
1997	9.10	25.20	-
1998	9.00	24.70	-
1999	8.90	24.70	-
2000	9.80	24.40	-
2001	9.70	24.10	-
2002	9.30	24.00	-
2003	9.30	24.20	-
2004	9.00	-	-
2005	8.70	22.30	-
2006	8.40	23.00	-
2007	8.40	22.40	-
2008	8.00	22.40	-
2009	7.30	23.30	-
2010	7.00	23.10	-
2011	7.00	22.50	-
2012	7.50	22.10	-
2013	7.40	21.10	-
2014	7.60	19.70	-
2015	7.10	19.80	-
2016	7.10	20.00	-
2017	7.40	19.90	-
2018	7.80	19.20	-
2019	7.70	18.60	-
2020	-	-	46.40
Letonya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	10.90	-	-
1986	7.80	-	-
1987	5.80	-	-
1988	6.30	-	-
1989	7.50	-	-
1990	6.70	-	-
1991	6.70	-	-
1992	6.90	-	-
1993	8.00	-	-
1994	9.60	-	-
1995	9.10	-	-
1996	8.40	-	-
1997	8.40	-	-
1998	8.90	-	-
1999	8.80	-	-
2000	7.10	-	-
2001	6.70	-	-
2002	7.40	-	-
2003	8.20	-	-
2004	8.80	-	-
2005	9.90	-	-
2006	10.40	-	-

2007	12.10	-	-
2008	11.80	28.10	-
2009	9.90	-	-
2010	9.80	-	-
2011	10.10	-	-
2012	10.20	-	-
2013	10.40	-	-
2014	10.60	24.60	54.60
2015	10.80	-	-
2016	11.30	-	54.60
2017	12.60	-	-
2018	13.20	-	58.70
2019	12.90	22.60	-
2020	-	-	-
Litvanya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	-	-	-
1986	-	-	-
1987	-	-	-
1988	-	-	-
1989	-	-	-
1990	-	-	-
1991	-	-	-
1992	-	-	-
1993	-	-	-
1994	-	-	-
1995	7.90	-	-
1996	7.90	-	-
1997	8.70	-	-
1998	8.00	-	-
1999	8.60	-	-
2000	9.70	-	-
2001	10.50	-	-
2002	11.10	-	-
2003	11.30	-	-
2004	12.20	-	-
2005	12.50	24.50	-
2006	13.20	-	-
2007	13.90	-	-
2008	13.90	-	-
2009	13.10	-	-
2010	13.50	-	-
2011	14.70	-	-
2012	14.70	-	-
2013	14.50	-	-
2014	14.20	20.30	-
2015	14.00	-	-
2016	13.20	-	-
2017	12.30	-	-
2018	11.20	-	-
2019	11.10	18.90	-
2020	-	-	55.00
Lüksemburg			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	15.90	-	-
1986	15.40	-	-
1987	15.40	-	-
1988	15.20	-	-

1989	15.30	-	-
1990	15.30	-	-
1991	14.40	-	-
1992	14.30	-	-
1993	13.90	-	-
1994	13.70	-	-
1995	13.70	-	-
1996	13.40	-	-
1997	13.20	-	-
1998	13.00	-	-
1999	13.00	-	-
2000	13.40	-	-
2001	13.30	26.00	-
2002	13.10	26.00	-
2003	12.70	28.00	-
2004	12.50	27.00	-
2005	12.30	23.00	-
2006	12.40	21.00	-
2007	12.20	21.00	-
2008	12.00	20.00	-
2009	11.90	19.00	-
2010	11.90	18.30	-
2011	11.80	16.90	-
2012	11.80	16.80	-
2013	11.40	15.70	-
2014	11.60	15.30	-
2015	11.50	15.00	-
2016	11.40	14.90	-
2017	11.30	16.00	-
2018	11.10	14.50	-
2019	11.00	16.80	48.40
2020	-	16.90	-
Macaristan			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	14.70	-	-
1986	14.50	-	-
1987	13.50	-	-
1988	13.10	-	45.70
1989	14.10	-	-
1990	13.90	-	-
1991	13.30	-	-
1992	13.00	-	-
1993	13.10	-	-
1994	12.90	35.50	-
1995	12.20	-	-
1996	12.50	-	-
1997	12.30	-	-
1998	12.20	-	-
1999	12.20	-	-
2000	12.00	30.20	-
2001	13.20	-	-
2002	13.30	-	-
2003	13.20	30.40	-
2004	13.20	-	-
2005	13.00	-	-
2006	13.20	-	-
2007	12.60	-	-
2008	11.80	-	-

2009	11.50	26.50	61.60
2010	10.80	-	-
2011	11.40	-	-
2012	11.10	-	-
2013	10.60	-	-
2014	10.90	25.80	62.30
2015	10.80	-	-
2016	11.10	-	-
2017	10.70	-	-
2018	11.40	-	-
2019	-	24.90	67.60
2020	-	-	-
Polonya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	9.40	-	-
1986	9.70	-	-
1987	9.70	-	-
1988	9.50	-	-
1989	9.20	-	-
1990	8.30	-	-
1991	8.80	-	-
1992	8.30	-	-
1993	8.40	-	-
1994	8.30	-	-
1995	8.10	-	-
1996	8.10	31.50	-
1997	8.60	-	-
1998	8.40	-	-
1999	8.30	-	-
2000	8.40	-	-
2001	7.80	27.60	-
2002	8.10	-	-
2003	9.10	-	-
2004	9.20	26.30	-
2005	9.10	-	-
2006	9.90	-	-
2007	10.30	-	-
2008	10.80	-	-
2009	10.20	23.80	-
2010	10.00	-	-
2011	10.30	-	-
2012	10.20	-	-
2013	10.80	-	-
2014	10.50	22.70	-
2015	10.50	-	-
2016	10.50	-	-
2017	10.60	-	-
2018	10.70	-	-
2019	11.00	17.10	-
2020	-	-	-
Portekiz			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	13.90	-	-
1986	13.50	-	-
1987	12.40	19.00	-
1988	12.90	-	-
1989	14.60	-	-
1990	14.40	-	-

1991	14.00	-	-
1992	13.60	-	-
1993	13.40	-	-
1994	13.30	-	-
1995	12.80	-	-
1996	12.10	19.50	-
1997	11.80	-	-
1998	11.70	-	-
1999	13.20	20.60	-
2000	12.80	-	-
2001	12.60	-	-
2002	12.50	-	-
2003	12.20	-	-
2004	12.30	-	-
2005	12.00	-	-
2006	11.80	18.60	-
2007	11.50	-	-
2008	11.50	-	-
2009	11.50	-	-
2010	11.30	-	-
2011	10.90	-	-
2012	9.80	-	-
2013	9.50	-	-
2014	10.20	16.80	-
2015	10.30	-	67.60
2016	10.40	-	-
2017	10.40	-	-
2018	10.40	-	-
2019	10.40	14.20	-
2020	-	-	-
Slovakya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	13.90	-	-
1986	13.20	-	-
1987	13.30	-	-
1988	12.90	-	-
1989	13.00	-	-
1990	13.40	-	-
1991	13.70	-	-
1992	12.70	-	-
1993	12.10	-	-
1994	10.60	-	-
1995	10.30	-	-
1996	10.70	-	-
1997	10.80	-	-
1998	10.00	-	-
1999	10.00	-	-
2000	11.00	-	-
2001	10.80	-	-
2002	10.80	-	-
2003	9.90	22.10	-
2004	10.10	-	50.10
2005	11.00	-	51.60
2006	10.60	-	-
2007	10.70	-	-
2008	11.20	-	51.50
2009	10.60	19.50	-
2010	10.10	-	-

2011	10.20	-	-
2012	10.10	-	-
2013	9.90	-	-
2014	10.10	22.90	-
2015	10.20	-	-
2016	9.90	-	-
2017	9.70	-	-
2018	10.10	-	-
2019	10.30	21.00	-
2020	9.90	-	-
Slovenya			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	15.10	-	-
1986	18.10	-	-
1987	16.60	-	-
1988	15.00	-	-
1989	13.00	-	-
1990	13.80	-	-
1991	13.20	-	-
1992	13.60	-	-
1993	14.30	-	-
1994	13.40	-	-
1995	13.40	-	-
1996	12.00	-	-
1997	11.20	-	-
1998	8.30	-	-
1999	10.60	-	-
2000	11.20	-	-
2001	13.00	22.40	-
2002	11.60	-	-
2003	11.20	-	-
2004	13.50	-	-
2005	10.30	-	-
2006	12.20	-	-
2007	11.00	18.90	-
2008	11.00	-	-
2009	10.50	-	-
2010	10.30	-	-
2011	10.60	-	-
2012	11.00	-	-
2013	9.50	-	-
2014	10.90	18.90	-
2015	11.50	-	-
2016	10.50	-	-
2017	10.10	-	-
2018	10.00	-	-
2019	11.10	17.40	-
2020	-	-	56.50
Yunanistan			
Yıllar	**Alkol Tüketimi**	**Sigara Tüketimi**	**Obezite Oranı**
1985	10.90	-	-
1986	8.90	-	-
1987	9.80	-	-
1988	10.10	-	-
1989	10.20	-	-
1990	10.30	-	-
1991	10.20	-	-
1992	10.00	-	-

1993	10.70	-	-
1994	10.40	-	-
1995	10.10	-	-
1996	9.70	-	-
1997	9.50	-	-
1998	9.00	37.60	-
1999	9.50	-	-
2000	8.60	35.00	-
2001	8.80	-	-
2002	8.20	-	-
2003	8.90	-	-
2004	9.10	38.60	-
2005	9.20	-	-
2006	8.70	40.00	-
2007	8.90	-	-
2008	8.70	39.70	-
2009	8.30	31.90	-
2010	8.30	-	-
2011	7.50	-	-
2012	7.60	-	-
2013	7.60	-	-
2014	7.10	27.30	-
2015	6.70	-	-
2016	6.70	-	-
2017	6.70	-	-
2018	6.50	-	-
2019	6.30	24.90	57.20
2020	-	-	-

Kaynak: https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm#indicator-chart
https://data.oecd.org/healthrisk/daily-smokers.htm
https://data.oecd.org/healthrisk/overweight-or-obese-population.htm#indicator-chart